

Journal of Liberal Arts

Prince of Songkla University

Volume 12, Issue 1

January-June 2020

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เจ้าของ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วัตถุประสงค์และขอบเขต

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นวารสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่ต้นฉบับบทความวิจัยและประเด็นที่เป็นปัจจุบันด้านภาษาและการจัดการศึกษาภาษา วัฒนธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ ภายใต้ขอบข่ายดังต่อไปนี้

ภาษาและการจัดการศึกษาภาษา

1. การเรียนรู้ภาษาแรกและภาษาที่สอง
2. การยกระดับการปฏิบัติวิชาชีพด้านภาษาและการศึกษา
3. การสอนและการเรียนรู้ภาษา
4. การจัดการศึกษาภาษา
5. วรรณคดี ภาษาศาสตร์และวาทกรรมวิเคราะห์

วัฒนธรรมศึกษา

1. ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
3. วัฒนธรรมสร้างสรรค์
4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สังคมศาสตร์

1. ชุมชนศึกษา
2. การพัฒนามนุษย์
3. เพศสภาพศึกษา
4. จิตวิทยา
5. สังคมวิทยา
6. การจัดการท่องเที่ยว

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนดา บุนนาค

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงมน จิตรจำนงค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานดา จันทร์แย้ม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เข้มทอง สีนวงศ์สุวรรณ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

รองบรรณาธิการ

Mr.Jens Martin Franz

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.นิสากร จารุมณี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ปริญญาสุทธินันท์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.อดิศา แซ่เตียว

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณนะ หนูหมื่น

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษตรชัย และหิมา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ ตันพิชัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงดี

มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์สนธิดา เกียรติวงศ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลี สบายยิ่ง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณฐ อังศุวิริยะ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ เจริญสุข

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จันทร์เทาว์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์ ชุนทเรียด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Professor Ronald Fischer, Ph.D.

Victoria University of Wellington,
New Zealand

Associate Professor Mohamad Rashidi
Mohd Pakri, Ph.D.

Universiti Sains Malaysia, Malaysia

Associate Professor Paul Gruba, Ph.D.

University of Melbourne, Australia

Assistant Professor Alejandro Azocar, Ph.D.

University of West Alabama, USA

Assistant Professor Irving Chan Johnson, Ph.D.

National University of Singapore,
Singapore

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษตรชัย และหิมา

รองศาสตราจารย์ ดร.ชิดชนก เชิงเชาว์

รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วิมล วังแก้วศิริคุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา อุบโยคิน

รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร แยมณีล

รองศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ชูชม

รองศาสตราจารย์เยาวภา ประคองศิลป์

รองศาสตราจารย์อำพร วิริยโกศล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ปริญญาวุฒิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนาพันธ์ ตรงดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพเก้า ณ พัทลุง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรธร บุญยรัตพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี กรรพุมมาลย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวนิจ กิตติธรรกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งรวี จิตภักดี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประเทศไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยทักษิณ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา เพ็ญฟูสกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัลญาน์ สมุห์เสนีโต
ดร.เจษฎา นิลสงวนเดช
ดร. ปานแพร เซวาน์ประยูร อุดมรักษาทพย์
ดร.พรชัย ศักดิ์ศิริโสภณ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประเทศไทย

ผู้พิสูจน์อักษร

รองศาสตราจารย์ ดร.อดิศา แซ่เตียว
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณะ หนูหมื่น

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย

กำหนดออก 2 ฉบับต่อปี (มกราคม – มิถุนายน และ กรกฎาคม – ธันวาคม)

เลขานุการ นางสาววราภรณ์ หนูสงค์

ผู้ช่วยเลขานุการ นางสาวสุชาดา กองสวัสดิ์

พิมพ์ที่ กัปตันพริ้นตัง 42/1 หมู่3 ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทร. 089-7333529

บทความในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของ
กองบรรณาธิการ

Journal of Liberal Arts

Prince of Songkla University

Publisher

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

Focus and Scope

The Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University publishes original manuscripts on current research and issues in language and language education, cultural studies, as well as social sciences. The journal welcomes contributions especially in the following areas:

Language and language education

1. First and second language acquisition
2. Language professional development
3. Language teaching and learning
4. Language education
5. Literature, linguistics, and discourse analysis

Cultural studies

1. Cultural wisdom
2. Cultural identity
3. Creative culture
4. Cultural tourism

Social sciences

1. Community studies
2. Human development
3. Gender studies
4. Psychology
5. Sociology
6. Tourism management

Advisory Board

Professor Emeritus Piyanart Bunnag, Ph.D.

Professor Duangmon Chitchamnong, Ph.D.

Assistant Professor Kanda Janyam, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Editor

Assistant Professor Kemtong Sinwongsuwat, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Editor

Mr.Jens Martin Franz

Prince of Songkla University, Thailand

Assistant Editors

Associate Professor Nisakorn Charumanee, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Assistant Professor Utai Parinyasutinun, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Editorial Board

Associate Professor Adisa Teo, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Wanna Numun, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Kasetchai Laeheem, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Punya Tepsing, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Prasong Tanpichai, Ph.D.

Kasetsart University, Thailand

Associate Professor Yothin Sawangdee, Ph.D.

Mahidol University, Thailand

Associate Professor Sonthida Keyuravong

King mongkut's university of
technology thonburi, Thailand

Assistant Professor Malee Sabaiying, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Assistant Professor Natha Angsuviriyi, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Assistant Professor Tippawan Surinya, Ph.D.

Kasetsart University, Thailand

Assistant Professor Dusadee Charoensuk, Ph.D.

Eastern Asia University, Thailand

Assistant Professor Rattana Jantao, Ph.D.

Khonkaen niversity, Thailand

Assistant Professor Suree Choonharuangdej, Ph.D.

Chulalongkorn University, Thailand

Professor Ronald Fischer, Ph.D.

Victoria University of Wellington,
New Zealand

Associate Professor Mohamad Rashidi Mohd
Pakri, Ph.D.

Universiti Sains Malaysia, Malaysia

Associate Professor Paul Gruba, Ph.D.

University of Melbourne, Australia

Assistant Professor Alejandro Azocar, Ph.D.

University of West Alabama, USA

Assistant Professor Irving Chan Johnson, Ph.D.

National University of Singapore,
Singapore

Readers

Professor Supachai Singyabuth, Ph.D.

Maharakham University, Thailand

Associate Professor Kasetchai Laeheem, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Chidchanok Chumgchow, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Thipwimol Wangkaewhiran, Ph.D.

Rajabhat Rajanagarindra University,
Thailand

Associate Professor Prachakha Saisang, Ph.D.

Naresuan University, Thailand

Associate Professor Punya Tepsing, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Associate Professor Preecha Upayokin, Ph.D.

Mae Fah Luang University, Thailand

Associate Professor Rapeepun Suwannatachote, Ph.D.

Hatyai University, Thailand

Associate Professor Siriporn Yamnill, Ph.D.

Mahidol University, Thailand

Associate Professor Oraphin Choochom, Ph.D.

Srinakharinwirot University, Thailand

Associate Professor Yaowapa Prakongsilpa

Khon Kaen University, Thailand

Associate Professor Umporn Viriyakosol

Hatyai University, Thailand

Assistant Professor Kanokwan Manorom, Ph.D.

Ubon Ratchathani University, Thailand

Assistant Professor Tanyaporn Parinyawuttichai, Ph.D.

Chulalongkorn University, Thailand

Assistant Professor Thananan Trongdee, Ph.D.

Maharakham University, Thailand

Assistant Professor Noppakao Naphatthalung, Ph.D.

Thaksin University, Thailand

Assistant Professor Piratom punyaratabndhu, Ph.D

Naresuan University, Thailand

Assistant Professor Montri Kunphoommarl, Ph.D.

Naresuan University, Thailand

Assistant Professor Jawanit Kittitornkoal, Ph.D.

Prince of Songkla University, Thailand

Assistant Professor Rungrawee Jitpakdee, Ph.D.

Walailak University, Thailand

Assistant Professor Apinya Fuengfusakul, Ph.D.	Chiang Mai University, Thailand
Assistant Professor Anlaya Smuseneto, Ph.D.	Prince of Songkla University, Thailand
Jessada Ninsa-nguandechea, Ph.D.	University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand
Parnprae Chaoprayoon Udomraksasup, Ph.D.	Maejo University, Thailand
Pornchai Saksirisophon, Ph.D.	Ubon Ratchathani University, Thailand

Proofreaders

Associate Professor Adisa Teo, Ph.D.	Prince of Songkla University, Thailand
Associate Professor Wanna Numun, Ph.D.	Prince of Songkla University, Thailand

Issue Dates: 2 issues/year (January - June & July - December)

Secretary: Ms Waraporn Noosong

Co-Secretary: Ms Suchada Kongsawat

Printing House: Captain printing 42/1 Moo.3 Tungtamsao Hat Yai District,
Songkhla Province 90110 Tel. 089-7333529

Articles in this journal belong to their authors and the editorial board is not responsible for the content.
--

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับนี้ประกอบด้วยบทความทั้งหมด 16 บทความ จัดเป็นบทความวิชาการ 3 บทความและบทความวิจัย 13 บทความ บทความวิชาการเรื่องแรก **ข้อทบทวนบางประการต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทยผ่านประสบการณ์ภาคสนามและการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน** ชวนให้ผู้อ่านคิดทบทวนค่านิยมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทยเช่นค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกัน บทความวิชาการเรื่องที่สอง **การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4** พิจารณาถึงแนวคิดการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ตามแบบตะวันตกและตามหลักพุทธศาสนา ตามด้วยบทความวิชาการว่าด้วยการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสังคมผ่านภูมิปัญญาศิลปะไทยเรื่อง **กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม**

สำหรับบทความวิจัยในฉบับนี้มีกลุ่มประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ 3 กลุ่มหลัก กลุ่มแรกด้านสังคม ภาษาและวรรณกรรม บทความแรกว่าด้วยเรื่องราวความเป็นมาของการนิยามการมีบุตรชายเพื่อสืบสายตระกูลของชาวตะวันออกเป็นการศึกษาที่มีการเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโอบาม่าที่ไม่มีทายาทสืบตระกูลกับทัศนคติว่าด้วยการนิยามบุตรชายของชาวตะวันออก บทความต่อมาเป็นบทความที่ศึกษาแนวคิดและหลักปรัชญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมจีนโบราณชิ้นเอก “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ในชื่อ **จิตสำนึกเชิงนิเวศใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล”** บทความที่สามเป็นการศึกษาอุปลักษณ์โน้ตส์ “ใจเป็นภาษาชนะ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน ตามแนวคิดทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน ส่วนบทความสุดท้ายในกลุ่มนี้เป็นการศึกษา **ลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทยที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นสำหรับระดับประถมศึกษาตอนต้น ที่สร้างโดยที่ครูในสามจังหวัดชายแดนใต้**

บทความวิจัยกลุ่มที่ 2 ด้านศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วยบทความที่ศึกษาลักษณะทางประติมานวิทยาและความสำคัญของการสร้างรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่พบทางภาคใต้ของประเทศไทยเรื่อง **พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่ค้นพบในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 – 13** และบทความวิจัยเรื่องต่อมาว่าด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านได้แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการศึกษาชุมชนไทยทรงดำ รวมทั้งมีบทความวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมในเมืองรองเรื่อง การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิง
ประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรองภายใต้โครงการ The LINK ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตชุมชนปากรอ
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สำหรับบทความสุดท้ายในกลุ่มนี้ให้ความสนใจเรื่อง
วัฒนธรรมการรวมกลุ่มโดยการศึกษาอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการแสดงออกของคน
ในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงกลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

บทความวิจัยกลุ่มที่ 3 ที่นำเสนอในฉบับนี้เป็นบทความด้านการบริหารจัดการ
ชุมชนและการบริหารคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยบทความวิจัยที่ศึกษาความคิดเห็น
ของภาคประชาสังคมในการดำเนินโครงการชุดคลองไทยเรื่อง **ความคิดเห็นของประชาชน
ต่อผลกระทบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย** ลำดับต่อมาเป็นบทความที่ศึกษาการหา
แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการใช้บริการรถรับส่งพนักงานของโรงงาน
เรื่อง **การบริหารจัดการรถรับ-ส่งพนักงานด้วยสื่อสังคม: กรณีศึกษาพนักงานโรงงาน
อุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (บ้านหว่า) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** และ
บทความเรื่องบทบาทของวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้
พิการ ส่วนบทความสุดท้ายในฉบับให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านการประกัน
คุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืนด้วยการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการ
ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับนี้จะ
อำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิชาการ	หน้า
ข้อทบทวนบางประการต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทยผ่านประสบการณ์ภาคสนามและการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่	1
การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4 พิชิต อวิรุทธพาวณิชย์ พระครูพิพิธสุตาทร และ พระครูสุนทรสังฆพินิต	25
กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม มณีนาน มามะ ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ และ ขนบพร แสงวนิช	41
บทความวิจัย	
การเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโอบามาที่ไม่มีทนายทสี่บตระกูลกับทัศนคติว่าด้วย การนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก Truong Thi Hang	63
จิตสำนึกเชิงนิเวศใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ไพรินทร์ ศรีสินทร	89
อุปลักษณะมนิทัศน์ “ใจเป็นภาษา” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน Yao Siqi	113
ลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทยที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น สำหรับระดับประถมศึกษาตอนต้น ที่สร้างโดยครูในสามจังหวัดชายแดนใต้ สรินฎา ปุติ วรรณนะ หนูหมื่น และ วิฑูรย์ เมตตาจิตร	140
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่ค้นพบในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทย ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 – 13 เพชรรุ้ง เทียนปิวโรจน์	157
การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ธนิสา แสงวิเชียร ปรีพรรณ์ แก้วเนตร จุฑามาส เพ็งโคณา	180
ฐานวุฒ ชุตินพงศ์เดช และ ฐานิดา ดวงแป้น	
การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรอง ภายใต้โครงการ The LINK เกศราพร พรหมนิมิตกุล ทิพย์สุตา พุฒจร และ ฐิติมา เวชพงศ์	200

Cultural Tourism Potential and the Way of Life of Pak Ror Community, Singha Nakhon District, Songkhla Province	227
บัณฑิตา ฮันท์ ห้าวหาญ ทวีแสง และ ยุทธการ ดิศกุล	
อิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง กลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร	242
พิชศาล พันธุ์วัฒนา	
ความคิดเห็นของประชาชนต่อผลกระทบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย	260
วิวัฒน์ จันทร์กึ่งทอง กอแก้ว จันทร์กึ่งทอง ชูติมา หวังเบญจหมัด มณีรัตน์ รัตนพันธ์ และ สิงหนาท เอียดจ้อย	
การบริหารจัดการรถรับ-ส่งพนักงานด้วยสื่อสังคม: กรณีศึกษาพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (บ้านหว่า) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	287
ภราดร คงมณี และ วุฒิพงศ์ พงศ์สุวรรณ	
บทบาทของวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ	304
วันชัย ธรรมจักรการ ยุทธกาน ดิศกุล และ สุเมธ พรหมอินทร์	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	325
บรรณกร แซ่ลิ่ม	

ข้อบทวนบางประการต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย
ผ่านประสบการณ์ภาคสนามและการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน
Re-examining the Values of Self-Reliance in Thailand's
Social Contexts through the Author's Fieldwork Experiences
and Reflexivity

Received: October 10, 2018

Revised: February 25, 2019

Accepted: June 14, 2019

แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่¹

Thaenphan Senaphan Buamai

Abstract

This re-examination of the values of self-reliance in Thailand's social contexts begins with the survey and the review of Dependency Theory by some of the Neo-Marxists. The theory significantly critiqued the unsymmetrical structure of global capitalism. This later contributed to knowledge spaces for alternative development so as to help to make change for either a fairer structure or a delinking from such existing unfair structure. The values of self-reliance as one of the approaches for alternative development have been able to insert themselves within the knowledge demarcation of development practices. Such values were clearly introduced and cultivated in people's consciousness in the nation since the 1997 economic crisis as it was believed that people suffering from its effects would be able to survive by themselves in this hard time. These have possibly brought about the inability and uncriticality of the people in the long run to carefully consider

¹อาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย
Lecturer, Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: thenphan.b@psu.ac.th

such values’ pros and cons and to freely tap into other possibilities of development practices. It has been as if the people had been domesticated to such values’ hegemonic power and influence. However, to understand these cannot be devoid of the review of Gramsci’s and Foucault’s concepts of Hegemony and Governmentality respectively. The paper also proposes that being deceptively domesticated ontologically exists. Superficially, complying with such values does not mean that the people are truly domesticated. Under the guise of being deceptively domesticated, some people start forming intellectually reciprocal relations rather than being radically self-reliant but isolated as before. There is no use for them relying on themselves without any outside care for. This seems truly inclusive development in their views.

Keywords: governmentality, hegemony, reflexivity, self-reliance, values

บทคัดย่อ

การตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมไทย ตั้งต้นจากการทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพา ซึ่งมีนักคิดมาร์กซิสม์ใหม่วิพากษ์ไว้ ข้อวิพากษ์ของพวกเขา คือปรัภักษ์ของการพัฒนาบนฐานการสร้างคามเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักและโครงสร้างทุนนิยมโลก ดังนั้น จึงมีคุณูปการและเป็นอานิสสรต่อสังคมไทย ในแง่ที่ภายหลังได้ช่วยเปิดพื้นที่ ให้แนวทางการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมบนค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ให้ได้มีที่มีทางขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่า ช่วยเบิกทางต่อการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว ให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ค่านิยมการพึ่งพาตนเองถูกปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคม ผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจและการปกครองชีวญาณ จนกลายเป็นสามัญสำนึก มีผลให้ปัจจุบัน พวกเราตั้งคำถามและวิพากษ์ค่านิยมนี้กันน้อยมาก ที่น่าตกใจอย่างยิ่งคือ ค่านิยมนี้ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางหลักเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ที่ผู้รักความก้าวหน้า ผู้มีความรับผิดชอบต่อนองและต่อชุมชนสังคมต้องการจะไปให้ถึง เสมือนว่าบุคคลเหล่านี้ถูกทำให้เชื่อและมีการรับรู้ที่ไม่เป็นกลางต่อค่านิยมดังกล่าว จนทำให้มองไม่เห็นข้อด้อยของมัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้หยิบยกกรณีตัวอย่างมาอธิบาย

ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ที่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเชื่องบนความไม่เชื่องหรือหลอกว่าเชื่องนั้นมียุ่ กรณีตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนค่านิยมการพึ่งพาตนเองมาสู่การพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด อาจถือเป็นทางออกที่เหมาะสมกว่า ในเมื่อไม่มีใครจะยืนหยัดอย่างตระหนงอยู่ได้โดยปราศจากการพึ่งพาช่วยเหลือกัน จึงไม่มีเหตุผลใดเลยที่จะต้องมุ่งส่งตนเองและชุมชนสังคมขึ้นหิ้งบูชา หรือเปี่ยมด้วยความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และได้รับการสรรเสริญว่าเข้มแข็งจัดให้อยู่เหนือผู้อื่นทั้งปวง โดยประกันไว้ด้วยรางวัลต่างๆ เช่นนี้ ก็ไม่ต่างกับการทำให้ตนเองโดดเดี่ยว เพียงเพราะคนอื่นอาจมองว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และคงอาจไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ อีกแล้ว

คำสำคัญ: การปกครองชีวญาณ การสถาปนาอำนาจนำ การสะท้อนย้อนคิด การพึ่งพาตนเอง ค่านิยม

บทนำ

ภายใต้บริบทการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยายุคปัจจุบัน การมองสะท้อนย้อนคิดโดยนักมานุษยวิทยาเอง (reflexivity) กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสำรวจตัวพวกเขาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relations) ระหว่างพวกเขากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (research participants) การมองสะท้อนย้อนคิดนับเป็นส่วนสำคัญต่องานวิจัยทางมานุษยวิทยา ที่นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูล สร้างความน่าเชื่อถือต่อข้อค้นพบ เป็นพื้นที่ที่ระบายนามณ์ความรู้สึกและไว้ใช้เป็นพื้นที่เพื่อการสำรวจความรู้สึกผิดต่าง ๆ ของนักมานุษยวิทยาระหว่างการวิจัย ยังถือเป็นเครื่องมือการวิจัยได้ด้วย โดยจะช่วยเพิ่มความสามารถให้แก่ักมานุษยวิทยาในการควบคุมการวิจัย ตลอดจนสำรวจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง (self-supervision) สำหรับผู้เขียนแล้ว การมองสะท้อนย้อนคิดในฐานะที่เป็นเครื่องมือการวิจัยนี้ ช่วยให้นักมานุษยวิทยารู้เท่าทันตัวเอง รู้จักและเข้าใจผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เข้าใจโครงการวิจัยของตนเอง ที่สำคัญช่วยผู้เขียนให้ได้บันทึกประเด็นปัญหาทางด้านจริยธรรม พร้อมทั้งการตัดสินใจรับมือกับประเด็นปัญหาในแต่ละครั้งที่ประสบ (Thomas, 1993, pp. 43, 46-47; Pillow, 2003; Berger, 2015)

การมองสะท้อนย้อนคิดนี้ ทำควบคู่ไปกับงานหลัก ซึ่งคือการมุ่งแสวงหาคำอธิบายปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในหมู่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ภายใต้บริบทหรือขอบเขตที่กำหนดไว้ ประสบการณ์จริงบนสนามวิจัย อาจแตกต่างไปจากความคาดหมายก่อนลงทำงานภาคสนาม

หรือเมื่อลงภาคสนามแล้ว ก็อาจพบข้อขัดแย้งทางความคิดระหว่างนักมานุษยวิทยากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เช่นกัน ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดอะไรสำหรับงานทางมานุษยวิทยายุคสมัยนี้ มีผลงานหลายชิ้น ที่ได้รับการพูดถึงและตีพิมพ์โดยที่ผลงานเหล่านี้ระบุดึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อสิ่งที่พวกเขาสังเกตและตีความได้ ยกตัวอย่างเช่น บันทึกภาคสนามของ Bronisław Malinowski ที่ได้รับการเผยแพร่ และแสดงให้เห็นว่าเขาเอง อาจไม่ได้เห็นด้วยหรือชื่นชอบนัก ต่อบางปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเหล่านี้ถูกยกมาเป็นตัวอย่างและใช้ประกอบการเรียนการสอนทางมานุษยวิทยากันอย่างกว้างขวาง เช่นนี้ จึงเป็นไปได้ยากสำหรับบทความนี้ ที่จะปราศจากลักษณะความเป็นอัตวิสัย (subjectivism) เพราะเมื่อการมองสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียนคือจุดตั้งต้น ดังนั้น ความเป็นอัตวิสัยจึงมีอยู่มาตั้งแต่ต้นเช่นกัน

ผู้เขียนเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในแวดวงศาสตร์ทางด้านการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม ตั้งแต่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจบจนหน้าที่การงานในปัจจุบัน จากประสบการณ์ภาคสนามหลายๆ ครั้ง บนชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ครั้นออกจากสนามวิจัยแล้ว ข้อขัดแย้งทางความคิดแบบเงียบๆ บางประการ ระหว่างตัวผู้เขียนเองกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย รวมถึงระหว่างตัวผู้เขียนกับค่านิยมการพึ่งพาตนเองในฐานะที่เป็นวาทกรรมอันทรงพลังในสังคมไทย ได้รับการบันทึกลงในสมุดบันทึกการมองสะท้อนย้อนคิด (a reflective journal) ครึ่งแล้วครึ่งเล่า ข้อขัดแย้งภายในใจนี้ คือค่านิยมการพึ่งพาตนเองของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ซึ่งดูเหมือนว่า ทุกคนต่างพูดเป็นเสียงเดียวกัน ว่าเป็นจุดหมายปลายทางเดียวสำหรับปฏิบัติการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมของพวกเขา มีปฏิบัติการการพัฒนามากมายภายในชุมชนท้องถิ่นถูกสร้างขึ้นมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ยกตัวอย่างเช่น การดูแลภูมิทัศน์สองข้างทางหลวงชนบท การแต่งตั้งบุคคลเป็นคนกลางอำนวยความสะดวกในการรับชำระค่าไฟฟ้า เป็นต้น ผู้เขียนครุ่นคิดว่า หากการพึ่งพาตนเองดังกล่าว นำไปสู่การเข้าแทรกแซงกรอบความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ สุ่มเสี่ยงต่อความบกพร่องต่อหน้าที่ในการให้บริการและดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม จึงเป็นสาเหตุให้ผู้เขียนขบคิดและตั้งคำถามกับค่านิยมชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองขึ้นมา ว่าแท้ที่จริงแล้วมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาพัฒนานตนเอง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุก ๆ เรื่อง จนลืมนึกไปว่าตัวพวกเขาเองนั้น ควรต้องได้รับการและดูแลจากหน่วยงานต่าง ๆ ตามหน้าที่รับผิดชอบที่ถูกบัญญัติไว้เช่นกัน

ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมภายใต้ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง กำลังสู่เสี่ยงต่อการฝ่าฝืนธรรมชาติความเป็นมนุษย์ที่ต้องมีสังคมไว้ดูแลกันอยู่หรือไม่

ผู้เขียนต้องการชี้แจงและค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ผ่านแนวความคิดการสถาปนาอำนาจและการปกครองชีวิต และผ่านประสบการณ์ชุมชนที่ไม่เชื่อและสยบยอมต่อค่านิยมดังกล่าว บทความนี้ ไม่มีเจตนาวิพากษ์ค่านิยมการพึ่งพาตนเองอย่างมีเดบอด และละเลยผลประโยชน์จากความสามารถพึ่งพาตนเอง อย่างน้อยที่สุดส่วนหนึ่ง ผู้เขียนเห็นด้วยว่า ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมที่สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น คงจะอยู่รอดปลอดภัยและมั่นคงตามอรรถภาพหรือตามบริบทแวดล้อม (Phuangngam, 2001, p. 169) ดังนั้น ผู้เขียนปรารถนาเพียงชวนผู้อ่าน ให้ได้ขบคิดเชิงวิพากษ์ร่วมกันต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเองของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ว่าเมื่อเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้แล้ว อยู่รอดและมีกินมีใช้กันตามอรรถภาพแล้ว อีกด้านหนึ่งของเหรียญ กลับต้องสูญเสียและเผชิญกับความเสียหายอะไรบ้าง ถือเป็นอีกแง่มุมหนึ่ง ที่ผู้เกี่ยวข้องกับงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมควรได้ทบทวน บทความนี้ ชวนทุกท่านมาร่วมกันขบคิดถึงอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ที่มีต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมไทยในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา และร่วมกันขบคิดเพิ่มเติม ว่ามีความจำเป็นมากเพียงใด ที่จะต้องยึดถือค่านิยมดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ

แนวความคิดการพึ่งพาในบริบทโลกจากมุมมองมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism)

แม้ว่าการอภิปรายครั้งนี้ ผู้เขียนตั้งต้นด้วยการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการพึ่งพาในบริบทโลกจากมุมมองมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) ก่อน แล้วค่อย ๆ ขยับมาสู่แนวความคิดการพึ่งพาตนเองระดับชุมชนสังคม อาจทำให้เกิดข้อโต้แย้งได้บ้างถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในความแตกต่างของบริบทแวดล้อมการกำเนิดแนวความคิดเหล่านี้ ซึ่งทำให้แนวความคิดทั้ง 2 ดังกล่าว มีพัฒนาการ คุณูปการ ระดับและการนำไปใช้ที่แตกต่างกันอยู่ อย่างไรก็ตาม ความตั้งใจของผู้เขียนหวังเพียงเพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะที่เรียกว่าพึ่งพา อันจะช่วยนำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของภาวะเช่นนี้ให้มากขึ้น

หากพูดถึงแนวความคิดการพึ่งพาตนเอง จะไม่กล่าวถึง Ralph Waldo Emerson นักปรัชญาในศตวรรษที่ 19 ผู้ริเริ่มยกปรัชญาการพึ่งพาตนเองมาแสดงผ่านงานเขียน เห็นจะเป็นไปไม่ได้ และหากจะกล่าวว่า งานเขียนของเขานั้นให้ความสำคัญต่ออิสรภาพและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลเป็นอันมาก ก็น่าจะไม่ผิด งานเขียนของเขาทุกชิ้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของอำนาจในตัวปัจเจกบุคคล ทั้งแง่อำนาจในการคิดและการ

กระทำ นับว่า งานเขียนของเขาเกี่ยวกับอภิปรัชญา ความรับผิดชอบและอำนาจของปัจเจกบุคคลนี้เอง ที่นำมาซึ่งการพัฒนาแนวความคิดการพึ่งพาตนเองในยุคต่อ ๆ มา O' Dwyer (2012) กล่าวสรุปความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองของ Emerson ไว้ว่า มันคือการก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างมั่นคงบนแนวทางของตนเอง คิดได้ตามที่ตนเองอยากจะคิด และประสบพบเจอกับชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความกล้าหาญและความกระตือรือร้น

อย่างไรก็ตาม Fischer (2016) ได้กล่าวไว้ว่า ต่อมาการพึ่งพาตนเองนั้นกลายเป็นกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาซึ่งเป็นที่นิยมมากในช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประเทศกำลังพัฒนา แนวความคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดทฤษฎีพึ่งพาและถูกพัฒนามาจากการวิพากษ์ภาวะพึ่งพาที่เกิดขึ้นในละตินอเมริกา โดยเฉพาะจาก Johan Galtung และ Samir Amin ในยุคนี้ แนวความคิดการพึ่งพาตนเองโดยหลักแล้วมุ่งหวังให้เกิดรูปแบบการพัฒนาบนฐานทรัพยากรของตนเอง เพื่อให้เกิดการอาศัยผู้อื่นให้น้อยที่สุด แต่สำหรับ Galtung แล้ว การพึ่งพาตนเองกลับไม่ใช่เพียงแค่การพึ่งพาทรัพยากรของตน ไม่เฉพาะเป็นเพียงวิธีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์ที่เน้นและอาศัยการใช้ประโยชน์จากปัจจัยเอื้อภายในท้องถิ่น การพึ่งพาตนเองกลับมีความหมายที่มากไปกว่านั้น กล่าวคือถือเป็นการต่อสู้อย่างเป็นรูปธรรมต่อการวางรูปแบบความสัมพันธ์เชิงศูนย์กลาง-ชายขอบ (centre-periphery formation) อันส่งผลให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างกันในเชิงโครงสร้างระยะยาว (Galtung, 1980)

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการพึ่งพา เราไม่สามารถละเลยข้อวิพากษ์ที่มีต่อการพึ่งพากันในเชิงโครงสร้างระหว่างประเทศพัฒนาแล้ว (ประเทศโลกที่หนึ่ง) กับประเทศด้อยพัฒนา (ประเทศโลกที่สาม)² จากมุมมองมาร์กซิสม์ใหม่ (Neo-Marxism) ครั้งสำคัญในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 ยกตัวอย่างเช่น แนวความคิดโครงสร้างของความด้อยพัฒนาในประเทศแถบละตินอเมริกา โดยมี Andre Gunder Frank มาร์กซิสม์คนสำคัญผู้วิพากษ์ไว้ถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น การที่ประเทศโลกที่หนึ่งยังคงรักษาไว้ซึ่งนโยบายการค้าระหว่างประเทศที่คุ้มครองธุรกิจภายในประเทศอย่างแน่นหนา (protectionism) ในขณะที่ประเทศโลกที่สามนั้น กลับยังคงพึ่งพาและอาศัยรายรับหลักจากการส่งออก (export

²มีการวิพากษ์การจำแนกกลุ่มประเทศในลักษณะดังกล่าวว่าเป็นผลลัพธ์จากวาทกรรมการพัฒนาบนฐานการสร้าง ความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเครื่องมือช่วยผลิตซ้ำความรู้ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทาง เศรษฐศาสตร์การเมืองที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มประเทศเหล่านี้จากการที่ต้องคอยยึดถือแนวทางการพัฒนา ของประเทศโลกที่หนึ่งเป็นต้นแบบ ดู James Ferguson (2014) and Arturo Escobar (1995)

dependence) ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ไม่สมมาตรนี้เอง ไม่เคยอนุญาตให้ประเทศโลกที่สามหลุดพ้นจากภาวะพึ่งพาหรือด้อยพัฒนาได้เลย (Frank, 1967; Gardner, 1996)

โมเดลสำคัญที่ช่วยอธิบายโครงสร้างดังกล่าวให้เห็นภาพชัดเจน คงหนีไม่พ้นแนวความคิดระบบโลกของ Immanuel Wallerstein ซึ่งแบ่งประเทศออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเทศทุนนิยม (core capitalist countries) ประเทศกึ่งพึ่งพาขายขอบ (semi-periphery countries) และประเทศพึ่งพาขายขอบ (periphery countries) ความสัมพันธ์ของทั้งสามนั้น อยู่ในรูปแบบของการที่ประเทศทุนนิยมจะได้รับการป้อนทรัพยากรหรือวัตถุดิบจากประเทศพึ่งพาขายขอบ ผ่านการทำตัวเป็นนายหน้าเก็งกำไรของประเทศกึ่งกลาง ข้อจำกัดดังกล่าว ไม่อนุญาตให้ประเทศพึ่งพาขายขอบมีโอกาสได้พัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตของตนในระยะยาว นอกจากนี้ ในระหว่างที่ทรัพยากรหรือวัตถุดิบเดินทางสู่ประเทศทุนนิยม การขนถ่ายเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ จนกว่าทรัพยากรหรือวัตถุดิบเหล่านี้จะถึงจุดหมายปลายทางในประเทศทุนนิยม ก็ได้สร้างส่วนต่างมูลค่าเพิ่ม เป็นผลประโยชน์ตอบแทนต่อการทำหน้าที่เป็นประเทศนายหน้า แม้ในระดับปัจเจกบุคคล นายหน้าหรือพ่อค้าคนกลางตัวเล็กตัวน้อยก็เช่นกัน ที่ได้ขูดรีดหัวเอากำไรส่วนต่างจากการขายทรัพยากรหรือวัตถุดิบนี้ ครึ่งแล้วครึ่งเล่า ระหว่างทางที่จะไปถึงเจ้าของอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศทุนนิยม (Gardner & Lewis, 1996; Wallerstein, 1974)

จากข้อวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ขัดผลประโยชน์กันอยู่ในเชิงโครงสร้างดังกล่าว เราจะพบว่า การพึ่งพาและความด้อยพัฒนาของประเทศโลกที่สามนั้น เป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่สมมาตร โดยเฉพาะในแง่เศรษฐศาสตร์การเมืองที่ไม่มีความอนุญาตให้ประเทศด้อยพัฒนา พัฒนาสู่ความเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งร่ำรวยได้ อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการมาร์กซิสต์จำนวนหนึ่ง เช่น Amin และ Anibal Quijano ที่เสนอทางออกว่า ต้องมีการตัดขาดความสัมพันธ์ไม่เพียงเฉพาะความสัมพันธ์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ยังรวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงความรู้และความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาและภาวะพัฒนาแล้ว-ภาวะด้อยพัฒนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ในอดีตที่ว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงจักรวรรดินิยม ที่มีผลระยะยาวต่อการพัฒนาความรู้ความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาและการพัฒนา ว่าแท้จริงแล้วไม่เคยเอื้อผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ทัดเทียมกันเลย หรืออาจกล่าวได้ว่าต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อเรื่องดังกล่าวเสียใหม่ ทำอย่างไรก็ได้ที่จะ “ไม่ให้คิดว่าต้องพึ่งพา” (Mingnolo, 2007)

ภายใต้บริบทดังกล่าว ความคิดตัดขาดการพึ่งพาได้เกิดขึ้น และถูกเสนอนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษนั้นเป็นต้นมา การตัดขาดการพึ่งพาและอาจครอบคลุมไปถึงการสนับสนุนให้

เกิดการพึ่งพาตนเองได้ เริ่มกลายมาเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ที่ประเทศโลกที่สามและประเทศกำลังพัฒนายึดถือในทศวรรษต่อๆ มา นอกเหนือจากในระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวความคิดดังกล่าวก็แพร่หลายและแผ่ขานลงไปถึงระดับจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล และในห้วงเวลาถัดจากนั้นจวบจนปัจจุบัน ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ได้ครอบคลุมอาณาบริเวณทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม

ค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย

ช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) กลายเป็นกรอบการปฏิบัติงานสำคัญเพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม ซึ่งรัฐให้การสนับสนุนและต้องการสร้างให้เกิดขึ้น เพราะเชื่อว่าการพึ่งพาตนเองได้นั้น จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน ดังที่ Phuangsang (2010, p. 169) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การพึ่งพาตนเองนั้นถือเป็นผลสัมฤทธิ์สำคัญในการพัฒนาชุมชนสังคม สภาวะดังกล่าวทำให้ชุมชนสังคมมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ในช่วงทศวรรษนั้น การพึ่งพาตนเองจึงกลายเป็นหนึ่งเป้าหมายที่รัฐต้องการสร้างให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมไทย ผ่านการสร้างค่านิยมประกอบกับประโคมค่านิยมนี้ซ้ำ ๆ ว่า ผู้ที่เข้มแข็งนั้นก็คือผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และการพึ่งพาตนเองได้นั้น จะช่วยสร้างความสุขตามมีตามเกิดให้กับผู้คนได้เช่นกัน ดังนั้นในแวดวงการพัฒนาและชุมชนสังคมไทยที่ผ่านมา ค่านิยมการพึ่งพาตนเองจึงครอบงำอาณาบริเวณศาสตร์อย่างทรงพลัง อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเหตุที่ค่านิยมนี้ยังสามารถตั้งอยู่ในอาณาบริเวณดังกล่าวได้นั้น ก็ด้วยการปลูกฝังให้กลายเป็นสามัญสำนึก ด้วยการแปรค่านิยมนี้สู่ภาคปฏิบัติการ ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและชุมชนสังคม ผ่านการสนับสนุนทุน การจัดฝึกอบรม รวมถึงโครงการหรือกิจกรรมมากมาย อันมุ่งหวังจะอำนวยความสะดวกแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมที่กำลังเดินทางไปสู่การพึ่งพาตนเอง ให้ได้ไปถึงจุดหมายปลายทางโดยปลอดภัย เป็นที่น่าขบคิดว่า ไม่ใช่เพียงแค่ทุนในรูปของเงินทอง หรือโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ แต่สิ่งที่แนบติดไปกับการสนับสนุนเหล่านี้ ก็คือค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ที่ถูกปลูกฝังอย่างแยบยล และท้ายที่สุด ก็ได้กลายเป็นสามัญสำนึกในหมู่ปัจเจกบุคคลที่รักความก้าวหน้าไปโดยไม่รู้ตัว

จากประสบการณ์ภาคสนามหลาย ๆ ครั้ง ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นั้น ล้วนผ่านมือหน่วยงานต่าง ๆ มานับไม่ถ้วน ทั้งในรูปแบบของการให้ทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาจัดอบรมหรือประสานความรู้เพื่องานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญก็คือ

การทำให้ชุมชนท้องถิ่นนี้ ขึ้นชื่อว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ หลักฐานความสำเร็จย่อมหนีไม่พ้นโล่ประกาศเกียรติคุณ ดังเช่น รางวัลชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง หมู่บ้านในฝัน หรือการได้รับเงินรางวัลเป็นทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นต้น การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองจึงไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ อีกต่อไป เพราะเมื่อได้รับการขนานนามว่า เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้สำเร็จ เสมือนเป็นการให้ความมั่นใจต่อชุมชนท้องถิ่นนั้นว่า จะได้รับเกียรติยศ ชื่อเสียงและที่ขาดไม่ได้คือ เงินทุนสนับสนุนในการทำโครงการพัฒนาต่อ ๆ ไป

สถานการณ์ดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า ค่านิยมการพึ่งพาตนเองนั้น ซึมซับเข้าไปสู่จิตสำนึกของปัจเจกบุคคลในหลาย ๆ ชุมชนสังคม ค่านิยมนี้ก่อร่างสร้างรูปขึ้น กลายเป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคล ที่มีความสำคัญและอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต กลายเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่หากมีไว้ในครอบครองแล้ว จะสามารถสร้างดอกออกผล เป็นที่มาของเกียรติยศ ชื่อเสียงและเงินทุน ซึ่งทำให้ผู้เขียนเริ่มไม่แน่ใจว่า การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองที่แท้จริงแล้ว ก็เพื่อรางวัลตอบแทน หรือเพื่อสร้างความมั่นคงและความสุขต่อชีวิตตามบริบทแวดล้อมกันแน่ ชำร่าย ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเหล่านี้ รู้เท่าทันตนเองหรือไม่ เพราะถึงแม้จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่หากไม่รู้เท่าทันตนเอง ก็แสดงให้เห็นถึงความมืดบอด ที่จะส่งผลเสียต่อการคิดวิพากษ์ ต่อสถานการณ์บ้านเมืองและผลประโยชน์ของตนเองในระยะยาว

คำว่า “พึ่งพาตนเอง” ในบริบทการพัฒนาประเทศไทย ปรากฏครั้งแรกใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในหัวข้อ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน” ในแผนฯ ดังกล่าว บัญญัติไว้ซึ่งการส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนท้องถิ่นในทุกรูปแบบ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว (NESDP 8th, 2018, pp. 37-39) ต่อมาในฉบับที่ 9 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนฯ ได้ระบุไว้ชัดเจนถึงการแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ทั้งวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ ยังระบุไว้อีกเช่นกันว่า สังคมคุณภาพคือสังคมและบุคคลที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น (NESDP 9th, 2018, pp. ฉ, 14) นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนฯ กล่าวไว้ชัดเจน ถึงการให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง (เพ็งอ้าง, p. 26) สำหรับฉบับที่ 10 และ 11 ต่างระบุถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ผ่านการสร้างค่านิยมให้บุคคลคิดพึ่งพาตนเอง (NESDP 10th, 2018, p. ต) การพัฒนาประเทศต้องมุ่งสู่การสร้างค่านิยมให้บุคคลรู้จักคิดพึ่งพาตนเองให้ได้ (NESDP 11th, 2018, p. ก) ในฉบับที่ 12 ยังคงให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง โดยระบุไว้ในวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า

ตั้งแต่ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ถูกผลักดันและขยายไปสู่ระดับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉบับที่ 11 นั้น ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ถูกมุ่งหวังให้ซึมซับและฝังเข้าไปสู่ระดับจิตและสำนึกของปัจเจกบุคคล หรืออาจเรียกว่า ทำให้กลายเป็นค่านิยมชุดหลักของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมก็ไม่ผิด

หากพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในขณะการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จะพบว่า แผนฯ ดังกล่าว ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับมือกับผลจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 อาจกล่าวได้ว่า วิกฤตเศรษฐกิจในขณะนั้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแผนฯ เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะยากลำบากที่ประเทศกำลังเผชิญ นับได้ว่าแผนฯ ฉบับที่ 8 เป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการพัฒนาประเทศจากที่ผ่านมานั้น มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งเสริมการนำคนมาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และพร้อมกันกับการสร้างปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมให้พึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจที่ประเทศไทยในขณะนั้นต้องเผชิญ ส่งอิทธิพลสำคัญที่ทำให้ค่านิยมการพึ่งพาตนเองแพร่หลายขึ้นมา องค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ได้เข้ามามีบทบาทต่อการปรับโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ (restructuring) หลาย ๆ หน่วยงานรัฐ จึงค่อย ๆ กลายสภาพมาเป็นเอกชน (privatisation) ทั้งนี้ นอกจากความช่วยเหลือทางการเงินแล้ว การที่ประเทศสามารถพึ่งพาตนเอง โดยการปรับเปลี่ยนวินัยการบริหารและการเงินกลายเป็นจุดเน้นสำคัญที่ IMF คาดหวังกับประเทศไทยในขณะนั้น (Lindgren and Baliño, 1990, pp. 93-101; Srisan, 2014) บริบทวิกฤตเศรษฐกิจที่ห้อมล้อมประเทศ ณ เวลานั้น ทำให้สังคมหันมาขบคิดเรื่องขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองกันอย่างจริงจัง ประกอบกับการพัฒนาทางเลือกบนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เริ่มถูกพูดถึงกันอย่างแพร่หลาย ได้รับการเสนอให้เป็นกรอบและฐานความคิดสำคัญ ที่สนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเดินไปถึงจุดหมายปลายทาง ซึ่งก็คือความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นในแผนฯ ฉบับที่ 9 นอกจากจะยังคงเน้นให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ได้หันมาพึ่งพาตนเองอย่างจริงจังแล้ว จะยังพบอีกว่า กรอบแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่สนับสนุนการพึ่งพาตนเองให้ได้ ก็คือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บนสนามประลองอำนาจนา ที่มีสองผู้เล่นสำคัญกำลังประหัตถ์ประหารกันอยู่ ฝั่งหนึ่งคือกลุ่มผู้ยึดถือค่านิยมทุนนิยม ซึ่งกำลังอ่อนพลังลงจากวิกฤตเศรษฐกิจ อีกฝั่งหนึ่งคือค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ซึ่งสื่อแว่วว่าจะเป็นผู้ชนะในการประลองครั้งนี้ เทคนิควิธีการสำคัญในการสถาปนาอำนาจนา สำเร็จได้ก็ด้วยการแผ่อิทธิพลของค่านิยมนี้ลงไปในระดับ

จิตสำนึกหรือสามัญสำนึก การปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเองให้ฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล ถ่ายเทลงไปตามสถาบันทางสังคมต่างๆ และซึมซับเข้าสู่จิตสำนึกในฐานะสามัญสำนึกหนึ่ง ที่ปัจเจกบุคคลจะไม่มีไม่ได้ สถาบันการศึกษาทุกระดับ กลายเป็นอาณานิคมสำคัญที่ปกครองและฟุ้งกระจายไปด้วยอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง เริ่มมีการเรียนการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง หรือหิยาบกรณศึกษาทั่วทุกมุมโลกมาพูดถึงและให้คุณค่า ว่าด้วยการอาศัยร่วมกับธรรมชาติให้ได้โดยไม่เบียดเบียนกัน นับตั้งแต่ทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ภายใต้อาณานิคมศาสตร์ทางด้านการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม การพึ่งพาตนเอง จึงกลายเป็นคำสำคัญที่ใช้ตอบข้อสอบ ที่ไม่ว่าจะอย่างไร ก็มักจะกำหนดให้ผู้ตอบข้อสอบได้คะแนนที่น่าพอใจอยู่เสมอ

เชื่อง

การทบทวนค่านิยมการพึ่งพาตนเองครั้งนี้ จุดน่าสนใจที่สุด ไม่ใช่การเชิญชวนปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ให้ความสำคัญของความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และมามุ่งแสวงหาหนทางที่เป็นรูปธรรมเพื่อไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง หรือความน่าสนใจ อาจไม่ใช่การทบทวนว่ามันมีลักษณะและพัฒนาการเป็นมาอย่างไร หากแต่ความน่าสนใจจากมุมมองของผู้เขียนนั้น กลับอยู่ตรงการก่อร่างสร้างรูปของมันและการฝังตรึงอยู่ในจิตสำนึก จนกลายเป็นสามัญสำนึกของเราหลายๆ คนได้ ทำให้เราเชื่อต่อค่านิยมนี้ รวมถึงเชื่อต่ออำนาจและการควบคุมตรวจสอบของรัฐได้อย่างไรต่างหาก ทว่า ถ้าจะวิเคราะห์ว่า ความเชื่อส่วนหนึ่งเกิดแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้เพราะเหตุใดและอาศัยกลไกใดนั้น เห็นที่ว่า อย่างน้อยที่สุด จะขาดการนำความคิดการสถาปนาอำนาจนำ (Hegemony) และการปกครองชีวญาณ (Governmentality) มาช่วยวิเคราะห์ไม่ได้

การสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ อาจจัดเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมและทางการเมืองการปกครอง ที่ช่วยทำให้ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองนี้เชื่อง เพราะมีโลกทัศน์ (worldviews) และมีสามัญสำนึก (common sense) ในเรื่องหนึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคม (socialisation) ผ่านช่องทางที่หลากหลาย จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างความเชื่อ โดยมากจะผ่านช่องทางสื่อสารมวลชนหรือสถาบันการศึกษา หรือผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้หลักผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ในชุมชนสังคม การสร้างโลกทัศน์และสามัญสำนึกร่วมกัน ก็เพื่อตรึงค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ ที่ชุมชนสังคมคาดหวังอยากให้เห็นในหมู่ปัจเจกบุคคลไว้ให้ได้ และเหนือสิ่งอื่นใด ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองนี้ ไม่อาจรู้ตัวได้เลยว่า ตนเองกำลังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจปกครองดังกล่าว

(Gunn, 2006; Comaroff, 1991, cited in Argyrou, 2005; Williams, 1977) ผู้เขียนจะขอแบ่งการอธิบายเครื่องมือสองชิ้นนี้ดังนี้

ประการแรก แนวความคิดอำนาจนำซึ่งมี Antonio Gramsci มาร์กซิสม์อิตาลีเลียนคนสำคัญนั้นสังเคราะห์ไว้ พูดยถึงความยินยอมร่วมกัน (a mutual consent of people) ต่อเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การเห็นดีเห็นงามต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกถือเป็นการให้ความยินยอมที่ไร้สำนึก ดังนั้นการสร้างค่านิยมหนึ่ง ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลใดหรือต่อเรื่องใด ๆ ก็แล้วแต่ หากสามารถสร้างค่านิยมนั้น ให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถจะเห็นด้วยได้ เพราะเป็นสามัญสำนึกร่วมที่ต้องมี การยินยอมต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ โดยปราศจากคำยินยอมที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือแม้คำกล่าวออกมาว่า “ฉันอนุญาต” หรือ “ฉันยินยอม” การกำเนิดของความคิดนี้เป็นเพราะบริบทแวดล้อม Gramsci ขณะนั้น มีการเห็นดีเห็นงามต่อสังคมนิยมในในฐานะสามัญสำนึกร่วม ซึ่งแน่นอนว่า Gramsci ไม่ใช่บุคคลที่จะเห็นดีเห็นงามกับสังคมนิยมเช่นนี้ และเขาได้วิพากษ์สังคมนิยมนี้ ในฐานะบุคคลที่ไม่ได้ยินยอมหรือไม่อนุญาตให้สังคมนิยมดังกล่าวก่อตัวขึ้นได้ (Gunn, 2006; William, 1977)

การสถาปนาอำนาจนำ อาศัยสนามประลองที่มีคู่ต่อสู้มากกว่าหนึ่ง พวกเขามีค่านิยมเป็นของตนเองและต้องการให้ค่านิยมของตนนั้นทรงอิทธิพลเหนือคู่ต่อสู้ และพยายามทำให้ค่านิยมนั้น กลายเป็น “ความนิยมสาธารณะ” (public popularity) ดังนั้นภายในสนามประลองนี้ จึงเต็มไปด้วยปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อสถาปนาอำนาจนำของค่านิยมหนึ่ง ๆ ขึ้น และปกคลุมด้วยอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมแต่ละชุด ที่กำลังประหัตถ์ประหารกันอยู่ ที่สำคัญ หากเราไม่คิดวิพากษ์ต่อค่านิยมที่เรายึดถือ ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึก เราจะไม่เห็นทางเห็นสนามประลองนี้ได้เลย พร้อมทั้งไม่เห็นอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดต่าง ๆ ที่พุ่งกระจัดกระจายอยู่รอบ ๆ ตัว เป็นที่น่าสนใจว่า แต่ละค่านิยมบนสนามประลองนี้ ต่างมีกลยุทธ์อย่างหนึ่งเพื่อการพิทักษ์รักษาตนเองไว้ให้ได้ อย่างถาวร นั่นก็คือความสามารถในการบดบังข้อดีของค่านิยมฝั่งตรงข้าม มักทำให้เราเกิดความมั่นใจว่า ต้องชัดเพราะเป็นภัยต่อส่วนรวม หรือแม้กระทั่งเก็บกดปิดกั้นค่านิยมฝั่งตรงข้ามไว้ไม่ให้เราคิดได้ว่ามันมีอยู่ ทั้ง ๆ ที่ค่านิยมอื่น ๆ รอบตัว อาจมีศักยภาพไม่แตกต่างกับค่านิยมที่เรากำลังยึดมั่นถือมั่น และพร้อมที่จะเป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินชีวิตได้เช่นกัน (Gunn, 2006)

ประการที่สอง โลกยุคสมัยใหม่ อำนาจนำในแบบ Gramsci อย่างเดียว อาจไม่ทรงอิทธิพลเหนือบุคคลจำนวนมากๆ เช่นเดิมได้อีกต่อไป เครื่องมือทางวัฒนธรรมเพื่อการ

ปกครองที่เหมาะสมกับยุคสมัย จึงถูกพัฒนาตามบริบทสังคมวัฒนธรรมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง แนวความคิดการปกครองชีวญาณ ซึ่ง Michel Foucault สังเคราะห์ไว้ ได้เปิดโปงเทคนิควิธีการปกครอง ที่รัฐสมัยใหม่ใช้กับผู้อยู่ใต้อำนาจ นอกจากการสร้างความยินยอมหรือสยบยอมต่ออำนาจรัฐในหมู่ปัจเจกบุคคล ในฐานะที่สำนึกสำคัญของพวกเขา เพื่อให้การตรวจสอบและควบคุมโดยรัฐ กระทำได้อย่างชอบธรรมทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาสและทุกแง่มุมของชีวิต เทคนิควิธีการดังกล่าว ยังช่วยลดภาระความรับผิดชอบของรัฐ ต่อการดูแลชีวิตและทรัพย์สินของผู้ถูกปกครองลงไปได้มาก ทั้งนี้ เนื่องจากเทคนิควิธีการนี้ มุ่งเน้นให้ผู้อยู่ใต้การปกครอง รู้จักดูแลและควบคุมตนเองให้ได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม พวกเขาจะยึดถือค่านิยมการรู้จักรับผิดชอบตนเอง มีระเบียบวินัยประหนึ่งสามัญสำนึก ที่หากไม่มีก็อาจถูกมองว่าไม่ปกติหรือถูกมองในแง่ลบได้ “สำนึกความเป็นพลเมือง” (sense of citizenship) น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งถูกปลูกฝังในหมู่ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐสมัยใหม่ (Gunn, 2006; Smart, 1985)

เช่นเดียวกันกับการตรึงอำนาจนำและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ผ่านการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ ข้อวิพากษ์ของนักมาร์กซิสต์ใหม่ ต่อโครงสร้างของความด้อยพัฒนาในแถบประเทศละตินอเมริกา ที่ต้องพึ่งพาประเทศทุนนิยม มีผลพอสมควรต่อการพัฒนาค่านิยมการพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้นในภายหลัง เราจะเห็นได้ว่า ข้อวิพากษ์ดังกล่าว กลายเป็นชุดความรู้สำคัญสำหรับศาสตร์ด้านการพัฒนา ข้อเสนอให้ตัดขาดการพึ่งพาระหว่างประเทศทุนนิยมกับประเทศชายขอบโลกที่สาม ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิชาทฤษฎีการพัฒนา โดยเฉพาะในประเทศด้อยและกำลังพัฒนาทั้งหลาย นั้น ได้ใช้แนวความคิดการตัดขาดการพึ่งพาเป็นจุดตั้งต้นในการหาลมคิดใหม่เพื่อการพัฒนา และต่อยอดไปสู่การพึ่งพาตนเอง หรือแม้กระทั่งกลับไปสู่อัตนวิสัยแนวความคิดท้องถิ่นว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง การกลับสู่รากเหง้าของตนหรือการอยู่อาศัยร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ตนมีอยู่ให้ได้ ต่างก็ปรากฏให้เห็นอยู่เนือง ๆ

ไม่เว้นการเรียนการสอนวิชาทฤษฎีการพัฒนาในประเทศไทย ข้อวิพากษ์ของนักมาร์กซิสต์ใหม่ต่อการพึ่งพาประเทศทุนนิยม ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่ออธิบายให้เห็นว่า เมื่อมีการพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นตัวตั้ง ในทางกลับกัน ก็มีผู้หักล้างค่านิยมทุนนิยมและเสนอทางเลือกการพัฒนาอื่นๆ ได้เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาทางเลือกอื่น ๆ เช่นกรณี The Andes paradigm of Buen Vivir ในประเทศแถบเทือกเขาแอนดีสของทวีปอเมริกาใต้ (Villalba, 2013) หรือ Māori philosophy of valuing nature ของชาวเมารีในประเทศนิวซีแลนด์ (Watene, 2016) หรือแม้กระทั่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงในประเทศไทย เป็นต้น ได้กลับมาที่มียืนบนอาณาบริเวณศาสตร์ด้านการพัฒนา
มนุษย์และชุมชนสังคมอย่างเต็มภาคภูมิอีกครั้ง ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็จากอานิสงค์ของข้อวิพากษ์
การพึ่งพาโดยนักมาร์กซิสต์ใหม่ในระหว่างทศวรรษ 1970-1980

อำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย ถูกตรึงไว้ด้วย
อำนาจนำและเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษ 2550-2560
ให้หลังวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญที่ประเทศไทยต้องเผชิญ การพึ่งพาตนเองให้ได้ของชุมชน
ท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่รัฐบาลหลังวิกฤตเศรษฐกิจต้องเร่งสร้างให้เกิดขึ้น นั่นอาจ
หมายถึงการที่ภาครัฐ จะสามารถลดภาระความรับผิดชอบในการบริการและดูแลปัจเจก
บุคคลและชุมชนสังคมในบางเรื่อง (Srisan, 2014) ในช่วงเวลาดังกล่าว คำว่า “ชุมชน
ท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง” ใช้กันหลายช่องทางและแพร่หลาย ชุดคำดังกล่าว เริ่มถูก
บัญญัติลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแปลงเป็นภาคปฏิบัติการในรูป
ของโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม นอกจากความช่วยเหลือของ
หน่วยงานรัฐในรูปของทุนสนับสนุนหรือการจัดอบรม เราจะพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว
การปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเอง กลายเป็นอีกหนึ่งวาระสำคัญที่หน่วยงานด้านการ
พัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมต้องทำให้บรรลุ ดังนั้นในช่วงเวลานี้ ไม่ว่าจะหันไปทางใด
เราจะพบชุดคำเหล่านี้เขียนหรือแปะไว้ตามกำแพงหรือผนัง โดยเฉพาะในศาลาประชาคม
หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองทั่วประเทศ หน้าที่ของมันก็คือ
ขัดเกลาและกล่อมเกลาค่านิยมดังกล่าวในหมู่ปัจเจกบุคคลทุกที่ทุกวันอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม เมื่อค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ได้เริ่มกลายเป็นสามัญสำนึกที่ขาดไม่ได้
จึงเป็นเสมือนผู้มีความรับผิดชอบอันดีงาม เป็นปัจเจกบุคคลที่ชุมชนสังคมให้การยอมรับ
และมองว่าปกติ ในอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมชุดดังกล่าว จะไม่อนุญาตให้ผู้ใดก็ตาม
โต้แย้ง โต้เถียงหรือวิพากษ์ หากเห็นแย้ง ก็จะมีเสียงต่อการถูกทำให้ไม่มีตัวตนได้ เพราะ
นั่นเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับไม่ได้ บุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นภัย กลายเป็นกลุ่มคนที่ไร้ตรรกะ
ไม่มีสามัญสำนึก ไม่มีความรับผิดชอบต่อที่พึงมี และไม่ปกติ โดยที่ในระยะยาว กลับ
กลายเป็นผลดีต่อรัฐ เพราะรัฐจะง่ายต่อการหยิบยกค่านิยมนี้ มาใช้เป็นข้ออ้างที่จะไม่
บริการและดูแล บ่ายเบี่ยงและปิดหน้าที่ความรับผิดชอบ อาจจะใช้ดอกกลับปัจเจกบุคคล
หรือชุมชนสังคมที่กำลังมองหาความช่วยเหลือว่า “ก่อนที่คุณจะขอความช่วยเหลือจากรัฐ
คุณได้พยายามช่วยเหลือตนเองแล้วหรือยัง” อย่างไรก็ตาม ลักษณะเช่นนี้อ่อนุญาตและส่งผลดี
ต่อเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ ให้เข้ามาประสานงานต่อได้ง่ายและสะดวกขึ้น ปลอ่ยให้

ปัจเจกบุคคลสะกดจิตตนเอง ให้ต้องดูแลควบคุมสามัญสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนสังคม เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ยุคสมัยหนึ่งที่รัฐสนับสนุนเงินทุนให้ชุมชนท้องถิ่น ขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนและชุมชนสังคมด้วยตนเอง บนข้อแม้หรือเงื่อนไขที่โครงการพัฒนาเหล่านี้ ต้องอยู่ในขอบข่ายวัตถุประสงค์ให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ การสนับสนุนดังกล่าว เปิดโอกาสให้รัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โครงการพัฒนาที่รัฐให้การสนับสนุนเหล่านี้ อนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปประเมินศักยภาพชุมชนท้องถิ่น ค้นหาทุนชุมชนกันอย่างขะมักเขม้น หลาย ๆ แห่งเริ่มบอบช้ำจากการที่มีคนนอกแปลกหน้า เข้า ๆ ออก ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า และชักชวนสมาชิกชุมชนท้องถิ่น ร่วมประเมินศักยภาพของตน ตัวอย่างที่ดีอาจจะเป็นกรณีที่หน่วยงานภาครัฐ ตั้งต้นหาหนทางให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเอง ด้วยการเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบข้อมูลเรื่องหนี้สินของครัวเรือนและข้อมูลพฤติกรรมชีวิตส่วนตัวอื่น ๆ ถึงแม้ว่าเจตนาของหน่วยงานรัฐเหล่านี้ ก็เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือการลดภาระหนี้สิน ค้นหาพฤติกรรมต้นตอภาระหนี้สินและหาวิธีการปรับเปลี่ยนวินัยและพฤติกรรมทางการเงิน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ภายใต้อ้างอิงนี้ ไม่ว่าปัจเจกบุคคลในชุมชนท้องถิ่นยอมรับโดยดี หรือจำใจยอมรับก็ตาม ได้เปิดโอกาสให้ภาครัฐเข้ามาตรวจสอบและควบคุม และภายใต้อ้างอิงนี้ ภาครัฐสามารถเข้ามากระทำการลักษณะนี้ได้อย่างชอบธรรมทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาสและแน่นอนว่าทุกแง่มุมของชีวิตปัจเจกบุคคลภายใต้การตรวจสอบและควบคุมนี้ ต่างไม่รู้สึกตัวเสียด้วยซ้ำไปว่า ตนเองนั้นได้ยินยอม อนุญาตและสละยอมต่อการตรวจสอบและควบคุมจากรัฐ โดยปราศจากคำยินยอมอนุญาตกันต่อหน้าตรงไปตรงมา พวกเขาทั้งถูกกดทับจากอำนาจรัฐ จากค่านิยมนี้ และซ้ำร้าย ไม่เว้นแม้แต่จากตัวพวกเขาเอง ให้คิดไม่ถึงแม้กระทั่งว่า การกระทำการลักษณะนี้ อาจเข้าข่ายการเข้ามาตรวจสอบและควบคุมโดยพลการในทุกแง่มุมของชีวิต

เทคนิควิธีการปกครองชีวญาณโดยรัฐ ต่อการปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ขยายวงกว้างราวกับไฟลามทุ่ง เพราะจิตสำนึกและสามัญสำนึกที่ต้องพึ่งพาตนเอง หรือให้รับผิดชอบต่อชุมชนสังคมนี้ ถูกสะกดและกดทับไว้ด้วยตัวของพวกเขาเอง (self-repression) เป็นหลักในระยะยาว ลักษณะดังกล่าว ถือว่าบรรล่วัตถุประสงค์สูงสุดของเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ ไม่มีปัจเจกบุคคลใด หนีพ้นอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการคิดพึ่งพาตนเองนี้ได้ เพราะประการแรก พวกเขาไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าถูกปลูกฝังค่านิยมนี้ พร้อมทั้งปล่อยให้ตนเองสะกดและกดทับค่านิยมนั้นไว้ อาจกล่าวได้ว่า พวกเขาเชื่อต่ออำนาจรัฐเป็นที่เรียบร้อย และประการที่สอง ในบางพวกที่ต้องยอมรับและยอม

จำนวนโดยไม่เต็มใจ พวกนี้อาจไม่ยินดีนัก หากไม่ถูกยอมรับจากชุมชนสังคม หรือถูกประณามหยามเหยียดว่าเป็นคนกลุ่มคนไร้อำนาจซึ่งค่านิยมดังกล่าว ไม่มีจิตสำนึกหรือสามัญสำนึก ความรับผิดชอบ ในขณะที่ปัจเจกบุคคลอื่น ๆ ที่ยึดมั่นถือมั่นค่านิยมนี้ จะถูกยอมรับจากสังคมว่าเป็นกลุ่มคนปกติและดีงาม กลับกัน พวกที่สอง อาจถูกมองว่าผิดปกติหรือไร้ความรับผิดชอบ การแสดงออกว่ายอมรับในค่านิยมดังกล่าวทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ (acquiescence) จึงจำเป็นเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัยในสังคมวัฒนธรรมลักษณะนี้ได้ ความสามารถเช่นนี้ เรียกว่า impression-management performances ในมุมมองของ Vassos Argyrou (2005) สถานการณ์เช่นนี้ จัดว่าเป็นเครื่องหมายรับประกันคุณภาพขั้นเยี่ยมของอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ ว่ามันมีประสิทธิภาพอย่างมาก ในการนำและปกครองวัตถุภายใต้ อำนาจการปกครองของตัวมัน ดังนั้น ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางใด ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมนี้ ก็จะไม่หันไม่พ้นอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมนี้ได้เลย จึงเป็นเหตุให้ค่านิยมนี้ ยังคงถูกตรึงและทำงานอยู่ต่อไป จวบจนจะมีค่านิยมชุดใหม่เข้ามาท้าทายและประหัตถ์ประหารกันบนสนามประลอง เพื่อการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณเหนือ ค่านิยมการพึ่งพาตนเองนี้

การตรึงค่านิยมบางชุดด้วยอำนาจนำในแบบ Gramsci และเทคนิคการปกครองชีวญาณที่ Foucault สังเคราะห์ไว้ ผู้เขียนเห็นว่า เป็นความรุนแรงขั้นสูงสุด ที่อำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ พึงกระทำต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้ มันสามารถลบล้างความเชื่อเดิมและปลูกฝังความเชื่อใหม่อย่างแยบยล และไม่มีเสียเลือดเนื้อ มันสามารถบังคับทางเลือกต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตได้ โดยทำให้ปัจเจกบุคคลมีติดบอด มันทำให้ปัจเจกบุคคลไร้ซึ่งการวิพากษ์ หรือคิดไม่ถึงว่าความเชื่อที่ตนกำลังยึดมั่นถือมั่นนั้น ถูกวิพากษ์ได้ ซ้ำร้าย มันเก่งกาจที่จะคอยยั่วยุให้ปัจเจกบุคคลวิพากษ์และมองเห็นแต่ข้อด้อยของค่านิยมคู่แข่ง ดังนั้น ผู้เขียนอยากให้ผู้อ่านลองทบทวนตนเองสักครั้ง ต่อค่านิยมที่ผู้อ่านกำลังยึดมั่นถือมั่นในคุณค่าของมัน ว่ามันเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่ ที่ทำให้ตัวผู้อ่านมีติดบอดจนมองไม่เห็นค่านิยมอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากของเรา หรือประณามหยามเหยียดผู้อื่นจากการที่เขาอาจจะมียุคค่านิยมที่ไม่เหมือนเรา

เชื่องบนความไม่เชื่อง

ผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่า ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อาจมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้บ้าง แต่การที่พวกเขาพึ่งพาตนเองได้ กลับทำให้ความพรัมมัวแต่เดิมของประโยชน์ต่างตอบแทน

ระหว่างพวกเขา กับรัฐ ปรากฏชัดเจนขึ้น กลายเป็นโอกาสของรัฐ เพื่อการปลดภาระ บางส่วนในการดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ทำให้นโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ที่สนับสนุน ให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ หลังไหลลงสู่ชุมชนท้องถิ่นมากมาย และปัจเจกบุคคลและ ชุมชนสังคม ต่างก็รับไปสนองไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น ความพยายามของรัฐ ที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมพึ่งพาตนเองให้ได้ ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะ ผลประโยชน์ต่างตอบแทนนี้ ซึ่งในท้ายที่สุด ทำให้ภาระอันหนักอึ้งในการดูแลชุมชนท้องถิ่น อาจจะลดลงไปได้บ้าง (Srisan, 2014) ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าปัจเจกบุคคลและชุมชน สังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด รัฐก็ยังจำเป็นต้องบริการและดูแล พวกเขาอย่างเหมาะสมและเสมอต้นเสมอปลาย

สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นได้จากการที่บางแห่ง ที่ได้รับการขนานนามว่า เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นั้นถูกทอดทิ้ง ปล่อยปละละเลย บ้างถูกตัดขาดความช่วยเหลือ โดยเฉพาะการขาดระบบพี่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพในการดูแลกันต่อไปในระยะยาว เป็นผลให้ บางแห่ง ต้องกระเสือกกระสนแสวงหาความช่วยเหลือและแหล่งทุนสนับสนุนกันจ้าละหวั่น โดยเฉพาะจากสถาบันทางการเงิน บริษัทห้างร้านและองค์กรเอกชน กรณีที่แย่ที่สุด สถานการณ์ดังกล่าว ได้บีบบังคับให้บางแห่ง ต้องละทิ้งความเป็นตนเอง ยอมคาย เอกสิทธิ์ สูดุเลี่ยพลิงและทุนชุมชนบางประเภทไป เพราะจำเป็นต้องดำเนินการตาม ข้อแม้หรือเงื่อนไขความช่วยเหลือนั้น ๆ เพื่อตอบแทนการสนับสนุนที่ได้รับมา

ครั้งหนึ่ง ผู้เขียนเคยวิตกกังวลว่า ชุมชนท้องถิ่นแห่งหนึ่งทางภาคใต้ ที่เป็นสนาม วิจัยของตนเองนั้นกำลังประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ดูผิวเผินประหนึ่งว่า พวกเขา กำลังหลงระเริงกับคำสรรเสริญว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มายาคติที่ปกคลุม ความคิดความอ่านของผู้เขียนต่อที่นี้ หนีไม่พ้นความเคียดแค้นและการยืนอยู่บนลำแข้งของ ตนเองได้ ไร้ซึ่งความช่วยเหลือจุนจ้านของหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตาม มายาคติ ดังกล่าวก็ได้ถูกทำลายลง เมื่อผู้เขียนฝังตัวอยู่ในชุมชนท้องถิ่นและเห็นพลวัตมากขึ้น

สิ่งที่แตกต่างไปจากที่อื่น ๆ พิจารณาเปรียบเทียบจากประสบการณ์ภาคสนาม และการทำงานกับหลาย ๆ แห่งที่ผ่านมา คือกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่ถูกปรับเปลี่ยนไป โดยเฉพาะมุมมองต่อการพึ่งพา การปรับกระบวนการพัฒนาทำให้ ที่นี้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบมากนัก รวมทั้งไม่ต้องสูญเสียความเป็นตนเองไปมากเกินไปจนพินาศ จุดตั้งต้นประการแรก ที่เห็นว่าจะสำคัญที่สุดคือ การยอมรับว่าพวกเขาขาดการพึ่งพาไม่ได้ ทุนและการสนับสนุนจากภายนอกนั้นมีความสำคัญ ที่จะทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ การได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ จึงไม่ได้มีความสำคัญ

อะไรต่อที่นั่นัก ประการที่สอง ที่นี้เข้าใจถึงการซึ่งน้ำหนักผลดีผลเสียจากการพึงพาอยู่เสมอ บนฐานคิดที่จะยอมสูญเสียทุนชุมชนและผลประโยชน์ให้น้อยที่สุด ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าเป็น “ผู้รับความช่วยเหลือที่มีศักดิ์ศรี” ตามที่ Wuttimethi et al. (2006) นิยามไว้ก็ไม่ผิด โดยผ่านมา ที่นี้จึงได้รับผลประโยชน์ต่างตอบแทน ที่ค่อนข้างยุติธรรม ซึ่งทั้งหมด ผ่านการระดมความคิดเห็นกันเองภายใน แล้ววิเคราะห์ว่าจะยอมรับอะไรได้บ้าง จะได้หรือจะเสียประโยชน์ใด จากการยอมรับเงื่อนไขที่แนบตมมากับการช่วยเหลือ หากเหลือบ่ากว่าแรง พวกเขาก็ไม่เกรงกลัวที่จะปฏิเสธ

การปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น นำมาซึ่งความสามารถในการ นิยามตนเองเสียใหม่ ไม่ติดอยู่กับคำเรียกขานว่าเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ทำให้พวกเขาค้นพบโอกาสมากมายจากภาคีเครือข่ายการทำงานพัฒนา เช่น หน่วยงาน ภาครัฐ มหาวิทยาลัย ธนาคารและบริษัทห้างร้านต่างๆ เป็นต้น และภาคีเครือข่ายเหล่านี้เอง ที่นับว่าเป็นผู้การสนับสนุนสำคัญ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถขับเคลื่อนโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมให้ผ่านไปได้ด้วยดี (Jitsanguan, 2008, pp. 2-5)

กล่าวได้ว่า การปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา คือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดสำหรับการปฏิบัติงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม นับว่าเป็นบทเรียนสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นไทย จากกรณีตัวอย่างข้างต้น ยังพบอีกว่า กว่าที่ชุมชนท้องถิ่นนี้ จะสามารถขับเคลื่อนแต่ละ โครงการได้สำเร็จ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะการใช้ ประโยชน์จากความช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารแห่งหนึ่ง ที่เข้ามาเสนอให้ โดยแลกเปลี่ยนกับผลงานการบริการชุมชน นับย้อนไปในช่วงกลางทศวรรษ 2540 ธนาคาร แห่งหนึ่ง ได้เข้ามามีบทบาทต่อการสนับสนุนในรูปของการให้ทุนเพื่อดำเนินโครงการพัฒนา และในขณะนั้นเอง ที่นี้ก็ต้องการทุนเพื่อการศึกษาตงานนวัตกรรมสำหรับการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ผู้เขียนเห็นว่า พวกเขารู้ตัวสถานการณ์เช่นนี้คือ การยื่นหมยยื่นแมว เป็นผลประโยชน์ ต่างตอบแทน และรู้อยู่เสมอถึงความน่ากลัวของการที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาจั่นจั่น การดำเนินงานภายใน จึงทำให้ถึงแม้ว่า ธนาคารดังกล่าวเข้ามามีบทบาทภายในมาก เพียงใด แต่ที่นี้ก็ได้ขีดเส้นแบ่งความสัมพันธ์อย่างเจียบ ๆ ไว้ชัดเจน ในเรื่องผลประโยชน์ ต่างตอบแทน กล่าวคือ ต่อรองส่วนได้ส่วนเสียกันให้ชัดเจนก่อนรับความช่วยเหลือ

โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่สำเร็จ ล้วนแสดงให้เห็นร่องรอยของหน่วยงานภายนอก นอกจากธนาคารดังกล่าวแล้ว ยังรวมไปถึงสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ที่เข้ามาตามคำ เรียกร้อง ให้มาช่วยแนะนำการเพาะเลี้ยงสัตว์ที่จำเป็น และมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ที่ถูก ขอให้เข้ามาช่วยออกแบบและสร้างโรงหมักก๊าซชีวมวล หรือการขอความช่วยเหลือให้เข้า

มาถอดบทเรียนจากการทำโครงการต่าง ๆ เป็นต้น นับว่า การที่ชุมชนท้องถิ่นนี้ยอมรับเสียว่า การพึ่งพาอย่างชาวนาคนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งยวด ให้ความสำคัญกับประโยชน์ต่างตอบแทน หรือการไม่ยอมเป็นผู้ถูกเอาเปรียบแต่เพียงฝ่ายเดียว ถือเป็นหนึ่งบทเรียนสำคัญที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

อย่างไรก็ดี ในอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง การแสวงหาความช่วยเหลือไปทั่วเช่นนี้ อาจฟังดูไม่ชาวนาคนนัก เสมือนรับผิดชอบและดูแลตัวเองไม่ได้ แต่ในทางกลับกัน ภายใต้อาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาอย่างชาวนาคน ที่พวกเขาออกแบบขึ้นใหม่และยึดถือกันเอง กลับแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเอาตัวรอดในแบบของพวกเขา รู้จักการวิพากษ์การพึ่งพาที่มีขอบเขต อันมีแต่จะได้ไม่คุ้มเสีย รู้จักตนเอง ว่ามีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ จำกัดอยู่เพียงใด และใครจะสามารถมาช่วยหลายขีดจำกัดนั้นได้ ดังหน่วยงานภายนอก เข้ามาช่วยหลายข้อจำกัดนั้นร่วมกัน และประการสำคัญก็คือ การปล่อยให้ผู้อื่นได้เป็นผู้เล่นตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่มีในเมื่อน้ำที่ของหน่วยงานภายนอกส่วนหนึ่งคือ ต้องให้บริการและดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม การขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านี้ จึงเป็นเหมือนการอนุญาตให้หน่วยงานดังกล่าว ได้มีที่มั่งคั่งรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาท อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เสมือนเป็นการสงวนและพิทักษ์ไว้ซึ่งความสามารถสูงสุดของตนเอง สุ่มเสี่ยงและง่ายต่อการหลงระเหิดกับชื่อเสียง และมัวมุ่นแต่จะยกตนเองขึ้นหิ้งบูชา แสดงศักยภาพความเข้มแข็งของตนเอง ด้วยการซ่อนเร้นร่องรอยการพึ่งพาและความช่วยเหลือที่เคยได้รับมา เช่นนี้นับวันมีแต่จะทำให้โดดเดี่ยว

บทเรียนที่ได้จากกรณีตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนา ที่ได้รับการปรับเปลี่ยน ไม่ให้สุดโต่งไปในทางหนึ่งทางใด กล่าวคือ ไม่เชิงเป็นผู้รับที่ไม่ยอมคิดพิจารณาข้อได้ข้อเสียอะไรเลย และก็ไม่เชิงเป็นผู้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ที่มีแต่จะมัวมุ่นยกตนเองขึ้นหิ้งบูชา และพยายามจะสงวนความสามารถสูงสุดไว้อย่างทะนง ซึ่งอาจเผชิญความโดดเดี่ยวเข้าสักวันหนึ่ง โดยเฉพาะในสถานการณ์และยุคสมัยที่รัฐมุ่งหวังให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ยืนให้ได้บนลำแข้งของตนเองเป็นหลัก ยิ่งต้องระแวดระวังและควรวิพากษ์ผลจากความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ให้ถี่ถ้วน เพราะอาจจะนำไปสู่ความโดดเดี่ยวได้ (Srisan, 2014) โดยสรุปจากกรณีตัวอย่าง ที่นี้ไม่ค่อยจะเรียกขานตนเอง ว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ แต่กลับปฏิบัติงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมในทางตรงกันข้ามเสียด้วยซ้ำ กล่าวคือ ยอมรับว่าต้องพึ่งพาและมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากภาคีเครือข่ายการพัฒนา

ภายใต้การปันผลประโยชน์ที่ยุติธรรม ถือว่าเป็นจุดตั้งต้น ต่อการต้องหันกลับมาทบทวน และตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเองเสียใหม่

กระบวนการพัฒนา ที่ยึดผลสัมฤทธิ์ให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ จึงควรได้รับการพิจารณาเสียใหม่อย่างถี่ถ้วน ต้องมองให้เห็นข้อเสีย โดยเฉพาะความโดดเดี่ยวในภายภาคหน้าด้วย หรือแม้อาจกลายเป็นการสร้างภาระแก่ชุมชนท้องถิ่นได้โดยไม่รู้ตัวในระยะยาว จากกรณีตัวอย่าง ชี้ให้เห็นแล้วว่า ความสามารถในการพึ่งพาตนเองนั้น ไม่ได้หมายถึง การตัดตนเองออกจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ การพึ่งพาตนเองได้ อาจไม่ใช่ตัวชี้วัดหลัก ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง และอาจไม่ใช่จุดหมายปลายทางสำคัญที่สุด ที่ทุก ๆ แห่ง จะต้องเดินทางไปให้ถึง หากแต่การรู้จักและรู้เท่าทันตนเอง รู้ว่าทำอะไร ถึงจะไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ รู้จักบริหารจัดการเครือข่ายการพัฒนา รู้จักเชื่อมโยงทรัพยากรและความช่วยเหลือให้ได้ต่างหาก ที่อาจเป็นสาระสำคัญและเหมาะสม กรณีตัวอย่างข้างต้น ยังชี้ให้เห็นอีกด้วยว่า การพึ่งพาที่ชาวนาลาดนั้น ไม่ได้เป็นปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่มีความจำเป็น ที่จะต้องหลีกเลี่ยงให้ไกลจากการพึ่งพากัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องกลับมาทบทวนเพื่อจะยอมรับกันว่า ธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยการพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด และการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ยุติธรรมนั้น อาจเป็นทางรอดของทุกคน กรณีนี้ แสดงให้เห็นว่า ความไม่สุดโต่งที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง “การยอมรับจากชุมชนสังคม” “สามัญสำนึกต่อความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง” และ “สามัญสำนึกถึงความรับผิดชอบ” อาจจะเป็นผลดีต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมในโลกยุคปัจจุบัน อย่างน้อย ย่อมดีกว่า การดีแต่จะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวมอย่างสุดโต่ง แต่กลับไม่สามารถเอาตัวรอดหรือก้าวข้ามภาวะยากลำบากใด ๆ ได้เลย

บทสรุป

บทความนี้ได้รับอิทธิพลจากการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน จากสนามวิจัยชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ การสะท้อนย้อนคิดที่ถูกบันทึกทุกครั้ง ทั้งระหว่างอยู่บนสนามวิจัยและในขณะวิเคราะห์ข้อมูล สันถลอนความเชื่อต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ว่าแท้ที่จริงแล้วมันส่งผลดีกับปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเพียงแง่เดียวหรืออย่างไร ผู้เขียนยอมรับว่า การสนทนากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหลาย ๆ ครั้ง สร้างความคับข้องใจไม่น้อย และเป็นที่มาให้ผู้เขียน พยายามผลัkc่านิยมดังกล่าว ให้ออก

ห่างจากการเป็นสามัญสำนึกชั่วขณะหนึ่ง เพียงหวังว่าจะได้วิพากษ์มันได้อย่างไม่มีติดบอด และเพื่อหาคำอธิบายตัวเองให้ได้

การตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมไทย ขาดการทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพา ซึ่งมีนักคิดมาร์กซิสต์ใหม่วิพากษ์ไว้ไม่ได้ เหตุเพราะการวิพากษ์ดังกล่าวนั้น ไม่เพียงแต่ทำให้เรา มองเห็นโครงสร้างเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่ไม่สมมาตร แต่ยังทำให้เรา มองไปไกลถึงการพึ่งพาในเชิงความรู้ ความคิด บนฐานคิดจักรวรรดินิยมในอดีต ที่วันนี้ได้แปลงกายกลับมาในรูปของ “การพัฒนา” (development) ทั้งยังนำไปสู่ข้อเสนอให้ตัดการพึ่งพาข้อวิพากษ์ดังกล่าว มีผลต่อการเรียนการสอนวิชาทฤษฎีการพัฒนาในสังคมไทยอย่างมาก เนื่องจาก เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ ที่จะต้องหยิบยกขึ้นมาแสดงให้เห็นว่า ข้อวิพากษ์นี้คืออุปสรรคของการพัฒนาบนฐานการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักและโครงสร้างทุนนิยมโลก ดังนั้น จึงมีคุณูปการและเป็นอานิสงส์ต่อสังคมไทย ในแง่ที่ภายหลังได้ช่วยเปิดพื้นที่ ให้แนวทางการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมบนค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ให้ได้มีที่มั่งคั่งขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่า ช่วยเบิกทางต่อการปลุกฝังค่านิยมดังกล่าว ให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540

การปลุกฝังที่ว่า กระทำผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจนำ อำนาจนำจะทำให้ปัจเจกบุคคลมีโลกทัศน์และสามัญสำนึกต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง ที่ช่วยทำให้ปัจเจกบุคคลยินยอมต่อเรื่องหนึ่ง ๆ โดยปราศจากการกล่าวคำยินยอมออกมา เทคนิควิธีการการปกครองชีวญาณก็เป็นอีกเครื่องมือหนึ่ง ที่นอกจากทำให้ปัจเจกบุคคลสยบยอมต่ออำนาจการควบคุมตรวจสอบจากรัฐโดยไม่รู้ตัวแล้ว ยังหลอกล่อให้ปัจเจกบุคคลเหล่านั้น สะกดตนเองให้ต้องมีความรับผิดชอบต่อชุมชนสังคมในฐานะของพลเมืองที่มีวินัย ค่านิยมการพึ่งพาตนเองก็เอนกเช่นเดียวกัน ที่ถูกปลุกฝังให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคม ผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ จนกลายเป็นสามัญสำนึก มีผลให้ปัจจุบัน พวกเราตั้งคำถามและวิพากษ์ค่านิยมนี้กันน้อยมาก ที่น่าตกใจอย่างยิ่งคือ ค่านิยมนี้ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางหลักเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ที่ผู้รักความก้าวหน้า ผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนสังคมต้องการจะไปให้ถึง ดูเหมือนว่า พวกเขาถูกทำให้มองไม่เห็นค่านิยมทางเลือกที่มีศักยภาพอื่น ๆ สำหรับการใช้ชีวิต หรือหากมองเห็น ก็คงจะเห็นเพียงแค่ข้อด้อยก็เท่านั้น จะเห็นได้ว่า ทั้งเทคนิควิธีการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ

ต่างก็มุ่งหวังสร้างคำอธิบายถึงเหตุที่ทำให้ปัจเจกบุคคลภายใต้อำนาจและอิทธิพลของ
ค่านิยมหรือวาทกรรมหนึ่ง ๆ นั้นเชื่อและสยบยอมจำนนต่อการควบคุมตรวจสอบทุกเมื่อ
ผู้เขียนได้หยิบยกกรณีตัวอย่างมาอธิบาย ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการหลอกว่าเชื่อ
นับว่าเป็นตัวอย่างประกอบที่ดี สำหรับการวิพากษ์เพื่อขบคิดทบทวนว่า พวกเรามีความจำเป็น
เพียงใด ที่จะต้องหนีให้ห่างการพึ่งพากัน ผู้เขียนเห็นว่า การปรับเปลี่ยนค่านิยมการพึ่งพา
ตนเองมาสู่การพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด อาจถือเป็นทางออกที่เหมาะสมกว่าในเมื่อไม่มีใคร
จะยืนหยัดอย่างตระหนงอยู่ได้โดยปราศจากการพึ่งพาช่วยเหลือกัน จึงไม่มีเหตุผลใดเลย
ที่เราจะต้องมุ่งส่งตนเองและชุมชนสังคมขึ้นหิ้งบูชา หรือเปี่ยมด้วยความสามารถในการ
พึ่งพาตนเองได้ และได้รับการสรรเสริญว่าเข้มแข็ง จัดให้อยู่เหนือผู้อื่นทั้งปวง โดยประกันไว้
ด้วยรางวัลต่าง ๆ เช่นนี้ ก็ไม่ต่างกับการทำให้ตนเองโดดเดี่ยว เพียงเพราะคนอื่นอาจมองว่า
เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และคงอาจไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ อีกแล้ว

บทความนี้ จะไม่มีประโยชน์อันใดเลย หากผู้อ่านไม่เริ่มขบคิดทบทวนว่า ค่านิยม
ชุดที่ผู้อ่านกำลังยึดมั่นถือมั่นนั้น กำลังบดบังไม่ให้อ่านมองเห็นค่านิยมชุดอื่น ๆ ที่แตกต่าง
ออกไป ทั้ง ๆ ที่ค่านิยมต่าง ๆ เหล่านั้น ต่างก็มีคุณค่าและศักยภาพในตัวมันเอง หรือกำลัง
ประณามหยามเหยียดผู้อื่นอยู่หรือไม่ แค่นี้เพราะเขาอาจจะมีค่านิยมที่ไม่เหมือนเรา
ไร้คุณูปการ หากบทความนี้ ไม่ได้จุดประกายให้อ่าน มองเห็นเทคนิควิธีการและกลไกการ
ทำงานอันแยบยลของค่านิยมแต่ละชุด ในแง่ที่มันมีวิธีการพิทักษ์รักษาตัวมันเอง
ให้อยู่เหนือการวิพากษ์ถึงข้อด้อย แต่มันกลับมีเทคนิควิธีการและกลไกการทำงานอันยาก
จะสังเกตเห็น ในการยุยงส่งเสริมพวกเรา ให้มุ่งแต่จะวิพากษ์ข้อเสียของค่านิยมของคู่แข่ง

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเชื่อว่า การไม่สุดโต่งไปทางใด คงจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม
ในการเอาตัวรอดในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งมีแต่การพาดพิงกันอย่างดุเดือดของค่านิยมชุดหลัก
และชุดรอง พร้อมทั้งใครเสนอให้ขบคิดว่า ปรากฏการณ์ที่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม
เชื่องบนความไม่เชื่อ หรือหลอกว่าเชื่อนั้นมีอยู่ การพิจารณาว่าพวกเขานั้นเชื่อหรือไม่
ดูจะยากเย็นเอาการหากมองเพียงผิวเผิน เพราะบางครั้งแล้ว ท่าทีที่แสดงว่าเชื่อหรือเจีย
เบย แลดูเฉยชาต่อค่านิยมทั้งชุดหลักหรือชุดรองใด ๆ อาจจะได้หมายความว่า พวกเขา
นั้นเชื่อหรือเบาปัญญา คำกล่าว “Silence is golden” อาจเหมาะสม ที่จะเอาไว้ใช้
อธิบายสถานการณ์ลักษณะนี้ ลงที่ อาจใช้ได้ดีเพื่อการเหน็บแนมผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นค่านิยม
ชุดหนึ่ง ๆ อย่างสุดโต่ง หรือผู้เปี่ยมล้นไปด้วยท่าทีว่ารับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนสังคม
ผู้เขียนสงสัยในตัวพวกเขามาตลอดว่า ความสุดโต่งนั้น เคยอนุญาตให้พวกเขาได้หยุดพัก
หัวจิตหัวใจให้สงบแม้เพียงสักชั่วขณะบ้างหรือไม่ และความเป็นผู้สุดโต่งต่อการยึดมั่นถือมั่น

คำนิยมใดๆ ก็แล้วแต่นั้น เคยช่วยให้พวกเขา ก้าวข้ามผ่านความยากลำบากใดๆ ในชีวิต สำเร็จมาบ้างแล้วหรือไม่

References

- Argyrou, V. (2005). *The logic of environmentalism: Anthropology, ecology, and postcoloniality*. Berghahn Books.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now i don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234.
- Escobar, A. (1995). *Encountering development: The making and unmaking of the third world*. Princeton. Princeton University Press.
- Fischer, K. (2016). Collective self-reliance: failed idea or still a valuable contribution worth considering?, in *(Conflicting) Political Ontologies and Implications for Transformative Action*, 27th of May 2016, Department of Sociology, University of Ljubljana.
- Frank, A. G. (1967). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. Monthly Review.
- Ferguson, J. (2014). *The anti-politics machine: "Development," depoliticization, and bureaucratic power in Lesotho*. (10thed.). Cambridge University Press.
- Galtung, J. (1980). *Self-reliance: concept, practice and rationale*. Institut Universitaire d'Etudes du Développement. Geneva.
- Gardner, K., & Lewis, D. (1996). *Anthropology, development and the post-modern challenge*. Pluto Press.
- Jitsanguan, T. (2006). *The study on guidelines for the application of the sufficiency economy's philosophy: Lesson learned from 40 cases*. A Research Report Submitted to Office of the National Economic and Social Development Board. [in Thai]
- Lindgren, C. J., & Baliño T.J.T. (1999). *Financial sector crisis and restructuring lesson from Asia*. International Monetary Fund.
- Mingnolo, W. D. (2007). Delinking. *Cultural Studies*, 21(2-3), 449-514.

- Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). The national economic and social development plans. *NESDPs 1st-12th*. http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue
- O' Dwyer, K. (2012). Emerson's argument for self-reliance as a significant factor in a flourishing life. *Journal of Philosophy of Life*, 2(1), 102-110.
- Pillow, W. (2003). Confession, catharsis, or cure? Rethinking the uses of reflexivity as methodological power in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(2), 175-196.
- PhuangNgam, K. (2010). *Community and local self governance*. Bophit Press. [in Thai]
- Smart, B. (1985). *Michael Foucault*. Ellis Horwood.
- Srisan, S. (2014). Editorial acknowledgment. *Journal of Graduate Volunteer Centre*, 11(1), 1-3. [in Thai]
- Thomas, J. (1993). *Doing critical ethnography*. Sage.
- Villalba, U. (2013). Buen Vivir vs Development: A paradigm shift in the Andes?. *Third World Quarterly*, 34(8), 1427-1442.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world system: Capitalist agriculture and the origins of the European world economy in the sixteenth century*. Academic Press.
- Watene, K. (2016). Valuing nature: Māori philosophy and the capability approach. *Oxford Development Studies*, 44(3), 287-296.
- Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford University Press.

การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4

Human Resource Management with the 4 Iddhipadas Principle

Received: July 10, 2018

Revised: November 20, 2018

Accepted: February 21, 2019

พิชิต อวิรุทธพานิชย์¹

Phichit Awirutthapanich

พระครูพิพิธสุตาทธ²

Phrakru Piphitsutatorn

พระครูสุนทรสังฆพินิต³

Phrakru Sunthorn Sanghapinit

Abstract

This article is written for two purposes: 1) to study human resource management according to western concepts and 2) to study human resource management according to the 4 Iddhipadas principle. The data of this documentary research were collected from books, textbooks and theses. The results show that the human resource management according to western concepts refers to the management process involving the personnel responsible for the work related to personnel of the organization. The process

¹นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ประเทศไทย

Student, Ph.D., Degree Program in Buddhist Studies, Department of Buddhism, Faculty of Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand

²พระอาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ประเทศไทย

Lecturer, Ph.D., Degree Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand

³พระอาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ประเทศไทย

Lecturer, Ph.D., Degree Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: awirutth@hotmail.com

includes sharing knowledge, skills, and experience to recruit, select, and put qualified individuals into the organization. The process also involves taking care of the personnel, developing their appropriate potentials for the organization, ensuring the quality of their work life, and so on. The human resource management according to the 4 Iddhipadas principle includes three principles: 1) the principle of self-care that is a personal conduct and practice, 2) the principle of ruling others that is the ability to interact with others, and 3) the principle of job caring that is the ability to well perform duties and task assignments. The four virtues principle are 1) Chantha, which refers to satisfaction or love, 2) Wiriya, which is the perseverance in Dhamma practices, 3) Citta, which is paying total attention to doing the work and 4) Wimangsa, referring to contemplating the reasons for certain things which is a sign of intelligence. Human resource management in Buddhism must consist of practicing the Buddha's teachings, meditation, and wisdom in a coherent way through four areas of development: physical, sila, mental, and intellectual.

Keywords: human resource management, the 4 Iddhipadas principle

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เขียนขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวความคิดทางตะวันตก และ 2) เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาวิจัยจากเอกสารได้แก่ หนังสือหรือตำรา และวิทยานิพนธ์ การศึกษาพบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวความคิดตะวันตกเป็นกระบวนการที่ผู้บริหาร ผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคลากรที่ต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบุคลากรขององค์กรร่วมกันใช้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในการสรรหา การคัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เข้าปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและพัฒนาให้บุคลากรขององค์กรมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานและมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสม เป็นต้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 3 หลักการ คือ 1) หลักการครองตนคือ การมีความประพฤติและการปฏิบัติส่วนตน 2) หลักการครองคนคือ การมี

ความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นและ 3) หลักการครองงานคือ การมีความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดี โดยหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ในสิ่งนั้น 2) วิริยะ ความเพียรพยายาม หมั่นปฏิบัติธรรมฝึกฝนอบรมตนตามหลักธรรม 3) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่สนใจในการปฏิบัตินั้น ๆ โดยไม่ทอดธุระ 4) วิมังสา การไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น เป็นอาการของปัญญาที่เข้าไปในลักษณะใคร่ครวญ พิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดทุกสิ่งทุกอย่าง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาจึงต้องประกอบไปด้วยการฝึกฝนอบรมศีล สมาธิ และปัญญาอย่างสอดคล้องกัน ผ่านการพัฒนา 4 ด้านคือ ทางกาย ทางศีล ทางจิตใจ และทางปัญญา

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หลักอิทธิบาท 4

บทนำ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่มีการใช้ทั้งกลยุทธ์และศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อการขับเคลื่อนการทำงานในองค์กรหนึ่งใดที่ต้นนั้นเป็นเป้าหมายสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จและเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดความสำเร็จ รวมถึงการพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งความสุข เพราะบุคคลที่พัฒนาดีแล้วย่อมมีความประพฤติเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ ขณะเดียวกันก็เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของสังคมและประเทศชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นสถาบันที่ฝึกขัดเกลาให้บุคคลเกิดการพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์พร้อมกันทั้ง 3 มิติ คือ มิติทางคุณธรรม มิติทางปัญญา และมิติการเป็นผู้นำสถาบันการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับล้วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้นำการประยุกต์หลักพุทธธรรมในพุทธศาสนาอันเป็นความรู้ทางวิชาการขั้นสูงมาเป็นแนวในการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อการปฏิบัติงานและปฏิบัติตน และเป็นแนวทางในการชี้นำสั่งสอนแก่ประชาชน เพื่อความมีศรัทธาอย่างยั่งยืนต่อพระพุทธศาสนา เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นอริยบุคคลตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงต่อไป ประกอบด้วยขอบข่ายในการฝึกฝนอบรมตนเอง โดยดำเนินการพร้อมกันใน 3 ด้านได้แก่

1. ด้านการพัฒนาตนเอง โดยผู้ปฏิบัติจะต้อง ได้รับการฝึกอบรมและการพัฒนาเป็นพื้นฐานมาก่อน พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองสูงมาก

2. ด้านการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน การทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานสุจริต เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ทำอย่างสม่ำเสมอ การทำงานที่มีผลตอบแทนเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสม เรียกว่า สัมมาอาชีพรตรงกันข้าม การทำงานที่มีผลตอบแทนด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสมและมีผลทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อน เรียกว่า มิจฉาอาชีพ เพราะพระพุทธศาสนาให้คุณค่าแก่การทำงานสุจริตสูงมาก การทำงานทำให้ผู้ทำมีคุณค่าและคุณประโยชน์ การทำงานทำให้ผู้ทำมีโอกาสพัฒนาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เข้าใจบุคคลอื่นโดยไม่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลางการทำงาน ทำให้ผู้ทำมีรายได้ผลตอบแทน ช่วยทำให้ชีวิตอยู่รอด การพัฒนาศักยภาพในการทำงานตามหลักพระพุทธศาสนา ต้องดำเนินตามขั้นตอน 5 อย่างคือ 1) ความรักในงาน หรือศรัทธา 2) ความกตัญญูต่อองค์กรที่ร่วมงาน หรือกตัญญูตเวทิตา 3) ความรู้ความเข้าใจระบบการทำงาน หรือกิจจญาณ 4) ความสามารถในการทำงาน หรือวสี 5) การมีปัญญารู้จักประเมินผลการทำงาน หรือวิมังสา

3. ด้านการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์คือ ความรักในการติดต่อกับคนอื่นด้วยจิตใจเต็มไปด้วยไมตรี ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความรักในเพื่อนมนุษย์ทุกระดับ เพราะความรักในมนุษย์เป็นบันไดขั้นแรกในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากถ้าหากปราศจากความรักในเพื่อนมนุษย์ก็肯定不会เกิดมนุษยสัมพันธ์

การศึกษากาการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอทิบาท 4 โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์และหลักอทิบาท 4 เพื่อประโยชน์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวความคิดทางตะวันตก
2. เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอทิบาท 4

ผลการศึกษา

การศึกษากาการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอทิบาท 4 มีขอบเขตในการศึกษาประกอบด้วย 1) หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดตะวันตก 2) ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 3) หลักอทิบาท 4 และ 4) การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอทิบาท 4 ตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดตะวันตก

มนุษย์มีลักษณะพิเศษหลายประการที่บรรดาสัตว์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ไม่มี มนุษย์มีมันสมองที่ประเสริฐเฉลิยวณลาด สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม สามารถดัดแปลงสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์และที่สำคัญคือสามารถสะสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมหรือเป็นตัวชี้วัดความเป็นไปของสังคมในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อสังคมที่ต้องการความเจริญความก้าวหน้าก็ต้องหันไปให้ความสำคัญสิ่งที่เป็นต้นทุนของทุกสิ่งทุกอย่างนั่นก็คือ ทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) จึงหมายถึงกระบวนการที่ผู้บริหาร ผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคลากรและ/หรือบุคคลที่ต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบุคลากรขององค์กร ร่วมกันใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการสรรหา การคัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เข้าปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและพัฒนาให้บุคลากรขององค์กรมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานและมีคุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life: QWL) ที่เหมาะสมตลอดจนเสริมสร้างหลักประกันให้แก่สมาชิกที่ต้องพ้นจากการร่วมงานกับองค์กรให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขในอนาคต (Khechonnann, 2002, p. 14) ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดตะวันตกจึงเป็นกระบวนการดำเนินงานระหว่างผู้บริหารและบุคลากรภายในหน่วยงาน โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้ชัดเจนและเป็นลำดับขั้นตอน มีการกำหนดบทบาทชัดเจน มีการจัดระบบภายในองค์กรเป็นไปตามลำดับขั้นตอนและมีสายการบังคับบัญชาในการทำงานที่เหมาะสมกับงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและหลักในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรประกอบด้วยหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1.1 การจัดคนเข้าทำงาน เพื่อให้ได้บุคลากรที่เหมาะสมเข้ามาทำงาน ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์งานเพื่อสร้างความต้องการเฉพาะของงานในแต่ละงาน การคาดการณ์ความต้องการทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การพัฒนาและจัดทำแผนปฏิบัติการตามความต้องการที่กำหนดไว้ การสรรหาทรัพยากรมนุษย์ตามความต้องการขององค์กร และการคัดเลือกและบรรจุในตำแหน่งงานที่ว่าง

1.2 การฝึกอบรมและการพัฒนา เพื่อให้บุคลากรมีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งงาน ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปฐมนิเทศและฝึกอบรมพนักงาน การออกแบบการปฏิบัติงานตามแผนและจัดโปรแกรมการพัฒนา การจัดตั้งทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

การประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานแต่ละคน และการประเมินพนักงานเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ

1.3 การจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้มีผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการบริหารระบบการจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์เพื่อพนักงาน และการบริหารค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

1.4 การบำรุงรักษา เพื่อให้บุคลากรอยู่กับองค์กรให้นานที่สุด ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรและสหภาพแรงงาน การออกแนวปฏิบัติงานที่สร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างองค์กรและสหภาพแรงงาน การบริหารด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยของพนักงาน การแก้ปัญหาที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน การจัดหาข้อมูลและสารสนเทศทรัพยากรมนุษย์ และการจัดระบบการสื่อสารข้อมูลการดำเนินงานของพนักงาน (Decenzo & Robbins, 2002, p. 39)

2. ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญและเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงสุดในการขับเคลื่อนองค์กรให้เจริญก้าวหน้าไปสู่ทิศทางที่ต้องการ องค์กรจะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการ สามารถจำแนกความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้ดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐศาสตร์ ทรัพยากรมนุษย์มีคุณค่าในประเด็นของการเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิต มนุษย์เป็นผู้ผสมผสานปัจจัยอื่นเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็น “สุดยอดของการบริหารจัดการ” และ “สุดยอดของการปฏิบัติการ” โดยหลักการสากลใช้คุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในสังคมเป็นดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาและการแข่งขัน เราจึงสามารถเปรียบเทียบจุดอ่อนจุดแข็งระหว่างองค์กร และพยากรณ์อนาคตองค์กรได้จากระดับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์

2.2 เมื่อทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิต จึงจำเป็นที่องค์กรต้องแสวงหาเพื่อให้ได้บุคลากรที่ดีที่สุด ต้องพัฒนาความรู้ความสามารถ บำรุงดูแลและธำรงรักษาเขา เพื่อประโยชน์ต่อองค์กร สังคมและต่อตัวเขาเอง

2.3 ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยพื้นฐานของทุกงานในองค์กร เพราะมนุษย์เป็นผู้จัดหา เป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกัน ข้อขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ล้วนมีสาเหตุจากมนุษย์ทั้งสิ้น

2.4 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เริ่มต้นที่บ้านเป็นลำดับแรก เขาต้องไปเข้าโรงเรียนตามกฎสังคม เมื่อทำงานเขาก็ได้รับการพัฒนาในที่ทำงานเช่น เข้าประชุมสัมมนา

เข้าฝึกอบรม บางองค์กรก่อนถึงวาระการเกษียณอายุหรือเลิกกิจการ องค์กรก็ยังจัดการฝึกอบรมให้ โดยสรุปการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เกิดขึ้นตลอดชีวิตของคน ๆ นั้น ชี้ให้เห็นว่าทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญตลอดเวลา

2.5 การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความแตกต่างจากการบริหารกำลังคน (Manpower Management) คือ การบริหารกำลังคนเน้นคนที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน ส่วนการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีกลุ่มเป้าหมายกว้างกว่ามาก และจัดกระทำโดยกระบวนการที่หลากหลาย ดังนั้นเมื่อมองในแง่ขององค์กร การบริหารกำลังคนจะเกิดขึ้น ณ องค์กรผู้ใช้คนเข้ามาปฏิบัติงานในแต่ละฝ่าย ซึ่งต้องกำหนดคุณสมบัติอย่างเฉพาะเจาะจงตามประเภทของงาน ส่วนการบริหารทรัพยากรมนุษย์เกี่ยวข้องกับการมองบุคลากรในภาพรวม ๆ และมองไปยังอนาคตให้ชัดเจน (Klinrat, 2003, pp. 37-38)

โดยสรุป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญที่สามารถเอื้ออำนวยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย เพราะงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นงานที่มุ่งเลือกสรรคนดีมีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน โดยมีการดำเนินการฝึกอบรม พัฒนาปรับปรุงให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถทันสมัยต่อสภาพสังคม เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดขององค์กร และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร

3. หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย

3.1 ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ รักใคร่ในสิ่งนั้น ซึ่งได้แก่ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงในภาวะที่ตั้งดังาม มีความประณีตสมบูรณ์ที่สุด หรืออยากให้ภาวะที่ตั้งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นเกิดมีเป็นจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้น

3.2 วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม หมั่นปฏิบัติธรรม ผูกฝนอบรมตนตามหลักธรรม ซึ่งได้แก่ความอาจหาญแกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุ ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยืนาว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยาก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นเท่านั้นปี เขาก็ไม่ย่อท้อ กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทาย เขาจะเอาชนะให้ได้ มีความมุ่งมั่นทำให้สำเร็จ

3.3 จิตตะ หมายถึง เอาใจฝึกฝนใจในการปฏิบัตินั้น ๆ โดยไม่ทอดธุระ ซึ่งได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยให้ห่างหายไปไหน ถ้าจิตตะเป็นอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครจะพูดอะไร เรื่องอะไรอื่น ๆ ก็ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้น งานนั้น จะเกิดความสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน

3.4 วิมังสา หมายถึง การไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น เป็นอาการของปัญญาที่เข้าไปในลักษณะไคร่ครวญ พินิจพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งได้แก่ ความสอบสวนไตร่ตรอง การใช้ปัญญาพิจารณา หมั่นไคร่ครวญตรวจราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่อง หรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก บุคคลที่มีวิมังสาจะชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไปเช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไม่ถึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านี้ ถ้าถอนองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่เราคาดหมายเป็นเพราะอะไร จะแก้ไขจุดไหน เป็นต้น (Phra Dhampitaka (Prayudh), 2003, pp. 842-843)

โดยสรุป หลักอิทธิบาท 4 มีความจำเป็นต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่างมากเพราะ การบริหารคนให้มีคุณธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 จัดเป็นการใช้ปัญญาเพื่อหาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยวิริยะเป็นผลของฉันทะคือ การลงมือประกอบการสิ่งใดที่เกิดจากความเพียรพยายาม เป็นผลสืบเนื่องมาจากความพอใจรักใคร่ยินดีในสิ่งนั้น และวิมังสาเป็นผลของจิตตะคือ เมื่อตรวจดูเห็นแล้วว่า การทำงานของเรายังบกพร่องอยู่ หรือผิดพลาดประการใด อีกอย่างหนึ่งคือ พิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนของงานที่ได้ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลลัพธ์เป็นเช่น ๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่า เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ หรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอิทธิบาท 4 นั้น (Sriwichai, 2007, p. 239)

4. การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4

การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ย่อมมีการชักนำหลักธรรมเด่น ในแต่ละข้อให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นเหตุให้นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดถึงเป็นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ต่อองค์กรใน

การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในด้านขีดความสามารถการปฏิบัติงานและยังเป็นประโยชน์ทำให้องค์กรมีความก้าวหน้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักฉันทะ เมื่อบุคคลใดคิดจะทำงานสิ่งใด จะต้องปลูกฉันทะขึ้นมาในใจ การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องพิจารณาโดยแยกคายให้เห็นผลได้ผลเสียคือ ถ้าทำงานนั้นแล้วจะเกิดผลดีอย่างไร และถ้าไม่ทำจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อผู้ปฏิบัติเห็นผลได้ผลแล้ว ฉันทะย่อมเกิดขึ้น ในลักษณะเดียวกันถ้าผู้ปฏิบัติจะให้คนอื่นทำงานสิ่งใด เขาก็ต้องชี้แจงอธิบายให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจถึงผลได้ผลเสีย เพื่อเป็นการปลูกฉันทะขึ้นในใจของผู้ปฏิบัติงานนั้น ๆ ฉันทะในที่นี้หมายถึง ฉันทะในกุศลกรรมคือ ความอยากในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกิดแก่ชีวิตจิตใจ สิ่งที่เป็นผลดีแก่ความเจริญของงานในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ฉันทะสัมพันธ์กับการกระทำคือ การกระทำเพื่อให้รู้ความจริง และเพื่อสร้างภาวะดีงามให้เกิดขึ้น ฉันทะจะนำไปสู่วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ตามลำดับ

ดังนั้นเมื่อผู้ปฏิบัติจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง ควรเริ่มต้นด้วยฉันทะคือ ความพอใจ และควรรักษาให้ดำรงอยู่ในสภาวะที่ต่อเนื่อง เขาก็จะมีความซาบซึ้งในคุณค่าของภาวะที่ดีงามของสิ่งนั้นที่การทำงานพาไป จิตใจจะแน่วแน่ เป็นการกระทำที่แสดงถึงความสนใจใฝ่รู้ ความรักพอใจในสิ่งที่กระทำ และผลของการกระทำ ความมุ่งมั่นในสิ่งที่กระทำนั้นบรรลุเป้าหมาย และการใช้วิธีที่ถูกต้องในการบรรลุเป้าหมาย ตามหลักพุทธศาสนา ธรรมะข้อแรกมีความจำเป็นมากคือ ฉันทะหรือความรักในงานที่ทำ เป็นงานอย่างหนึ่ง ผู้ปฏิบัติรักงาน ไม่ใช่เพราะอยากได้เงิน อยากมีชื่อเสียง หรืออยากมีหน้ามีตา แต่เพราะเห็นคุณค่าของงาน เมื่อมีความรักในงาน ผู้ปฏิบัติจึงมีความสุขกับงานที่ทำได้ ซึ่งผลสืบเนื่องก็คือ งานจะเกิดการพัฒนาดังงามประณีต ใฝ่รู้สีกว่างานของตนต่ำต้อย ไร้คุณค่า ความรักในงานที่ทำและมุ่งไปสู่จุดหมายของงานเป็นหลักเกิดขึ้นอย่างแน่วแน่ ต่อเนื่องกันด้วยอาศัยฉันทะนั้นเอง

4.2 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักวิริยะ ในทางปฏิบัติ การปลูกฝังวิริยะหรือความเพียรในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จะต้องพิจารณาถึงเหตุผล 2 ประการคือ

4.2.1 นึกถึงความจำเป็นของงานคือ ผู้ปฏิบัติต้องการความสำเร็จของงาน แต่ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เราถึงความสำเร็จคือ ความเพียร การที่ผู้ปฏิบัติต้องการความสำเร็จของงานแต่ไม่สร้างความเพียรกลับไปเกียจคร้านเสีย เป็นการขัดตัวเอง ความสำเร็จของงานนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณงาน ถ้างานใหญ่มาก สำคัญมาก ผู้ปฏิบัติงานก็ต้องตั้งปรารถนาความเพียรมากจึงจะสมคูลกัน

4.2.2 นึกถึงคุณค่าชีวิต คุณค่าของชีวิตอยู่ทำงาน ซึ่งวิธีการปลูกวิริยะก็โดยการเร่งปลูกฉันทะขึ้นให้มาก แล้วฉันทะจะหนุนให้เกิดวิริยะ อีกทั้งต้องหมั่นคบหาสมาคมกับคนที่ขยันขันแข็ง ไม่มั่วสุมกับคนเกียจคร้านในการทำงาน

วิริยะเป็นการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกที่ต้องการทำงานให้สำเร็จลงได้ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ที่เกิดขึ้น โดยมองว่าอุปสรรคที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ท้าทายในการทำงานให้สำเร็จคือ ต้องมีวิริยะ หรือความเพียร ความขยันหมั่นเพียรนี้เป็นเครื่องหมายนำทางให้ผู้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่จะพัฒนางานให้เจริญไปข้างหน้านั้น ต้องมีความขยันหมั่นเพียร ทำโดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคและความลำบาก งานทุกอย่างจะสำเร็จและพัฒนาได้ ต้องอาศัยความเพียร ความมีวิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จของงาน ยิ่งผู้ปฏิบัติขยันเท่าไร การพัฒนาผลตอบแทนที่เราจะได้รับก็มีมากเท่านั้น ที่สำคัญความมีวิริยะจะเกิดขึ้นได้ด้วยความรักในงานจากการมีฉันทะนั่นเอง และความมีวิริยะในงานก็ไม่ได้หมายถึงการทำงานแบบเอาเป็นเอาตาย หากแต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเอง วิริยะหมายถึง การมีความเพียรอย่างสูง มากับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหา และมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเตือนใจ ซึ่งเป็นศรัทธาที่มั่นคงด้วย ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคใด ๆ มากกระทบก็ตามก็จะไม่เปลี่ยนแปลง แต่อาจปล่อยวางหรือวางเฉยในบางเวลา บางสถานการณ์บ้าง เพื่อรอสถานะที่เหมาะสมกว่า จะเห็นได้ว่าถ้าผู้ปฏิบัติมีวิริยะคือ ความเพียรในการทำงาน โดยไม่ย่อท้อ งานที่ทำนั้นก็จะสำเร็จและมีการพัฒนางานนั้นให้เจริญขึ้นได้

4.3 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักจิตตะ ในทางปฏิบัติจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของงานคือ ให้รู้ว่งานที่เราจะทำนั้นต้องการอะไรบ้าง เมื่อได้ศึกษาความต้องการงานดีแล้ว ก็ตรวจตราให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ในองค์กรขนาดใหญ่ อาจจ้างผู้ตรวจงานไว้ และผู้ตรวจงานก็วางแผนการตรวจโดยการทำตารางการปฏิบัติงานไว้พร้อมเพื่อกันเผื่อ โดยทั่วไปหลักจิตตะ ในทางการปฏิบัติงานประกอบด้วย

- 1) เมื่อทำงานใด ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความรับผิดชอบในงานนั้นคือ มุ่งความสำเร็จของงาน
- 2) พยายามตรวจสอบดูความต้องการของงานอยู่เสมอ และ 3) ระวังความเสื่อมต่าง ๆ อันจะเกิดขึ้นแก่งานนั้น การทำงานด้วยจิตตะคือ ความมีใจจดจ่อหรือความตั้งใจจริง เป็นการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น เมื่อมีสิ่งใดมารบกวน ก็ไม่สามารถที่จะละทิ้งงานนั้นได้ ด้วยเห็นว่งานที่ทำนั้นมีความสำคัญต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมด้วย จึงได้อุทิศกายและจิตใจในการทำงานนั้นด้วยความรอบคอบ

เมื่อมีความรอบคอบแล้ว การตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามมาได้ ความรอบคอบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่รอบรู้ ดังนั้น การที่ผู้ปฏิบัติจะรอบรู้ได้นั้น ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นนิจ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองสม่ำเสมอ ต้องอ่านหนังสืออย่าให้ขาดและหลากหลาย โดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประการสำคัญต้องฝึกตั้งคำถามกับตัวเองกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา พร้อมกับค้นหาคำตอบให้ได้ การฝึกสนทนากับผู้รู้บ่อย ๆ ก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเมื่อผู้ปฏิบัติทำได้อย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้ที่เข้าใจความรอบรู้ไปโดยปริยาย เมื่อเราเข้าใจความรอบรู้แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะวิเคราะห์เนื้อแท้ของเรื่องราวต่าง ๆ ออกมาสู่การตัดสินใจของหมู่คณะ หรือแม้แต่เรื่องส่วนตัวของส่วนบุคคล ดังนั้นจิตตะคือ ความเอาใจใส่และความตั้งใจ ความรอบคอบ จึงแฝงไปด้วยความรอบรู้ตามสภาพความจริงของมัน อันเป็นแนวปฏิบัติที่ต้องสร้างให้เกิดเป็นนิสัยแก่บุคคลทุกคน การทำงานรวมทั้งการเรียนรู้ให้สำเร็จนั้นต้องมีจิตตะคือ ความเอาใจจดจ่อและตั้งใจจริง การงานและการเรียนรู้ก็จะพัฒนาขึ้นได้

4.4 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักวิมังสา ในทางปฏิบัติจะต้องแบ่งงานออกเป็นขั้น ๆ ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) ทำตามแผนงาน และ 3) ตรวจสอบผลงาน โดยวิมังสาเป็นการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกรู้สึกที่ได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ และการค้นหา และการแก้ไขข้อบกพร่องในการทำงาน โดยได้มีการทดลองและหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน ส่งเสริมให้งานเสร็จสิ้น และบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ เรียบร้อย การพินิจพิเคราะห์ และใช้ปัญญาตรวจสอบงาน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำงานด้วยปัญญาโดยใช้สมองคิด รวมถึงมีความเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้งทั้งในแง่ขั้นตอนและผลสำเร็จ ผลสัมฤทธิ์ของงาน และงานนั้นพัฒนาได้โดยอาศัยวิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ (วิมังสา) จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนกระบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดและสิ่งที่ได้ทำที่ผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของส่วนบุคคลและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผล

บทความเรื่อง “การบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4” สามารถอภิปรายผลด้วยผลสัมฤทธิ์ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับหลักอิทธิบาท 4 ดังนี้

ถ้าองค์กรใดมีบุคลากรที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ในจิตใจก็ย่อมจะสร้างความเจริญความสามัคคีให้แก่หน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ เพราะบุคลากรหรือผู้บริหารที่รู้จักความพอใจ รักใคร่ในงานที่ทำ มีความเพียรพยายาม หมั่นปฏิบัติธรรม ผูกพันอบรมตนตามหลักธรรม มีความเอาใจใส่ใฝ่สนใจในการปฏิบัตินั้น ๆ โดยไม่ทอดธุระ และมีการไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น เป็นอาการของปัญญาที่เข้าไปในลักษณะใคร่ครวญ พินิจพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมทำให้การบริหารงานของหน่วยงานประสบความสำเร็จตามนโยบายที่ได้วางไว้ อนึ่ง มนุษย์ทุกคนเมื่อได้ผ่านการลงมือปฏิบัติอิทธิบาท 4 อย่างสมบูรณ์ ก็มีความสมบูรณ์พร้อมทั้ง 4 ด้านแบบองค์รวมที่เรียกว่า ภาวนา ซึ่งแปลว่า การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ประกอบด้วย 4 ด้านดังนี้

1. กายภาวนา แปลว่า การทำให้กายให้เจริญ หรือพูดอย่างภาษาปัจจุบันคือ การพัฒนากาย ประกอบด้วย 1) การทำให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง หรือการมีสุขภาพกายที่ดี 2) การพัฒนาทักษะ การฝึกฝนการใช้ร่างกาย การใช้มือใช้อวัยวะ ให้มีความคล่องแคล่วชำนาญในการที่จะประกอบการต่าง ๆ ซึ่งมุ่งหมายไปในทางอาชีพ 3) การพัฒนาอินทรีย์ มี ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ที่ใช้สำหรับสัมพันธ์กับโลกภายนอกให้ได้ผลดี ทั้งในแง่การใช้งาน มีความละเอียดคม ละเอียดอ่อน ไว คล่อง ชัดเจน และในแง่การรู้จักเลือกรับเอาสิ่งที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์เข้ามาให้แก่ชีวิต

2. ศิลภาวนา แปลว่า การพัฒนาศีล ศีลเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในสังคม ในด้านการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม ศีลเป็นสภาพหรือคุณสมบัติของตัวบุคคล เป็นเรื่องของคนที่บุคคลนั้นมีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ความมีระเบียบหรือประพฤติตนอยู่ในระเบียบ การพัฒนาคนให้มีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม แยกคร่าว ๆ ได้หลายระดับ 1) ความมีระเบียบระบบในการเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิต โดยที่ไม่ให้มีการเบียดเบียนกันทางชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง วาจา ตลอดจนไม่เบียดเบียนสติสัมปชัญญะของตนเอง ความหมายขยายออกไปถึงความสุจริต 2) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) การฝึกฝนควบคุมตนในทางกาย วาจา เพื่อเป็นพื้นฐานของการฝึกจิตใจ

3. จิตภาวนา การพัฒนาจิต หรือการทำจิตให้เจริญองงาม แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาคุณภาพจิต เริ่มแต่มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้จิตใจประณีตงดงาม เช่น เมตตา กรุณา มีศรัทธา มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น 2) การพัฒนาสมรรถภาพจิตหรือสมรรถภาพของจิตใจ ซึ่งมีความเข้มแข็งที่จะเอาไปใช้งานได้ดีคือ มีสมาธิ มีสติ มีวิริยะคือ ความเพียร

พยายาม ความกล้าสู้ ความเอาใจใส่ รับผิดชอบ ความเข้มแข็ง ความอดทน เป็นต้น
3) การพัฒนาสุขภาพจิต นอกจากมีคุณธรรม มีคุณภาพ และสมรรถภาพ ต้องมีสุขภาพจิต ด้วยคือ จิตใจนั้นมีความสุข เป็นจิตที่มีความเบิกบาน มีปิติ มีความอึดใจ มีปราโมทย์ มีความร่าเริง บันเทิงใจ เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา การทำปัญญาให้เจริญงอกงามในระดับต่าง ๆ ประกอบด้วย
1) รับรู้เข้ามาเป็นประสบการณ์ตรงตามสภาพของมัน รับรู้ตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน ประยุกต์ให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ได้ความรู้ที่ถูกต้อง 2) การคิดการวินิจฉัยหรือวางแผนต่าง ๆ อย่างถูกต้องตรงตามสภาพโดยบริสุทธิ์ ไม่ตกอยู่ในอำนาจครอบงำของอคติ เป็นปัญหาที่บริสุทธิ์อิสระ 3) ความสามารถที่จะนำความรู้มาใช้อย่างจัดแจง จัดทำ ดำเนินการต่าง ๆ ให้สำเร็จผลตามที่ต้องการ โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จ ปัญหาในระดับของการเอามาใช้คือ ใช้แก้ปัญหา ใช้จัดทำ ดำเนินการให้สำเร็จผล ความสามารถที่จะสืบค้นเหตุ ปัจจัย และแยกแยะ วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นตัว เอื้ออำนวยในการที่จะแก้ปัญหา และทำกิจการให้สำเร็จผลได้ 4) ความรู้เท่าทันโลกและ ชีวิตตามเป็นจริง ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับมาช่วยจิตใจ ทำให้จิตใจเป็นอิสระ ไม่หลงวิ่งไปตาม อำนาจชักจูงของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ตนซึ่งเข้ามากระทบจากโลกภายนอกด้วยความยินดี ยินร้ายต่าง ๆ แล้วก็เกิดทุกข์กับปัญหาต่าง ๆ มีความยึดติดในสิ่งต่าง ๆ ก่อให้เกิดปัญหาแก่ ตนเอง (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, p. 121)

ฉะนั้น หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยหลักอิทธิบาท 4 ประการในทัศนะ พระพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องมือฝึกหัด อบรมควบคุมกาย วาจา จิตใจและรักษาแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและแบบแผนทาง สังคมให้กับผู้คนในสังคม หลักอิทธิบาท 4 จึงทำหน้าที่นี้โดยการสะท้อนค่านิยมของ สังคมไทยในการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุถึงประโยชน์ 3 ประการร่วมกัน รวมถึงประโยชน์แก่ องค์การ ดังนี้

1. ประโยชน์ส่วนตน ผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองจะได้รับ เช่น มีความประพฤติ ทางกาย วาจาถูกต้องดีงาม รู้จักวางตนได้อย่างเหมาะสม มีทรัพย์สินสมบัติจากการ ประกอบอาชีพการงานที่สุจริต เป็นต้น

2. ประโยชน์ของผู้อื่น ผลประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อคนอื่นในสังคม เช่น ทำให้คน อื่นรักใคร่ สนับสนุน เชื่อใจ วางใจกันในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม เป็นต้น

3. ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ สังคมเกิดความเจริญมั่นคง มีความผาสุก ไร้ปัญหาต่าง ๆ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, p. 333)

4. ประโยชน์ในการพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งความสุข โดยผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหารองค์กร มีผลทำให้สมาชิกในองค์กรมีความสุขในการทำงาน

5. ประโยชน์ในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความชำนาญในเรื่องความสำเร็จและเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดความสำเร็จ (Mahachulalongkomrajavidyalaya University, 1996, p. 239)

โดยสรุป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยหลักอริยสัจ 4 ประการนี้ ย่อมประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ 1) หลักการครองตนคือ การมีความประพฤติและการปฏิบัติส่วนตน ประกอบไปด้วยคุณธรรม ควรแก่การยกย่อง เป็นต้น 2) ครองคนคือ การมีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือ เป็นต้น และ 3) ครองงานคือ การมีความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดี เป็นต้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบ ทั้งสองด้านคือ คุณภาพด้านจิตใจและคุณภาพด้านความสามารถ กล่าวคือ 1) พัฒนาการทางกายคือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายในทางเกื้อกูลกัน 2) พัฒนาการทางศีล คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อน ตั้งอยู่ในศีลวินัย และมีอาชีพที่สุจริต 3) พัฒนาการทางจิตใจคือ มีจิตใจที่ฝึกฝนอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิตคือ อ่อนโยน เข้มแข็ง มั่นคง ผ่องใส สงบ และ 4) พัฒนาการทางปัญญา คือ รู้จักคิด พิจารณา รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญา และเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (Phra Thanat Wattano, 2009, p. 1)

สรุปผล

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานระหว่างผู้บริหารและบุคลากรภายในหน่วยงาน โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้ชัดเจน และเป็นลำดับขั้นตอน มีการกำหนดบทบาทชัดเจน มีการจัดระบบภายในองค์กรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน และมีสายการบังคับบัญชาในการทำงานที่เหมาะสมกับงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทั้งกลยุทธ์และทักษะเพื่อบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการวางแผนอย่างเป็นระบบต่อเนื่องนับตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เข้าปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและจัดกิจกรรมที่จะเสริมสร้าง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ให้

เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ อันจะทำให้งานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างหลักประกันชีวิตให้มีความสุขเมื่อต้องหมดสมาชิกภาพจากองค์กร ส่วนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยตรง และคนอื่น สังคมโดยอ้อมไปในตัว และเชื่อมโยงการปฏิบัติ ที่สามารถพัฒนาคนทั้งทางด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการพัฒนาต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ดังนั้น หลักอิทธิบาท 4 ประการ จึงเป็นหลักธรรมในการบริหารองค์กรเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือหลักของความเจริญก้าวหน้าของชีวิตและการที่จะพัฒนาหรือดำเนินงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จนั้น จึงขึ้นอยู่กับการมีทักษะทางด้านความคิด หรือเรียกว่าวิสัยทัศน์คือ การมีความคิดกว้าง มองไกล หรือมองลึก นึกไกล โดยต้องมีทักษะในการจัดการที่ดีและต้องมีทักษะในการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีเพื่อการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน ผู้บริหารหรือผู้ดำเนินธุรกิจในองค์กร จึงมีจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ที่ติดตัวไว้ เพื่อให้องค์กรของตนนั้นบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีความสามารถในการอำนวยการให้ภารกิจหน้าที่ที่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยให้ได้บรรลุผลเพื่อความราบรื่นและความผาสุกในองค์กร

References

- Klinrat, B. (2003). *Human resource management*. (2nded.). Faculty of Management Science, Rajabhat Institute Chiang Mai. [in Thai]
- Decenzo, D.A., & Robbins, S.P. (2002). *Human resource management*. (7th ed.). John Wiley & Sons.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Tripitaka (Thai) *Mahachulalongkornraja-vidyalaya University Issue (Book 10th, 22th, 30th)*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Khechonnann, N. (2002). *Human resource management*. Se-Education Co., Ltd. [in Thai]
- Phra Dhampitaka (Prayudh). (2003). *Buddhism*. (10thed.). Sahadhammixed Printing Co., Ltd. [in Thai]

- Phra Thanat Wattano. (2009). *an Analysis of leadership qualities based on the Sevenfold Sappurisdhamma* [Unpublished master's thesis]. Mahachula-longkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Sriwichai, S. (2007). *The educational administration based on buddhist principle* [master's thesis, Mahachulalong –kornrajavidyalaya University]. Mahachulalong-kornrajavidyalaya University. [in Thai]

กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม

Thai Wisdom Activities to Promote Peace Culture

Received: July 17, 2018

Revised: May 27, 2019

Accepted: June 14, 2019

มัทนาน มามะ¹

Mannan Mamah

ปณณรัตน์ พิชญไพบูลย์²

Poonarat Pichayapaiboon

ชนบพร แสงวนิช³

Khanobbhorn Sangvanich

Abstract

This article aims to propose a form of using cultural diversity advantages to promote understanding in society to create a peace culture involving the concept of living with compassion and nonviolent behavior towards others through the development of art education activities based on the Thai wisdom art. Cultural diversity is advantageous for society. However, lack of effective management of cultural diversity may lead to conflicts in society such as miscommunication, cultural misunderstanding, cultural barriers, discrimination, and cultural right violation. To prevent the undesired

¹นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Ph.D., Student, Division of Art Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand

²รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Associate Professor, Ph.D., Division of Art Education, Department of Art Music and Dance Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Assistant Professor, Ph.D., Division of Art Education, Department of Art Music and Dance Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: mmannanjung@gmail.com

cultural diversity phenomenon; therefore, this article proposes the Thai Wisdom-Based Model of Art Activity. The model concerns the preservation of regional cultural identity and local tradition. The activities consist of three topics which are fine art, popular art, and folk art. It is believed that the art activity and peace culture can develop the right understanding of the Thai cultural diversity that will yield three benefits for Thai peace culture: 1) a harmony of love, trust, and respect for identity, 2) intimacy and equality, and 3) appreciation and participation.

Keywords: art education, peace culture, Thai art, Thai wisdom activities

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอรูปแบบหนึ่งของการใช้ประโยชน์จากหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในสังคมให้เกิดสันติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดในการดำรงชีวิตด้วยความเมตตากรุณา ประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นโดยปราศจากความรุนแรง ด้วยการพัฒนากิจกรรมศิลปศึกษาบนฐานภูมิปัญญาศิลปะไทย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งดีงาม และไม่นำมาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นผลจากการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพ เหล่านี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน การขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่น การแบ่งแยก กีดกัน การเลือกปฏิบัติ และการดำเนินการใด ๆ ก็ตาม เกิดความไม่เคารพสิทธิในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น การศึกษาถึงชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ การปรับตัว การรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จำเป็นต้องอาศัยวิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อบูรณาการให้เกิดสันติวัฒนธรรม ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบข้ามวัฒนธรรมบนฐานภูมิปัญญาศิลปะไทย คือ 1) ศิลปะชั้นสูง 2) ศิลปะประชานิยม และ 3) ศิลปะพื้นบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจถึงความหลากหลายอันจะนำไปสู่สังคมสันติวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ร่วมกับหลักการของสันติวัฒนธรรม คือ 1) ความรัก ความไว้วางใจและเคารพในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง 2) ความใกล้ชิดและความเท่าเทียมกัน 3) ความศรัทธาและการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: ศิลปศึกษา สันติวัฒนธรรม ศิลปะไทย กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะ

บทนำ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สรุปกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายและกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยจำแนกพื้นที่ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐาน 4 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนชาวเขา 2) กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในทะเลหรือชาวเล และ 4) กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในป่า ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อาจมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันโดยสภาพเศรษฐกิจ สังคม ภูมิปัญญา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามจารีตประเพณี (Jensantikul, 2015) การถ่ายทอดวัฒนธรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ และสั่งสมจนตกผลึกกลายเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญการเฉพาะเรื่องที่เรียกว่า “ภูมิปัญญา” ที่เป็นการสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีเอกลักษณ์ของตนเองในการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมแบบองค์รวม นับเป็นกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต (Ministry of Education, 2010) ปัจจุบันความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมไทยมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ทำให้เกิดการไม่ยอมรับและเคารพสิทธิในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง หากบุคคลไม่เปิดรับวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมตน ก็จะทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน จนกลายเป็นการแก้ไขปัญหาด้านความรุนแรงโดยไม่รู้ตัว ดังนั้น การศึกษากิจกรรม ภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม โดยการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านสถาบันการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังบุคลิกลักษณะอุปนิสัยที่ไม่ใช้ความรุนแรง รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข บทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอตัวอย่างการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีภายใต้บริบทภูมิปัญญาศิลปะที่มีใน 1) ศิลปะจิตรศิลป์ (Fine Art) 2) ศิลปะประชานิยม (Popular Art) และ 3) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของสันติวัฒนธรรม 3 ประการ คือ 1) ความเคารพและไว้วางใจ 2) ความเท่าเทียมกัน 3) การมีส่วนร่วมเดียวกัน

ภูมิปัญญาศิลปะไทยกับสันติวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) เป็นความรู้ ความสามารถ วิธีการ ผลงานที่คนควรรวบรวมและจัดเก็บเป็นความรู้ โดยถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดเป็นผลผลิตที่ดี งดงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้

(Saranukromthai for Students volume 23, 2017) และเป็นผลของประสบการณ์ที่สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาด้วยการดำรงอยู่และสร้างสรรค์อารยธรรมของตนอย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่มีส่วนแลกเปลี่ยน เลือกรับ และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา (Na Talang, 2001)

Saranukromthai for Students volume 23 (2017) ระบุลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ ดังนี้

1. มีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
2. ปรากฏถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. เป็นสิ่งที่สอดแทรกอยู่ในสังคมไทยในวิถีชีวิตของคน
4. เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. เป็นพื้นฐานสำคัญในการใช้ชีวิต
6. มีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. มีการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของสังคมไทย

ภูมิปัญญาไทย จึงเป็นองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรับ ปรับแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยจึงมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องกามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย (Ministry of Education, 2010) ทั้งยังมีคุณค่างดงามในรูปแบบของงานศิลปะ เมื่อเราได้ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างศิลปวัฒนธรรม ประเพณีกับสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทยยังเกี่ยวข้องกับศิลปะในประเทศไทยที่รู้จักกันมีหลากหลายประเภทแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ อาจนำมาแบ่งประเภทได้ 3 ประเภท คือ

1. ศิลปะจิตรศิลป์ (Fine Art) เป็นงานศิลปะที่มุ่งเน้นคุณค่าทางความงามเพื่อตอบสนองประโยชน์ทางใจ ซึ่งหมายรวมถึง ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม สถาปัตยกรรม คีตศิลป์และนาฏศิลป์ และสื่อผสม (Wongkitroungruang & Assarat, 2017) หนึ่งในที่นี้คือ ศิลปะไทย หรือการแสดงโขน ฯลฯ ถือเป็นศิลปะชั้นสูง (Hight Art) ที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ มีอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ เป็นการศึกษาสืบทอดแสดงถึงภูมิปัญญาและวิทยาการ เป็นเครื่องมือและสัญลักษณ์ของการปกครอง เช่น เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เครื่องใช้ประดับตกแต่งในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ของกษัตริย์และราชวงศ์ ที่แสดงถึงวิธีการและขั้นตอนที่ละเอียด พิถีพิถันเป็นพิเศษ มีระเบียบแบบแผน รวมถึงการแสดงฐานะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและทรัพยากรอันเป็นที่ยอมรับในความเป็นผู้นำ บ่งบอกอารยธรรมของประเทศที่มั่นคงและชัดเจน โดยธรรมชาติของศิลปะนั้นมีความเชื่อมโยงกับวิถีทางวัฒนธรรม (Margolin, 1992) อาจกล่าวได้ว่าเป็นศิลปะในราชสำนักที่สร้างคุณค่าจนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ ที่ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศชาติในประชาคมโลก อันส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐในทางการเมือง ให้มีการรักษาวัฒนธรรมไว้เป็นแบบแผนและมาตรฐานของการแสดงสืบต่อไปยังชนรุ่นหลัง

2. ศิลปะประชานิยม (Popular Art) เป็นการหยิบเอาสิ่งที่คนพบเห็นในชีวิตประจำวันมาจำลองหรือทำขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของสังคมและสร้างรูปแบบที่แปลกตา เพื่อเล่นสนุกกับประสบการณ์และการรับรู้ของผู้ชม กลายเป็นงานศิลปะที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่มุ่งสะท้อนความเป็นไปของสังคม วัฒนธรรมมวลชนเป็นที่ยอมรับในคนหมู่มาก มีความสนุกสนาน การโฆษณา การเยาะเย้ย ถากถางในผลงานศิลปะ เพื่อเสนอมุมมองแนวคิดสมัยใหม่ของศิลปิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คนและสังคมในปัจจุบันที่กำลังได้รับความสนใจหรือวิพากษ์วิจารณ์ในขณะนั้น มีความหมายแฝงและนำไปสู่กระบวนการขบคิดและตีความในบริบททางศิลปะ ด้วยอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงในด้านหลัก ๆ เหล่านี้ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในช่วงเวลานั้น ซึ่งอาจนับว่าเป็นผลต่อยอดของการเปลี่ยนทิศทางแนวทางศิลปะ เพื่อให้การสะท้อนเรื่องราวที่ปรากฏในปัจจุบันให้ความรู้สึกในความเป็นปัจจุบันอย่างแท้จริง

3. ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ผลงานโดยจุดประสงค์หลักคือ ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันตามสภาพของท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเกิดควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ภายใต้อิทธิพลของชีวิตความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อ และความจำเป็นของสภาพท้องถิ่น ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาบูรณาการสร้างสรรค์และแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจน (Feldman, 1995) เช่น ลวดลาย การทอผ้า เรือกอและ การแกะหนังตะลุง หนังใหญ่ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วศิลปะพื้นบ้านจะเรียกรวมกับหัตถกรรม ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นศิลปหัตถกรรมที่เกิดจากฝีมือของคนในท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษที่เรียกได้ว่าเป็นความลับที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว

จึงเห็นได้ว่า ศิลปะเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามบริบทของการถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ การมีส่วนร่วม ความรัก ความเชื่อในสิ่งเดียวกัน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาและเผยแพร่วัฒนธรรมเดียวกันในสังคมนั้น เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจงดงาม รวมถึงการประสานใจเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งแสดงออกทางสัญลักษณ์ในรูปแบบของงานศิลปะ หรือการแสดงออกจนกลายเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตด้วยสันติวิธีในตนเอง ชุมชน และสังคม

ในส่วนของสันติวัฒนธรรมนั้น เป็นสภาวะที่มีความสมดุลกลมกลืนกันของอัตลักษณ์ ทัศนคติ คุณค่า ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในการใช้ชีวิต และความต้องการพื้นที่อิสระเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลในสังคม ซึ่งมีแนวคิดและหลักการในวัฒนธรรมการดำรงชีวิตร่วมกันด้วยความเมตตากรุณา ช่วยให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติตนตามหน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขตและปฏิบัติตนต่อผู้อื่นโดยปราศจากความรุนแรงจนนำไปสู่ชีวิตที่สงบสุข สำหรับตัวบ่งชี้ของสังคมที่มีสันติวัฒนธรรม คือ 1) ความไว้วางใจกัน คือ การได้รับความเชื่อมั่น ความเชื่อถือกัน การเปิดใจให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ในวัฒนธรรมของตน ในขณะที่ตนเองก็ต้องเปิดใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นเช่นเดียวกัน 2) ความเท่าเทียมกัน คือ การได้รับสิทธิมนุษยชนอย่างเท่าเทียม การศึกษาที่เท่าทัน เกิดความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ และศาสนา และ 3) การมีส่วนร่วมเดียวกัน คือ การมีอิสระเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ มีความอดทนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีระบบความ

มั่นคงปลอดภัยทางสังคมและความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Makkarapirom, 2012)

จากที่กล่าวมา อาจนำมาวิเคราะห์เป็นตารางความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาศิลปะไทย กับสันติวัฒนธรรม ได้ดังนี้

องค์ประกอบ ภูมิ ปัญญา ศิลปะไทย สันติวัฒนธรรม	ความเคารพและ ไว้วางใจ (Respect and Trust)	ความเท่าเทียมกัน (Equality)	การมีส่วนร่วม เดียวกัน (Participation)
1. วิจิตรศิลป์ (Fine Art)	- ถ่ายทอดและสืบ สานปรัชญาความ เชื่อและ ภูมิปัญญา จากรุ่นสู่รุ่นในอดีต	- เป็นที่ยึดมั่นใน วัฒนธรรมเดียวกัน	- รักและหวงแหน ในคุณค่าความเป็น ไทย
	- เคารพ ให้เกียรติ สถาบันต่าง ๆ ของ สังคม	- เปิดโอกาสได้ เรียนรู้และอนุรักษ์ ความเป็นไทย	- มีส่วนร่วมในการ สร้างความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย และให้ความร่วมมือ กับหลายภาคส่วน
2. ศิลปะประชา นิยม (Popular Art)	- ถ่ายทอดค่านิยม ปรากฏการณ์สังคม ร่วมสมัย	- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาพร้อมกัน เปิด โอกาสให้บุคคลที่ สนใจเข้าไปเรียนรู้ เทคนิควิธีการ แนวคิดของศิลปิน	- ประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดแนวคิดสู่ สังคม
	- เข้าใจและเคารพ ความแตกต่างของ สังคมวัฒนธรรมอื่น	- มีสิทธิและเสรีภาพ ในการแสดงออกสู่ สังคม	- แก้ไข รับรู้ปัญหา สังคมร่วมกัน

องค์ประกอบ ภูมิ ปัญญา ศิลปะไทย	สันติวัฒน- ธรรม	ความเคารพและ ไว้วางใจ (Respect and Trust)	ความเท่าเทียมกัน (Equality)	การมีส่วนร่วม เดียวกัน (Participation)
			- มีอิสระในการ สร้างสรรค์ผลงาน หรือประยุกต์ให้ เหมาะสมกับยุคสมัย	
3. ศิลปะ พื้นบ้าน (Folk Art)	- ถ่ายทอดภูมิปัญญา ความเชื่อร่วมกัน	- ส่งเสริมการทำงาน ร่วมกัน	- ร่วมกันอนุรักษ์ ความเป็นอัตลักษณ์ ของชุมชนในท้องถิ่น	
	- เปิดรับและพร้อม เรียนรู้ภูมิปัญญาที่ แตกต่าง เพื่อนำมา บูรณาการกับ ภูมิปัญญาตน	- การสร้างสรรค์ การแสดงออก อย่างเสรี	- ร่วมกิจกรรมแต่ ละประเพณี ในชุมชน	
		- เปิดโอกาสให้ เยาวชนเรียนรู้อย่าง เท่าเทียม	- มีความเชื่อในสิ่ง เดียวกัน	

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าหลักการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาศิลปะไทย ซึ่งประกอบด้วย ศิลปะจิตรศิลป์ ศิลปะประชานิยม และศิลปะพื้นบ้าน คำนี้ถึง องค์ประกอบเดียวกัน คือ 1) ความไว้วางใจกัน 2) ความเท่าเทียมกัน 3) การมีส่วนร่วม เดียวกัน ซึ่งมีเป้าหมายและหลักการของสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน เห็นได้ว่า ศิลปะจิตรศิลป์ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถ่ายทอดและสืบสานโดยบุคคลที่มีความสามารถจากรุ่นสู่รุ่น เคารพ ให้เกียรติสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ครูปลูกฝังให้ศิษย์มีความละเอียดอ่อน เกิดเป็นวิถีชีวิตที่ ไกล่ชิดกัน รักความสงบสุขเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความสามารถได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความ เป็นไทย รักและหวงแหน ภาควิชาในคุณค่าความเป็นไทย ซึ่งส่วนใหญ่การสื่อสารทาง

วัฒนธรรมนั้นจะกระทำโดยผ่านสัญลักษณ์ด้วยผลงานที่เรียกว่า ศิลปะไทย เช่นเดียวกับการเป็นศิลปินที่ถ่ายทอดและเข้าใจวัฒนธรรมกระแสนิยมสมัยใหม่ของศิลปะประชานิยม การเคารพความแตกต่างของวัฒนธรรมอื่น เปิดโอกาสให้บุคคลที่สนใจเข้าไปเรียนรู้เทคนิควิธีการ แสดงออกทางความคิดที่เป็นอิสระ ถ่ายทอดค่านิยม ปราบปรามการฉ้อโกงร่วมสมัย มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือ เป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังเสริมสร้างค่านิยม รู้จักแยกแยะอย่างมีวิจารณ์ญาณระหว่างศิลปะดี (good Art) คือ ศิลปะที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้น โดยมีเจตนาารมณ์ในเชิงบวก มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการชักนำสังคมไปสู่สิ่งที่พึงตามหลักจริยธรรมที่แต่ละสังคมยึดถือ รวมถึงสะท้อนการเตือนภัยสังคมด้วย และศิลปะเลว (Bad Art) คือ ศิลปะที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นโดยมีเจตนาารมณ์ในเชิงลบชักนำผู้คน ชุมชน สังคม ให้ทำความชั่ว หยาบช้ำ ขัดแย้งกับหลักจริยธรรมที่พึงตามของสังคม รวมถึงการปลุกกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง (Tolstoy, 1960) ในขณะที่ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะที่มีความเรียบง่าย สร้างคุณค่าจากการใช้วัสดุทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น มีความไว้วางใจกันในการถ่ายทอดภูมิปัญญาความเชื่อร่วมกัน เข้าอกเข้าใจในกระบวนการและการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เปิดรับและพร้อมเรียนรู้ภูมิปัญญาที่แตกต่าง เพื่อนำมาบูรณาการกับภูมิปัญญาตน มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกันในครอบครัว ชุมชน พบปะสร้างสรรค์ร่วมกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง อีกทั้งยังสร้างความเท่าเทียมด้วยการให้ชุมชนให้มีอิสระในการสร้างสรรค์หรือประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย รวมถึงการจัดกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่นตนเองเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม สร้างความรักความสามัคคี เกิดเป็นชุมชนที่มีความเรียบง่ายสงบสุข

การบูรณาการกิจกรรมศิลปะเข้ากับสันติวัฒนธรรม

การศึกษาถือเป็นแหล่งบ่มเพาะให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อบุคคล ชุมชน สังคมมีความสงบสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถใช้ศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาบูรณาการให้เกิดกิจกรรมที่สร้างความมีส่วนร่วม ความเข้าใจ ความเท่าเทียม เห็นคุณค่า ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การสอดแทรกสันติศึกษาในหลักสูตรรายวิชา 2) การใช้ภูมิปัญญาศิลปะในต่างประเทศเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม 3) การบูรณาการภูมิปัญญาศิลปะในบริบทไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม

1. การสอดแทรกสันติศึกษาในหลักสูตรรายวิชา การเรียนการสอนสันติภาพศึกษาในต่างประเทศ กระทำด้วยการการสอดแทรกลงในหลักสูตรของการเรียนการสอนในโรงเรียน

เพื่อปรับทัศนคติความรู้สึกที่เป็นศัตรูต่อกันให้เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และไม่ทำให้เกิดความแปลกแยกในคนกลุ่มที่นับถือศาสนา การใช้ภาษา และมีวัฒนธรรม แตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ ดังนั้น จะเห็นได้จากการเรียนการสอน สันติภาพศึกษาเพื่อให้เกิดสันติวัฒนธรรมในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศอินเดีย ประเทศ อาเซอร์ไบจาน ประเทศอาร์มีเนีย ฯลฯ ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับหลักสูตรการเรียนการสอน ในไทยในการเริ่มสอดแทรกการเรียนการสอนสันติภาพศึกษา เนื่องจากสังคมไทยบางส่วน เริ่มมีสภาวะความขัดแย้งภายในประเทศทั้งการเมืองส่วนกลาง และปัญหาความไม่สงบใน จังหวัดชายแดนใต้ การเรียนการสอนสันติภาพศึกษาจะเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยบรรเทาความ ขัดแย้งที่เกิดขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นมาในไทย การเรียน การสอนสันติภาพศึกษาในไทยไม่มีการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น อาร์มีเนีย หลักสูตรการเรียนการสอนมาจากส่วนกลางเหมือนกับอินเดีย แต่สิ่งที่อินเดียแตกต่างกับ ไทยคือ รัฐบาลอินเดียตระหนักและพยายามที่จะสร้างประเทศที่มีความเท่าเทียมกันทาง การศึกษาอย่างแท้จริง เริ่มมีการสอดแทรกการเรียนการสอนเกี่ยวกับมนุษยชนในหลักสูตร การเรียนรู้ การใช้นโยบายให้สิทธิพิเศษทางการศึกษากับนักเรียนนักศึกษาที่ด้อยโอกาส มีการกระทำอย่างจริงจังและเข้มงวดในการตรวจสอบสิทธิของผู้ได้รับสิทธิพิเศษ (Jitpiromsri, 2015)

การสอดแทรกสันติวัฒนธรรมสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบริบท ของต่างประเทศนั้น Barkhordari (2016) อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร ศิลปศึกษาเพื่อสันติภาพศึกษา คือ ใช้วิธีการทางศิลปศึกษา ทั้งทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ภาพยนตร์ และดนตรี ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน เช่น การวาดภาพทัศนศิลป์ที่มีเนื้อหาแสดง ถึงความสันติสุขของสังคม การแสดงที่มีผู้กำกับเขียนบทละครที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ โดยมีนักแสดงเป็นผู้ถ่ายทอดการแสดงออกมา และนักดนตรีเล่นดนตรีด้วยเสียงเพลงที่ให้ อารมณ์ของความสงบสุข สันติ เป็นต้น ส่งเสริมให้กิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ เพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาทางด้านความเข้าใจผู้อื่น ความมีเมตตากรุณา การมี ความรู้สึกร่วมกัน โดยกำหนดให้ศิลปะแต่ละประเภทเป็นตัวแปรในการเข้าถึงความจริง เกี่ยวกับสันติภาพ เพราะศิลปะเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงในการใกล้เคียงทำความเข้าใจ และสร้างสันติสุขได้ ซึ่ง Tavin (2014) เห็นว่านักวิชาการทางศิลปะส่วนใหญ่ เชื่อว่าครู ศิลปศึกษาต้องมุ่งมั่นในการสร้างพื้นที่ที่ไม่ใช้ความรุนแรง โดยการจัดการชั้นเรียนด้วยการ

ฝึกปฏิบัติงานทางศิลปะเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และมีการพูดคุย สนทนาร่วมกัน สามารถอธิบายเพื่อตีความหมาย และเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นได้ ทั้งนี้ การทำงานให้เกิดศักยภาพมากขึ้นโดยไม่ใช้ความรุนแรง การสื่อสารทางภาษาเป็นอีกหนึ่งวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ของการเจรจา และข้อตกลงผ่านการทำงานด้วยการพูดคุยร่วมกัน Visetsuvarnabhumi (2015) นับว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เยาวชนพบความรุนแรงมากที่สุด สาเหตุหลักมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ปราศจากความขัดแย้ง แนวทางการแก้ปัญหาสามารถทำได้โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสาเหตุความรุนแรง ทั้งนี้เยาวชนมีกระบวนการทัศนหลักที่สำคัญคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวเอง เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งการสร้างและพัฒนาเครือข่ายเยาวชนเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามผล ต่อยอดความคิดและการแตกหน่อของเครือข่าย

จึงเห็นได้ว่า การแสดงออกทางวัฒนธรรมสามารถแสดงออกผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งศิลปะ ประเพณี ดนตรี วรรณกรรม การละครและภาพยนตร์ ครูจึงเป็นเสมือนบุคคลตัวอย่างที่ผู้เรียนให้ความเคารพและศรัทธา อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ บางส่วนที่ให้ความสำคัญกับการใช้ศิลปะ ภูมิปัญญา มาใช้จัดเป็นกิจกรรมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความสงบสุข สันติ ลดความขัดแย้งรุนแรงในสังคม ครูศิลปศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีวัฒนธรรมที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา เช่น การประพฤติปฏิบัติตนที่เป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติ การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับภูมิหลังของผู้เรียน การแสดงความเคารพ ให้เกียรติวัฒนธรรมอื่น การส่งเสริมความเท่าเทียมกันของผู้เรียน การสอดแทรกวัฒนธรรมที่ดีด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงสิทธิเสรีภาพในการอภิปรายในประเด็นที่สนใจ แสดงความรัก ความไว้วางใจต่อผู้เรียน เกี่ยวเนื่องกับแนวคิดสันติวิธีเพื่อให้เกิดสันติวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

สำหรับหลักการสอนภูมิปัญญาศิลปะเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม โรงเรียนถือเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญสำหรับเด็กเป็นที่สองรองจากบ้าน การจัดการเรียนการสอนระบบการจัดในโรงเรียนรวมถึงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนย่อมมีผลต่อการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ การปลูกฝังบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยของเด็กไม่แพ้สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (Nakhonthap & Pongpakatien, 2008) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้เยาวชนในประเทศมีความหวงแหน อนุรักษ์ และเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมกันในการรักษาซึ่งศิลปะ

ภูมิปัญญาไทยที่เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรรและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาศิลปะไทยมีลักษณะเป็นองค์รวม มีความเด่นชัดในหลายด้าน แต่มีสิ่งหนึ่งที่สร้างการมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากที่สุด คือ ด้านศิลปกรรม อันได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ดนตรีทัศนศิลป์ คีตศิลป์การเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ ล้วนเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ดังนั้น การจัดกิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทย ด้วยการส่งเสริมความรัก ความหวงแหน ความสามัคคี การให้คุณค่าในการรักษาความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว ยังทำให้บุคคลมีทักษะทางสังคมในด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม และทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเอาความเป็นเอกลักษณ์ชุมชนของตนเองทางด้านศิลปะ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และการเล่นพื้นบ้าน มาสร้างความร่วมมือร่วมแรงกันในชุมชน เอื้อเพื่อ มีความไว้วางใจกัน แครพในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง เกิดความเท่าเทียมในการแสดงออกทางความคิด สร้างวัฒนธรรมแห่งสันติ ถือเป็นโอกาสให้ผู้เรียนดึงศักยภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่กระบวนการศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะทำจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย การร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์และอภิปรายผลสรุป ตลอดจนการแสดงผลงานต่อสาธารณชน (Ministry of Education, 2010)

2. การใช้ภูมิปัญญาศิลปะในต่างประเทศเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรมนั้น Chang Ruilun (2005) อธิบายหลักการความสัมพันธ์ของศิลปศึกษาจะนำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมจีนโบราณและครอบคลุมไปถึงการศึกษาศิลปะสมัยใหม่ โดยการนำวัฒนธรรมภูมิปัญญาจีนแบบดั้งเดิมมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเพื่อสร้างฐานความรู้ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกัน มีทักษะที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะเป็นเครื่องมือที่แสดงออกเบื้องต้นสำหรับหลาย ๆ อาชีพ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีการวาดภาพด้วยมือและการจัดองค์ประกอบสี อีกทั้งตำราเรียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนและสามารถเข้าถึงได้ง่าย ทำให้ผู้เรียนเป็นคนที่สามารถปรับสภาพแวดล้อมในการทำความเข้าใจและเพลิดเพลินกับมรดกทางศิลปะภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมทั้งการสื่อสารและแสดงออก

ผ่านงานศิลปะในรูปแบบที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจที่มั่นคงและสงบสุข อันแสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แข็งแกร่ง สอดคล้องกับ Issifu (2016) กล่าวถึงหลักการของการส่งเสริมเพื่อให้เกิดสันติภาพและสร้างสันติภาพ เพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในแอฟริกา มาจากกระบวนการสนับสนุนเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความต้องการทางวัฒนธรรม หรือข้อกำหนดบนบรรทัดฐานและแรงบันดาลใจของประชาชน เพื่อทำกิจกรรมการสร้างวัฒนธรรมสันติภาพแบบบูรณาการ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับ Anderson and Conlon (2013) จัดโครงการศิลปะในชุมชนเบลฟาสท์ และนอริธัน ไอแลนด์ เพื่อการสร้างสันติภาพ และเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชน โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการพยายามเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากความไม่ไว้วางใจและความขัดแย้งไปสู่ความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างชุมชน โดยให้คนในชุมชนสร้างสรรค์งานศิลปะ และให้คุณค่าด้วยการนำเสนอภาพลักษณ์ที่เป็นบวกเน้นชุมชนสร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถสร้างสันติภาพในไอร์แลนด์เหนือได้จริง เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังสันติภาพเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ศิลปะจึงมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูสังคมเพื่อความสงบสุขได้ ซึ่ง Marshall (2014) ค้นพบหลักการทางศิลปะว่าเป็นเหมือนยาป้องกันที่มีอำนาจในการเปลี่ยนวัฏจักรของความรุนแรง ด้วยการจัดกิจกรรมผ่านโครงการทางศิลปะตั้งแต่บุคคล โรงเรียน และชุมชน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำงานศิลปะที่ถนัดช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสบายใจ และแสดงออกถึงความรู้สึกภายใน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความศรัทธา ไว้วางใจในตัวเอง และผู้อื่นมากขึ้น จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอธิบายเรื่องราวที่ตนเองวาด ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้เกิดการรับรู้ทั้งสองฝ่าย เข้าใจความแตกต่างทางความคิดของแต่ละคน มีปฏิสัมพันธ์กันเป็นบรรยากาศของการรับฟังอันดีและพร้อมจะเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่าง ครูศิลปะจึงเปรียบเสมือน "ผู้นำสันติภาพ" ที่มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาวัฒนธรรมในโรงเรียนที่ดี ห้องเรียนศิลปะจึงเป็นพื้นที่ที่ให้เครื่องมือและวัสดุสำหรับการแสดงออกของประสบการณ์ที่หลากหลายของมนุษย์

3. การบูรณาการภูมิปัญญาศิลปะในบริบทไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรมสำหรับกรณีในประเทศไทย Angkanit (2014) ได้จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน โดยใช้กระบวนการการเรียนรู้ด้วยการใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการจัดกิจกรรม

และให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชนตามหัวข้อโครงการที่สนใจ เช่น ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเขียนโครงการการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหัวข้อที่ร่วมกันกำหนดขึ้น แล้วนำเสนอให้เพื่อนฟัง จากนั้นลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามหัวข้อโครงการของกลุ่ม แล้วระดมความคิดร่วมกัน เพื่อออกแบบกิจกรรมการเล่นดังกล่าว ซึ่งการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้จะทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน เข้าใจความแตกต่าง รวมถึงได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริง เช่นเดียวกับ Promkul (2015) จัดกิจกรรมภูมิปัญญาประเพณีบุญหลวงในการสร้างสันติสุขของชุมชนในจังหวัดเลย เพื่อการทำหน้าที่ยึดมั่นในประเพณี การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างภาคีเครือข่ายทางสังคม เกิดความสันติสุขในระดับบุคคลและชุมชน ซึ่งบุคคลในชุมชนมีความไว้วางใจกัน เอื้ออาทรต่อกัน มีความสุขที่ได้เข้าร่วมงานประเพณีบุญหลวง ยอมรับในกติกาที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความรักในวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามอันเนื่องมาจากความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีผู้นำที่เป็นบุคคลต้นแบบที่ดี เปิดโอกาสให้ประชาชนนอกพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ สิ่งเหล่านี้จึงได้กลายเป็นพลังแห่งความศรัทธา สามัคคี เกิดวัฒนธรรมความเข้มแข็งในชุมชน

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สามารถสร้างแนวทางกิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทย เพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของไทยได้ตามตารางต่อไปนี้

กระบวนการ ชื่อกิจกรรม	เนื้อหา/จุดประสงค์	ตัวอย่างกิจกรรม ภูมิปัญญาศิลปะไทย	ผลของการเกิดสันติ วัฒนธรรม
1. ประวัติศาสตร์ ประเพณีใน ท้องถิ่น	- สืบค้น ทศนศึกษา ประวัติ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ในท้องถิ่น - สืบค้นประวัติศาสตร์ ของศิลปวัตถุใน พิพิธภัณฑ์ - สืบค้น สอบถาม ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อ	- ร่วมกันอภิปรายถึง หลักการ ความเชื่อมโยง ของประเพณีท้องถิ่น กับการสร้างสันติ วัฒนธรรม - เข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีในท้องถิ่น โดยมีบทบาทในการ ร่วม พุดคุย ช่วยเหลือ	- เกิดเครือข่ายความ ร่วมมือ - เกิดการมีส่วนร่วม ในชุมชน - เกิดความไว้วางใจ เข้าอกเข้าใจกัน - เกิดความเท่าเทียมกัน - มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกัน

กระบวนการ ชื่อกิจกรรม	เนื้อหา/จุดประสงค์	ตัวอย่างกิจกรรม ภูมิปัญญาศิลปะไทย	ผลของการเกิดสันติ วัฒนธรรม
	ศึกษาประวัติ ความเป็นมาของ การเล่นพื้นบ้าน ในท้องถิ่น	และร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ต้นจนจบ - ร่วมสร้างสรรค์ ศิลปะในท้องถิ่น	
2. ศิลปะไทย ร่วมชาติ	- สืบค้น ศึกษา ประวัติศาสตร์ ความเชื่อมโยง ระหว่างวัฒนธรรม ไทยกับวัฒนธรรมอื่น	สุนทรีภาพใน จิตรกรรมที่เกี่ยวข้อง กับสันติวัฒนธรรม และร่วมอภิปราย - บุรณการศิลปะไทย กับศิลปะในท้องถิ่น ตนเอง ด้วยการออกแบบ ลวดลายบนเรือกอกและ ผ้าปาเต๊ะ ผ้าฮิญาบ ฯลฯ	- เกิดความเข้าใจ ในประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมที่แตกต่าง - เกิดความรักและ เคารพในอัตลักษณ์ที่ แตกต่าง
3. ห้องเรียน สันติวัฒนธรรม	- เล่าเรื่องราวเสนอ ภาพความสันติ ที่คาดหวัง - ครูเป็นตัวอย่าง ของการจัดการความ ขัดแย้งอย่างสันติ	- ครูกำหนดปัญหา (เช่น สันติภาพ หมายถึงอะไร เป็นต้น) ร่วมกันอภิปราย - เปิดโอกาสให้ สร้างสรรค์ แสดงออก ถึงความสันติวัฒนธรรม ผ่านงานศิลปะร่วมกัน โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ มีในท้องถิ่นอย่างอิสระ - ตีความ อธิบาย เรื่องราวที่สร้างสรรค์	ห้องเรียน สันติวัฒนธรรม

กระบวนการ ชื่อกิจกรรม	เนื้อหา/จุดประสงค์	ตัวอย่างกิจกรรม ภูมิปัญญาศิลปะไทย	ผลของการเกิดสันติ วัฒนธรรม
		พร้อมเหตุผลความ เชื่อมโยงกับวัสดุใน ท้องถิ่นที่ใช้	
4) คนเราต่างกัน (วัฒนธรรมที่ หลากหลาย)	- แนะนำความ แตกต่างระหว่าง บุคคลชื่นชมตนเอง และผู้อื่น - แลกเปลี่ยน เล่า ประวัติความเป็นมา ในชุมชน	- แบ่งสมาชิกกลุ่ม และช่วยกันคิดหา คำตอบและวาดเป็น มายแมพ (Mind map) - ลงมือปฏิบัติงาน กลุ่มด้วยกัน	- เกิดความเท่าเทียมกัน - เกิดความไว้วางใจ เข้าอกเข้าใจกัน - เกิดความร่วมมือ มีส่วนร่วมในกิจกรรม - มีเคารพในวัฒนธรรม ที่แตกต่างจากตน

จากตารางข้างต้น มีกิจกรรมทั้งหมด 4 กิจกรรม คือ 1) ประวัติศาสตร์ประเพณี ในท้องถิ่น 2) ศิลปะไทยร่วมชาติ 3) ห้องเรียนสันติวัฒนธรรม 4) คนเราต่างกัน (วัฒนธรรมที่หลากหลาย) เป็นการออกแบบกิจกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาศิลปะไทย เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดสันติวัฒนธรรม ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ประเพณีในท้องถิ่น กำหนดให้มีเนื้อหาและจุดประสงค์เพื่อตระหนักและให้คุณค่าของวัฒนธรรมตนเอง เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น โดยการบูรณาการสอดแทรกสันติศึกษาในหลักสูตรรายวิชาศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเปิดใจพร้อมที่จะเรียน วัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น โดยมีบทบาทในการเข้าถึงผู้คน พูดคุย แสดงความมั่นใจ ช่วยเหลือ และร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งวัยวุฒิ การศึกษา การใช้ชีวิต และร่วมสร้างสรรค์ศิลปะในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในชุมชน เกิดความไว้วางใจ เข้าอกเข้าใจกัน มีความใกล้ชิดกัน และฝึกทักษะการแสดงออกทางความคิดที่เท่าเทียมกัน ดังเช่น Witayanont (2013) กล่าวถึงประเด็นทางด้านเนื้อหาหลักสูตรและแบบเรียนที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าไม่มีการ

กล่าวถึงศิลปกรรมและเนื้อหาที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่น บางกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีไหว้ครู ซึ่งต้องมีการก้มกราบ การบูชา รวมทั้งไหว้ครูกระบี่กระบอง ไหว้ครูมวยไทย ฉะนั้น การจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นในวิถีชีวิต อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. ศิลปะไทยร่วมชาติ กำหนดให้มีเนื้อหาและจุดประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบของศิลปะไทย รวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมอื่น ด้วยการระดมสมองเพื่อตั้งจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแล้วออกแบบในลักษณะบูรณาการกับศิลปะท้องถิ่น ครูจัดให้มีทัศนศึกษาสถานที่ที่มีศิลปะในท้องถิ่น พร้อมตีความคุณค่าสุนทรียภาพในศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรมและร่วมอภิปราย หรือร่วมสร้างสรรค์ผลงานที่บูรณาการศิลปะไทยกับศิลปะในท้องถิ่นตนเอง เช่น การสร้างสรรค์ลวดลายไทยบนเรือกอลและ ผ้าปาเต๊ะ ร่มบ่อสร้าง หน้ากากผีตาโขน เป็นต้น การลงมือสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การพูดคุย สนทนาร่วมกัน เกิดความไว้วางใจอันดี ส่งผลให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ศิลปะแบบข้ามวัฒนธรรม มีความรักและเคารพในอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ Angkanit (2014) ที่จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน เข้าใจความแตกต่าง รวมถึงได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริง เช่นเดียวกับ Promkul (2015) จัดกิจกรรมภูมิปัญญาประเพณีบุญหลวงในการสร้างสันติสุขของชุมชนในจังหวัดเลย เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างภาคีเครือข่ายทางสังคม เกิดความสันติสุข ในระดับบุคคลและชุมชน ซึ่งบุคคลในชุมชนมีความไว้นื้อเชื่อใจกัน เอื้ออาทรต่อกัน และมีความสุขที่ได้เข้าร่วมงานประเพณีบุญหลวง

3. ห้องเรียนสันติวัฒนธรรม กำหนดให้มีเนื้อหาและจุดประสงค์ โดยเล่าเรื่องราวเสนอภาพความสันติที่คาดหวัง ซึ่งครูเป็นตัวอย่างของการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยครูกำหนดกิจกรรมตั้งคำถามหรือประเด็นปัญหา เช่น สันติภาพ หมายถึงอะไร เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและครูร่วมกันอภิปราย จากนั้นแสดงออกผ่านงานศิลปะร่วมกัน อาจจะใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่น เพื่อสร้างความไว้นื้อเชื่อใจ แสดงออกทางความคิดเห็นที่เท่า

เทียมกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้ฟังที่ดี สอดคล้องกับ Bae (2012) ค้นพบกระบวนการทำงานร่วมกันของนักเรียนเกาหลีและอเมริกัน ว่าเป็นความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างทั้งภาษาและวัฒนธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการให้นักเรียนระดมความคิด (Brainstorming Activity) เกี่ยวกับศีลธรรมทางสันติภาพ จากนั้นให้ลงมือปฏิบัติด้วยการวาดภาพศิลปะ พร้อมวิจารณ์งานศิลปะของตนเองในตอนท้ายกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนถึงสิ่งที่เรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะสำหรับครูได้ อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมในลักษณะนี้กับผู้เรียนในวัฒนธรรมที่แตกต่างกล่าวว่า ครูควรตระหนักเรื่องการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและความเข้าใจให้มาก เพราะเหล่านี้อาจไม่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และเพื่อดึงดูดผู้เรียนที่มีภาษาพื้นเมืองและวัฒนธรรมที่ต่างกันในการเรียนแบบมีส่วนร่วม ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอุปสรรคสำคัญต่อการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมตลอดจนวัฒนธรรมของผู้เรียนด้วย

4. คนเราต่างกัน (วัฒนธรรมที่หลากหลาย) กำหนดให้มีเนื้อหาและจุดประสงค์โดยการแนะนำความแตกต่างระหว่างบุคคลขึ้นชมตนเองและผู้อื่นแลกเปลี่ยนเล่าประวัติความเป็นมาในชุมชนของตนเอง เพื่อทำความเข้าใจและเป็นผู้ฟังที่ดี โดยมีกิจกรรมกลุ่มในการช่วยกันระดมสมอง และช่วยกันคิดหาคำตอบและวาดเป็นมายเมพ (Mind map) จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติงานกลุ่มด้วยกัน สร้างความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างจากการให้ความเท่าเทียมกัน มีความไว้วางใจ เข้าอกเข้าใจกัน และสร้างความร่วมมือมีส่วนร่วมในกิจกรรม สอดคล้องกับ Kose & Bayir (2016) ศึกษาการรับรู้ความสันติภาพในภาพวาดของนักเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความไว้วางใจที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และเน้นการมีสันติภาพระหว่างบุคคล เช่น คนในครอบครัว และสันติภาพระหว่างประเทศ เช่น วัฒนธรรมที่แตกต่าง สัญลักษณ์ที่บอกความเป็นสันติ อาทิ นกพิราบ ผีเสื้อ นก ซึ่งทำให้ผู้เรียนรับฟังผู้อื่น เข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างเท่าเทียมและมีความสุขในการที่ตนเองได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การจัดโครงการสันติภาพในสภาพแวดล้อมแบบร่วมมือระหว่างวัฒนธรรมได้เพิ่มโอกาสในการเติบโตของผู้เรียน ซึ่งแน่นอนว่าพื้นที่เนื้อหาเดียวและการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในระยะสั้นคงไม่เพียงพอ ควรนำแนวคิดเรื่องสันติภาพเป็นพื้นฐานทางการเรียนรู้ร่วมกันและหลักการความสามารถในการผสมผสานแบบข้ามวัฒนธรรมมาใช้ในการสอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กับภูมิปัญญาในหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับประสบการณ์หลายแง่มุมในชีวิตเพื่อสร้างอนาคตที่ดีได้

สรุปและอภิปรายผล

กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม บนหลักการพื้นฐานของภูมิปัญญาศิลปะไทยประกอบด้วย ศิลปะชั้นสูง ศิลปะประชานิยม และศิลปะพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงเป้าประสงค์เดียวกัน คือ 1) ความเคารพและไว้วางใจ 2) ความเท่าเทียมกัน และ 3) การมีส่วนร่วมเดียวกัน เป็นลักษณะที่สะท้อนให้เห็นว่าบุคคล ชุมชน สังคม มีสันติวัฒนธรรมด้วยการให้คุณค่าทัศนคติ พฤติกรรม การใช้ชีวิตที่ไม่ใช้ความรุนแรง มีความใกล้ชิดกลมกลืนกันของอัตลักษณ์ ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในวิถีชีวิต รวมถึงการจัดการป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นด้วยสันติวิธี สอดคล้องกับ Makkarapirom (2012) ที่กล่าวถึงลักษณะบางประการที่สะท้อนความเป็นสันติวัฒนธรรม เช่น สภาวการณ์ของคุณค่า ทัศนคติ พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ใช้ความรุนแรง ความใกล้ชิดกลมกลืนกันของอัตลักษณ์ ทัศนคติ คุณค่า ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในการใช้ชีวิต การป้องกันจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการคลี่คลายเหตุปัจจัยของปัญหาโดยไม่เผชิญหน้า ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้ความรุนแรง

ศิลปะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติ เพื่อให้ได้ผลเชิงประจักษ์ผ่านการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ สังคมที่มีสันติวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การมีส่วนร่วม การเข้าอกเข้าใจผู้อื่น สามัคคีกลมเกลียว อันแสดงถึงวัฒนธรรมที่สงบสุข จากงานวิจัยด้านสันติภาพชี้ให้เห็นว่าครูควรสอนเด็ก ๆ ให้เรียนรู้ทักษะวัฒนธรรมตั้งแต่ยังเล็ก ๆ สอดคล้องกับ Marshall (2014) พบว่าศิลปะเป็นเหมือนยาป้องกันที่มีอำนาจในการเปลี่ยนวัฏจักรของความรุนแรง โดยการจัดกิจกรรมผ่านโครงการทางศิลปะตั้งแต่บุคคล โรงเรียน และชุมชน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำงานศิลปะที่ถนัดช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสบายใจ และแสดงออกถึงความรู้สึกภายในมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความศรัทธา ไว้วางใจในตัวเองและผู้อื่นมากขึ้น

ดังนั้น ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นบุคคลที่จะสร้างความเข้าใจอันดีและถ่ายทอดกระบวนการสอนผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสันติภาพภายในออกสู่ภายนอกด้วยการกระทำและการแสดงสัญลักษณ์ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น แนวคิด พฤติกรรม

การแสดงออก รวมถึงการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ภูมิปัญญาของตน ด้วยความรักและเคารพ ให้เกียรติผู้อื่น เข้าใจความหลากหลายในวัฒนธรรมแม้มาจากชาติพันธุ์ที่ต่างกัน และสามารถอยู่ในสังคมด้วยความสันติสุขอันเป็นที่มาของสังคมแห่งสันติวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นเพียงแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรงในอนาคต โดยการศึกษาเอกสารทั้งในและต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงนำเสนอให้มีการจัดกิจกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาศิลปะไทยที่มีการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมหนึ่งสู่วัฒนธรรมหนึ่งที่มีความหลากหลาย หากยังต้องมีการวิจัยในเชิงลึกเพื่อให้ได้ผลที่เที่ยงตรงและสมบูรณ์ต่อไป

References

- Anderson, T., & Conlon, B. (2013). In the shadow of the peace walls: Art, education, and social reconstruction in northern Ireland. *Art Education*, 66(4), 36-42.
- Angkanit, A. (2014). Effects of organizing participatory non-formal education activities to develop folk plays integrating with local wisdoms on social skills of children in the community. *Online Journal of Education*, 9(4), 27-40. [in Thai]
- Bae, J. (2012). An intercultural peace mural project: Lets make a peaceful world hand in hand. *Art Education*, 65(1), 47-54.
- Barkhordari, M. (2016). *The importance of art-based curriculum in peace education*. Faculty of Education and Psychology. University of Isfahan.
- Chang, R. (2005). Culture and art education in China. *International Journal of Education through Art*, 1(3), 225-236.
- Feldman, E.B. (1995). *Philosophy of art education*. (1sted). United States of America.
- Issifu, A. K. (2016). Local peace committees in Africa: The unseen role in conflict resolution and peacebuilding. *The Journal of Pan African Studies*, 9(1), 141-158.

- Jensantikul, N. (2015). Ethnic diversity with ASEAN community: Problems and considerations. *Executive Journal*, 35(2), 33-45. [in Thai]
- Jitpiromsri, K. (2015). Peace education: Roles and activities on conflict transformation. *Journal of Learning Innovation*, 1(1), 53-76. [in Thai]
- Kose, C.T. & Bayir, G.O. (2016). Perception of peace in students' drawings. *Eurasian Journal of Educational Research*, 65, 181-198
- Makkarapirom, P. (2012). *Peace culture*. Institute of Human Rights and Peace Studies. [in Thai]
- Margolin, V. (1992). *Product appeal and the aura of art*. In *Objects and Images: Studies in Design and Advertising*. S. Vihma (ed.), Helsinki: University of Industrial Arts. (pp. 198-207)
- Marshall, L. (2014). Art as peace building. *Art Education*, 67(3), 37-43.
- Ministry of Education. (2010). *Guidelines for bringing Thai wisdom into the informal learning process: School and informal learning*. Community of Agricultural Cooperatives of Thailand. [in Thai]
- Nakhonthap, O., & Pongpakatien, J. (2008). *Peace culture and culture in one's self: concepts and guidelines for enhancing health and learning about peace*. Ramajitti Institute. [in Thai]
- Na Talang, A. (2001). *Overview of Thai wisdom*. Wisdom foundation. [in Thai]
- Promkul, S. (2015). *The Peace building in community by local Knowledge: A case study Bunloun Tradition Loei Province*. Developing the Quality of Thai Research to the International Standards. [in Thai]
- Saranukromthai for Students. (2017). *Thai wisdom*. Thai Junior Encyclopedia Project by Royal Command of H.M. the King (Volume 23). Bangkok. <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=23&page=main>. [in Thai]
- Tolstoy, L.N. (1960). *What is art* (A. Maude, trans). lated by Almyer Maude. MacMillan Publishing Company.

- Tavin, K. (2014). Art education is violent. *Art Education*, 67(3), 44-45.
- Visetsuvarnabhumi, K. (2015). Research and learning network development for youths' peaceful cultural creation in southern border provinces: a case study of Pattani. *Parichart Journal*, 28(3), 50-63. [in Thai]
- Witayanont, N. (2013). An educational management model of basic education schools for peace in the southern border. *Suddhiparitat Journal*, 26(79), 151-166. [in Thai]

การเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูลกับ ทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก

Associating the Point between President Ho Chi Minh's Lack of Descendants and the Easterners' Son Preference Attitude

Received: March 28, 2016

Truong Thi Hang¹

Revised: February 18, 2019

Accepted: August 2, 2019

Abstract

The purpose of this research is to associate the point between President Ho Chi Minh's lack of descendants and the Easterners' son preference attitude, as well as to find the reason for such phenomenon by the use of documentary method. It was found that to give birth to descendants is one of the important duties of Vietnamese. Consequently, when President Ho Chi Minh broke this tradition, he faced several problems. The Vietnamese's attitude towards son preference is in conformity with the information indicated in sacred books and several Indian mythology books, i.e. "Upanishads", "Indian Tales", and "The Pilgrim Kamanita", as well as famous Chinese and Thai literature, i.e. "The Romance of Three Kingdoms" and "Lai Jivit". There are four reasons for son preference of Easterners. Firstly, it is for continuity and succession of family that will make parents attain the state of physical immortality. Secondly, it is for performing ancestor veneration since only men can perform this sacred rite. Thirdly, it is in

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประเทศไทย

Assistant Professor, Ph.D., Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: truongthihang.vn@gmail.com

accordance with the natural law because it will bring about the balance in society. If there is only death without any birth to replace the previous generation, human societies will come to an end. Fourthly, it is to respond to the need of combating in warfare that has happened in Eastern societies from the past up to now.

Keywords: Easterners' attitude, President Ho Chi Minh, son preference

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบสายตระกูลกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก ตลอดจนศึกษาหาสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การให้กำเนิดทายาทเป็นหนึ่งในหน้าที่สำคัญของชาวเวียดนาม ดังนั้น เรื่องที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ฝ่าฝืนชนบประเพณีอันเก่าแก่นี้ ส่งผลให้ท่านต้องประสบปัญหาหลายอย่าง ทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวเวียดนามสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ระบุไว้ในพระคัมภีร์กับทั้งเทพปกรณัมของอินเดียหลายเรื่อง ได้แก่ พระคัมภีร์ “อุปนิษัต” “ภารตนิยาย” และ “กามนิต-วาสิष्ठी” รวมถึงวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของประเทศจีนและไทย คือ “สามก๊ก” และ “หลายชีวิต” ส่วนสาเหตุที่ชาวตะวันออกนิยมบุตรนั้นเกิดจากสี่ประการ ประการที่หนึ่ง เพื่อสืบตระกูลมิให้ขาดสาย ยังผลให้ผู้บังเกิดเกล้าได้บรรลุมตะภาวะทางกายภาพ ประการที่สอง เพื่อประกอบพิธีอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เนื่องจากมีแต่บุรุษเพศเท่านั้นที่จะสามารถประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์นี้ได้ ประการที่สาม เป็นไปตามกฎธรรมชาติเพราะทำให้เกิดความสมดุลในสังคม ถ้าแม้ว่ามีแต่การตายจากโดยที่ไม่มีการถือกำเนิดเกิดใหม่เพื่อทดแทนรุ่นก่อน ๆ สังคมมนุษย์ก็ย่อมถึงแก่การรอสาน และประการที่สี่ เป็นการสนองตอบความต้องการในการทำศึกสงครามที่บังเกิดขึ้นในสังคมตะวันออกแต่อดีตกาลจวบจนปัจจุบันกาล

คำสำคัญ: ทัศนคติของชาวตะวันออก ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ การนิยมบุตรชาย

บทนำ

ประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูลไม่ใช่ความรู้ใหม่สำหรับชาวเวียดนาม และผู้นำเวียดนามก็ได้ยอมรับอย่างตรงไปตรงมา โดยขอให้ประชาชนไม่นำเรื่องนี้เป็นเยี่ยงอย่างระหว่างการค้ารังซีฟ หนังสือ “108 daily stories of Uncle Ho” ให้ข้อมูลว่า ครั้งหนึ่ง ประธานาธิบดีโฮจิมินห์มีการสนทนากับกลุ่มทหารใต้บังคับบัญชาเกี่ยวกับข้อควรระมัดระวังจากการสูบบุหรี่ในป่า ท่านกล่าวว่า หากไม่จำเป็นก็ไม่ควรสูบบุหรี่ในป่า แต่ถ้าจะสูบก็ต้องดับไฟที่ก้นบุหรี่ให้สนิทก่อนละจากที่นั้น อย่างไรก็ตาม ผู้นำเวียดนามให้ความเห็นว่า การสูบบุหรี่เยี่ยงที่ท่านกระทำนั้นไม่ส่งผลดีต่อสุขภาพ และการที่ท่านไม่แต่งงานสร้างครอบครัวก็มีใช่เรื่องที่น่ายินดีปรีดาแต่ประการใด (Duong, 2010, p. 76)

Các chú thường nói học tập Bác, nhưng có hai điều các chú đừng học. Bác cười hiền hậu - Một là Bác hút thuốc lá nhiều không có lợi cho sức khỏe. Hai là Bác không lập gia đình.

เป็นภาษาไทย ความว่า

พวกคุณมักจะพูดคุยกันเรื่องการประพฤติปฏิบัติตามข้าพเจ้า ทว่ามียูสองเรื่องที่ขออย่าได้เลียนแบบกันเลย - ลุงโฮยิ้มอย่างเมตตา เรื่องที่หนึ่งคือ ข้าพเจ้าสูบบุหรี่มาก ซึ่งไม่ยังประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกาย ส่วนเรื่องที่สอง คือ ข้าพเจ้ามิได้แต่งงานสร้างครอบครัว

เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ประธานาธิบดีโฮจิมินห์บริหารชาวเวียดนามก่อการจลาจลประสบผลสำเร็จ ยังให้มีการประกาศอิสรภาพและสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามขึ้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 พร้อมกันนั้น ท่านได้ดำรงตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ ในรัฐบาล อาทิ ประธานาธิบดีและรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ ฯลฯ ต่อจากนั้นประมาณหนึ่งปี ผู้เป็นพี่สาวเดินทางไปทำเนียบรัฐบาลเพื่อเยี่ยมเยียนน้องชาย ซึ่ง ณ ขณะนั้นเป็นผู้นำสูงสุดของประเทศและกำลังยุ่งเข้าวัยห้าสิบหกปีบริบูรณ์ (ค.ศ. 1890-1946) ผู้เขียนหนังสือ “Relatives in Uncle Ho’s family” ให้ข้อมูลว่า ระหว่างการสนทนา ผู้เป็นพี่สาวได้ไต่ถามประธานาธิบดีโฮจิมินห์เรื่องการแต่งงานและ

การให้กำเนิดบุตรที่จะสืบสายตระกูล ทว่าท่านโฮจิมินห์รีบตอบปฏิเสธและอธิบายว่า ตนไม่เคยคำนึงถึงประเด็นนั้น (Sieu, 2008, p. 125)

Nét mặt Bác hơi nghiêm lại, lấy tay khoan khoát và nói rằng việc đó không thể được, từ trước đến nay chưa bao giờ nghĩ đến việc đó và cũng không thể nghĩ đến việc đó được.

เป็นภาษาไทย ความว่า

สีหน้าของท่าน [ประธานาธิบดีโฮจิมินห์] แสดงอาการตึงเครียดเล็กน้อย เคลื่อนไหวมือประกอบอากัปกิริยาเชิงปฏิเสธ พลางกล่าวว่า เป็นไปไม่ได้เด็ดขาด แต่เนิ่นนานมาจวบจนปัจจุบันตนไม่เคยคำนึงถึงเรื่องนั้น และก็ไม่อาจคำนึงถึงเรื่องนั้นด้วย

วันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946 ผู้เป็นพี่ชายก็เดินทางไปเยี่ยมเยียนประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่กรุงฮานอยเพราะไม่ได้พบปะกันเป็นเวลาสามสิบห้าปีนับตั้งแต่ผู้นำเวียดนามไปต่างประเทศเพื่อแสวงหาแนวทางกอบกู้เอกราชแห่งชาติเมื่อ ค.ศ. 1911 การสนทนามีขึ้นท่ามกลางความอบอุ่นใจและความซาบซึ้งใจ ผู้เป็นพี่ชายเห็นบรรยากาศเอื้ออำนวยจึงถามน้องชายเรื่องการแต่งงานและการให้กำเนิดทายาท ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ให้คำตอบในเชิงปฏิเสธเฉกเช่นเดียวกับครั้งสนทนากับพี่สาว ทั้งยังให้เหตุผลด้วยว่า ขอละเว้นหน้าที่ผู้ครองเรือนเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ของประเทศชาติ (Sieu, 2008, pp. 142-143)

Bác Hồ thông thả trả lời: Cảm ơn anh, em chưa bao giờ dám nghĩ đến việc này, đến nay “đã tu tu trót, qua thì thì thôi”. Bác cười vui vẻ nói tiếp: “Mình không phải người tu hành, nhưng vì việc nước phải quên việc nhà.”

เป็นภาษาไทย ความว่า

ลุงโฮตอบอย่างช้า ๆ ว่า ขอบใจพี่นะขอรับ กระผมไม่กล้าคิดถึงเรื่องนั้นดอกขอรับ ถึงขั้นนี้แล้ว เอาเป็นว่า “ในเมื่อออกผนวช ก็ขอผนวชจนตลอดรอดฝั่ง ครั้นเกินเลยวัยอันสมควรแล้ว ก็ขอได้ละเว้นเสียทีเถิด”

ท่านอิมพลางกล่าวอย่างอารมณ์ดีว่า “แม้จะมีใช้นักบวชก็จริงอยู่ ทว่าเพื่อประเทศชาติ กระผมขออนุญาตสละหน้าที่ผู้ครองเรือนนะขอรับ”

จะเห็นได้ว่า การแต่งงานและการให้กำเนิดทายาทสืบสายตระกูลเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของบุรุษชาวเวียดนาม ดังนั้น แม้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จะเข้าวัยห้าสิบหกปีแล้ว ทว่าพี่สาวและพี่ชายของท่านก็ยังไม่ละเว้นความพยายามที่จะปลุกเร้าน้องชายให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ครองเรือน การที่ท่านโฮจิมินห์ตัดสินใจฝ่าฝืนขนบประเพณีที่ชาวเวียดนามสืบสานกันมาช้านานมิใช่เรื่องง่าย เห็นได้จากสีหน้าตึงเครียดของท่านครั้งพี่สาวได้ถามเรื่องการสมรสและให้กำเนิดบุตร นอกจากนั้น หนังสือชีวประวัติประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่เป็นภาษาเวียดนาม ยังให้ข้อมูลเรื่องการนิยมนิโทษของชาวเวียดนามอีกหลายตอน เป็นต้นว่า สมัยที่ท่านโฮจิมินห์ยังอ่อนเยาว์ ผู้เป็นบิดาเข้าร่วมการสอบเตรียมชิงตำแหน่งจอหงวนจัดขึ้นที่เมืองหลวงเว้ และได้คะแนนสูงเป็นอันดับที่สอง สร้างความปิติยินดีกับทั้งความภาคภูมิใจให้กับวงศ์ตระกูลและประชาชนในท้องถิ่น ตามขนบประเพณีผู้เป็นบิดาจะต้องประกอบพิธีขออนุญาตกลับเข้าสู่หมู่บ้าน จึงจะสามารถนำพาบุตรธิดากลับไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านเยี่ยงเดิมได้ (Thanh, 2010, p. 33)

Mấy tháng sau theo tục lệ thời ấy, ông Nguyễn Sinh Huy đưa ba người con về sống ở làng, được làm lễ vào làng với tên gọi mới là Nguyễn Tất Đạt và Nguyễn Tất Thành.

เป็นภาษาไทย ความว่า

หลายเดือนต่อจากนั้น คุณ เหวียน ชิง ฮุย พาบุตรธิดาทั้งสามคนกลับไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านตามธรรมเนียมการปฏิบัติสมัยนั้น ทั้งยังประกอบพิธีกลับเข้าสู่หมู่บ้านพร้อมกับตั้งชื่อใหม่ให้บุตรว่า เหวียน เต็ด คีต และ เหวียน เต็ด แ่ง

สิ่งที่น่าสนใจ คือ ถึงแม้บิดาของประธานาธิบดีโฮจิมินห์จะพาบุตรธิดาทั้งสามคนคือ ธิดาคนโต บุตรชายคนที่สองและท่านโฮจิมินห์กลับไปยังบ้านเกิด แต่ในการประกอบพิธีขออนุญาตเข้าสู่หมู่บ้าน มีเพียงบุตรชายสองคนเท่านั้นที่ได้รับการตั้งชื่อใหม่ คือ พี่ชายของท่านโฮจิมินห์ได้รับชื่อ “เหวียน เต็ด คีต” และท่านโฮจิมินห์ได้รับชื่อ “เหวียน เต็ด แ่ง”

ส่วนธิดาคนโตมิได้ถูกพาดพิงถึงในเหตุการณ์สำคัญครั้งนั้น เหตุเนื่องมาจากค่านิยมของชาวเวียดนามสมัยก่อนที่ยกย่องให้เกียรติบุรุษเพศมากกว่าสตรีเพศ ทศนคติเช่นนี้ยังคงดำเนินเรื่อยไปจนกระทั่งขบวนการปฏิวัติเวียดนามภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ประสบผลสำเร็จ ค.ศ. 1945 ผู้นำเวียดนามจึงมีนโยบายปฏิบัติความเสมอภาคในสังคม และให้ความสำคัญกับบทบาทของสุภาพสตรีในขบวนการสร้างสรรค์และพัฒนาประเทศชาติ

Jitprakong (2012) ให้ความเห็นว่า การที่ราชวงศ์ปกครองประเทศจีนขยายอิทธิพลไปยังดินแดนเวียดนาม และตั้งสำนักปกครองขึ้นในเวียดนามเป็นเวลากว่าหนึ่งพันปี เปิดโอกาสให้ชาวจีนได้นำเอาเทคนิควิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งคัมภีร์ทางศาสนา ปรัชญา และความรู้ทั่วไปเข้ามาเผยแพร่ในสังคมเวียดนาม หนึ่งในปรัชญาการดำเนินชีวิตของจีนที่มีอิทธิพลต่อชาวเวียดนามมากที่สุด คือ ลัทธิขงจื๊อ ทั้งนี้ Tangchonlatip (2008) ได้เน้นย้ำประเด็นความไม่สมดุลทางเพศในประเทศที่นิยมมีบุตรชาย เช่น จีน เวียดนาม ฯลฯ ว่า อิทธิพลของลัทธิขงจื๊อที่เน้นความกตัญญู โดยเฉพาะอย่างยิ่งความกตัญญูที่บุตรหลานต้องมีต่อบุพการีผู้ให้กำเนิดและต่อบรรพบุรุษ นับเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดหน้าที่การเลี้ยงดูบิดามารดาให้ตกเป็นของบุตรชาย โดยเฉพาะบุตรชายคนโต ส่วนบุตรนั้น เมื่อแต่งงานแล้วก็จะถือว่า เป็นคนของครอบครัวฝ่ายสามี จึงต้องทำหน้าที่ดูแลบิดามารดาของสามี เสมือนกับเป็นผู้ให้กำเนิดแท้ ๆ ของตน นี่ยังเป็นวิถีปฏิบัติที่เป็นกลไกการสร้างความมั่นคงในยามปั่นป่วนชีวิตของชาวเวียดนาม เช่นเดียวกับประชาชนในสังคมที่รัฐมีบทบาทไม่มากนักในการดูแลรับผิดชอบผู้สูงวัย

นอกจากนั้น การสืบเชื้อสายทางฝ่ายบิดาก็ส่งผลกระทบอย่างมากต่อค่านิยมบุตรชายของประชาชนเวียดนาม การไร้บุตรสืบสกุลถือเป็นโทษประการหนึ่ง เพราะจะทำให้วงศ์ตระกูลสิ้นสุดลงโดยปริยาย อย่างไรก็ดี ความผิดที่ไม่สามารถให้กำเนิดลูกชายมักตกเป็นความบกพร่องของสตรีเพศมากกว่าที่จะเป็นความรับผิดชอบของบุรุษเพศ เป็นเหตุให้พวกเขาได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากสมาชิกในครอบครัวฝ่ายสามี ข้อมูลตรงนี้สอดคล้องกับข้อความที่ปรากฏใน “Hitopadesa” (Sathiankoset-Nakapratheep, 2008, p. 47) ที่ว่า “สตรีผู้ภริยาแท้ เป็นคนขยันในการเรือน สตรีผู้ภริยาแท้ มีบุตรสืบสกุลมาก สตรีผู้ภริยาแท้ มอบชีวิตแก่สามีเท่านั้น สตรีผู้ภริยาแท้ มีความจงรักภักดีในสามี” ดังนั้น การที่สามีจะทอดทิ้งภรรยาเนื่องจากเธอไม่สามารถให้กำเนิดบุตรชาย จึงเป็นขนบธรรมเนียมที่สังคมอินเดียยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณกาล N.M.S. (2000, p. 54) กล่าวไว้ใน “The tales of Vetala” ว่า “ภริยาที่ไม่มีลูก สามีควรทิ้งไปหาใหม่ในปีที่แปด ภริยาที่ลูกเกิดมตายหมดในปีที่ 10 ภรรยาที่มีแต่ลูกหญิงในปีที่ 11”

ข้อมูลที่ถูกกล่าวมาทำให้ประจักษ์ว่า การนิยมชมชอบบุตรชายมิได้ปรากฏเฉพาะในสังคมเวียดนาม ทว่าเป็นทัศนคติที่ฝังรากลึกในภาคพื้นตะวันออกมาเนิ่นนาน และมีประวัติความเป็นมาที่ควรแก่การศึกษาหาความรู้ ผู้วิจัยจึงประสงค์จะเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูลดังกล่าวข้างต้นกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก ตลอดจนสืบหาสาเหตุของปรากฏการณ์ที่น่าสนใจครั้งนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก
2. เพื่อศึกษาหาสาเหตุของปรากฏการณ์ที่ชาวตะวันออกนิยมบุตรชาย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยจากเอกสารและดำเนินการตามสามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเอกสาร

1.1 รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูล ประกอบด้วยสองฉบับ คือ

1.1.1 “Relatives in Uncle Ho’s family” (Sieu, 2008)

1.1.2 “108 daily stories of Uncle Ho” (Duong, 2010)

1.2 รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก ประกอบด้วยห้าฉบับ คือ

1.2.1 “Indian Tales” (Yaemnatda, 2004)

1.2.2 “The Romance of Three Kingdoms” (Taylor, 2005)

1.2.3 “The Pilgrim Kamanita” (Sathiankoset-Nakapratheep, 2009)

1.2.4 “Lai Jivit” (Pramoj, 2010)

1.2.5 “Upanishads” (Prapahananda & Manchester, 2010)

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูลกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออก และศึกษาสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าวมา

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาเป็นสองหัวข้อย่อย คือ

3.1 การเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมนิบุตรชายของชาวตะวันออก

3.2 สาเหตุของปรากฏการณ์ที่ชาวตะวันออกนิยมนิบุตรชาย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทสืบตระกูลกับทัศนคติ ว่าด้วยการนิยมนิบุตรชายของชาวตะวันออก

ดังที่กล่าวข้างต้น การให้กำเนิดบุตรชายเพื่อสืบสายตระกูลเป็นหน้าที่สำคัญของบุรุษชาวเวียดนาม ส่งผลให้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถึงแม้จะย่างเข้าวัยห้าสิบหกปีแล้ว แต่ยังคงเผชิญกับการปลูกเร้าให้ทำหน้าที่ผู้ครองเรือนจากพี่สาวและพี่ชาย ขณะที่ผู้บริหารที่ร่วมอุดมการณ์ทางการเมืองกับท่านก็มักจะตั้งข้อสงสัยว่า ไฉนประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่เอาใจใส่เรื่องการสมรสเสียที ในสมัยที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จัดตั้งรัฐบาลใหม่สำหรับบริหารเวียดนามช่วง ค.ศ. 1945 ท่านได้เชิญปัญญาชนที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงภายใน ปัญญาชนผู้นี้มีอายุมากกว่าประธานาธิบดีโฮจิมินห์ และเป็นคนเข้าใจสถานการณ์ในเวียดนามอย่างลึกซึ้ง ประธานาธิบดีโฮจิมินห์จึงให้ความสนใจเป็นพิเศษอย่างสูง นอกจากประเด็นการเมือง ทั้งสองยังได้พูดคุยกันแทบทุกเรื่องตามประสาคนรุ่นราวคราวเดียวกัน และการแต่งงานกับทั้งการให้กำเนิดทายาทของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก็เป็นหนึ่งในหัวข้อที่ถูกหยิบยกมาสนทนามากที่สุด ครั้งหนึ่งปัญญาชนผู้เป็นสหายของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ถึงกับแต่งกลอนมอบให้กับท่าน เนื้อหาออกในเชิงให้กำลังใจผู้นำเวียดนามว่า อายุห้าสิบหกปียังไม่ถือว่าชราภาพ การที่บุรุษเพศอาศัยอยู่คนเดียวโดยปราศจากสตรีเพศอยู่เคียงคู่ก็ดูจะสวนทางกับธรรมเนียมของประชาชนเวียดนามมิใช่น้อย (Hang, 2016, p. 213)

เรื่องการแต่งงานและให้กำเนิดทายาทสืบสกุลของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่เพียงเป็นที่สนใจของประชาชนเวียดนามเท่านั้น ทว่ายังเป็นประเด็นที่สหายชาวจีนผู้เคยร่วมทำงานกับท่านเอาใจใส่เป็นพิเศษ ระหว่างที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์มีการเคลื่อนไหวด้านการเมืองในประเทศจีน ประมาณ ค.ศ. 1938-1940 ท่านได้ร่วมงานและผูกไมตรีกับสหายชาวจีนหลายคน บุคลากรชาวจีนคนหนึ่งเล่าว่า ในสายตาของสหายชาวจีน ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เป็นคนเรียบง่าย แลดูคล้ายกับครูบ้านนอกมากกว่าที่จะเป็นผู้นำการปฏิวัติ การสนทนาระหว่างบุคลากรชาวจีนกับประธานาธิบดีโฮจิมินห์ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจ

หลายอย่าง เป็นต้นว่า ผู้นำเวียดนามเป็นคนหน้าผากกว้าง ท่านนิยมเดินเล่นภายใต้ร่มไม้ ยืนต้นขนาดใหญ่และเก่าแก่ต้นหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ สำนักงาน หรือเรื่องที่ผู้นำเวียดนามจะมี เครื่องพิมพ์ดีดติดตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่านั้น คือ คำถามที่บุคลากร ชาวจีนถามประธานาธิบดีโฮจิมินห์ว่า “คุณมีภรรยาแล้วหรือยัง มีลูกเต้ากับเขาบ้างหรือเปล่า” ตลอดจนคำตอบที่ตรงไปตรงมาของผู้นำเวียดนามที่ว่า “ยังไม่ได้แต่งงานเลยครับ” (Hang, 2016, p. 214)

ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับประธานาธิบดีโฮจิมินห์สะท้อนค่านิยมของชาวเวียดนาม ที่บุรุษเพศจำต้องแต่งงานและให้กำเนิดทายาทสืบสกุล เพราะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่ พวกเขาต้องปฏิบัติต่อครอบครัวและสังคมส่วนรวม ประสบการณ์ดังกล่าวก็บังเกิดขึ้นกับ ประชาชนอีกหลายประเทศในภาคพื้นตะวันออก เนื่องจากพบข้อมูลในพระคัมภีร์เก่าแก่ และวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงทั้งของอินเดีย จีน และไทย ดังจะขยายความตามลำดับต่อไปนี้

ในพระคัมภีร์ “Upanishads” กล่าวถึงความจำเป็นจะต้องมีทายาทในสองตอน ด้วยกัน ตอนที่หนึ่ง เมื่อณจิเกตบุตรชายของพราหมณ์วาชสรวสะ เดินทางไปเฝ้าพระยายมราช ณ ที่ประทับของพระองค์ แต่พระองค์ไม่ประทับอยู่ เขาจึงเฝ้ารอพระองค์เป็นเวลา สามคืน ครั้นพระยายมราชเสด็จกลับมา มหาดเล็กของพระองค์ได้ทูลรายงานเรื่องที่เกิดขึ้น พร้อมกันนั้น ได้ร้องขอพระองค์ทรงประทานพรแก่นจิเกต เพราะหากพระองค์ไม่สำแดงการ ต้อนรับอาคันตุกะอย่างเหมาะสม เขาจะไม่ได้สมดังปรารถนาในสิ่งสูงสุดที่เขาปรารถนา ซึ่งการมีบุตรชายก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้น (Praphananda & Manchester, 2010, pp. 3-4)

มีพราหมณ์ผู้หนึ่ง ลักษณะเหมือนเปลวอัคนี เข้ามาเป็นอาคันตุกะยังที่ ประทับของพระองค์ และพระองค์ไม่เสด็จอยู่ เพราะฉะนั้น จำเป็น จะต้องมีการประทานแก่เขาเพื่อความสงบสันติ ข้าแต่พระยายมราช เป็นธรรมเนียมที่พระองค์จะต้องต้อนรับอาคันตุกะ หากว่าเจ้าของบ้าน ไม่แสดงการต้อนรับพราหมณ์อย่างเหมาะสม – เขาย่อมจะไม่สม ปรารถนาในสิ่งสูงสุดที่เขาปรารถนา – อันได้แก่ผลานิสงส์ของความดีที่ ได้กระทำแล้ว สิทธิธรรม บุตรชาย และปศุสัตว์

ส่วนตอนที่สองกล่าวถึงการคยะบุตรชายของวาลกะ เขาเป็นนักปราศรัยที่ดี แต่หลงตนเอง วันหนึ่งเขาเข้าเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู พระมหากษัตริย์แห่งเมืองพาราณสี พร้อมกับทูลเสนอว่า จะสอนพระองค์เกี่ยวกับพรหมัน พระเจ้าอชาตศัตรูทรงยินดีพระทัย

โปรดพระราชทานโค้นับพันตัวเป็นรางวัลสำหรับคารคยะก่อนที่เขาจะเริ่มการรณราธิบาย ครั้งคารคยะกล่าวว่า “พระผู้สถิตอยู่ในปากฟ้า และในขณะเดียวกันก็สถิตอยู่ในหัวใจ – ข้าฯ ทำสมาธิภาวนาถึงพระองค์ในฐานะเป็นพรหมัน” พระเจ้าอชาตศัตรูจึงตรัสเชิงปฏิเสธว่า พรหมันทรงสถิตอยู่ในทุกตำแหน่งแห่งหน ทรงเป็นนิรันดร์ ผู้ใดก็ตามที่ทำสมาธิภาวนาถึงพระองค์ในฐานะที่ทรงสถิตอยู่ในสรรพชีวิต ก็ย่อมได้รับพรให้มีทายาทสืบต่ออย่างไม่ขาดสาย (Praphananda & Manchester, 2010, p. 125)

อย่าเลย อย่าเลย ! อย่าพูดดังนั้นเกี่ยวกับพรหมัน พระชีฟที่เราบูชา
แผ่ฐานอยู่ทั่วไปหมด ไม่เปลี่ยนแปลง ผู้ใดที่ทำสมาธิภาวนาถึงพรหมัน
ดังกล่าว ย่อมได้รับพรให้มีลูกและปศุสัตว์ เขาจะมีลูกหลานสืบต่อเป็น
ทายาทอย่างไม่ขาดสาย

ขณะที่ “Indian Tales” ปรากฏพรรณมัจฉาจำนวนมากที่สะท้อนค่านิยมของ
ประชาชนอินเดียแต่เก่าก่อนว่า การได้ทายาทเป็นผู้ชายนับเป็นมงคลอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างใน
เรื่อง “อค์สตัยะ” เรื่อง “ฤษยศฤงค์” และเรื่อง “บุษกร” ต่อไปนี้

“อค์สตัยะ” หรือ อค์สตี เป็นนามของฤษีผู้มีชื่อเสียงเกริกไกรในอดีตกาล
อันไกลโพ้น และเป็นโอรสของพระวรุณเทพเจ้ากัณธอัสพรอรรสูรี พระธาดาพรหมทรง
เมตตาเลี้ยงดูและสั่งสอนพระเวทวิทยาทั้งปวงให้แก่อค์สตีจนจบจนเขากลายเป็นหนุ่มวัย
ฉกรรจ์ มีพลังกำลังกับทั้งฤทธานุภาพยิ่งใหญ่มาก เป็นที่เกรงขามของเหล่าทวยเทพและอสูรโดย
ทั่วกัน อยู่มาวันหนึ่ง พระอค์สตัยมนิท่องเที่ยวในป่าลึก บังเอิญพบฤษีหลายตนซึ่งอยู่ใน
สภาพบาทเกี่ยวไ่วที่ปากเหว ส่วนศีรษะห้อยลงเบื้องล่างที่มีคว้นไฟพลุ่งขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ
คณาฤษีกำลังจะหมดแรงและจัดแจงจะร่ว่งสู่ปรโลก นัยน์ตาแสดงความหวาดกลัวสุดขีด
พระมนีบังเกิดความสงสารและใคร่สนใจด้วยว่า เกิดอะไรขึ้น เขาได้รับคำตอบ
(Yaemnatda, 2004, p. 372) ดังนี้

เราเป็นฤษีเหมือนกันท่าน และเราก็กบ่าเพ็ญพรตหวังความหลุดพ้น
เหมือนกันท่านนั่นแหละ แต่เราเคราะห์ร้ายที่ไม่ได้แต่งงาน จึงไม่มี
บุตรชายสำหรับทำพิธีสราทธพรตให้ ฉะนั้นเมื่อเราสิ้นชีพลง เราจึงต้อง
มาทนทุกข์ทรมานที่เหวแห่งนี้ ต้องห้อยหัวดั่งค่างคาอยู่ช้านาน ในที่สุด
ก็จะค่อยร่ว่งหล่นลงนรกไฟกันเหวนั้นไปที่ละคน ๆ และจะต้องทนทุกข์

อยู่ในนรกันชั่วกับชั่วกัลป์ ท่านจงดูตัวอย่างเราเถิด จงแต่งงานเสีย เพื่อ
จะได้มีบุตรชายมาช่วยมิให้ต้องทรมานเหมือนพวกเรานี้

พระมุนีได้ฟังดังนั้นก็รู้สึกสลดใจ และครุ่นคิดถึงสถานภาพของตนเอง ด้วยความ
หวั่นเกรงว่า จะต้องประสบชะตากรรมดังคณาณชิที่พบในป่า อคัสติตตสันใจกอกองกุนท์
อันศักดิ์สิทธิ์ประกอบพิธีบูชาทวยเทพ เขาร่ายมนตราเรียกสิ่งที่เป็นยอดความงาม และความ
อ่อนหวานละมุนละไมจากธรรมชาติมาประชุมกัน แล้วก็สรรเสกลงไปในกองไฟ และ
ชุบให้เนรมิตเป็นกุมารีน้อยที่แสนน่ารัก อคัสติมอบกุมารีน้อยแด่พระราชแห่งกรุงวิทรรภ
ผู้ไร้ออรสธิดา พระองค์ทรงยินดีเลี้ยงดูเธอเป็นราชธิดาบุญธรรม และพระราชทานพระนาม
โลปามุทราให้ เมื่อโลปามุทราเจริญสู่วัยสิบหกปี พระฤชอค์ศักดิ์ก็เข้าเฝ้าพระราชเพื่อทูลขอ
เธอมาเป็นภรรยา ทั้งสองครองชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างผาสุก และในเวลาต่อมาโลปามุทราได้
ตั้งครรรค์ ยังความโสมนัสแก่พระมุนีอย่างหาที่เปรียบมิได้

ขณะที่ “ฤชยศฤงค์” เป็นนิยายยกย่องเกียรติของฤชิหนุมนามว่า ฤชยศฤงค์
ที่หมายถึง “ผู้มีศีรษะประกอบด้วยเขากวาง” เนื่องจากเป็นบุตรชายของมหาฤชวิภาณทกะ
กับนางกวาง ฤชยศฤงค์ได้ประกอบวีรกรรมสองครั้ง ครั้งแรกเมื่อพระราชโสมบาทแห่ง
อาณาจักรองค์ที่มีเมืองจัมปาเป็นราชธานี ทรงร้องขอให้ท้าวฤชพิธิวงสรวงพระอินทร์และ
พระวรุณ เทพเจ้าทั้งสองพระองค์ทรงโปรดปรานจึงดลบันดาลให้ฝนตกลงมาทั่วแผ่นดิน
ส่วนครั้งที่สอง ฤชยศฤงค์เดินทางไปยังอาณาจักรอโยธยาตามคำเชิญของท้าวทศร
มหาราช (Yaemnatda, 2004, p. 561) ด้วยเหตุที่ว่า

ท้าวทศรนั้นถึงแม้จะทรงมีมเหสีถึง ๓ องค์ คือ พระนางเกาสัลยา ไกเ
ยี้ และสุมิตรา ตลอดจนพระสนมมากมายสุดคณนา แต่ก็หาได้มีออรส
แม้แต่องค์เดียวไม่ พระราชาทรงวิตกกังวลในพระทัยยิ่งนัก เพราะการไว้
บุตรชายถือเป็นบาปในศาสนาอันเป็นเหตุให้ตกนรกชั้นปุตะ เพราะ
บุตรชายเป็นผู้เดียวที่จะบำเพ็ญศราทธพรตเพื่อบิดาของตนยามที่บิดา
สิ้นชีวิตแล้ว สำหรับท้าวทศร ยังมีอีกกรณีหนึ่งที่เพิ่มความทุกข์ให้แก่
พระองค์ นั่นคือ การสิ้นสุณแห่งสุรยวงค์ อันเป็นราชสกุลที่ยิ่งใหญ่ที่สุด
ในโลก มีประวัติการณ์อันยาวนานกว่าแสนปี

เมื่อฤชยศฤงค์เดินทางไปถึงอโยธยาก็รีบเรียกประชุมเหล่าฤชและพราหมณ์
ผู้เป็นเวทอาจารย์เข้าร่วมมหาฤณพิธีที่ตนเป็นประธาน พิธีศักดิ์สิทธิ์ดำเนินไปเป็นเวลาหนึ่ง

สัปดาหะก็บรรลุลผลสำเร็จ ในกาลต่อมา พระนางเกาส์ยาประสูติพระโอรส ทรงพระนามว่า พระรามจันทร์ ขณะที่พระนางโกเกียประสูติพระภรต และพระนางสมิตราประสูติราชโอรส สองพระองค์ คือ พระลักษมณ์และพระศัตรุฆ्न

ส่วนเรื่อง “บุษกร” เริ่มด้วยการพรรณนาสภาพของพระราชภัทรากษะ ที่ปกครองนครตักกิลลาทางทิศพายัพแห่งชมพูทวีป เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป ความสุขขององค์ราชันก็ลดน้อยถอยลง เพราะทรงมีพระชนมายุมากขึ้นแต่ยังไม่มีราชโอรสสืบราชสกุล (Yaemnatda, 2004, p. 729)

เมื่อกาลล่วงไปความสุขของท้าวเธอก็เริ่มลดลง เพราะพระองค์มีพระชนมายุมากขึ้น จนล่วงเข้าสู่วัยชรา แต่ยังไม่พบว่ามีพระโอรสสืบสกุลไม่ การสิ้นไร้พระโอรสเป็นบาปอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อพระองค์ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่นรกเป็นแน่แท้ เพราะหาโอรสที่จะทำพิธีสวดศพให้มิได้

ด้วยความกังวลพระหฤทัย พระราชาจึงเสด็จสู่เทวาลัยแห่งพระแม่อุมา ทรงสวดส্তুติพระเทวีกับทั้งจัดหาดอกบัวปทุมและบุณฑริกมาประกอบพิธีบูชาวันละหนึ่งร้อยแปดดอกมิได้ขาด อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์เสด็จเข้าไปในเทวสถาน แลเห็นบัวบูชาหายไปหนึ่งดอกโดยไม่ทราบสาเหตุ ทรงจนพระทัยจะแสวงหาบัวดอกอื่นมาทดแทน จึงตัดสินพระทัยสละพระชนม์ชีพด้วยการใช้มีดกรีดพระอุระ ทรงควักพระกมลออกไปวางแทนที่ดอกบัวที่สูญหาย ความจงรักภักดีของพระราชายังความพอพระทัยแก่พระแม่อุมา พระองค์จึงประทานชีวิตกลับคืนให้กับพระเจ้าภัทรากษะ และทรงอำนวยการให้มีพระโอรสที่แก้วกล้าสมดังพระทัยปรารถนา ต่อมาพระมเหสีทรงประสูติพระโอรส ซึ่งพระเจ้าภัทรากษะได้พระราชทานพระนาม “บุษกร” ให้ ด้วยเพราะมีความหมายว่า “ดอกบัว”

ใน “กามนิต-วาสิष्ठी” ทั้งกามนิตและวาสิष्ठीต่างต้องเผชิญกับประสบการณ์อันเกิดจากประเพณีนิยมบุตรชายที่สืบสานมาแต่โบราณกาล เมื่อกามนิตทราบเรื่องที่ว่าสิष्ठीสตรีที่เขารักดุจดั่งดวงอาทิตย์สมรสกับสาตาเคียร ก็รู้สึกเสียใจอย่างลึกซึ้ง และยินยอมให้บิดาเป็นผู้จัดหาคู่ครองมาให้โดยไม่ปริปากแสดงความเห็นแต่อย่างใด ภรรยาคนแรกของกามนิตเป็นธิดาของพ่อค้าใหญ่ มีชาติตระกูลและมีคนนับหน้าถือตา เธอยังเป็นสตรีรูปโฉมงดงามอย่างหาที่ตำหนิมิได้ หลังการสมรส ภรรยาของ กามนิตให้กำเนิดธิดาสองคนและก็ไม่มีวิแววว่า จะสามารถให้กำเนิดบุตรชายเพื่อสืบสกุลได้อีก บิดาของกามนิตจึงไปพบบุตรชาย

ในช่วงเช้าวันหนึ่ง และสนทนากับเขาด้วยหางเสียงที่เอางานเอาการ (Sathiankoset-Nakapratheep, 2009, p. 126) ว่า

ท่านเริ่มพูดมีหางเสียงเอางานเอาการอยู่ว่า “ลูกรัก เมียเจ้ามีลูกเป็นหญิงมาแล้วถึงสองคน ท่าทางต่อไปเห็นจะไม่ได้ลูกชายเสียแล้ว อันบุคคลที่ไม่มีบุตรสำหรับทำการปลื้บชาทักษณานุประทาน ในเวลาเมื่อตายไปแล้วจะต้องรับทุกข์ทรมานสาหัส ที่เขาวางกันเช่นนี้เป็นความจริงอยู่มาก”

ผู้เป็นบิดายังแนะนำกนิตด้วยว่า เขาได้หาสตรีที่ถึงแม้จะไม่ถือกำเนิดในตระกูลมั่งมีและไม่ใช้คนสวยสดงดงามมากนัก แต่เธอกลับก่อปรด้วยคุณลักษณะกัลยาณีที่ปราชญ์โบราณกล่าวว่า จะมีบุตรชายที่แก่กล้าสามารถได้ถึงห้าคน (Sathiankoset-Nakapratheep, 2009, p. 126)

แต่แม้จะบอกพร่องในข้อข้างต้นนี้จริง ก็มีลักษณะกัลยาณีอื่น ๆ มาชดเชยคือ มีสะดือลึกบิดไปทางขวา ฝ่ามือ ฝ่าเท้ามีลายดอกบัว ลายโกศ และมีไฟเป็นรูปงจักร เส้นผมละเอียดตรง เว้นเสียแต่ที่ต้นคอ หักไปทางขวา เสียสองปอย หญิงมีลักษณะอย่างนี้ ปราชญ์บอกว่า จะมีลูกเป็นผู้ชายที่แก่กล้าสามารถถึงห้าคน

บิดาของกนิตคาดหวังว่า ลูกสะใภ้คนที่สองจะให้กำเนิดบุตรชายสืบสกุล จึงจัดพิธีสมรสตามขนบเดิมทุกประการ เป็นต้นว่า เขาไปเสาะหาเด็กชายที่มีพี่น้องเป็นบุรุษทั้งหมดและยังมีชีวิตอยู่ครบ ขณะที่บิดาของเด็กชายคนนี้มีพี่น้องเป็นชายล้วนและผู้เป็นปู่ทวดก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน จากนั้น ให้เด็กผู้ชายนั่งบนตักของเจ้าสาวระหว่างประกอบพิธีเพื่อเป็นสิริมงคล (Sathiankoset-Nakapratheep, 2009, p. 128)

ตอนนี้บิดาข้าพเจ้าเที่ยวหาผู้ชายที่มีลักษณะเป็นพิเศษ หาอยู่นานจึงได้เด็กคนหนึ่ง มีพี่น้องเป็นผู้ชายทั้งหมด ไม่มีผู้หญิงเลย ข้ายังมีชีวิตอยู่ด้วยกันทั้งนั้น บิดาเด็กคนนี้ก็มิพี่น้องล้วนเป็นผู้ชาย ปู่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน แต่ต้องหาหลักฐานยืนยันกันอยู่นาน จึงได้ความแน่นอนว่าเป็นจริงตามนั้น เด็กคนนี้นำมาให้นั่งตักเจ้าสาว ที่ข้างตัวเจ้าสาวมี

ผาดทองแดงลอยดอกบัวเก็บเอามาจากบึง แล้วเจ้าสาวจะต้องให้เด็กนั้น
กอดดอกแล้วจุ่มลงไปในผาด

เรื่องที่ภรรยาคนที่สองของกามนิตให้กำเนิดบุตรชายสร้างความโสมนัสยินดีให้กับ
ผู้เป็นบิดา ขณะเดียวกันก็สร้างความเดือดร้อนแก่ภรรยาหลวงของกามนิตที่เข้าใจว่า ภรรยา
คนที่สองจะได้เป็นใหญ่ในเรือนหอแทนเธอ (Sathiankoset-Nakapratheep, 2009,
pp. 128-129)

ขอให้คิดดูเถิด พ่อภรรยาคนที่สองมีบุตรเป็นผู้ชายเพียงคนแรก ในจำนวน
ห้าคนที่ทำนายไว้ ภรรยาคนที่หนึ่งก็เป็นเดือดเป็นแค้น หาวว่าข้าพเจ้า
ไม่ต้องการให้นางมีบุตรชาย ละเลยพิธีบูชาต่าง ๆ ตามประเพณีเสีย
ด้วยเจตนาจะมีภรรยาใหม่ ภรรยาคนที่สองเมื่อเห็นภรรยาที่หนึ่งมีอาการ
เช่นนั้น ก็ทำกริยามีวจาเยาะเย้ย คราวนี้เกิดมงคลขนานใหญ่
เกิดทะเลาะกัน ต่างแหย่กันเป็นใหญ่ ข้างภรรยาที่หนึ่งอ้างว่าตนเป็นหลวง
เพราะได้อยู่ได้กินกับข้าพเจ้าถูกต้องตามประเพณีมาก่อน ฝ่ายภรรยา
ที่สองก็ว่าตนควรเป็นหลวง เพราะมีบุตรเป็นผู้ชายสำหรับสืบตระกูล

ประสบการณ์ที่กล่าวมาก็เกิดขึ้นกับवासिष्ठीเช่นเดียวกัน หลังจากสมรสกับ
สาตาเคียรเพราะเข้าใจว่า กามนิตถูกโจรสลัดชิงระหว่างเดินทางกลับบ้านเกิด
वासिष्ठीได้ให้กำเนิดดิศาหนึ่งคนแต่เสียชีวิตในเวลาต่อมา สาตาเคียรจึงสมรสเป็นครั้งที่สอง
ภรรยาคนใหม่ของเขาให้กำเนิดบุตรชายทำให้เธอกลายเป็นใหญ่ในบ้านอย่างชอบธรรม
(Sathiankoset-Nakapratheep, 2009, p. 241)

ต่อมาสาตาเคียรมีภรรยาอีกคนหนึ่ง ข้อนี้ไม่มีใครเห็นว่าแปลก ยิ่งสำหรับ
ตัวฉันก็ยังว่าไม่แปลกเลย เพราะความรักทั้งสองไม่มีอยู่แก่กัน ภรรยาคน
ใหม่เกิดลูกชายคนหนึ่ง เป็นที่สมปรารถนาสาตาเคียรที่ต้องการอยู่แล้ว
ทั้งนี้ เป็นเหตุให้ภรรยาคนนั้นได้เป็นใหญ่ในบ้าน

ในนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนเรื่อง “The Romance of Three Kingdoms”
มีรายละเอียดที่สะท้อนความนิยมบุตรชายสืบสายตระกูลของชาวจีนแต่โบราณ ตอนที่พระ
เจ้าเล่าปี่จำต้องเคลื่อนย้ายทหารและประชาชนที่จงรักภักดีต่อพระองค์ไปยังที่อื่น
เพื่อหลบหลีกการไล่ล่าของฝ่ายโจโฉ การต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายทำให้พระชายาและราชโอรส

ของพระเจ้าเล่าปี่ถูกพรากรออกจากขบวน เมื่อจุล่งแม่ทัพผู้เก่งฉกาจพบสองพระองค์ ทหารของโจโฉก็เข้ามาห้อมล้อมรอบบุคคลทั้งสามอย่างกระชั้นชิด อย่างไรก็ดี บิฮูหยิน ชายาของเล่าปี่รู้สึกยินดีพระทัยอย่างมาก เพราะการปรากฏตัวของจุล่งย่อมจะมีความหมายเดียวกับที่ราชโอรสผู้เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของพระเจ้าเล่าปี่จะปลอดภัย พระนางกล่าวกับจุล่งว่า “My child will live then since you are here,” cried Lady Mi. “Pity him, O General; protect him, for he is only son of his father’s flesh and blood. Take him to his father and I can die content.” (Taylor, 2005, p. 386)

ด้วยเป้าหมายพิทักษ์รัชทายาทของพระเจ้าเล่าปี่ ถึงแม้จะต้องเผชิญกับกองทหาร เกียรติยศของโจโฉ แต่จุล่งก็ไม่รู้สึกหวั่นเกรงหรือย่อท้อ เขาผูกพระเจ้าเล่าเสี้ยนไว้แนบอก และต่อสู้กับฝ่ายปรปักษ์ที่นับจำนวนไม่ถ้วนด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว “And so Zhao Yun escaped most imminent danger, and Liu Shan’s safety, bound up with his savior’s, was also secured. On this career of slaughter which ended in safety, Zhao Yun, bearing in his bosom the child lord Liu Shan, cut down two main banners, took three spears, and slew of Cao Cao’s generals half a hundred, all men of renown.” (Taylor, 2005, p. 388) แม้ทัพพ่อบุญผู้เร่ร่อนนามได้รับ บาดเจ็บสาหัสจากการพยายามสังหารที่โหดเหี้ยมของกองทัพโจโฉ จนกระทั่งเสื้อสีเหลืองอ่อนที่ใช้ปกคลุมกายระหว่างการสู้รบถูกย้อมด้วยเลือดและกลีบกลายเป็นสีแดงแทน “Blood dyed the fighting robe and crimsoned his buff coat” (Taylor, 2005, p. 388)

ขณะที่ความใคร่ครวญให้กำเนิดทายาทของชาวไทยแสดงออกอย่างชัดเจน ในวรรณกรรมชุด “Lai Jivit” เมื่อลินจงหนึ่งในตัวละครสำคัญของเรื่องทราบว่าตั้งครรภ์ โลกของเธอก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เธอรู้สึกตัวเบาด้วยความสุขเต็มเปี่ยม และเคลิบเคลิ้มไปกับความฝันอันอรชร ชีวิตของเธอเต็มบริบูรณ์และมีความหมาย มีระเบียบ แตกต่างกับวิถีที่ปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรมดังที่เคยเป็นมา ส่วนนายสังเวียนผู้มีสามีก็ได้ ประคับประคองภรรยาด้วยความห่วงใย และ “มองดูครรภ์ภรรยาที่เริ่มจะโตขึ้นมาให้เห็น ได้ประจักษ์ แล้วก็ยิ้มกับตนเองพลางถอนใจเบา ๆ ด้วยความสุข อันเกิดจากความสมปรารถนา” (Pramoj, 2010, p. 193) ครั้นย่ำยามค่ำคืน ลินจงมิได้นอนนอนหายใจยาวและ รู้สึกคอแห้งผาก นอนกระสับกระส่ายดังเก่า เธอนอนอมยิ้มในความมืดและคอยสดับเสียงฝน ตลอดจนเสียงสรรพสัตว์ที่อยู่ด้านนอก แม้บุตรของลินจงจะยังไม่ออกมาสำรวจโลก แต่เธอก็สัมผัสได้ถึงความรักอันยิ่งใหญ่และแรงกล้าต่ออีกชีวิตหนึ่ง ลินจงทั้งรัก เอ็นดู

และเมตตาชีวิตน้อย ซึ่ง ณ ขณะนั้นยังคงเป็นเอกภาพกับเธอมากจนท่วมท้นออกมาเป็น น้ำตานองแก้มทั้งสองข้างโดยไม่รู้ตัว (Pramoj, 2010, p. 193)

ลินจงจะรู้สึกว่ ทารกในครรภ์นั้นดิ้นพลิกตัวเบา ๆ บางทีลินจงก็จะขม ลูกซู่ไปทั่วสรรพางค์กาย รู้สึกปลื้มปิติและตื่นเต้นในความมหัศจรรย์ของ ชีวิต แต่บางครั้งลินจงก็รู้สึกว่ มีความรักที่แรงกว่าความรักใด ๆ เข้ามา บีบหัวใจนั้นรัดเรียวลงจนแทบจะหนีได้ ความรักความเอ็นดูความ เมตตาชีวิตน้อย ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของตน แต่ก็ยังเป็นอีกชีวิตหนึ่งต่างหาก นั้น ผุดขึ้นในดวงใจอย่างมากมาย จนท่วมท้นออกมาเป็นน้ำตาอุ่น ๆ ที่ไหลนองออกมาทั้งสองแก้ม

ข้อความทั้งหมดที่ได้หยิบยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่ ทศนคติว่าด้วยการนิยม บุตรชายปรากฏในภาคพื้นตะวันออกมาช้านาน ทั้งในอินเดีย จีน หรือแม้กระทั่งใน สังคมไทย การไถ่หายาหยิ่งความทุกข์โหม่นสอ้นมหันต์ต่อบิดามารดาฉันใด การถือกำเนิด ของพวกเขาก็สร้างความปลื้มปิติต่อผู้บังเกิดเกล้าอย่างท่วมท้นได้ฉันนั้น

2. ผลการศึกษาสาเหตุของปรากฏการณ์ที่ชาวตะวันออกนิยมบุตรชาย

เรื่องที่ชาวตะวันออกนิยมชมชอบบุตรชายเกิดจากสาเหตุหลายประการ อันดับแรก คือ บุตรชายเป็นผู้สืบตระกูลมิให้ขาดสาย ซึ่งประจักษ์ทั้งในพระคัมภีร์และ วรรณกรรมอินเดีย เช่น พระคัมภีร์ “Upanishads” “Indian Tales” “The Pilgrim Kamanita” และนิยายอิงประวัติศาสตร์จีนเรื่อง “The Romance of Three Kingdoms” หรือกรณีของลินจงในวรรณกรรมไทยชุด “Lai Jivit” ก็เช่นเดียวกัน หลังการสมรสกับนาย สังเวียน ชีวิตของเธอก็ดูเหมือนราบรื่นปราศจากอุปสรรค สองสามีภรรยาครองเรือนด้วยความ ผาสุก และแทบจะไม่ต้องกังวลเรื่องปากท้องเนื่องจากฐานะความเป็นอยู่ของ ครอบครัวมั่นคง ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของท้องที่และความขยันหมั่นเพียรของ ทั้งสอง อย่างไรก็ดี นั้นหาใช่สิ่งที่สองสามีภรรยาปรารถนาไม่ แต่กลับเป็นบุตรธิดา เพราะ บุตรนอกจากจะช่วยสืบตระกูล ยังเป็นเครื่องผูกมัดชีวิตคู่ให้มีความสัมพันธ์แน่นหนามากขึ้น ครั้นพวกเขายังเด็กย่อมเป็นที่ชื่นชมของบิดามารดา และเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นก็จะเป็นผู้อุปการะ สอนตอบพระคุณผู้บังเกิดเกล้า (Pramoj, 2010, p. 190)

สิ่งที่ทั้งสองคนพึงมีปรารถนาเป็นอย่างยิ่งก็คือบุตร บุตรที่จะสืบตระกูล บุตรที่จะเป็นเครื่องผูกมัดชีวิตร่วมกันนั้นให้มีความสัมพันธ์แน่นหนายิ่งขึ้น บุตรอันจะเป็นที่ชื่นชมเมื่อยังเป็นเด็ก เป็นผู้อุปการะเมื่อเติบโตขึ้นแล้ว

ด้วยเหตุนี้ ลินจงจึงรู้สึกประทับใจเนื่องจากได้สมรสกับนายสังเวียนมาเป็นเวลาหกปี แต่ก็ยังไม่มีบุตรธิดาให้ชื่นชมแม้เพียงคนเดียว ทุก ๆ คำคืนที่ฝนตก ลินจงต่างนอนสดับเสียงเมฆพัดฝนกระทบกับน้ำและเสียงลมโชยที่พัดผ่านมา เธอรู้ว่า สายฝนอุปมาเหมือนกับสายเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิต เมื่อตกต้องพื้นดินแห้งแล้งจะทำให้เมล็ดพืชงอกขึ้นที่กำลังหลับอยู่พลิกฟื้นต้นกาย และขยายตัวท่ามกลางความชุ่มชื้นของฝน ลินจงมีความรู้สึกว่าการมีชีวิตที่ได้เกิดขึ้นมาใหม่นั้นมีอยู่รอบ ๆ ตัว แต่เพราะเหตุใดเธอกลับประจักษ์พื้นดินแห้งแล้งและไร้ความหวังที่จะได้บุตรอันเป็นยอดปรารถนา (Pramoj, 2010, pp. 191-192)

คำนิยมของชาวอินเดีย จีน ไทย และเวียดนามที่ปรารถนาได้บุตรชายสืบตระกูลยังสอดคล้องกับทัศนะของดิโอทิม่าใน “Symposium” ที่ว่า การให้กำเนิดสะท้อนความประสงค์ที่จะบรรลุอมตะภาวะของมนุษย์ กล่าวคือ ระหว่างงานดื่มที่มีแต่ชายล้วน ผู้ร่วมการดื่มถูกเสนอให้ปราศรัยเรื่องความรักตามที่ตนเข้าใจ ไสคราติสนักปราชญ์ในสมัยนั้นและเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ จึงบอกเล่าปกรณัมเกี่ยวกับความรักซึ่งอ้างว่าเก็บเกี่ยวมาจากการสนทนากับดิโอทิม่า สตรีจากมันทิเนียที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในความรัก ดิโอทิม่าให้ความเห็นว่า “จุดประสงค์ของความรัก คือ การให้กำเนิดร่างกายและจิตใจโดยอาศัยเรือนร่างที่มีเสน่ห์ดึงดูด” การให้กำเนิดทางร่างกายสะท้อนความปรารถนาบรรลุอมตะภาวะของบุคลุชน เพราะบุตรธิดาเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของบิดามารดา และก่อนจะลืมตาสำรวจโลก พวกเขาเป็นเอกภาพกับมารดาเสียด้วยซ้ำเนื่องจากต้องอาศัยอยู่ในท้องมารดาเป็นเวลานานเกือบหนึ่งปี ด้วยเหตุนี้ การสืบสายพันธุ์จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งย่อมมีความหมายเดียวกับที่มนุษย์บรรลุอมตะภาวะ เพราะถึงแม้จะละจากปฐพีโลก แต่ทว่าเลือดเนื้อเชื้อไขของเขายังคงอยู่และจะสืบสานเช่นนั้นเรื่อยไปในอนาคตกาล (Plato, 2012, p. 79)

ธรรมชาติที่เป็นอมตะวิสัยพยายามเต็มความสามารถที่จะบรรลุอมตะภาวะ และดำรงชีวิตอยู่ตลอดกาล หนทางเดียวสำหรับการนี้ คือ ความสามารถที่จะสืบพันธุ์โดยไม่หยุดหย่อน เพื่อทดแทนรุ่นที่ผ่านไป ด้วยรุ่นใหม่

เมื่อมนุษย์เจริญสูงสุด ๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นวัยที่รุ่งโรจน์ของชีวิต ตามธรรมชาติวิสัยหรือสัญชาตญาณเขาจะปรารถนาการให้กำเนิด และการให้กำเนิดในลักษณะนี้ก็ย่อมจะเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบุรุษกับสตรี “มนุษย์ทุกคนเต็มไปด้วยพลังทั้งทางกายและทางจิตใจ ครั้นมาถึงจุดจุดหนึ่งในวัยที่รุ่งโรจน์ของชีวิต เราโดยสัญชาตญาณย่อมปรารถนาที่จะให้กำเนิด แต่เราพบว่า มันจะเป็นไปได้ก็ในเรือนร่างที่มีเสน่ห์ดึงดูดเท่านั้น คือ ไม่ใช่อะไรที่น่ารังเกียจน่าผลักดัน-และใช้ละ เพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงเป็นลักษณะหนึ่งของการให้กำเนิด มันเป็นธุรกรรมอันเป็นทิพ มันเป็นอมตะวิสัยในสัตว์ที่เป็นมัตริสยานะ” (Plato, 2012, p. 76)

เป็นที่แน่นอนว่า บิดามารดารักบุตรธิดาเหนือสิ่งอื่นใดและประเมินค่า “ลูก” ของตนไว้อย่างสูง เหตุประการหนึ่ง คือ บุตรธิดาเป็น “ผลงาน” ที่สะท้อนการมีตัวตนของบิดามารดาได้แจ่มแจ้งที่สุด อย่างไรก็ดี ดีโอทิม่าให้ความเห็นว่า เงื่อนไขที่ยังให้ทุกชีวิตโดยสัญชาตญาณจะรักและยินดีเสียสละอุทิศเพื่อผู้เป็นทายาทนั้น คือ พวกเขาประสงค์จะอนุรักษ์ความเป็นอมตะของตนเอง “ดังนั้น คุณไม่ควรแปลกใจถ้าทุกชีวิตโดยสัญชาตญาณประเมินค่า ‘ลูก’ หรือผลงานของตนไว้อย่างสูงทีเดียว ก็ความเป็นอมตะนี้แหละที่สร้างความเสียสละอุทิศนี้” (Plato, 2012, p. 80) เช่นเดียวกับที่ Pramroj (2010, p. 190) กล่าวใน “Lai Jivit” ว่า “[บุตร] จะเป็นความหวังอันเป็นสิ่งพิสูจน์ให้เห็นได้เมื่อก่อนชีวิตจะออกจากร่างว่า ชีวิตนั้นยังดำรงอยู่ต่อไป จะออกเงยต่อไป หาได้สิ้นสุดลงที่ความตายของคนใดคนหนึ่งนั้นไม่”

ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สืบตระกูลมิให้ขาดสาย ทำให้ผู้เป็นบิดามารดาบรรลุมตะภาวะทางกายภาพ บุตรยังช่วยให้ผู้บังเกิดเกล้ารอดพ้นจากการตกนรกด้วยการประกอบพิธีอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ “Indian Tales” ระบุชื่อพิธีกรรมนี้ว่า “พิธีศราทพรต” และ “การพลีบูชาทักษิณานุประทาน” ซึ่ง The Royal Institute of Thailand (2013, p. 558 & 1137) นิยามคำว่า “ศราท-, ศราท” “ศราทพรต” และ “ทักษิณ” “ทักษิณานุประทาน, ทักซิณานุประทาน” ใน Thai dictionary by the Royal Institute 2013 (2nd ed.) ดังนี้

ศราท-, ศราท [สาดทะ, สาด] น. การทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว. (ส.). ศราทพรต [สาดทะพรต] น. พิธีทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว. (ส. ศราท + วรรต).

และทักษิณาทาน น. การให้ของทำบุญแก่ทักษิณบุคคล. ทักษิณานุทาน, ทักษิณานุประทาน (ราชา) น. การที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงพระราชอุทิศถวายเจ้านายที่มีศักดิ์สูงซึ่งเสด็จลี้ภัยไปแล้ว. (ส.).

ส่วนตัวอย่างการประกอบพิธีอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับได้กล่าวบรรยายอย่างละเอียดใน “Autobiography of a Yogi” ตลอดจนรายงานการวิจัยเรื่อง “An analysis of the folktale values for integrating in learning and teaching: A case study of the comparison between ‘Tam Cam’ and ‘Nang Uththra’” ดังนี้

ใน “Autobiography of a Yogi” Yogananda กล่าวถึงวัตรปฏิบัติประจำวันที่ชาวฮินดูหัวโบราณยึดมั่นรวมสามยัชณะ ประกอบด้วย ฤตยัชณะ นฤยัชณะ และ ปิตฤยัชณะ ฤตยัชณะ หมายถึงการนำอาหารมากระทำการพิธีกรรมให้แก่เดรัจฉานภูมิ เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ตระหนักถึงหน้าที่ที่มีต่อสรรพชีวิตซึ่งมีวิวัฒนาการด้อยกว่าและไม่มีสติปัญญาในการคิดหาเหตุผลปลดปล่อยตนให้เป็นอิสระ อันเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์โดยจำเพาะ ส่วน นฤยัชณะ เป็นการให้ทานอาหารแก่คนแปลกหน้าหรือคนยากจน เป็นสัญลักษณ์แทนความรับผิดชอบในปัจจุบันชาติของมนุษย์ และเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ขณะที่ ปิตฤยัชณะ คือ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ อันจะยังให้มนุษย์รู้สำนึกในคุณูปการของบรรพชนผู้ล่วงลับ (Yogananda, 2011, pp. 568-569)

ปิตฤยัชณะ คือ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นสัญลักษณ์บอกให้รู้ว่า มนุษย์ยอมรับว่าตนเองเป็นหนี้คนรุ่นปู่ย่าตาทวด ด้วยผูกคลั่งแห่งปัญญาของพวกเขาเป็นประทีปส่องนำทางให้กับมนุษยชาติในปัจจุบัน

ขณะที่ Hang ได้วิเคราะห์ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับที่ประจักษ์ในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ตอนที่ตัวละครเอกนางเต็มขอพระราชทานกราชานุญาตให้เธอกลับไปร่วมพิธีเซ่นไหว้ผู้บิดาในวาระครบรอบวันเสียชีวิต เพราะเป็นขนบธรรมเนียมที่ชาวเวียดนามสืบสานมาเนิ่นนาน และยังเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความกตัญญูรู้คุณของบุตรธิดาอีกประการหนึ่ง Hang เชื่อมโยงประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับของชาวเวียดนาม

กับข้อความใน “The Hermetica : The Lost Wisdom of the Pharaohs” (Freke & Gandy, 2008, p. 62) และ “Upanishads” (Prapahananda & Manchester, 2010, p. 14) เนื่องจากสื่อนัยยะเดียวกัน คือ การการวบรวมพระพุทธรูปด้วยพิธีเช่นไหว้เป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ถนอมรักษามรดกทางจิตวิญญาณเกี่ยวกับผู้ล่วงลับ และยังมีคุณค่าดีลึกลับอย่างยิ่งยวดต่อชาวอียิปต์โบราณ เพราะเป็นคำสอนของเทพเทวีไอซิส ส่วนพิธีกรรมอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับปรากฏในพระคัมภีร์ของอินเดีย ตอนที่ท่านผู้รู้กล่าวสรรเสริญความประเสริฐซึ่งจะบังเกิดกับผู้ที่เข้าใจความลับสูงสุดในคัมภีร์พระเวท ตลอดจนขับกล่อมปรัชญามหานี้ด้วยความจงรักภักดีในทุก ๆ งานกิจ รวมไปถึงการประกอบพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษด้วย

นอกจากสาเหตุสองประการดังกล่าวข้างต้น ทศนคติของชาวตะวันตกที่ปรารถนาให้กำเนิดทฤษฎียังเป็นไปตามกฎธรรมชาติเพราะจะก่อบังเกิดความสมดุลในสังคม เป็นที่ยอมรับว่า ไม่มีปุถุชนรูปนามใดสามารถอดพ้นการตายจาก และหากวิญญูชีวิตของมนุษย์ก่อปรจำเพาะแต่ความตายโดยปราศจากการถือกำเนิดเกิดใหม่ มนุษย์ก็ย่อมถึงแก่ตอนอวสานอย่างที่ไม่ต้องสงสัย แนวความคิดทำนองนี้ประจักษ์ในวรรณกรรมชุด “Lai Jivit” ของไทย แต่ที่น่าสังเกต คือ ชาวอียิปต์ก็ได้ยึดมั่นคติที่ “ชีวิตมาจากความตาย” มาแต่บรมโบราณเชกเช่นเดียวกับที่โสกราตีสนักปราชญ์ชาวกรีกเคยตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีชีวิตใหม่มาทดแทนชีวิตที่ล่วงลับไปแล้ว หนังสือ “Plato: The last days of Socrates” มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ถ้าทุกสิ่งที่เคยมีชีวิตทำนองเดียวกันจะต้องตาย และถ้าหลังจากความตาย คนตายคงอยู่ในรูปแบบนั้นและไม่กลับมามีชีวิตอีก มันก็ย่อมจะเสี่ยงไม่ได้ว่า ในที่สุดทุกสิ่งก็คงจะตาย และไม่มีอะไรเป็นขึ้นมาอีก ใช่มั้ย? ถ้าสิ่งที่มีชีวิตมาจากสิ่งอื่นที่มีชีวิตแล้วสิ่งที่มีชีวิตตาย จะเอาอะไรมาเป็นตัวป้องกันไม่ให้จำนวนสิ่งมีชีวิตถูกความตายกินจนหมดเล้า?” (Plato, 2007, p. 136)

ในเทพปกรณัมอียิปต์ เรื่องราวเล่าขานที่เทพเจ้าไอซิสถูกลวงให้เสด็จลงหีบศพระหว่างงานเลี้ยงของเหล่าทวยเทพ และถูกโยนทิ้งไปในแม่น้ำไนล์ ยังให้พระมหาเทวีไอซิสต้องเสด็จตามหาพระศพของพระสวามีด้วยความโศกเศร้าพระทัย เป็นปกรณัมที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เพราะนอกจากจะอธิบายว่า ด้วยเหตุใดดินในประเทศอียิปต์จึงอุดมสมบูรณ์เยี่ยงที่ทราบ ราวกับว่าการเน่าเปื่อยของพระวรกายของเทพเจ้าไอซิสได้มอบความอุดมสมบูรณ์และมอบชีวิตให้แก่แผ่นดินนั้น ยังสะท้อนวิญญูที่ “ชีวิตมาจากความตาย” จากสัญลักษณ์ที่ [ระหว่างทางเสด็จกลับมายังบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำไนล์] พระมหาเทวีไอซิสทรงเปิดฝาหีบพระศพ ทอดพระวรกายบนเรือนร่างของพระสวามี จากนั้นก็ทรงคร่ำและให้กำเนิดเทพเจ้าฮอรัส (Cambell & Moyers, 2008, p. 379)

พระมหาเทวโอซิสได้เปิดฝาหีบพระศพ ทรงทอดพระวรกายบนร่างพระ
สวามีผู้สิ้นพระชนม์ และทรงพระครรรค์ นี่คือ อนุภาคที่ปรากฏอยู่ในเทพ
ปรกณัมโบราณตลอดเวลา ภายใต้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์มากมายที่ว่า –
ชีวิตมาจากความตาย

วัฏจักรที่ “ชีวิตมาจากความตาย” ยังสะท้อนผ่านเรื่องราวของลินจงจาก
วรรณกรรมชุด “Lai Jivit” ลินจงเป็นสตรีที่เพียบพร้อมทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติ
ชีวิตหลังสมรสดูเหมือนจะบริบูรณ์มากขึ้นเมื่อลินจงทราบว่า ตนตั้งครรภ์ แต่วันที่เธอให้
กำเนิดบุตรชายก็เป็นวันเดียวกับที่นายสังเวียนผู้เป็นสามีจมน้ำเสียชีวิต Pramoj (2010,
p. 196) อธิบายว่า นั่นอาจเป็นเคราะห์ดีของลินจงก็ได้ เมื่อความเจ็บปวดทางกายเพราะ
ชีวิตหนึ่งเรียกร้องสิทธิออกมาสู่โลกกว้างประจวบกับความเจ็บปวดทางใจที่ชีวิตหนึ่งต้องดับ
หายไป ก็อาจช่วยให้ความทุกข์ทรมานแสนสาหัสของเรอบรรเทาลงบ้าง ผู้เขียนยังตอกย้ำ
ถึงวัฏจักรของชีวิตที่ว่า ความเกิดกับความตายมักจะจุใจมาพร้อม ๆ กัน ทั้งยังทรง
พลาภาพเสียจนมนุษย์ได้แต่ปล่อยให้เป็นไปตามเรื่องเท่านั้น

แม้ลินจงจะรู้สึกเจ็บปวดสาหัสที่นายสังเวียนผู้สามีเสียชีวิต แต่ก็พยายามข่มใจ
ไม่ให้นึกถึงอุบัติเหตุนั้น เพราะเกรงว่า น้ำนมจะบูดเปรี้ยวอาจเป็นพิษแก่บุตรชายได้ ลินจง
ปลอบประโลมใจตัวเองด้วยการยึดเอาชีวิตที่เกิดมาใหม่ทดแทนอีกชีวิตหนึ่งที่ดับไปอย่าง
กะทันหันและมีได้คาดหมายมาก่อน (Pramoj, 2010, p. 196)

ลูกของลินจงเกิดมาเป็นผู้ชายร่างกายครบบริบูรณ์ และร้องไห้ดังเมื่อ
แรกคลอด เป็นสัญญาณว่า จะเติบโตเป็นเด็กที่แข็งแรงต่อไป ลินจง
พยายามข่มใจไม่ให้นึกถึงสามีที่ตายไป ไม่ยอมร้องไห้เป็นทุกข์ เพราะ
เกรงว่า น้ำนมของตนจะบูดเปรี้ยวเกิดเป็นพิษแก่ลูก ขณะที่นอน
กระดานไฟก็ได้แต่มองหน้าลูกที่นอนอยู่ในกระดัง พยายามจะยึดเอา
ชีวิตใหม่ที่เกิดมานั้นเป็นสรณะแทนอีกชีวิตหนึ่งที่ดับไปอย่างกะทันหัน
มิได้คาดหมายมาก่อน

นอกจากนี้ Saisang (personal communication, January 18, 2016) ได้เสนอแนะ
เพิ่มเติมว่า การที่ชาวตะวันออกนิยมบุตรชายมากกว่าธิดาก็เพราะเป็นการสนองตอบความ
ต้องการในการทำศึกสงคราม อันเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาในสังคมตะวันออกมาแต่อดีต

Sathiankoset (1988, p. 13) ให้ข้อมูลในหนังสือ “Wedding Traditions” ว่า ความสำคัญเดิมของการแต่งงานอยู่ที่การให้กำเนิดบุตร นับแต่นั้นตกล ความเข้มแข็งของสังคม หนึ่งขึ้นอยู่กับว่ามีสมาชิกจำนวนมากหรือน้อยเพียงใด เพราะสมาชิกในสังคมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวมในทุก ๆ ด้าน รวมไปถึงการป้องกันศัตรูที่เข้ามารุกรานดินแดนบ้านเกิด เช่นเดียวกับที่ Chanchaowat & Thein อธิบายไว้ใน “The worldviews of Myanmar from proverbs” ว่า ชาวพม่าให้ความสำคัญและยกย่องบุรุษเพศมากกว่าสตรีเพศ เหตุผลหลัก ๆ มาจากเรื่องที่ว่าพม่าต้องเผชิญกับการทำสงครามมาเป็นนิตย์ ยังให้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงว่า “ผู้ชายล่าดาบ ผู้หญิงคลอดลูก” (2014, p. 26) ตลอดจนเป็นที่มาของภาษิตที่ยกย่องชื่นชมบุรุษเพศจำนวนมาก เป็นต้นว่า “ผู้ชายหายากเหมือนทองคำ ผู้หญิงหาง่ายเหมือนดอกเห็ด” (2014, p. 27) “ลูกชายดีคนหนึ่ง เหมือนมีพลอยสูงค่าเม็ดหนึ่ง” และ “ผิวเปรียบเหมือนพระพุทธเจ้า ลูกชายเปรียบเหมือนเจ้านาย” (2014, p. 53) เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

การเชื่อมโยงประเด็นที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ไม่มีทายาทกับทัศนคติว่าด้วยการนิยมบุตรชายของชาวตะวันออกทำให้ทราบว่า ความปรารถนาให้กำเนิดบุตรชายปรากฏในภาคพื้นตะวันออกแต่บรรพกาล โดยสะท้อนผ่านข้อความในพระคัมภีร์ของอินเดียกับทั้งวรรณกรรมชิ้นเอกของประเทศจีนและไทยอย่างสอดคล้องกัน ส่วนเหตุผลที่ว่าทำไมชาวตะวันออกจึงนิยมทายาทที่เป็นบุรุษเพศมากกว่าสตรีเพศเกิดจากสี่ประการหลัก ประการที่หนึ่ง บุตรชายเป็นทายาทสืบตระกูลมิให้ขาดสาย ยังให้ผู้บังเกิดเกล้าได้บรรลุอมตะภาวะทางกายภาพ ประการที่สอง บุตรชายสามารถประกอบพิธีอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ประการที่สาม เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่จะก่อบังเกิดความสุขในสังคม และประการที่สี่ เป็นการสนองตอบความต้องการในการทำศึกสงคราม

การยกย่องให้เกียรติบุรุษเพศไม่เพียงเป็นทัศนคติของชาวตะวันออก ทว่ายังเป็นค่านิยมของชาวอียิปต์แต่โบราณด้วยเช่นกัน นิทานโบราณคดีอียิปต์เรื่อง “เจ้าชายผู้ต้องเคราะห์กรรม” เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ เรื่องนำเสนอความรักระหว่างเจ้าชายกับพระชายา ผู้เป็นธิดาของหัวหน้าเผ่าฮาราฮา-ราอินา ครั้นแรกประสูติ เทพธิดาฮาธอร์ทรงประกาศชะตาชีวิตของเจ้าชายว่า จะต้องสิ้นพระชนม์ด้วยจระเข้ หรืองู หรือสุนัข เมื่อเจ้าชายเจริญวัยทรงอภิเษกสมรสกับธิดาหัวหน้าเผ่าฮาราฮา-ราอินา และความรักของพระนางก็ช่วยปกป้องพระสวามีได้ถึงสองครั้ง ครั้งแรกจากการประทุษร้ายของหัวหน้าเผ่าฮาราฮา-ราอินา และ

ครั้งที่สองเป็นการป้องกันไม่ให้พระองค์ถูกคุกคาม อย่างไรก็ดี ต้นฉบับคัมภีร์พาไพรัสไมบรีบูรณ คือ ยุติ ณ ตรงที่เจ้าชายดำเนินไปยังทุ่งนาพร้อมกับสุนัขคู่หทัย เมื่อสุนัขวิ่งไปไล่ล่าสัตว์ป่า พระองค์ก็เสด็จตามถึงแม่น้ำ เมื่อพระองค์ดำเนินลงไปในแม่น้ำ จระเข้ก็โผล่ขึ้นมาและพาพระองค์ไปยังที่อยู่ของชายผู้เก่งกล้าสามารถ พร้อมกับทูลว่า “ข้าเป็นตัวแทนของเจ้า ข้ากำลังตามเจ้าอยู่” ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่ทราบอย่างแน่ชัดว่า เจ้าชายจะประสบภัยอันตรายจากจระเข้ตามคำประกาศของเทพธิดาฮาธอร์หรือไม่ ส่วนข้อความบ่งบอกความปรารถนาพระราชโอรสสืบราชบัลลังก์ปรากฏตั้งแต่ต้นเรื่อง และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประสูติของเจ้าชาย คือ พระเจ้าแผ่นดินทรงรันทด พระราชหฤทัยที่ไร้พระราชโอรสทรงอธิษฐานขอให้เทพยดาที่อยู่โดยรอบประทานพระพรแก่พระองค์ เทพยดาจึงประกาศราชโองการให้พระเจ้าแผ่นดินได้สมดังพระประสงค์ (Petrie, 2007, p. 101)

ครั้งหนึ่ง มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งไม่มีโอรส หัวใจของพระองค์เป็นทุกข์ และพระองค์อธิษฐานต่อเทพยดาที่อยู่โดยรอบขอให้ทรงมีพระโอรส เทพยดาก็ประกาศโองการให้พระโอรสมาประสูติแก่พระองค์ และพระมเหสีของพระองค์เมื่อครบกำหนดก็ให้กำเนิดพระโอรสองค์หนึ่ง

อย่างไรก็ดี ครูศรียุกเตศวรกล่าวว่า “ทวิภาวะมีปรากฏอยู่ในมนุษยโลกเสมอ มีแข็งแรงก็ต้องมีเจ็บไข้ มีทุกข์-สุข มีได้-มีเสีย” (Yogananda, 2011, p. 548) เราจึงมีเหตุผลเพียงพอให้เชื่อว่า “บุตร” ที่ผู้บังเกิดเกล้าทะนุถนอมมาตลอดจนมีชีพ ย่อมจะเป็น “ผลงาน” ที่ดีเลิศประเสริฐเสมอไปไม่ได้ และถึงแม้ Cambell & Moyers (2008, p. 6) จะเห็นด้วยกับเรื่องที่ “ความไม่สมบูรณ์แบบของชีวิตต่างหากที่มีเสน่ห์” กระนั้นไซ้ร้ถ้าแม้ความไม่สมบูรณ์แบบกระโดดโลดเต้นตรงถึงมาที่ปุถุชนผู้เป็นบิดามารดา เขาก็อาจต้องเคราะห์กรรมแต่เพียงผู้เดียว ทว่าหากชะตาชีวิตล้นมนุษย์เล่นด้วยการอาศัยทายาทเป็นเครื่องมือ ความทุกข์ทรมานของปุถุชนผู้นั้นเป็นอันต้องทวีตริคูณอย่างเจ็บปวด “Hitopadesa” มีข้อความน่าสนใจว่า “ใน (จำพวกบุตรซึ่ง) ยังไม่เกิด ๑ (หรือเกิดแต่) ตายไปเสียแล้ว ๑ (หรือว่ายังมีชีวิตอยู่ แต่เป็น) บุตรที่โง่ ๆ ทื่อ ๆ ๑ สามชนิดนี้ ควรเลือกเอาชนิดต้นทั้ง ๒ แต่ไม่ควรเลือกชนิดที่สุด เพราะจะต้องโหม่นสเดือตร้อนเนื่องด้วยชนิดต้นครั้งเดียว แต่ชนิดสุดจะให้ความโหม่นสเป็น นිරันดร์” (Sathiankoset-Nakapratheep, 2008, p. 3) หรือที่ N.M.S. (2000, p. 123) กล่าวไว้ว่า “อนึ่ง เสื้อผ้าที่ไม่สะอาด ย่อมทำ

ให้ความงามของผู้แต่งเสื่อมไป อาหารชั่วทำให้หย่อนกำลัง เมียทุศีลเป็นเครื่องกวนพัวให้ตายจาก ลูกชายที่มีนิสัยต่ำช้าเป็นเครื่องทำความฉิบหายให้เกิดแก่สกุล”

ด้วยเหตุนี้ แม่ลินจงจะไม่เคยปรึกษาตำหนิตัวเตียนเจ้าแดงบุตรชายที่อยู่ในสภาพจิตวิปริต คือ จิตใจหยุดชะงักตั้งแต่อายุเพียง 2-3 ขวบไม่ว่าร่างกายจะเจริญเติบโตตามธรรมชาติวิสัยปานใดก็ตาม กระนั้น ความโหม่นสยองอลินจงผู้เป็นมารดาที่ไม่เคยได้หยุดชะงักดุจดั่งสภาพทางจิตใจของบุตร มันกลับพุนทวีขึ้นไปเรื่อย ๆ จนบางครั้งลินจงแทบจะเสียสติ และได้แต่นั่งกอดเข้าจ้องมองบุตรพลางร้องไห้ “ไม่ต้องมีใครบอก ลินจงต้องยอมรับกับตนเองว่า ลูกที่คลอดมาจากท้องของตานั้นผิดมนุษย์ จะเป็นผลของเวรกรรมอันใดลินจงก็ยังไม่ออก และยังนึกไปก็ยิ่งกลุ้มจนแทบจะเสียสติ ลินจงใช้เวลาทั้งคืนในบางคืน นอนนึกถึงประวัติของตนาว่าได้เคยประกอบกรรมอันใดไว้หรือไม่ จึงต้องได้รับผลกระทบถึงปานฉะนี้ แต่ลินจงก็นึกไม่ออก ยิ่งคิดไปก็ยิ่งกลุ้มหนักเข้าก็ได้แต่ลุกขึ้นจุดตะเกียงกอดเข้าจ้องมองคุเจ้าแดงซึ่งหลับอยู่อย่างเด็กไร้เดียงสา แล้วลินจงก็ได้แต่ร้องไห้” (Pramoj, 2010, pp. 202-203)

คำพูดของดิโอทิมาที่ “จุดประสงค์ของความรัก คือ การให้กำเนิดร่างกายและจิตใจโดยอาศัยเรือนร่างที่มีเสน่ห์ดึงดูด” ยังทำให้เข้าใจด้วยว่า นอกจากการให้กำเนิดทางร่างกาย ความรักยังมีวัตถุประสงค์ให้กำเนิดด้านจิตใจ ที่หมายถึงนับถึงการตั้งครุฑและการมี “ลูก” ทางจิตวิญญาณ ดิโอทิมาให้ความเห็นว่า บุรุษที่เต็มเปี่ยมด้วยพลังกำลังทางกายภาพ จะมีแนวโน้มถูกดึงดูดเข้าหาสตรี ความรักในลักษณะนี้แสดงออกจากความพยายามบรรลุถึงอมตะภาวะทางกายภาพด้วยการให้กำเนิดบุตรธิดา ทว่าสำหรับผู้ที่ได้เต็มเปี่ยมด้วยพลังกำลังด้านจิตใจ สิ่งที่พวกเขาปรารถนากลับเป็นอมตะภาวะในระดับที่สูงและมั่นคงกว่าอมตะภาวะทางกายภาพ “ลูก” ในที่นี้หมายถึงคุณความดีหรือผลงานบันลือประทีปโลก ปัจเจกที่สามารถสร้างความประทับใจให้กับคนประเภทนี้ได้จะต้องแตกต่างจากบุคคลกลุ่มแรก “เสน่ห์ดึงดูด” ไม่ใช่ความสวยงามสดงามของเรือนร่างกาย แต่ว่าอยู่ที่ความฉลาดมีปัญญา สุขุม “เมื่อบุรุษเต็มไปด้วยพลังกำลังทางกาย ... เขามีแนวโน้มที่จะถูกดึงดูดเข้าหาสตรี ความรักของเขาสำแดงออกในความพยายามที่จะได้ความเป็นอมตะ ได้มีชื่อเสียงและมีสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นความสุขด้วยการให้กำเนิดเด็ก ๆ อย่างไรก็ดี สำหรับผู้เต็มไปด้วยพลังกำลังทาง จิตใจ ... ฉะนั้นหมายความว่าผู้คนที่จิตใจที่สมบูรณ์ยิ่งกว่ากาย เขาก็ย่อมเต็มไปด้วย “ลูก” หรือผลิตผลชนิดที่จิตใจโอบอ้อมและผลิต ลูกหรือผลิตผลอะไรหรือ ? ก็คุณความดีนั่นเองและโดยเฉพาะความฉลาดมีปัญญา สุขุม เป็นต้นว่า งานสร้างสรรค์ที่ถูกนำเข้ามาสู่โลกโดยกวีและศิลปินผู้ถือว่าได้ทำงานริเริ่ม” (Plato, 2012, pp. 81-82)

ในเมื่อ “เสน่ห์ดึงดูด” สำหรับผู้ที่แสวงหามตะภาวะในระดับที่สูงและมั่นคงกว่าอมตะภาวะทางกายภาพไม่ใช่ความสวยงามสดงดงามของเรือนร่างกาย แต่เป็นความฉลาดมีปัญหาสุขุม ขณะเดียวกันสิ่งที่พวกเขาปรารถนาสูงสุดก็มีใช้การมารมณ แต่เป็นการให้กำเนิด “ลูก” ทางจิตวิญญาณ ความรักก็ไม่จำเป็นต้องบังเกิดขึ้นระหว่างบุรุษกับสตรีเท่านั้น หากยังคงเป็นปกติวิสัยถ้าจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ส่วน “ลูก” ที่เกิดจากสัมพันธภาพทำนองนี้ก็จะอยู่ใกล้กับความเป็นอมตะมากกว่าเด็ก ๆ ทั่วไป และยังคงความพึงพอใจให้กับผู้บังเกิดเกล้ายิ่งกว่า “ลูก” ที่เป็นมนุษย์เสียอีก “เมื่อเขามาสัมผัสสัมพันธกับบุคคลที่มีเสน่ห์ดึงดูด และเข้าไปใกล้ชิดสนิทสนมหาภักกับเขา เขาก็ย่อมสร้างและให้กำเนิด “ลูก” ที่เขาอุ้มไว้ในตัวเขาเป็นเวลานาน เขาคิดถึงคู่ของเขาตลอดเวลา ไม่ว่าเขาจะอยู่ตรงนั้นหรือไม่อยู่ และเขาร่วมกันฟุ้งฟัก ‘ลูก’ ของเขา ... ‘ลูก’ ที่เกิดจากความสัมพันธนี้มีเสน่ห์เป็นพิเศษและอยู่ใกล้กับความเป็นอมตะยิ่งกว่าเด็กทั่วไป เราย่อมพอใจที่จะมีเด็ก ๆ ชนิดนี้ยิ่งกว่าชนิดที่เป็นมนุษย์” (Plato, 2012, p. 83)

การศึกษาทัศนคติด้วยความปรารถนาที่จะให้กำเนิดของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้กำเนิดบุตรชายทำให้ทราบว่าเป็นแนวความคิดปรัมภภูมิที่เป็นที่ประจักษ์ต่อโลกมาแต่ดึกดำบรรพ์ และการไขปริศนาหาสาเหตุของปรากฏการณ์ที่กล่าวมา ก็ช่วยให้บุรุษรุ่นหลังเข้าใจความรู้สึกนึกคิด และเจตนารมณ์ของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ผู้นำยิ่งใหญ่ของเวียดนามอย่างลึกซึ้งมากขึ้น

References

- Cambell, J., & Moyers, B. (2008). *The power of myth* (Boonsong. B, Trans.) (2nd ed.). Amarin Printing and Publishing. [in Thai].
- Chanchawat, S. & Thein, M. T. (2014). *The worldviews of Myanmar from proverbs*. Daongan Printing.
- Duong, T. (2010). *108 daily stories of Uncle Ho*. Dan Tri Publishing House.
- Hang, T.T. (2015). *An analysis of the folktale values for integrating in learning and teaching: A case study of the comparison between ‘Tam Cam’ and ‘Nang Uththra’*. Lampang Rajabhat University. [in Thai].
- Hang, T.T. (2016). The wedding. *Lampang Rajabhat University Journal*, 5(2), 211-234.

- Jitprakong, P. (2010, July 29). *Influence of Confucianism on pre-colonial Vietnam*. http://www.thaiworld.org/th/thailand_monitor/answer.php?question_id=1162.
- N.M.S. (2000). *The tales of Vetala*. Bangkok Book. [in Thai].
- Plato. (2555). *Symposium*. (Attagara. K, Trans.). Amarin Printing and Publishing. [in Thai].
- Prapahananda, S., & Manchester, F. (2010). *Upanishads* (Attagara. K, Trans.). Amarin Printing and Publishing. [in Thai].
- Pramoj, K (M.R.). (2010). *Lai Jivit*. Dokya Printing. [in Thai].
- Petrie, W. M. F. (2550). *Egyptian tales*. (Attagara. K, Trans.). Amarin Printing and Publishing. [in Thai].
- Sathiankoset. (1988). *Wedding traditions*. MaeKamPhang. [in Thai].
- Sathiankoset-Nakapratheep. (2008). *Hitopadesa*. Siam. [in Thai].
- Sathiankoset-Nakapratheep. (2009). *The Pilgrim Kamanita*. Siam Printing. [in Thai].
- Sieu, T. M. (2008). *Relatives in Uncle Ho's family*. Nghe An Publishing House. [in Vietnamese].
- Tangchonlatip, K. (2008). *Gender imbalance in son preference countries*. Population and Society. [in Thai].
- Taylor, B. (2005). *The romance of three kingdoms (Volume I)*. Silk Pagoda. [in English].
- Thanh, S. (2010). *Ho Chi Minh, Biography*. National Political Publishing House. [in Vietnamese].
- The Royal Institute of Thailand. (2013). *Thai dictionary by the Royal Institute 2013*. (2nd ed.). Nanmeebooks Publications. [in Thai].
- Yaemnatda, S. (2547). *Indian tales*. Parbpim Printing. [in Thai].
- Yogananda, P. (2011). *Autobiography of a Yogi*. Amarin Printing and Publishing. [in Thai].

จิตสำนึกเชิงนิเวศใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล”
Ecology Consciousness in
“The Classical Legends of Mountains and Seas”

Received: January 7, 2019

Revised: March 28, 2020

Accepted: April 20, 2020

ไพรินทร์ ศรีสินทร์¹

Pairin Srisinthon

Abstract

The Classical Legends of Mountains and Seas” recorded information of important mountains and rivers in China, a lot of mythological stories and tales about strange persons and animals. The first part of this book was probably written during the Qin Dynasty. The last two parts were compiled during the first half of the Han Dynasty. The scholars of the Han Dynasty have researched and concluded that the content in the “The Classical Legends of Mountains and Seas” meets much of the reality, especially the locations of many mountains and rivers specified in the book are reliable. Later, the scholars in the Ming Dynasty to the Qing Dynasty gave the opinion that “The Classical Legends of Mountains and Seas” is a novel. There is no truth. When the Chinese academic circle was influenced by the theories of western humanities and social sciences, this makes the interpretations of this literary works more various.

This article aimed to study the relationship between man and his physical environment reflected in “The Classical Legends of Mountains and Seas” by using the ecocriticism and Chinese philosophy approach. This is obviously an interdisciplinary study, using a combination of natural science

¹อาจารย์ หลักสูตรภาษาจีน สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเทศไทย
Chinese Department’s Lecturer of School of Liberal Arts, Walailak University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: pairinxu@gmail.com

and humanistic disciplines to explain and interpret the literary texts. It was found that the harmony between man and nature concept was reflected in “The Classical Legends of Mountains and Seas”. This harmony concept has profound influences on Chinese culture and Chinese philosophy in later periods.

Keywords: ecology consciousness, harmony, “The Classical Legends of Mountains and Seas”

บทคัดย่อ

“คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เป็นหนังสือที่บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูเขาและแม่น้ำสายสำคัญของจีน ตลอดจนเทพนิยายและเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสัตว์พิสดารจำนวนมาก ส่วนแรกของหนังสือเล่มนี้คาดว่าแต่งขึ้นในราวสมัยราชวงศ์ฉิน และสองส่วนหลังแต่งขึ้นในยุคต้นราชวงศ์ฮั่น นักวิชาการในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ค้นคว้าวิจัยและสรุปว่าเนื้อหาในหนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ตรงตามความเป็นจริงหลายประการ โดยเฉพาะตำแหน่งที่ตั้งของภูเขาและแม่น้ำหลายแห่งที่ระบุไว้ในหนังสือเล่มนี้มีอยู่จริง และมีข้อมูลน่าเชื่อถือ ต่อมานักวิชาการในสมัยราชวงศ์หมิงถึงราชวงศ์ชิง ให้ความเห็นว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเหมือนนิยายเล่มหนึ่ง ไม่มีความจริงแต่อย่างใด เมื่อวงการวิชาการจีนได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของตะวันตก ทำให้การตีความวรรณกรรมจีนเล่มนี้หลากหลายยิ่งขึ้น

บทความนี้จึงได้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สะท้อนออกมาใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” โดยใช้แนวคิดวรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศและหลักปรัชญาจีน ซึ่งถือว่าเป็นงานศึกษาแนวสหวิทยาการ กล่าวคือนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และด้านมนุษยศาสตร์มาอธิบายและตีความตัวบทวรรณกรรม และพบว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ได้สะท้อนแนวคิดเรื่องความกลมกลืนระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมจีนและปรัชญาจีนในยุคต่อมา

คำสำคัญ: จิตสำนึกเชิงนิเวศ ความสมานฉันท์ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล”

บทนำ

“คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” 《山海经》 หรือ “ซานไห่จิง” เป็นวรรณกรรมจีนโบราณเล่มแรก ๆ ที่สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวจีนในสมัยบุพกาล นักวิชาการจีนหลายคนเห็นว่าวรรณกรรมเล่มนี้เป็น “ของแปลก” เนื่องจากเนื้อหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ผสมผสานกับจินตนาการในลักษณะ “กึ่งจริง กึ่งฝัน” แต่เมื่อพิจารณากันอย่างถ่องแท้แล้ว จะพบว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” มีแง่มุมให้น่าศึกษาวิจัยจำนวนมาก และนักวิชาการจีนได้สนใจค้นคว้าวิจัยเพื่อตีความเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จนกลายเป็นศาสตร์หนึ่งในวงวิชาการจีน นักวิชาการจีนเชื่อว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” หรือ “ซานไห่จิง” ² 《山海经》 เป็นบันทึกเรื่องราวทางภูมิศาสตร์เรื่องแรกของจีน หนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” แบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนของ “คัมภีร์ภูเขา” 《山经》 “คัมภีร์ทะเล” 《海经》 และ “คัมภีร์ไกลโพ้น” 《大荒经》 “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” จึงเป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการศึกษาและทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องจักรวาล ธรรมชาติและพัฒนาการของสังคมจีน

หนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” แบ่งเป็นสามส่วน คือ ส่วนของ “คัมภีร์ภูเขา” 《山经》 “คัมภีร์ทะเล” 《海经》 และ “คัมภีร์ไกลโพ้น” 《大荒经》 ในส่วนแรกของหนังสือคือ “คัมภีร์ภูเขา” นั้นส่วนใหญ่บันทึกลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นภูเขา พรรณไม้ และสัตว์ ตลอดจนเทพดาประจำเขาและพิธีกราบไหว้บูชาเทพดา ขณะที่ “คัมภีร์ทะเล” ในส่วนหลังบรรยายลักษณะประเทศอื่นโดยรอบ สัตว์และพืชที่พบในบริเวณนั้น และ “คัมภีร์ไกลโพ้น” ส่วนมากบรรยายพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ดำเนินปรัมปราและเทพนิยายที่เกี่ยวข้องกับเทพดาและวีรบุรุษ บทความนี้มุ่งจะศึกษาวิจัยความหมายแฝงที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านลักษณะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อสังเกตวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติของชาวจีนสมัยบุพกาลอันมีผลสืบเนื่องมาจนถึงหลักคิดตลอดจนปรัชญาจีนที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ดังเช่น ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื๊อ เป็นต้น หลักคิดเชิงนิเวศของจีนที่ปรากฏในวรรณกรรมเล่มนี้ยังสอดคล้องกับกระบวนทัศน์แบบองค์รวมที่มองธรรมชาติและมนุษย์ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มีความเชื่อมโยงกันอย่างผสมผสานกลมกลืน อันเป็นหลักคิดเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติของชาวจีนสมัยโบราณด้วย

²การทับศัพท์ภาษาจีนในบทความนี้ใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาฮินดี ของราชบัณฑิตยสถานตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2549

การมุ่งประเด็นความสนใจไปที่จิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวจีนสมัยบุพกาลผ่านการนำเสนอภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เพื่อทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมชิ้นนี้ อาจถือได้ว่าเป็นการศึกษาแนวสหวิทยาการ เพราะได้มีการนำเอาแนวคิดเชิงนิเวศวิทยามาสผสมผสานกับแนวคิดหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ หรือแม้กระทั่งแนวคิดทางการเมือง กล่าวคือนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และด้านมนุษยศาสตร์มาอธิบายและตีความตัวบทวรรณกรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ

คำว่า “วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ” ได้รับการกล่าวถึงเป็นครั้งแรกโดย William Rueckert ในปี 1978 ในบทความเรื่อง “Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism” หลังจากนั้นอีก 20 ปี เขายังขับเคลื่อนการวิจารณ์แนวนั้นในแวดวงวรรณคดีศึกษาและวรรณกรรมวิจารณ์ เพราะเขาคิดว่า “วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ” ควรเป็นการทดลองที่ประยุกต์นิเวศวิทยาเข้ากับ แนวคิดเชิงนิเวศในงานวรรณกรรม เพราะนิเวศวิทยามีความเกี่ยวข้องกับปัจจุบันและอนาคตของโลกมากที่สุด อีกทั้งแผ่เงาของการเมืองไว้ด้วยการก่อกำเนิดการผลักดัน “วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ” ของ William Rueckert คือ เรียกร้องให้อาจารย์และนักวิจารณ์วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศทุ่มเทตนเองกับการค้นพบ ผักฝันและพัฒนาทัศนคติเกี่ยวกับสุนทรียะในงานเขียนสร้างสรรค์เชิงนิเวศ (William Rueckert, 1978; as cited in Newman, 2002) อย่างไรก็ตาม ขณะนั้น “วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ” ก็ยังไม่ได้รับความสนใจ จนกระทั่งปี 1989 Cheryl Glotfelty ซึ่งกำลังศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้นำคำนี้มาพูดถึงอีกครั้งในงานประชุมสมาคมวรรณคดีตะวันตกในปี 1989 โดยกล่าวว่าเป็นการวิจารณ์งานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ (Branch, 1994) และยังอธิบายความหมายและขอบข่ายวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศไว้ว่า “เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยยึดโลกเป็นศูนย์กลางที่จะนำไปสู่การศึกษาวรรณกรรม ส่วนใหญ่คำว่า “โลก” ตามทฤษฎีวรรณกรรมมักหมายถึงสังคม แวดวงทางสังคม แต่คำนี้ในวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศมีความหมายเฉพาะที่เป็นโลกตามระบบนิเวศเท่านั้น และมีความเกี่ยวข้องกับระบบโลกพลังงาน วัฏดุติบและปฏิสัมพันธ์ทางความคิด ต่อด้านแนวคิดมนุษย์คือศูนย์กลางที่ให้

ความสำคัญกับมนุษย์เหนือธรรมชาติ” (Sangkanpanthanonth, 2013, p. 45) นับจากนั้น เป็นต้นมา การวิจารณ์วรรณคดีเชิงนิเวศก็เริ่มแพร่หลายเข้ามาในวงวิชาการด้านวรรณคดี

Cokinos (1994) ได้นิยามคำว่า “วรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศ” คือ การวิจารณ์และการสอนเกี่ยวกับวรรณกรรมที่ครอบคลุมถึงตัวบทที่มีความเกี่ยวข้องกับโลกของผู้ไม่ใช่ มนุษย์และมนุษย์ เขาคิดว่าการวิจารณ์วรรณคดีเชิงนิเวศคล้ายคลึงกับแนวคิดสตรีนิยม ที่เป็นพื้นฐานของการวิจารณ์เชิงจริยศาสตร์ที่ช่วยให้เราสำรวจและเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างตนเอง สังคม ธรรมชาติและตัวบท

Heise (1994; as cited in Sangkanpanthanonth, 2013, pp. 44-45) กล่าวถึง วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศไว้ว่า “เป็นทฤษฎีใหม่ล่าสุด ที่เกิดขึ้นในด้านวรรณกรรมและ วัฒนธรรมศึกษา มุ่งพิจารณาบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่สอดแทรกอยู่ใน จินตนาการทางวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน ทฤษฎีนี้จึงมุ่งตรวจสอบโน้ตทัศน์เกี่ยวกับ ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับบทบาทของ ธรรมชาติในวรรณกรรม รวมถึงสุนทรียศาสตร์ การใช้ภาษา การเปรียบเทียบเกี่ยวกับ ธรรมชาติ การวิจารณ์แนวนี้นี้ยังเชื่อมโยงความเกี่ยวเนื่องระหว่างวิทยาศาสตร์กับวรรณคดี วิจารณ์ หรือการวิจารณ์ทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน”

Sangkanpanthanonth (2013, p. 46) ให้ความเห็นว่า “วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ มีเป้าหมายชัดเจน ไม่ใช่เป็นการศึกษาวรรณกรรมเพื่อวรรณกรรม แต่เป็นการศึกษาวรรณกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเตือนประชาชนให้หันมาสนใจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการวิจารณ์วรรณกรรมแนวนี้นี้ยังขยายขอบเขตไปสู่การวิเคราะห์ เรื่องชนชั้น ชาติพันธุ์ เพศสภาวะ โดยนำทฤษฎีอื่นมารวมศึกษาวิจัย เช่น ทฤษฎีหลัง สมัยใหม่ ทฤษฎีสตรีนิยม เป็นต้น เพื่อค้นหาว่าธรรมชาติมีอิทธิพลต่อเพศสภาวะหรือชาติพันธุ์อย่างไร” หากพิจารณาจากพัฒนาการของวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ย่อมเห็นได้ว่า ไม่ใช่ทฤษฎีที่เป็นเอกเทศ แต่ประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีใดก็ได้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด และวัตถุประสงค์ในการศึกษา

สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ถูกทำลายและภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วโลก เป็นแรงผลักดันให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมของตะวันตกได้ตื่นตัวนำเสนอแนวคิด วรรณกรรมเชิงนิเวศนับแต่ทศวรรษที่ 1960 ของศตวรรษที่แล้ว และกระแสวรรณกรรม เชิงนิเวศของจีนเริ่มที่เริ่มในทศวรรษที่ 1980 เป็นอีกทางเลือกที่ทำให้ผู้คนตระหนักถึง วิกฤตสิ่งแวดล้อม Liu (2012, p. 5) กล่าวว่า “ปัจจัยการเกิดขึ้นของวรรณกรรมเชิงนิเวศ หรือวรรณกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมมี 3 ประการได้แก่ ตัวมนุษย์เอง (รวมถึง ชีวิตมนุษย์

ความคิด อารมณ์ความรู้สึก จิตใต้สำนึก รูปลักษณ์ภายนอก ภาษาและพฤติกรรม) สังคมมนุษย์ (รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ชีวิตมนุษย์ในสังคม วัฒนธรรมของมนุษย์) ด้านธรรมชาติ (ได้แก่ ระบบธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีใช้มนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยองค์รวม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุในธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุทางธรรมชาติกับธรรมชาติองค์รวม) ในแวดวงวรรณกรรมจีนถือว่า วรรณกรรมเชิงนิเวศถือเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมร่วมสมัย เป็นกระแสวรรณกรรมที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและบทบาทรับใช้สังคม ไม่ใช่ “วรรณกรรมบริสุทธิ์” หากเป็นกระแสที่รับผิดชอบต่อการวิพากษ์สังคมวัฒนธรรม กอปรด้วยจิตสำนึกเชิงนิเวศที่แพร่หลาย และการอบรมบ่มเพาะสุนทรียศาสตร์เชิงนิเวศ”

จิตสำนึกเชิงนิเวศกับหลักปรัชญาจีน

นักปราชญ์จีนได้อภิปรายเกี่ยวกับจิตสำนึกเชิงนิเวศหรือแนวคิดที่ว่าด้วยธรรมชาติมาเนิ่นนาน Meng (2004, p. 4) กล่าวถึงหลักปรัชญาจีนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติว่า “ปัญหาเรื่อง ‘การก่อเกิด’ คือ หัวใจของปรัชญาจีน” Wang (2008) ได้ตีความปรัชญาแห่ง “การก่อเกิด” ว่าหมายถึง “ปรัชญาแห่งการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ปรัชญาชีวิต และปรัชญาเชิงนิเวศ ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับที่เหลาจื๋อเคยกล่าวถึงการกำเนิดของสรรพสิ่งและทฤษฎีหยินหยาง ดังนั้น ธรรมชาติจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่เอง แต่เป็นการให้กำเนิดสรรพสิ่งอย่างเป็นวัฏจักรที่ไม่หยุดยั้ง เช่นเดียวกับที่ จวงจื๋อกล่าวไว้ว่า “ฟ้าดินกำเนิดร่วมกับข้าว สรรพสิ่งกับข้าวมลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว” มโนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศที่อย่างแพร่หลายในวรรณกรรมโบราณของจีนเช่นนี้มีรากฐานมาจากอารยธรรมสังคมเกษตรกรรมของจีนที่มนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ จึงมีลักษณะว่ามนุษย์เป็นผู้ถูกระทำให้และมีอำนาจจำกัด จิตสำนึกเชิงนิเวศเช่นนี้ให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ” (Wang, 2008, p. 62)

Liu (2012) กล่าวถึงคำว่า “ฟ้า” ตามความเข้าใจของชาวจีนโบราณว่าหมายถึงธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดนิเวศวิทยาในจิตสำนึกของชาวจีนโบราณมีมานานแล้ว โดยเฉพาะก่อนสมัยราชวงศ์ฉิน รากฐานของแนวคิด “ฟ้าคนรวมเป็นเอกภาพ” จึงซับซ้อนและหลากหลาย สามารถกล่าวได้ว่าแนวคิดนี้ในสมัยหลังล้วนเริ่มต้นมาจากฐานคิดดังกล่าว เราสามารถสรุปนัยความหมายของแนวคิดเชิงนิเวศของจีนได้ดังนี้ (Liu, 2012, pp. 94-108)

1. ธรรมชาติคือ สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ดำรงอยู่ คัมภีร์โบราณของจีนและวรรณคดีหลายเรื่อง ได้กล่าวถึง การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดท่ามกลางสภาพธรรมชาติต่าง ๆ นานาของมนุษย์ ดังนั้น ฟ้าจึงอยู่ในสถานภาพสูงสุดในธรรมชาติ และเป็นกลไกทางสังคมด้วย

2. พฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ควรเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ชาวจีนโบราณตระหนักดีว่าโดยพื้นฐานแล้วมนุษย์ไม่ได้แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในธรรมชาติ เมื่งจื่อเห็นว่า มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่สังกัดอยู่ มีความสัมพันธ์ตามจารีตประเพณีในรูปแบบจักรพรรดิ-ขุนนาง พ่อ-ลูก และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ขณะที่สวีงจื่อเห็นว่า มนุษย์มีพ่อแม่เช่นเดียวกับสัตว์ แต่มนุษย์แบ่งแยกและสำนึกถึงสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต ไม่เหมือนสัตว์ที่ไม่มีจิตสำนึกนี้ ทัศนะกำเนิดโลกของเหลาจื่อได้เน้นว่า “เต๋า คือ รากเหง้าธรรมชาติ ให้กำเนิดสรรพสิ่ง” ความหมายของ “เต๋า” ลึกซึ้งหลากหลาย และหนึ่งในวิถีแห่งเต๋า คือ วิธีแห่งการปฏิบัติตามกฎธรรมชาตินั่นเอง จวงจื่อตีความปรัชญาเต๋าว่า มนุษย์ทุกคนต้องการอิสระ ไม่ถูกผูกมัดด้วยลาภยศชื่อเสียง กวีผู้มีชื่อเสียงของจีนหลายท่าน เช่น หลี่ไป๋ (李白) เกาหยวนหมิง (陶淵明) เป็นต้น ได้สะท้อนแนวคิดดังกล่าวไว้ในบทกวีของตนเช่นกัน ขณะที่หลักปกครองประเทศของขงจื่อ คือให้ผู้ปกครองปกครองเหมือนไม่ปกครอง ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจก็สะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจไปตามธรรมชาติ แม้ว่าหันเพยจื่อ ผู้ก่อตั้งลัทธินิติธรรมกลับเห็นว่าควรใช้กฎหมายปกครองบ้านเมือง แต่ก็สนับสนุนให้ผู้ปกครองสถาปนาอำนาจการเมืองที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงหลักการปกครองเหมือนไม่ปกครองไว้ด้วย ดังที่ชาวจีนโบราณเห็นว่า สังคมมนุษย์เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของโลกธรรมชาติ โครงสร้างของสังคมมนุษย์จึงสะท้อนลักษณะพิเศษบางอย่างของโลกธรรมชาติ การดำรงอยู่ของสังคมนั้นคือการดำรงอยู่ตามกฎหมาย เช่นเดียวกับการแบ่งชนชั้นสูงต่ำตามระบอบศักดินาเป็น กษัตริย์-ขุนนาง บิดา-บุตร ผู้หญิง-ผู้ชาย ตามแนวคิดดังกล่าว วิญญูชนคือ ผู้กำหนดกฎเกณฑ์สังคม ดังนั้นพวกเขาจึงต้องมีความสามารถมากกว่าคนปกติ ความสามารถของพวกเขาคือ การหยั่งรู้กฎธรรมชาติ และพิจารณาลำดับขั้นของมนุษย์ตามลำดับขั้นทางธรรมชาติ

3. การดัดแปลงธรรมชาติอย่างพอเพียง มนุษย์ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้พอเหมาะ เพื่อประโยชน์ใช้งานของตน และเมื่อเปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้ดีขึ้นก็ต้องเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น สังคมที่สมานฉันท์จึงเหมาะสมกับสังคมธรรมชาติ ผู้ปกครองต้องแสวงหาหนทางที่จะคุ้มครองผู้ใต้ปกครองให้สงบสุข เพื่อให้พวกเขาขับเคลื่อนสังคมให้พัฒนา

4. ธรรมชาติในวรรณคดี วรรณคดีโบราณหรือบทกวีของกวีจีนหลายท่านมักบรรยายสภาพธรรมชาติที่ได้พบเห็น ไม่ว่าจะเป็น คัมภีร์ร้อยกรอง 《诗经》³ ฉู่ฉือ 《楚辞》⁴ หลุนยฺหฺวี 《论语》⁵ ล้วนแต่มีการบรรยายฉากธรรมชาติ หรือนำสภาพธรรมชาติมาอุปมาอุปไมยกับสภาพจิตใจมนุษย์ โดยเห็นว่าสุนทรียะของงานประพันธ์เกิดจากความรู้สึกที่แท้จริงต่อความงามตามธรรมชาติ มิได้เกิดจากการรังสรรค์ตัวอักษรของนักเขียน มนุษย์มีความรู้สึกอ่อนไหวต่อธรรมชาติมากกว่าสัตว์อื่น จึงสามารถแสดงความรู้สึกผ่านงานเขียนได้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับธรรมชาติของชาวจีนโบราณที่ปรากฏในบทประพันธ์

จากแนวคิดเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่ปรากฏในวรรณกรรมสร้างสรรค์ของจีนเป็นปรัชญาว่าด้วยการก่อเกิด การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และแฝงอยู่ในจิตสำนึกของชาวจีนมาเป็นเวลานาน จิตสำนึกดังกล่าวสอดคล้องกับกระแสวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศที่ก่อตัวในตะวันตกจึงควรค่าแก่การนำมาร่วมพิจารณาและตีความวรรณกรรมจีนเพื่อเจาะลึกถึงกันบังจิตวิญญาณแห่งอารยธรรมตะวันออกที่เราต่างมีรากร่วมของสายวัฒนธรรมดังกล่าวร่วมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเชิงนิเวศในในวรรณกรรมจีนโบราณ เรื่อง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล”

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเอกสาร ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้กรอบแนวคิดวรรณคดีวิจารณ์เชิงนิเวศที่เน้นจิตสำนึกเชิงนิเวศ ประกอบกับหลักปรัชญาจีนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าว เพื่อศึกษาวิจัยแนวคิดเชิงนิเวศที่ปรากฏในวรรณกรรมจีนโบราณเรื่อง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

³ 《诗经》หนังสือรวบรวมบทกวีเล่มแรกของจีน ได้รวบรวมบทร้อยกรองที่ประพันธ์ในช่วงราชวงศ์โจวตะวันตกถึงสมัยชุนชิว

⁴ 《楚辞》หนังสือรวมบทกวีที่แต่งโดย “ชีเหียน” (屈原) เป็นหนังสือรวมบทกวีแนวโรแมนติกเล่มแรกของจีน

⁵ 《论语》หนังสือรวบรวมคำสอนของขงจื้อและลูกศิษย์ เชื่อกันว่าลูกศิษย์ของขงจื้อเป็นผู้รวบรวมไว้แล้วเสร็จก่อนสมัยจ้านกั๋ว (战国) เป็นหนังสือที่แสดงแนวคิดทางการเมือง ขนบธรรมเนียมจารีตและคุณธรรม ตลอดจนแนวคิดด้านการศึกษาของขงจื้อ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาในวรรณกรรมจินโบราณเรื่อง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” สะท้อนแนวคิดเชิงนิเวศหรือจิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวจีนสมัยโบราณดังต่อไปนี้

ภูเขา แหล่งกำเนิดสรรพชีวิตและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

“คัมภีร์ขุนเขาและทะเลของจิน” ได้นำสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างภูเขาและทะเลมาตั้งเป็นชื่อหนังสือ แสดงให้เห็นว่าชาวจีนสมัยโบราณให้ความสำคัญต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมาก นักวิชาการจีนหลายท่านได้ศึกษาสภาพภูมิประเทศโดยเฉพาะภูเขาในคัมภีร์เล่มนี้กันอย่างกว้างขวาง ได้ข้อสรุปว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เป็นตำราทางภูมิศาสตร์เล่มแรก ๆ ในประวัติศาสตร์จีน เพราะตำแหน่งที่ตั้งของภูเขาหลายลูกตรงตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนั้น “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ยังได้บรรยายถึงพืชพันธุ์นานาชนิดพร้อมสรรพคุณในการรักษาโรค แร่ธาตุ และบรรดาสิ่งสารพัดที่อาศัยอยู่ตามภูเขาแต่ละลูกอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าภูเขาเป็นแหล่งกำเนิดสรรพชีวิต และยังบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินจีนสมัยก่อน ดังเช่น “คัมภีร์ภูเขาส่วนกลางตอนที่ 3” 《中次三经》บรรยายถึงภูเขาชิงเย่า (青要山) ไว้ว่า

“จากภูเขาอ้าวอัน (傲岸山) ไปทางทิศตะวันออกสิบสี่ คือ ภูเขาชิงเย่า ความจริงภูเขานี้คือ เมืองลับของเทวดาบนสวรรค์ มีความสูงมาก ถ้ามองจากยอดเขานี้ด้านทิศเหนือจะแลเห็นส่วนโค้งของแม่น้ำฮวงเหอ มีนกเจี๋ยอาศัยอยู่ที่นั่น หากมองไปด้านใต้แลเห็นแท่นบูชากลางน้ำ เป็นสถานที่ซึ่งบิดาของตัวยหวิกลายร่างเป็นหมี บริเวณนั้นมีหอยทากและน้ำเต้า มีเทพอู่หลัว (武罗) ดูแลพิทักษ์สถานที่แห่งนี้ เทพองค์นี้ใบหน้าเป็นคนแต่ลำตัวเป็นลายเสือดาว ใส่ตุ้มหูทอง น้ำเสียงเหมือนหยกที่นั่นยังเหมาะสำหรับให้ผู้หญิงอาศัยอยู่ แม่น้ำเจิน (淦水) มีต้นกำเนิดจากที่นี่ ไหลไปทางด้านเหนือเขาออกสู่แม่น้ำฮวงโห มีนกชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ริมน้ำนี้ชื่อ นกเหยา (姑鳥) รูปร่างคล้ายเป็ดป่า มีลำตัวสีเขียว ตาสีแดงอ่อนและขนหางสีแดงเข้ม ถ้าได้กินเนื้อนกชนิดนี้ เชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกง่าย บนภูเขายังมีต้นหญ้าชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ ก้านเป็นลักษณะทรงเหลี่ยม ออกดอกสีเหลือง ผลสีแดง เป็นหญ้าหอมชนิดหนึ่ง หญ้าชนิด

นี้เรียกว่า “หญ่าสวิน” (荀草) หญ้าสวินที่กินหญ่าชนิดนี้ จะทำให้
ผิวพรรณเปล่งปลั่ง มีน้ำมีนวล” (Xu, 2013, p. 231)

เราจะเห็นได้ว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ได้บรรยายลักษณะภูเขา พร้อมกับ
พันธุ์พืชและสัตว์ในอาณาบริเวณไว้ค่อนข้างละเอียด หากภูเขาถูกไหนดเป็นต้นกำเนิดของ
แม่น้ำสายใด ก็มีระบุไว้ชัดเจน ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ต่อวงวิชาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น
ธรณีวิทยา พฤกษศาสตร์ สัตวศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือแพทยศาสตร์ เป็นอย่างมาก
นอกจากการเป็นแหล่งกำเนิดสรรพชีวิตแล้ว ภาพลักษณ์ของภูเขาที่ปรากฏในวรรณกรรม
เล่มนี้ยังมีความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในหนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” หลายตอนกล่าวถึง
เทพเจ้าประจำภูเขาแต่ละลูกรวมถึงวิธีการเซ่นไหว้ไว้โดยเฉพาะ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ
ดั้งเดิมในสิ่งลึกลับมหัศจรรย์ที่ผู้คนสมัยก่อนหาคำอธิบายไม่ได้ จึงได้ใช้จินตนาการเชื่อมโยง
ธรรมชาติเข้ากับความเชื่อเกี่ยวกับเทพดาฟ้าดิน ด้วยการเห็นว่าพื้นที่ภูเขาเป็นพื้นที่ลึกลับ
และศักดิ์สิทธิ์ จึงได้นำเสนอเรื่องราวของเทพเจ้าประจำภูเขาต่าง ๆ และการประกอบ
พิธีกรรมเซ่นไหว้อย่างมีแบบแผน ดังเช่น การเซ่นไหว้เทพเจ้าประจำเทือกเขาจิง (荆山)

กล่าวโดยสรุปแล้ว “เทือกเขาจิงจากภูเขาอู่ว่าง (翼望山) ถึงภูเขาจี้
(几山) มีทั้งหมด 48 ลูก ความยาวทั้งสิ้น 3,732 ลี้ เหล่าเทพเจ้า
ประจำภูเขานี้มีหัวเป็นคนและร่างเป็นหมู เวลาเซ่นไหว้ จะใช้สัตว์มีขน
และนำเลือดนกตัวผู้มาทาตัวสัตว์นั้น แล้วฝังลงดิน ให้เลือกหยกชิ้นหนึ่ง
จากบรรดาภาชนะหยกที่นำมาไหว้เทพเจ้ามาทำพิธีเซ่นไหว้ด้วย
ธัญญาหารที่นำมาประกอบพิธีได้แก่ ธัญพืชห้าชนิดคือ ข้าวเกาเหลียง
ข้าวจี๋ ข้าวเปลือก ข้าวเหลียง และข้าวสาลี เทพเจ้าเหอ (禾) เป็น
หัวหน้าเทพประจำภูเขานี้ การเซ่นไหว้เทพเหอ ให้ใช้ หมู วัวและแพะ
เมื่อประกอบพิธีเสร็จให้ฝังสัตว์เหล่านี้ลงดิน เวลาฝังสัตว์ให้นำหัวลงก่อน
บางครั้งอาจไม่ต้องใช้สัตว์ครบสามอย่าง วัวไม่จำเป็นต้องนำมาเซ่นไหว้
ย่อมได้ ตอนกราบไหว้เทพเจ้าให้นำหยกมาทำพิธี ภูเขาตุ้ ภูเขาเยวหวิ
(玉) เป็นที่สถิตของเทพเจ้า ใช้หมูและแพะในการเซ่นไหว้ หลังจาก
ประกอบพิธีเสร็จให้นำสัตว์ฝังลงดินโดยนำหัวฝังลงก่อนเช่นกัน และใช้
หยกมงคลในการกราบไหว้เทพเจ้าด้วย” (Xu, 2013, p. 313)

การบรรยายถึงเทพเจ้าประจำภูเขาร่วมวิธีเช่นไหว่อย่างมีหลักการข้างต้นมีอยู่แทบทุกบทใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” แสดงถึงความคิดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเขาลำเนาไพร แนวคิดดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนสมัยบุพกาล มองสรรพสิ่งในโลกนี้ว่ามีจิตวิญญาณ อันเป็นปรัชญาแนวคิดสากลของมนุษย์ในอดีตที่มีต่อธรรมชาติ ซึ่งแฝงนัยให้ผู้คนเคารพยำเกรงธรรมชาติ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติไปในตัว

แนวคิดความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

“คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” กล่าวถึงเทพเจ้าหรือมนุษย์ซึ่งอาศัยตามที่แตกต่างกัน ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างมนุษย์กับสัตว์ไว้จำนวนมาก สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกเชิงนิเวศในความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแนวคิดที่สำคัญมากของปรัชญาจีนในเวลาต่อมาคือ แนวคิด “คนกับฟ้ารวมกันเป็นหนึ่ง” หรือ “ฟ้าคนรวมเป็นเอกภาพ” (天人合一) การนำเสนอภาพธรรมชาติโดยเฉพาะสัตว์พิสดารที่อาศัยตามภูเขาต่าง ๆ ในวรรณกรรมเล่มนี้ ยังแฝงนัยของการเคารพบูชาสัตว์ประจำเผ่า ดังเช่น

“เทพเจ้าทางทิศเหนือคือ ยหวิเจียง (禺彊) มีใบหน้าเป็นคนลำตัวเป็นนก ใบหูสองข้างมีงูเขียวสองตัวสอดอยู่ เท้าเหยียบอยู่บนงูเขียวสองตัว เท้าไปมาบนปากฟ้า เทพยหวิเจียงและเทพตี้จวนซูวี่ (帝顓頊) ร่วมกันดูแลทิศเหนือมีอาณาเขต 12,000 ลี้⁶ เทพยหวิเจียงยังเป็นเทพประจำทะเลตอนเหนือ เทพแห่งลม และเทพแห่งฤดูหนาวด้วย เล่ากันว่าเทพองค์นี้ปรากฏรูปลักษณะสองแบบ คือ เมื่อเป็นเทพแห่งลม จะมีร่างเป็นนกเหยียบบนงูเขียวสองตัว บันดาลให้เกิดลมหนาว ถ้าเป็นเทพแห่งทะเลเหนือ จะมีร่างเป็นปลา แต่มีมือและขา ขี้มกรเป็นพาหนะ”

(Xu, 2013, pp. 376-377)

วิธีนำเสนอภาพลักษณะของเทพเจ้าที่ผสมผสานระหว่างความเป็นมนุษย์และสัตว์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชาวจีนสมัยบุพกาลเชื่อว่าสัตว์มีญาณวิเศษหรือความสามารถพิเศษบางอย่างที่มนุษย์ไม่มี ดังนั้นลักษณะของเทพเจ้าแห่งลมย่อมเป็นเทพร่างนก ที่สามารถบินได้เหมือนนกในธรรมชาติ หรือถ้าเป็นเทพแห่งทะเลแม้จะมีมือมีเท้า แต่ควรมีลำตัวเป็นปลา จึงสามารถว่ายน้ำได้นาน ความสามารถต่าง ๆ ของสัตว์ตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์

⁶ หน่วยวัดระยะทางของจีนสมัยโบราณ 1 ลี้ประมาณ 500 เมตร

สมัยก่อนปรารถนาอยากมี จึงได้จินตนาการให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเยี่ยงสัตว์ในธรรมชาติ เป็นเทพเจ้าควรแก่การเคารพบูชา นอกจากนั้นภาพลักษณ์คนผสมกับสัตว์ที่บรรยายไว้ใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ยังสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของประเทศจีน เช่นทางตอนเหนือของจีนมีงูจำนวนมาก (Jia, 2018, p. 21) จึงมักบรรยายภาพของเทพ ร่างงูที่ดูแลทิศเหนือ หรือทางใต้ของจีนฝนตกชุก และชาวจีนเชื่อกันว่ามังกรเรียกฝนได้ จึงมีเทพร่างมังกรประจำทางใต้ เป็นต้น

แนวความคิดการเคารพบูชามังกร สัตว์สัญลักษณ์ของจีนปรากฏร่องรอยตามตำนาน และเรื่องเล่าใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” โดยเชื่อกันว่ามังกรเป็นสัตว์พาหนะของเทพเจ้าที่ สำเร็จไปได้ทั้งสวรรค์ บนดินและใต้พิภพ เช่น

“ทะเลสาบเหลยเจ้อ (雷泽) มีเทพองค์หนึ่งอาศัยอยู่คือ เทพสายฟ้า มีร่างเป็นมังกรหัวเป็นคน มักจะเหาะเล่นไปมา ณ ทะเลสาบดังกล่าว เล่ากันว่าเทพองค์นี้ชอบตีฟูกตัวเองเล่น เมื่อตีฟูกครั้งใด ก็เกิดเสียงฟ้าร้อง อึกทึกกึกก้อง ทะเลสาบเหลยเจ้อ ตั้งอยู่ทางตะวันตกของแคว้นอู๋ (吴国) เล่ากันว่าคือ ทะเลสาบไท่ (太湖) ในมณฑลเจ้อเจียงปัจจุบัน”

(Xu, 2013, p. 434)

“ภูเขาเลี่ยกูเซ่อ (列姑射山) อยู่บริเวณทะเลใหญ่ เพื่อเกาเหาทงตะวันตกแห่งที่สอง คือ ภูเขาเกอเซ่อ (姑射山) ภูเขาเกอเหอเหอ (北姑射山) ภูเขาเกอไต้ (南姑射山) รวมเรียกกันว่า เทือกเขาเลี่ยกูเซ่อ เป็นสถานที่อยู่ของเทพองค์หนึ่งที่มีผิวพรรณขาวดั่งหิมะ เหมือนสาววัยแรกรุ่นน่าหลงใหล เทพองค์นี้ไม่ทานธัญพืช บริโภคเพียงลมและน้ำค้าง ชี้มังกรเหาะเล่นไปมาในกลีบเมฆ และท่องทะเลทั้งสี่ เป็นเทพที่มีความสุขุม ทำให้สรรพสิ่ง ปราศจากหายนะ และทำให้พืชผลอุดมสมบูรณ์ทุกปี” (Xu, 2013, pp. 427-428)

ในเนื้อหาของ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ยังกล่าวถึงความสามารถพิเศษของสัตว์ ชนิดอื่น โดยเล่าถึงงูว่าเป็นสัตว์อีกชนิดที่มีความสามารถคล้ายมังกร สามารถนำเทพเจ้า สำเร็จไปได้ทั้งสามโลก อีกทั้งเห็นว่างูมีชีวิตเป็นอมตะ เพราะสามารถลอกคราบได้ ทำให้มันมีชีวิตใหม่ ดังเนื้อหาบางตอนใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” กล่าวถึงคนในแคว้น เชวียนเยเหยียน (轩辕国) มีร่างเป็นงู แสดงถึงการมีอายุยืนยาว (Xu, 2013, p. 356)

โลกทัศน์ของชาวจีนสมัยบุพกาลที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติดังกล่าว เกิดจาก การสังเกตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และความปรารถนาที่อยากจะเลียนแบบ

ธรรมชาติ รวมถึงการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ อันเป็นมโนสำนึกที่ถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จิตสำนึกเช่นนี้ยังปรากฏให้เห็นในตำนานปรัมปรา เทพนิยายและเรื่องเล่าเกี่ยวกับการกำเนิดโลกและมนุษย์ ดังเช่นเรื่อง “นหวีว่าสร้างมนุษย์” และ “นหวีว่าซ่อมแซมท้องฟ้า”

“เล่ากันว่าเทพสวรรค์นามว่า “หฺวาซี” (华胥) ให้กำเนิดโอรสนามว่า “ฝูซี” (伏羲) และธิดานามว่า “นหวีว่า” (女媧) ลำตัวของฝูซี มีเกล็ดปลา ส่วนลำตัวของนหวีว่าเป็นงู นหวีว่ามีอิทธิฤทธิ์มาก วันหนึ่งสามารถแปลงร่างได้ 70 ครั้ง ตอนนั้นฟ้าและแผ่นดินเพิ่งกำเนิด ยังไม่มีมนุษย์ ดังนั้นนหวีว่าจึงได้ใช้มือปั้นดินให้เป็นลูกของตน โดยมีรูปร่างหน้าเหมือนกับตนเอง ลูก ๆ เหล่านี้ก็คือ มนุษย์ เมื่อปั้นมนุษย์ไปได้สักพักใหญ่ก็รู้สึกอ่อนเพลีย จึงได้ใช้เชือกเส้นหนึ่งจุ่มดิน แล้วแกว่งขึ้นไปบนอากาศ ดินที่ตกลงมาก็กลายเป็นมนุษย์เช่นกัน ดังนั้น สถานภาพของมนุษย์ที่นหวีว่าสร้างขึ้นมาจึงไม่เหมือนกัน มนุษย์ที่นหวีว่าปั้นจากดินด้วยมือตนเองคือ ผู้มีสถานภาพเป็นชนชั้นสูงหรือคนมีฐานะ ส่วนดินที่ตกลงมาจากการแกว่งเชือกของนหวีว่า กลายเป็นมนุษย์ที่ยากจน เมื่อสร้างมนุษย์สำเร็จแล้ว ทนไคนั้นท้องฟ้าก็หนึ่งก็ถล่มลงมา เกิดรูรั่วขนาดใหญ่บนฟ้า น้ำไหลจากปากฟ้ามาท่วมพื้นดิน กลายเป็นทะเลมหาสมุทร ทำให้มนุษย์อาศัยอยู่ไม่ได้ นหวีว่าเห็นลูก ๆ ของตนได้รับความเดือดร้อนจากมหันตภัยดังกล่าว จึงรู้สึกเจ็บปวด และตัดสินใจลงมือซ่อมแซมช่องโหว่ของท้องฟ้า นางไปเก็บหินหลากสีจากริมแม่น้ำ นำมาหลนไฟ จากนั้นจึงเหาะนำหินที่หลอมแล้วเหมือนกาว ไปปะบริเวณท้องฟ้าที่มีน้ำไหลลงมาท่วมโลก” (Xu, 2013, p. 473)

ตำนานนหวีว่าสร้างมนุษย์ข้างต้นเป็นตำนานเรื่องแรก ๆ ที่กล่าวถึงกำเนิดมนุษย์ของชาวจีน โดยแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาจากดิน นั่นคือถือกำเนิดมาจากธรรมชาติ จิตสำนึกเชิงนิเวศในความเป็นเอกภาพระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์มีมาตั้งแต่แรกเริ่มตามระบบความคิดของชาวจีนโบราณ ขณะเดียวกันผู้ที่ให้กำเนิดหรือสร้างมนุษย์ขึ้นมาเป็นผู้หญิง ยังบ่งบอกถึงสังคมที่หญิงเป็นใหญ่ในสมัยบุพกาลของจีน การเชิดชูความสามารถในการให้กำเนิดเผ่าพันธุ์มนุษย์ของผู้หญิง ซึ่งอาจตีความได้ว่าชาวจีน

โบราณเห็นว่าความสามารถในการตั้งครุฑและให้กำเนิดบุตรหลานเป็นความสามารถพิเศษประการหนึ่งของเทพหญิงที่ผู้ชายไม่มี นับเป็นการยกย่องผู้หญิงและธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน ระบบคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเทพมารดาที่เกิดขึ้นในสังคมบุพกาลทุกแห่งของโลก และยังสอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศที่ให้ความสำคัญต่อความใกล้ชิดระหว่างผู้หญิงกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านมุมมองและจิตสำนึกของเทพหญิง ที่มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ชายที่เน้นแต่ความแข็งแกร่งและการเอาชนะธรรมชาติ

วัฏจักรธรรมชาติของการเวียนว่ายตายเกิด

จิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวจีนสมัยโบราณที่แฝงไว้ในเนื้อหาของ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” อีกประการคือ เรื่องวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสิ่งบนพื้นโลก นิทานหรือเรื่องเล่าปรัมปราบางเรื่องในหนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง “จิงเว่ยถมทะเล” 《精卫填海》 ที่กล่าวถึงเทพธิดานกหัวขวานแอบไปเล่นน้ำทะเล แล้วจมน้ำตาย จากนั้นก็ไปเกิดใหม่เป็นนกจิงเว่ย เล่ากันว่านกจิงเว่ยพยายามคาบหินมาถมทะเลให้เต็ม เพื่อที่จะไม่ให้ใครจมน้ำตายอีก (Xu, 2014, p. 52) ขณะที่เรื่องราวเกี่ยวกับเทพควาฟู่ (夸父) ที่เป็นโอรสของเหียนตี้ (炎帝) คิดจะติดตามดวงอาทิตย์แต่ต้องถูกดวงอาทิตย์แผดเผาตายกลางทาง ทำให้ไม้เท้าของควาฟู่กลายเป็นต้นท้อ และเชื่อกันว่ามีวิญญาณควาฟู่สิงสถิตย์อยู่ในต้นท้อด้วย ทำให้ชาวจีนมีความเชื่อกันว่าห้ามปลูกต้นท้อไว้ในบ้าน เพราะเกรงว่าจะมีภูตผีปีศาจเข้าบ้าน หรือเรื่องของเทพซือโฮยว (蚩尤) ที่ตายแล้วไปเกิดใหม่เป็นต้นเมเปิล (枫树) ที่มีใบสีแดง และเชื่อกันว่าใบสีแดงของต้นไม้นี้คือ สัญลักษณ์แทนโลหิตของซือโฮยวนั่นเอง ขณะที่ชนเผ่าเหมียว (苗族) ของจีนในแถบหูเป่ย์ ถือว่าต้นเมเปิล เป็นต้นไม้มงคลประจำเผ่า มักปลูกตามบ้าน อีกทั้งมีบทเพลงของชนเผ่าเหมียวที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับมนุษย์และสัตว์ถือกำเนิดจากแม่เดียวกันคือต้นเมเปิล เมื่อจะสร้างบ้าน ก็ต้องปลูกต้นไม้นี้ก่อน ถ้าต้นไม้นี้ตาย คนในบ้านย่อมอยู่อย่างไม่สงบสุข (Fan, 2015, p. 45)

เรื่องเล่าเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ แนวคิดการเกิดใหม่ของเทพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชาวจีนยุคบุพกาลยอมรับเรื่องการตาย แต่ขณะเดียวกันก็เห็นว่าสรรพสิ่งเมื่อตายไปแล้วย่อมเกิดมาใหม่ โดยไม่จำเป็นต้องเกิดมาในสถานภาพเดิม สรรพสิ่งบนโลกนี้ไม่มีสิ่งไหนอยู่ได้ยั่งยืน และมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปเกิดใหม่ในสถานที่ต่างกันไป

แนวคิดตายแล้วเกิดใหม่หรือกลายร่างเป็นสรรพสิ่งในธรรมชาตินี้ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมจีนยุคหลัง เช่น สามก๊ก ความฝันในหอแดง ไซอิ๋ว เป็นต้น ซุนหงอคง (孙悟空) ตัวละครเอกในเรื่องไซอิ๋ว สะท้อนให้เห็นแนวคิดการแปลงร่างต่าง ๆ ได้ถึง 72 ร่าง เพื่อปราบมารร้ายที่มารบกวนพระถังซัมจั๋ง หรือในวรรณกรรมแนวไสยศาสตร์ของจีนเรื่อง “เหลียวจายจื่ออี้” 《聊斋志异》 มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงที่แปลงร่างมาจากต้นไม้หรือสัตว์ เล่าถึงเรื่องราวแปลงร่างของดอกเบญจมาศ ดอกโบตั๋น กบ นก เสือ งู หรือปลา เป็นมนุษย์ (Jia, 2018, p. 21) แนวคิดตายแล้วเกิดใหม่ดังกล่าวล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาพลังพิเศษเหนือคนทั่วไปของมนุษย์ และจิตสำนึกของการเวียนว่ายตายเกิดขณะที่ตัวละครเอกในเรื่องความฝันในหอแดงคือ เจียเป่ย์ฮวี่ (贾宝玉) มีต้นกำเนิดมาจากหินก้อนหนึ่งซึ่งเหลือจากการที่หินหิวร่นำไปซ่อมแซมท้องฟ้า แล้วมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์ หินก้อนนี้เมื่อเกิดมาในภาพชาติใหม่เป็นเจียเป่ย์ฮวี่ กลายเป็นตัวแทนที่ต่อต้านระบอบศักดินา คือ ย่าและบิดาที่เข้มงวดของเขา บังคับให้เขาแต่งงานกับหญิงที่ตนไม่รัก (Fan, 2017, p. 16) ความฝันในหอแดงจึงเป็นเสมือนนิทานเกี่ยวกับหินก้อนหนึ่งที่ต้องมาถือกำเนิดและชดใช้กรรมในโลกมนุษย์ และในที่สุดก็กลับคืนสู่ธรรมชาติไปเป็นก้อนหินดังเดิม เพื่อแสดงถึงอิสระที่ปลดจากพันธนาการของอำนาจระบอบศักดินา

พฤติกรรมเยี่ยงมนุษย์ของธรรมชาติ

ชาวจีนสมัยบุพกาลได้รังสรรค์เรื่องเล่าจำนวนมากที่สะท้อนให้เห็นถึงความใกล้ชิดกับธรรมชาติ แลเห็นธรรมชาติมีพฤติกรรมเยี่ยงมนุษย์ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” มีเนื้อความกล่าวถึงเรื่องเล่าของแม่พระอาทิตย์และพระจันทร์อาบน้ำให้ลูก ๆ ก่อนพระอาทิตย์และพระจันทร์จะไปปฏิบัติหน้าที่บนท้องฟ้า

“นอกทะเลตะวันออก มีแคว้นหนึ่งชื่อ “ซีเหอ” (羲和国) มีหญิงสาวนามว่า “ซีเหอ” (羲和) มักจะอาบน้ำให้ดวงอาทิตย์ที่เป็นลูกของนางที่ทะเลกานเย่ฮวียน (甘元海)” (Xu, 2013, p. 465)

ดวงอาทิตย์ทั้งสิบจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันขึ้นสู่ท้องฟ้า โดยมีซีเหอผู้เป็นแม่ขับรถม้าไปรับส่งขณะที่ฉางซี (常羲) เป็นมารดาของพระจันทร์สาวสิบสองดวง (Xu, 2013, p. 481) เล่ากันว่าลูกสาวทั้ง 12 คนของนางแอบลงมาเล่นที่โลกมนุษย์ตอนกลางวัน รู้สึกว่าโลกมนุษย์สวยงามน่าหลงใหล แต่พอตกกลางคืนที่พระอาทิตย์พี่ชายของนางสิ้นสุดการทำงานแล้วโลกก็มีดมืดน่ากลัว พระจันทร์สาวทั้งหมดจึงปรึกษากันว่า อยากจะให้โลกมนุษย์มีแสง

สว่างเหมือนตอนกลางวัน ในเมื่อพวกนางมีรัศมีออกจากกาย น่าจะใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วยการให้แสงสว่างในเวลากลางคืน ฉางซีเห็นด้วยกับลูกสาว จึงให้ลูกสาวผลัดเปลี่ยนกันทำงานคนละเดือน สิบสองคนก็ครบปีพอดี ในแต่ละวัน ฉางซีจะแต่งตัวให้ลูกสาวแตกต่างกันไป ขับรถมารับส่งไปทำงานบนท้องฟ้า มีบางคืนที่พวกนางหายไป เพราะความเป็นผู้หญิงที่มีรอบเดือน ทำให้บางคืนไม่มีพระจันทร์ หรือว่าแห้วเป็นเสี้ยวบ้าง

วิธีจินตนาการถึงความใกล้ชิดกับธรรมชาติ หรือให้ธรรมชาติมีพฤติกรรมเลียนแบบมนุษย์นี้ แสดงถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศดั้งเดิมของชาวจีนสมัยบุพกาล ที่เห็นธรรมชาติมีชีวิตไม่ต่างจากมนุษย์ ดังนั้นพวกเขาจึงไม่เคยคิดจะเอาชนะหรือควบคุมธรรมชาติ มีแต่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสงบสุข อีกทั้งยังแลเห็นว่าธรรมชาติมีพลังอำนาจกลับเหนือนมนุษย์ โดยสังเกตจากการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนสมัยก่อนเพื่อขอพรจากธรรมชาติเมื่อประสบทุกข์ภัยหรืออดอยาก

ธรรมชาติกับการทำลายอำนาจผู้ปกครอง

ภาพลักษณ์ธรรมชาติที่นำเสนอในวรรณกรรมเรื่อง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ที่แฝงนัยของการทำลายอำนาจผู้ปกครอง ยังเห็นได้จากเรื่องเล่าของกุน (紇) วิศวบุษจีน สมัยโบราณผู้แก้ไขปัญหาน้ำท่วม

“ในยุคบุพกาล พื้นที่แต่ละแห่งมักประสบอุทกภัย กุน (紇) ได้แอบขโมยดินซี (息壤) ของจักรพรรดิสวรรค์ไปอุดมวลน้ำ ดินซีคือ ดินวิเศษชนิดหนึ่งสามารถเพิ่มตัวมันเองได้ไม่หยุด เพียงใช้ดินประเภทนี้ก้อนเดียวโยนไปบนผืนดิน มันก็จะเพิ่มดินชนิดเดิมขึ้นอีกเรื่อย ๆ จนกระทั่งกลายเป็นเนินและภูเขา เมื่อผืนดินถมด้วยดินซีแล้ว ผู้คนก็อาศัยบนเขาที่เกิดจากการสะสมของดินชนิดนี้ น้ำท่วมท่วมไม่ถึง และไหลไปตามทางเดินของน้ำในธรรมชาติ เมื่อจักรพรรดิสวรรค์พบว่า กุนขโมยดินซีไปจึงรู้สึกโกรธมาก ส่งเทพองค์หนึ่งไปสังหารกุนตาย และนำดินซีกลับมานับจากนั้นมาผู้คนก็ประสบภัยน้ำท่วมอีกแม้กุนตายไปแล้ว แต่ศพเขาไม่เน่าเปื่อยกลับคงสภาพเดิมอยู่ 3 ปี เมื่อจักรพรรดิสวรรค์ทราบเรื่อง จึงได้ให้เทพสวรรค์องค์หนึ่งใช้มีดวิเศษผ่าท้องกุนออกมาปรากฏว่ามีมังกรตัวหนึ่งออกมาจากท้องกุนเหาะขึ้นสวรรค์ไปศพของกุนกลายเป็นมังกรเหลืออง เลื้อยลงแม่น้ำซางกูเขา บ้างก็บอกว่าศพเขา

กลายเป็นหมีสีเหลือง ต่อมาจักรพรรดิสวรงค์ได้บัญชาให้ตัวยหวิ (大禹) ขุดลอกแม่น้ำ เพื่อให้น้ำไหลออกไป เล่ากันว่าตอนป้องกัน น้ำท่วมนั้น มังกรอิงหลง (应龙) ได้มาช่วยใช้หางกวาดดินทำทางน้ำ ไหลผ่าน เต่าเสียน (玄龟) ช่วยบรรทุกดินซีตามหลังตัวยหวิและเขา ได้นำดินนี้ทำเป็นเขื่อนกันน้ำ การป้องกันน้ำท่วมด้วยวิธีดังกล่าว ทำให้เอาชนะอุทกภัยสำเร็จ จากนั้นมาได้หล้าก็แบ่งเป็นเก้าแคว้น”

(Xu, 2013, pp. 527-528)

เราจะเห็นได้ว่าสมัยบุพกาล มนุษย์ต้องประสบภัยธรรมชาติโดยเฉพาะอุทกภัย อยู่บ่อยครั้ง และมีความพยายามที่จะใช้วิธีธรรมชาติในการป้องกันภัยดังกล่าว ดังเรื่องเล่า ข้างต้น กุนได้ใช้ดินพิเศษกันน้ำไว้ แต่การทำลายอำนาจจักรพรรดิสวรงค์ด้วยการลักขโมย ดินมาป้องกันน้ำท่วม ทำให้กุนต้องพบจุดจบจนถึงแก่ชีวิต แม้ว่าจะด้วยเหตุผลในการ ช่วยเหลือมนุษย์ด้วยกันก็ตาม การนำเสนอภาพวีรบุรุษผู้เอาชนะน้ำท่วม แต่กระทำการ โดยผลการปราศจากคำสั่งผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่าแม้บุคคลผู้นั้นมีความสามารถหรือมี คุณูปการมากเพียงใดก็ตาม ยังต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำบัญชาของผู้มีอำนาจมากกว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างน้ำถูกนำเสนอให้มีภาพที่น่ากลัว ในขณะที่ดินปรากฏในภาพ ของลักษณะของสิ่งที่พึ่งพาได้ของมนุษย์ และยังเป็นวัตถุวิเศษที่ผู้ทรงอำนาจถือครอง กรรมสิทธิ์ขณะที่การควบคุมธรรมชาติโดยปราศจากคำสั่งของผู้มีอำนาจ นับเป็นการท้าทาย อำนาจศูนย์กลาง ซึ่งในสมัยนั้นจีนยังแบ่งเป็นหลายแคว้นไม่ได้เป็นเอกภาพเช่นปัจจุบันนี้ เรื่องทำนองเดียวกันนี้ยังปรากฏให้เห็นในเรื่องเล่าเกี่ยวกับการรบระหว่างชืออิว (蚩尤) กับหวงตี้ (黄帝)⁷ ที่จีนถือเป็นบรรพบุรุษของตนดังนี้

“เล่ากันว่าชือโฮยวเป็นหัวหน้าเผ่าของมนุษย์ยักษ์ที่อาศัยทางตอนใต้ มีพี่น้องทั้งหมด 81 คน ล้วนแต่มีรูปร่างใหญ่โต ศีรษะเป็นทองแดงคอ เป็นเหล็ก ดุร้ายมาก บนศีรษะยังมีเขาแหลมคมสองเขา หูมีขนงอกตั้ง ขันเหมือนกริช พวกเขามีสีดำ หกมือ แม้ว่ามีความแข็งแรงเป็นมนุษย์ แต่เท้ามีกบ เหมือนเท้าวัว กินทราย หินและเหล็กเป็นอาหาร ชำนาญในการใช้อาวุธ

⁷หวงตี้ (黄帝) หัวหน้าเผ่าหนึ่งในสมัยโบราณ เล่ากันว่าสมัยโบราณจีนมีอยู่ 5 เผ่าและมีหัวหน้าเผ่าปกครองได้แก่ หวงตี้ (黄帝) จวนซวิ (颛顼) ตี้คุ (帝喾) เหยา (尧) ซุน (舜) ต่อมาหวงตี้รบชนะทุกเผ่าและตั้งตนเป็นใหญ่ ในดินแดนตอนกลางของจีน ทำให้ชาวจีนเชื่อว่าเขาเป็นบรรพบุรุษของชาวจีนทั้งหมด

ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นง้าว ดาบ ธนู หรือ กริช มีความสามารถในการต่อสู้สูง
เหมาะและเดินบนกำแพงได้ มีความสามารถเกินมนุษย์ทั่วไป

(Xu, 2013, p. 498)

ซือโฮวเคยเป็นขุนพลของเหียนตี้ (炎帝)⁸ ติดตามเหียนตี้ไปรบกับหวงตี้
ที่ทุ่งป่านเฉวียน (阪泉) เมื่อหวงตีรบแพ้ ต้องถอยร่นไปทางใต้ เป็นผู้ปกครองฟากฟ้า
ทางทิศใต้ ซือโฮวแม้จะพ่ายแพ้ แต่ไม่ยอมศิโรราบ มักจะยุให้เหียนตี้ยกทัพไปรบกับ
หวงที่อยู่บ่อย ๆ เพื่อประลองกำลังว่าใครเหนือกว่า แต่ในขณะนั้นเหียนตี้ชราภาพ
ไม่มีความตั้งใจจะแย่งชิงความเป็นใหญ่ต่อไปแล้ว ซือโฮวเห็นเหียนตี้อ่อนแอไร้
ความสามารถ จึงตัดสินใจไปรบด้วยตนเอง เขาไปเกลี้ยกล่อมพี่น้องของตนที่กล้าหาญ
และยังไปชักชวนเผ่าจิวหลี (九黎) ทางใต้เผ่าจิวหลีแต่เดิมก็ไม่พอใจการปกครองของ
หวงตี้ จึงร่วมกับซือโฮวไปรบกับหวงตี้ นอกจากนั้น บรรดาภูตผีปีศาจตามป่าเขาลำเนา
ไพร ก็ยอมอยู่ใต้อำนาจของซือโฮวไปรบด้วย ดังนั้นซือโฮวจึงนำทัพด้วยธงของเหียนตี้
ปราบปรามไปถึงตอนเหนือ และเข้าสู่สมรภูมิการรบกับหวงตี้ที่นั่น ช่วงแรกสุด ซือโฮวใช้
เวทมนตร์คาถา บันดาลให้ท้องฟ้าเต็มไปด้วย เมฆหมอกสีดำบดบังกองทัพหวงตี้ไม่ให้แล
เห็นทิศทาง ทำให้ตกอยู่ในวงล้อมทัพซือโฮว ผู้คนและม้าศึกถูกฆ่าตายไปมาก ในช่วง
สถานการณ์คับขันนั้น เฟิงโฮ่ว (风后) ขุนนางผู้หนึ่งของหวงตี้ได้ใช้ปัญญานำขบวนลาด
สังเกตการณ์เคลื่อนที่ของดาวเหนือ แล้วประดิษฐ์รถเข็มทิศอันหนึ่งขึ้นมา บรรณมีคนกระ
ใช้มือชี้ไปทางทิศใต้ตลอดเวลา ไม่ว่ารถจะหมุนไปทางไหน ทำให้หวงตี้อาศัยรถคันนี้ออก
จากวงล้อมไปได้

ซือโฮวเห็นว่าใช้เมฆหมอกไม่ได้ผล จึงได้ส่งบรรดาภูตผีปีศาจออกรบเป็นครั้งที่สอง
บรรดาปีศาจเหล่านี้แผดเสียงแปลกประหลาด ทำให้ผู้คนใจสั่น ไพร่พลของหวงตี้ถูกเขย่า
วิญญาน จนตกอยู่ในสภาพการณีย่ำแย่ ทันใดนั้นหวงตี้ก็คิดว่าพวกอมนุษย์เหล่านี้
กลัวเสียงมังกร จึงให้ไพร่พลรีบใช้เขาควายและเขาแกะเป่าเป็นเสียงมังกร พวกภูตผีปีศาจ
จึงกลัวกันระส่ำระสายหนีกันอย่างโกลาหล ทำให้ทัพหวงตี้มีโอกาสดำรงรบ ต่อมาหวงตี้
ได้เรียกมังกรอิงหลงอายุพันปีมาพ่นน้ำ เพื่อให้ท่วมกองทัพซือโฮว ขณะที่ซือโฮวชวน
แม่ทัพหลมฝุนมาบันดาลลมฝนครั้งใหญ่ ปราบมังกรอิงหลงลงได้ ทำให้ทหารของหวงตี้

⁸เหียนตี้ (炎帝) ตำนานเล่าว่า “เหียนตี้” เป็นเจ้าครองแคว้นแห่งหนึ่งในยุคหินใหม่ของจีน ปราบกฎปลั๊กบัณเฑาะว์เป็นคนที่
มีเขาอยู่บนศีรษะ มีก่าหญาหลายชนิด จึงเชื่อว่าเป็นผู้ค้นพบสมุนไพรรักษาโรค ได้เข้าร่วมกับหัวหน้าเผ่าของหวงตี้
ปกครองจีนในสมัยโบราณ จึงมีคำกล่าวที่ว่าชาวจีนเป็น “บุตรหลานของหวงตี้และเหียนตี้” (炎黄子孙)

จนน้ำตายไปไม่น้อย หวงตี้ชวนลูกสาวของตนคือ นหวีปา (女魃) ที่ตัวมีแต่ความร้อนไม่ว่าจะมีน้ำมากเท่าใด นางก็ทำให้แห้งได้หมด เมื่อนางเข้าร่วมทัพ บรรดาฉกฉวยก็สงบท้องฟ้าสลดใส น้ำแห้งเหือดไปหมด บรรดากองทัพซือโฮยเห็นสภาพการณ์ดังกล่าวเกิดความสงสัยสับสน ในระหว่างที่พวกเขาจิตใจไม่สงบอยู่นั้น มังกรอิงหลงได้นำทัพพุ่งไปข้างหน้า ฆ่าไพร่พลของซือโฮยตายไปมาก และยังสังหารพี่น้องของซือโฮยไปหลายคน หลังการพ่ายแพ้ครั้งแรก ซือโฮยเสียหายอย่างหนัก เหลือไพร่พลไม่ถึงครึ่งหนึ่ง ถ้าหากไม่ยอมแพ้ มีแต่ตายกันหมด ทุกคนก็รู้สึกหวาดกลัว” (Xu, 2013, pp. 499-501)

แม้ว่าหวงตี้จะประสบชัยชนะดังกล่าวข้างต้น แต่ทว่าซือโฮยยังยกทัพมารบกับหวงตี้ต่อเนื่อง ๆ แต่ยังไม่สามารถเอาชนะได้จึงไปชวนเผ่าควาฟู่ (夸父族) มาช่วยรบ ในที่สุด จักรพรรดิสวรรค์ได้ส่งคนหวั่นกชื่อว่า “เสวียนนหวี” (玄女) มาเป็นเสนาบดีที่ปรึกษาในการหากลยุทธ์ปราบทัพซือโฮย ในที่สุดก็รบชนะ และนำตัวซือโฮยมาลงโทษ เมื่อเพชฌฆาตตัดศีรษะซือโฮยแล้ว ได้ปลดโซ่ตรวนที่ติดเลือดออกจากคอซือโฮย โซ่ตรวนติดเลือดดังกล่าวกลายเป็นป่าต้นเมเปิลอย่างรวดเร็ว ใบไม้ต้นเมเปิลทุกใบเป็นสีแดง เล่ากันว่าป็นรอยเลือดของซือโฮย และสัญลักษณ์ความเคียดแค้นของเขา มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า “ต้นเมเปิลที่ขึ้นบนเขาเซ่ง (宋山) กลายสภาพมาจากซือโฮย หลังการพิสูจน์ทางโบราณคดีพบว่า ต้นเมเปิลอาจเป็นต้นเมเปิลจีน (枫香树) ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ใบไม้เปลี่ยนเป็นสีแดงในฤดูใบไม้ร่วง สวยงามมาก ทักษะสภาพในฤดูใบไม้ร่วงของจีนทางใต้ก็คือใบไม้สีแดงของต้นไม้นี้” (Xu, 2013, p. 502)

ภาพของธรรมชาติที่ปรากฏในการรบระหว่างหวงตี้และซือโฮย นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการต่อต้านและทำลายอำนาจศูนย์กลางในสมัยก่อนแล้ว ยังบ่งบอกถึงจุดจบของการทำลายอำนาจผู้ปกครอง แสดงให้เห็นร่องรอยของการปกครองแบบพ่อปกครองลูกในสมัยบุพกาลของจีน การนำเสนอฉากการรบที่เต็มไปด้วยสภาพปั่นป่วนทางธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการแพ้ชนะในสงคราม เสียงของสัตว์ในเทพนิยายดังเช่นมังกรที่ข่มขวัญบรรดาภูตผีปีศาจ ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงการแลเห็นความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติของชาวจีนสมัยบุพกาล ธรรมชาติทำให้ทั้งคุณและโทษไปพร้อม ๆ กัน แล้วแต่ว่ามนุษย์จะปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมเชิงนิเวศเหล่านั้นอย่างไร ธรรมชาติแวดล้อมในยามสงครามดังกล่าวข้างต้น เป็นภาพธรรมชาติที่แลดูน่าหวาดกลัว ชัยชนะพลังของสงครามทำลายล้างขณะเดียวกันจินตนาการเกี่ยวกับทิวทัศน์ป่าต้นเมเปิลสีแดงเพลิงในช่วงฤดูใบไม้ร่วงของจีนกลับไม่ได้โรแมนติคอย่างที่คาดคิด เพราะต้นไม้ดังกล่าวตามความเชื่อของคนโบราณคือ

สัญลักษณ์ความเคืองแค้นของเทพชื้อโฮยวที่มีต่อหวงตี้ ปฐมบรรพบุรุษของชาวจีน นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดการกลับคืนสู่ธรรมชาติของชาวจีน

นอกจากภาพลักษณ์ธรรมชาติที่แสดงออกถึงการท้าทายอำนาจผู้ปกครองข้างต้น “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ยังมีเรื่องเล่าของการท้าทายอำนาจผู้ปกครอง และทำให้ตายแล้วไปเกิดใหม่เป็นต้นไม้ คือ เรื่องเล่าที่มาของต้นเซียงซือ (相思树) กล่าวถึงชายหนุ่มนาม “หันผิง” (韩萍) มีภรรยาหน้าตางดงามทำให้กษัตริย์แคว้นซ่งนามว่า “ซ่งคังหวาง” (宋康王) คิดจะช่วงชิงภรรยาของเขามาเป็นนางสนม จึงได้จับหันผิงมากักขัง หันผิงฆ่าตัวตายในคุก ภรรยาทราบข่าวจึงฆ่าตัวตายตาม ก่อนตายภรรยาหันผิงได้เขียนพินัยกรรมว่าให้ผิงนางรวมกับสามี แต่กษัตริย์แคว้นซ่งไม่ยอม กลับฝังพวกเขาไว้คนละหลุม ปรากฏว่าไม่นานนักชาวบ้านก็เห็นต้นไม้ต้นหนึ่งงอกบนหลุมศพทั้งสองแล้วโน้มกิ่งก้านหากัน เหมือนงอกมาจากรากเดียวกัน จากนั้นจะมีนกเป็ดน้ำคู่หนึ่งมาพักอาศัยใต้ไม้นี้ดังกล่าว” (Wang & Du, 2012, p. 119) ชาวซ่งจึงเรียกชื่อต้นไม้ว่า “ต้นเซียงซือ” (Jing, 2011) การตายแล้วไปเกิดใหม่ของสามีภรรยาคูนี้ สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกที่ต่อต้านผู้มีอำนาจเหนือกว่า แม้ว่าพวกเขาจะพ่ายแพ้ต่ออำนาจผู้ปกครองขณะยังเป็นมนุษย์ แต่ในที่สุดก็สามารถอยู่ร่วมกันหลังจากไปเกิดใหม่เป็นต้นไม้หรือสัตว์

ธรรมชาติกับชีวิตที่เป็นอมตะ

การหลอมรวมร่างกับพืชหรือสัตว์ตามธรรมชาติของเทพต่าง ๆ หรือมนุษย์ในหนังสือ “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ยังบ่งบอกนัยของความปรารถนายากมีชีวิตที่เป็นอมตะของชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นการให้กำเนิดลูกหลานว่านเครือสืบต่อไปเรื่อย ๆ ดังเนื้อเรื่องในช่วง “คัมภีร์ไกลโพ้นตอนเหนือ” 《大荒北经》 ดังนี้

“มีอีกแคว้นชื่อว่า “เหมามิน” (毛民国) ใช้ชื่อว่า “อี” (依) บริโภคข้าวฟ่างเหลือง (黄米) สามารถฝึกสัตว์ได้ 4 ชนิด “ตัวยหวิ” (大禹) ให้กำเนิด “จวินกั๋ว” (均国) จวินกั๋วให้กำเนิด “อ้อ๋าย” (役采) “อ้อ๋าย” ให้กำเนิด “ซิ่วเจี๋ย” (修軫) ซิ่วเจี๋ยสังหาร “ซัวเหริน” (绰人) ”

(Xu, 2013, p. 494)

ขณะที่เนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนในแคว้นเซวียนเยหวิยน (轩辕国) แสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตยืนยาวของผู้คน ดังนี้

“ทางด้านเหนือของแคว้นหนวี่จื่อ (女子国) ใกล้กับภูเขาล่ง (穷山) มีดินแดนแห่งหนึ่งเรียกว่า “แคว้นเซวียนเยหวิ้น” ประชากรของที่นี่คนที่ไม่อายุยืนจะอยู่ได้ถึง 800 ปี ผู้คนแคว้นนี้มีร่างเป็นงู ศีรษะเป็นมนุษย์หางงูยาวพันเหนือศีรษะ” (Xu, 2013, p. 49)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาอยากมีชีวิตยืนยาวของมนุษย์บุพกาล จึงได้นำลักษณะพิเศษของสัตว์บางอย่าง เช่น งู มาหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับร่างกายมนุษย์ เนื่องจากการสังเกตเห็นงูลอกคราบตามธรรมชาติ แล้วไม่ตาย เหมือนมีชีวิตเป็นอมตะ ทำให้เข้าใจว่ามีความสามารถพิเศษเหนือคนทั่วไป จึงได้จินตนาการคนร่างที่มีชีวิตยืนยาว และยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวจีนคือ “หวงตี้” (黄帝) ว่าถือกำเนิดมาในแคว้นนี้ ยิ่งเป็นการตอกย้ำแนวคิดชีวิตที่เป็นอมตะที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อมาในสมัยหลัง เมื่อชาวจีนโดยเฉพาะผู้มีอำนาจในการปกครองหรือชนชั้นสูงเช่น จักรพรรดิฉินซี พระนางซูสีไทเฮา พยายามแสวงหาอายุวัฒนะ เพื่อจะได้กินแล้วมีอายุยืนยาว หรือเทพนิยายเกี่ยวกับวันไหว้พระจันทร์ที่กล่าวถึงฉางเอ๋อ (嫦娥) นางฟ้าที่แอบกินยาอายุวัฒนะของสามี และเหาะขึ้นไปบนสวรรค์ ใช้ชีวิตอยู่บนดวงจันทร์

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในวรรณกรรมจีนโบราณเรื่อง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ด้วยกรอบแนวคิดวรรณกรรมเชิงนิเวศร่วมกับหลักปรัชญาจีนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติพบว่า จิตสำนึกเชิงนิเวศที่สำคัญซึ่งสะท้อนผ่านงานประพันธ์เรื่องนี้ได้แก่ แนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ภูเขาอันกวีชาวจีนหลายท่านได้ศึกษาวิจัยอย่างละเอียดและได้ข้อสรุปว่า “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เป็นหนังสือเกี่ยวกับภูมิศาสตร์เล่มแรก ๆ ในประวัติศาสตร์จีน เพราะบรรยายสภาพที่ตั้งของภูเขาหรือเทือกเขาหลายแห่งตรงตามสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์จีนในปัจจุบัน อีกทั้งการบอกเล่าถึงแหล่งกำเนิดสรรพชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ของพรรณพืชและสัตว์นานาชนิดตามภูเขาหลายลูก บรรยายสรรพคุณพันธุ์ไม้หรือสมุนไพรในธรรมชาติแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามหลักคิดของจิตสำนึกเชิงนิเวศที่มุ่งให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวิถีความเป็นอยู่ของมนุษย์ เราย่อมต้องให้ความสำคัญเคารพยำเกรง “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” จึงได้บรรยาย

ภาพลักษณ์เทพประจำเขาพร้อมวิธีเช่นไหว้อย่างละเอียด สะท้อนหลักคิดว่าชาวจีนสมัยโบราณมองว่าสรรพสิ่งในโลกนี้มีจิตวิญญาณอันควรแก่การเคารพ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติสุข อันเป็นปรัชญาแนวคิดสากลของมนุษย์ในอดีต แนวคิดดังกล่าวยังสะท้อนจากการบรรยายพฤติกรรมเยี่ยงมนุษย์ของธรรมชาติใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เช่น แม่พระอาทิตย์และแม่พระจันทร์อาบน้ำให้ลูกก่อนไปปฏิบัติหน้าที่ แสดงให้เห็นจินตนาการของมนุษย์ที่มองว่าธรรมชาติมีวิถีชีวิตไม่ต่างจากมนุษย์ จึงควรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสอดคล้องกับแนวคิดวรรณกรรมเชิงนิเวศที่ต่อต้านแนวคิดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เนื่องจากมองว่าวิถีธรรมชาติก็ไม่ต่างจากมนุษย์

แนวคิดความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่สะท้อนจิตสำนึกเชิงนิเวศใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” เป็นต้นกำเนิดแนวคิด “ฟ้าคนรวมกันเป็นหนึ่ง” ของจีน และยังแฝงจิตสำนึกของการบูชาสัตว์ประจำเผ่าหรือโทเท็ม ไม่ว่าจะเป็นการบูชาเทพธำรงนก การเคารพเทพธำรง การเคารพบูชา “มังกร” สัตว์สัญลักษณ์สำคัญที่ปรากฏร่องรอยในตำนานเรื่องเล่าหลายเรื่องของจีน เห็นได้ว่าสัตว์เทพเหล่านี้ปรากฏรูปลักษณะที่ผสมผสานระหว่างมนุษย์กับสัตว์จริงในธรรมชาติในวรรณกรรมเรื่องนี้ สะท้อนจิตสำนึกมนุษย์ที่ปรารถนาจะเลียนแบบธรรมชาติของสัตว์ และความสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่แฝงอยู่ในร่างเดียวกัน อีกทั้งการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพชีวิตในธรรมชาติที่มนุษย์อาจตายแล้วไปเกิดเป็นพืชหรือสัตว์ชนิดใดก็ได้ สภาพการตายแล้วกำเนิดใหม่เป็นสรรพสิ่งในธรรมชาติยังส่งอิทธิพลต่อวรรณกรรมจีนยุคหลัง เมื่อตัวละครเอกในวรรณกรรมจีนมีอดีตชาติเป็นต้นไม้ ก้อนหิน หรือสัตว์บางชนิดก่อนเวียนว่ายตายเกิดมาเป็นมนุษย์ในภพใหม่

นอกจากจิตสำนึกเชิงนิเวศที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ หรือการหลอมรวมเป็นหนึ่งตามหลักคิดของปรัชญาจีนที่ปรากฏใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” แล้ว แนวคิดการเอาชนะธรรมชาติหรือต่อต้านธรรมชาติของมนุษย์โดยเฉพาะสภาพอุทกภัยที่จีนประสบมาตั้งแต่อดีตกาล และเป็นภัยธรรมชาติสำคัญที่จีนยังคงเผชิญมาถึงปัจจุบันยังเป็นอีกภาพสะท้อนที่สำคัญที่ทำให้เห็นว่ามนุษย์มีความคิดในการเอาชนะธรรมชาติมาแต่อดีตเป็นจิตสำนึกเชิงนิเวศอีกประการที่พบใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” แต่ภาพการทำลายอำนาจธรรมชาติของวีรบุรุษชาวจีนในวรรณกรรมดังกล่าว นำเสนอในสภาพของการทำลายอำนาจศูนย์กลาง เวกเช่นการขโมยดินของจักรพรรดิมาอุดมลงน้ำของ “กุ่น” หรือการออกรบกับ “หวงตี้” ของ “ซือโฮว” และพบจุดจบด้วยความพ่ายแพ้ ถูก “หวงตี้” ลงโทษตัดศีรษะตายไปเกิดเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง และภาพลักษณ์ธรรมชาติที่ได้รับการพรรณนาในฉากดังกล่าวก็เป็นภาพที่น่าหวาดกลัว แสดงถึงผลลัพธ์ของการทำลายธรรมชาติผู้เป็นใหญ่

ที่เสมือนการทำทายอำนาจผู้ปกครอง จนพบโศกนาฏกรรมในท้ายสุด มโนทัศน์ในการเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ยังแสดงให้เห็นผ่านการหลอมรวมเป็นร่างเดียวกับสัตว์เพื่อยกย่องชีวิตอมตะ เพราะสัตว์บางชนิดลอกคราบตามธรรมชาติแล้วไม่ตาย เช่น งู แนวคิดดังกล่าวสืบเนื่องมาในภายหลังด้วยการแสวงหาอายุวัฒนะของจักรพรรดิฉิน หรือเทพนิยายบางเรื่องที่เล่าถึงการกินยาอายุวัฒนะแล้วอายุยืน

การศึกษาแนวคิดจิตสำนึกเชิงนิเวศใน “คัมภีร์ขุนเขาและทะเล” ล้วนเป็นการมุ่งเน้นไปที่บทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของงานประพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่ได้ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางตามแนวทางศึกษาวรรณกรรมเชิงนิเวศ นอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตัวบทที่ถ่ายทอดออกมายังสอดคล้องกับหลักปรัชญาจีนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ที่เห็นว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว มีวงจรวัฏจักรที่หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา พฤติกรรมของสรรพสิ่งในธรรมชาติไม่ต่างจากมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์กับธรรมชาติจึงควรอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

References

- Branch, M. P. (2018, September 20). *Defining ecocritical theory and practise*. http://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf
- Cokinos, C. (2018, September 27). *What is ecocritism*. http://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_DefiningEcocrit.pdf
- Fan, Y. L. (2015). The image and cultural implication of human bird God in the The Classic of the Great Wilderness. *Lantai Shijie*, 2015(3), 45-46. [in Chinese]
- Fan, Y. Y. (2017). The images of gods and beats in “The Classic of Mountains and Seas”. *Journal of Changchun Education Institute*, 33(9), 12-17. [in Chinese]
- Jia, L. X. (2018). Mythological factors in Tang Chuanqi: From The Classic of the Great Wilderness to Tang Chuanqi. *Literature Study*, 2018(6), 20-24. [in Chinese]

- Jing, W. X. (2011). *The Classic of Great Wildness and the primitive religious beliefs* [Unpublishes Master's Thesis]. Sichuan Normal University. [in Chinese]
- Liu, Q. H. (2012). *Ecological literature*. The University of Renmin Press. [in Chinese]
- Meng, P. Y. (2004). *Man and nature; The ecological view of Chinese philosophy*. The University of Renmin Press. [in Chinese]
- Newman, L. (2018, September 29). *Marxism and ecocriticism*. https://www.academia.edu/4234056/Marxism_and_ecocritism
- Sangkanpanthanonth, T. (2013). *Ecocritism in Thai literature*. Nakhon Press. [in Thai]
- Wang, B., & Du, Y. (2012). A preliminary study of the original religious belief of The Classic of the Shan Hai Jing. *Journal of Dalian Maritime University*, 11(4), 118-121. [in Chinese]
- Wang, S. D. (2008). *Ecological consciousness and contemporary Chinese literature*. Chinese Academy of Social Sciences Press. [in Chinese]
- Xu, J. L. (2014). *The ecological criticism from the perspective of Shan Hai Jing Research* [Unpublishes Master's Thesis]. Chongqing University. [in Chinese]
- Xu, K. (2013). *Shan Hai Jing*. Xi'an. Normal University Press. [in Chinese]

อุปลักษณณ์โน้ตศน์ “ใจเป็นภาชนะ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน

Conceptual Metaphor “THE HEART IS A CONTAINER” in Thai in Comparison with Mandarin Chinese

Received: January 7, 2019

Yao Siqui¹

Revised: May 15, 2019

Accepted: October 27, 2019

Abstract

This research aims to study and analyse the figurative meaning of “heart” when used as a metaphor and concept reflecting a container. In addition, it comparatively studies the conceptual metaphor “THE HEART IS A CONTAINER” in Thai and Chinese, following the cognitive linguistics theories on conceptual metaphor and image schema. The findings indicate that there are both similarities and differences in the cognition and comprehension of “heart” as a container in the two languages. The “THE HEART IS A CONTAINER” concept in both Thai and Chinese can be understood from the attributes and compositions of CONTAINER schema, which consist of three elements, namely interior, boundary, and exterior. “Heart” is viewed as a container that can be used to contain things with a boundary separating its internal and external sections. The internal section may be entered, while something may emerge from it. Differences do exist between Thai and Chinese approaches to the terms “container” and “heart,” possibly due to cultural factors in varying social settings. Thus, the comparison of the conceptual metaphor “THE HEART IS A CONTAINER” in Thai and in Chinese allows those who study both of these

¹ดร. คณะภาษาและวัฒนธรรมตะวันออก มหาวิทยาลัยภาษาและการค้าต่างประเทศกว่างตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน
Ph.D., Faculty of Asian Languages and Cultures, Guangdong University of Foreign Studies, P. R. China

Corresponding Author: E-mail: krisevaysq@hotmail.com

languages to comprehend the specific differences within the differing cultural senses. It helps people with different cultural backgrounds exchange and communicate across cultures more effectively.

Keywords: cognitive linguistics, conceptual metaphor, language and culture, “THE HEART IS A CONTAINER”

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความหมายเปรียบเทียบของ “ใจ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์และสะท้อนมโนทัศน์ว่าเป็นภาชนะ พร้อมทั้งศึกษาอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาชนะ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีนตามแนวคิดทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานในประเด็นเกี่ยวกับอุปลักษณ์มโนทัศน์และผังภาพ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้และทำความเข้าใจว่า “ใจ” เหมือนเป็นภาชนะในภาษาทั้งสองมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน กล่าวคือ มโนทัศน์ “ใจเป็นภาชนะ” ทั้งในภาษาไทยและภาษาจีนสามารถทำความเข้าใจจากคุณสมบัติและองค์ประกอบของผังภาพภาชนะ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ส่วนภายใน การกั้น และส่วนภายนอก โดยมองว่า “ใจ” เหมือนเป็นภาชนะที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ใช้เก็บบรรจุสรรพสิ่ง มีขอบเขตกั้นระหว่างส่วนที่เป็นภายในและภายนอก และมีช่องทางให้เข้าไปบริเวณภายในหรือบางสิ่งที่อยู่ภายในก็ออกไปยังภายนอกได้ นอกจากความเหมือนกันที่ผู้ใช้ภาษาทั้งสองล้วนได้นำมโนทัศน์ “ภาชนะ” มาทำความเข้าใจมโนทัศน์ “ใจ” แล้ว ยังมีตัวอย่างที่แสดงความแตกต่างระหว่างภาษาไทยและภาษาจีนอยู่หลายประการ ทั้งนี้อาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่ต่างกันในแต่ละสังคม เพราะฉะนั้น การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาชนะ” ในภาษาไทยและภาษาจีน ทำให้ผู้ที่ศึกษาภาษาทั้งสองสามารถเข้าใจในสภาพความแตกต่างจำเพาะที่มีอยู่ในรูปแบบการรับรู้ทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน ช่วยให้กลุ่มคนที่มิเบื่องหลังทางวัฒนธรรมที่ต่างกันนั้น สามารถทำการแลกเปลี่ยนสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ภาษาศาสตร์ปริชาน อุปลักษณ์มโนทัศน์ ภาษาและวัฒนธรรม มโนทัศน์ “ใจเป็นภาชนะ”

บทนำ

อุปลักษณภาษาณะ (Container Metaphor) เป็นประเภทย่อยของอุปลักษณที่มีความคล้ายคลึงกันกับอุปลักษณเชิงภวสัมพันธ (Ontological Metaphor) ภาษาณะเป็นสิ่งที่มีความลักษณะการแบ่งขอบเขตได้ชัดเจนมาก ซึ่งมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ภายใน (interior) ภายนอก (exterior) และเส้นแบ่งเขตหรือขอบเขต (boundary) (Lakoff, 1987, p. 272) มนุษย์มักจะนำคุณสมบัติต่าง ๆ ของมโนทัศน์ภาษาณะมาใช้ในการสร้างมโนทัศน์อื่นโดยอัตโนมัติ เพื่อทำความเข้าใจในมโนทัศน์นามธรรมได้โดยผ่านการใช้อุปลักษณภาษาณะ ขอบเขตลานสายตา (visual field) สามารถถูกนับว่าเป็นภาษาณะได้ ดังเช่น วัตถุสามารถเข้ามาและออกไปจากลานสายตาของมนุษย์ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ก็สามารถเข้าใจได้ด้วยแง่ของภาษาณะ ผู้คนสามารถมองผู้ และสลัดพ้นออกจากการทำงานที่ไม่สมดังปรารถนา (Lakoff, 1999; Lakoff & Johnson, 1980; 2003)

นอกจากนี้ Reddy (1993; as cited in Lakoff & Johnson, 2003, p. 10) ยังได้กล่าวถึงอุปลักษณช่องทาง (CONDUIT metaphor) ซึ่งเป็นหนึ่งในแบบอย่างของอุปลักษณภาษาณะ โดยนำ “ภาษา” มาเปรียบเทียบกับ “ภาษาณะ” ขณะที่ผู้คนใช้ภาษาไม่สามารถรับความเห็นของอีกคนหนึ่งได้โดยผ่านความคิดของฝ่ายตรงข้ามได้โดยตรง เพราะความคิดเป็นนามธรรม เป็นมโนทัศน์ที่ไร้รูป มีอาจเป็นเหมือนดังเช่นวัตถุที่มอบให้ผู้อื่นได้ ถ้าหากภาษาสามารถนำความคิดส่งต่อให้ผู้อื่นได้ จะต้องวางอยู่ในภาษาณะ หรืออุปกรณ์ลำเลียง ซึ่งประเภทภาษาณะที่ดีก็คือ คำศัพท์ ประโยค ย่อหน้า ฯลฯ เมื่อได้นำแนวความคิดใส่เข้าไปในคำศัพท์ หรือในประโยค ก็จะเหมือนเช่นเดียวกันกับการนำวัตถุใส่ลงไปในภาษาณะ การส่งผ่านภาษา เหมือนดังการนำวัตถุ (ความคิด) ที่บรรจุในภาษาณะ (ประโยค) ส่งผ่านออกไป กระบวนการรับการสื่อสารทางภาษา ก็เหมือนดังเช่นการที่ผู้รับสารหยิบเอาวัตถุออกมาจากภาษาณะ ด้วยเหตุนี้ภาษาจึงถูกมองว่าเป็นภาษาณะที่มีขอบเขต ขณะที่ความคิด และข้อมูลในการสื่อสารก็ยังเหมือนวัตถุที่อยู่ในภาษาณะ นอกเหนือจากนี้ กิจกรรมเชิงพฤติกรรม เวลา (time) และสถานะทางสังคม ล้วนสามารถอุปลักษณความเป็นมโนทัศน์แบบภาษาณะได้ (Lakoff & Johnson, 1980; Yu, 1998, pp. 148-149; Lan, 2003) ซึ่งก็คือการนำคุณสมบัติของมโนทัศน์ภาษาณะที่เป็นรูปธรรมถ่ายโยงไปยังมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรมยิ่งขึ้น

อุปลักษณภาษาณะเป็นอุปลักษณที่ก่อรูปขึ้นภายใต้ฐานคุณสมบัติของผังภาพภาษาณะ (CONTAINER schema) ซึ่งผังภาพภาษาณะในฐานะที่เป็นแนวคิดสำคัญในภาษาศาสตร์ปริชาน แสดงบทบาทอันสำคัญเช่นกันในกระบวนการทางปริชานของมนุษย์

ผังภาพภาษาหนึ่งเป็นหนึ่งในประเภทผังภาพระดับพื้นฐานที่สุด ซึ่งเกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิตประจำวันของผู้คน (Johnson, 1987; Evans & Green, 2006) โดยร่างกายของมนุษย์เองก็สามารถพิจารณาเป็นภาษาแบบสามมิติได้ มีการสูดออกซิเจน “เข้าไป” และคายคาร์บอนไดออกไซด์ “ออกมา” การรับประทานอาหาร “เข้าไป” และการขับของเสียที่ตกค้าง “ออกมา” เป็นต้น และยังมีประสบการณ์ทางร่างกายที่เชื่อมประสานระหว่างกันกับโลกภายนอก อย่างการเข้าไปและออกจากห้อง และยานพาหนะ ประสบการณ์ทางกายภาพซึ่งถูกหมายรวม (contained) โดยภาษา หรือเป็นภาษาที่หมายรวมวัตถุอื่นเอาไว้ที่ปรากฏอย่างจำเริญในชีวิตประจำวันดังกล่าว ทำให้ในสมองของผู้คนค่อย ๆ ก่อรูปผังภาพภาษา (Johnson, 1987; as cited in Lakoff, 1987, p. 271; Evans & Green, 2006) ส่วนผังภาพภาษาปรากฏอยู่เป็นสากลภายในความคิดของมนุษย์ และมีผลกระทบต่อการแสดงออกทางการใช้ภาษาอีกด้วย (Ungerer & Schmid, 2006)

“ใจ” ในฐานะที่เป็นอวัยวะของร่างกายมักจะถูกสร้างมโนทัศน์ว่าเป็นภาษาในการบรรจุความคิดความรู้สึกของมนุษย์ (Kövecses, 1995; Velasco, 2001; Niemeier, 2000; Maalej, 2004; Aksan, 2006; Cervel, 2013) ถึงแม้อุปลักษณ์และมโนทัศน์ “ใจ” เป็นประเด็นที่ได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายในหลากหลายภาษา (Ikegami, 2008; Occhi, 2008; Yoon, 2008; Yu, 2007; 2008; 2009; Maalej, 2008) และงานวิจัยหลายชิ้น (Maalej, 2008; Velasco, 2001; Cervel, 2013) ล้วนได้เสนอว่า การนำมโนทัศน์ภาษามาทำความเข้าใจใจมโนทัศน์ “ใจ” เป็นประเด็นที่น่าสนใจ แต่งานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาษา” ยังน้อยมากและขาดการศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาษา” แบบข้ามภาษาและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสังเกตเห็นว่า การใช้รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ “ใจ” ซึ่งสะท้อนมโนทัศน์ “ใจเป็นภาษา” และมีโครงสร้างที่เหมือนกันระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีน แต่ความหมายเปรียบเทียบที่แสดงออกมาอาจแตกต่างกันออกไป อย่างเช่น คำว่า “เปิดใจ” มีความหมายว่า การเปิดรับความคิด ซึ่งสามารถแปลคำต่อคำเป็นภาษาจีนว่า 开心 /k'ar⁵⁵ ein⁵⁵/ (เปิด-ใจ) แต่ความหมายกลับมีความแตกต่างกัน โดยในภาษาจีนมีความหมายว่าความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งนี้จึงไม่เพียงแต่กลายเป็นความยุ่งยากสำหรับผู้เรียนภาษาที่สอง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาจีนที่ต้องพยายามทำความเข้าใจในกรณีที่เกิดการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม แต่ยังถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่เห็นควรให้มีการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาษา” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างของ

ผู้ใช้ภาษาทั้งสองแสดงอุปลักษณะ “ใจ” กับมโนทัศน์ “ภาชนะ” ในลักษณะใด ซึ่งเป็นไปได้ที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดหรือความเข้าใจของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อเรื่อง “ใจ” อันเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณะมโนทัศน์ “ใจเป็นภาชนะ” ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาจีน โดยมีแหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้ในการวิจัยและระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเลือกแหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกแหล่งข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลภาษาไทย: งานวิจัยนี้เลือกเก็บรวบรวมข้อมูลภาษาไทยจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Thai National Corpus in Chulalongkorn University, TNC) โดยใช้วิธีสืบค้นด้วยคำว่า “ใจ” เป็นคำสำคัญ และสืบค้นข้อมูลในหน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 จำนวนทั้งสิ้น 5,000 ประโยค

1.2 ข้อมูลภาษาจีน: งานวิจัยนี้เลือกเก็บรวบรวมข้อมูลภาษาจีนจากคลังข้อมูลภาษาจีนสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยภาษาและวัฒนธรรมแห่งกรุงปักกิ่ง (BLCU Chinese Corpus, BCC) โดยใช้วิธีสืบค้นด้วยคำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) เป็นคำสำคัญ และสืบค้นข้อมูลในหน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2559 จำนวนทั้งสิ้น 5,000 ประโยค ภายหลังจากการคัดประโยคซ้ำ และประโยคที่ไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้ ออกเหลือข้อมูลประโยคที่เหมาะสมกับขอบเขตงานวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 4,557 ประโยค

2. การคัดเลือกข้อมูล

วิธีดำเนินการคัดเลือกข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้พิจารณาตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.1 คัดเลือกข้อมูลภาษาเฉพาะคำว่า “ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนใช้เป็นอุปลักษณะเท่านั้น กล่าวคือ งานวิจัยนี้ไม่ศึกษาตัวอย่างที่บ่งชี้ถึงความหมายประจำรูปคำของคำว่า “ใจ” และคำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) เช่น คำว่า “หัวใจ” “ใจเต้น” ในภาษาไทย และคำว่า 心脏/cin⁵⁵tsaŋ⁵¹/(หัวใจ) 心跳/cin⁵⁵thiau⁵¹/(ใจเต้น) ในภาษาจีน

2.2 คัดเลือกเฉพาะตัวอย่างประโยคกรณีที่ว่า “ใจ” และคำว่า 心/ein⁵⁵/(ใจ) ปรากฏร่วมกับคำที่มีคุณสมบัติทางความหมายเกี่ยวกับภาษาชนเท่านั้น เช่น คำว่า “ในใจ” “นอกใจ” “เข้าใจ” ฯลฯ ในภาษาไทย และคำว่า 内 心/nei⁵¹ ein⁵⁵/(ใน-ใจ), 外 心/uai⁵¹ ein⁵⁵/(นอก-ใจ), 入 心 /ɿu⁵¹ ein⁵⁵/(เข้า-ใจ) ฯลฯ ในภาษาจีน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อคัดเลือกข้อมูลประโยคของทั้งสองภาษาตามข้อ 2.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มา ศึกษาและวิเคราะห์ความหมายเปรียบเทียบของ “ใจ” กรณีที่ “ใจ” ในภาษาไทยและ 心/ein⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนใช้เป็นอุปลักษณ์และสะท้อนมโนทัศน์ว่าเป็นภาษาชน โดยอาศัย ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณ (cognitive linguistics) ในประเด็นเกี่ยวกับอุปลักษณ์มโนทัศน์ (conceptual metaphor) และผังภาพ (image schema) มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ข้อมูลในแต่ละภาษา จากนั้นวิเคราะห์และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่างอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจเป็นภาษาชน” ที่แสดงในตัวอย่างประโยคภาษาไทยและ ภาษาจีน รวมทั้งสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การสร้างมโนทัศน์ “ใจ” เสมือนเป็นภาษาชนของ ผู้ใช้ภาษาไทยและภาษาจีนมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ “ใจ” ในมุมมองของผู้ใช้ภาษา ทั้งสองล้วนสามารถสร้างมโนทัศน์เป็นภาษาชนที่บรรจุความคิด และความรู้สึก เนื่องจาก ภาษาชนแบ่งได้เป็นภายใน ภายนอก และมีปริมาตร มีความลึกตื้นกว้างแคบ สามารถรองรับ และเก็บกักสิ่งของได้ สิ่งของที่อยู่ในภาษาชนสามารถมีสภาพเป็นจำนวนปริมาณ เป็นต้น ซึ่งเห็นได้จากกรณีกว่า “ในใจ” “นอกใจ” “เต็มใจ” และ “ว่างใจ” ในภาษาไทยสามารถ หาตัวอย่างที่แปลคำต่อคำเป็นภาษาจีนว่า 内 心/nei⁵¹ ein⁵⁵/(ในใจ), 外 心/uai⁵¹ ein⁵⁵/(นอกใจ), 心 满 意 足/ein⁵⁵ man²¹⁴ ji⁵¹ tsu³⁵/(เต็มใจ) และ 心 空/ein⁵⁵ k'huŋ⁵⁵/(ว่างใจ) โดยมีความหมายเหมือนกัน ในขณะเดียวกัน ตัวอย่างที่แสดงมโนทัศน์และมีโครงสร้างเหมือนกัน ระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีน ก็อาจแสดงความหมายที่แตกต่างกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. เปิดใจ และ 开 心/k'ai⁵⁵ ein⁵⁵/(เปิด-ใจ)

อุปลักษณ์มโนทัศน์ “ใจ” เป็นภาษาชน ในภาษาไทยและภาษาจีนแสดงได้จากลักษณะ การใช้อุปลักษณ์ “ใจ” กรณีที่ว่า “ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心 /ein⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีน

ปรากฏร่วมกับคำกริยาบอกการกระทำ “เปิด” และ 开/k^hai⁵⁵/(เปิด) เป็น “เปิดใจ” และ 开心/k^hai⁵⁵ cɪn⁵⁵/(เปิด-ใจ) ตามลำดับ โดยผู้ใช้ภาษาทั้งสองล้วนเปรียบ “ใจ” เสมือนเป็นภาชนะที่สามารถเข้าออกได้ แม้คำว่า “เปิดใจ” ในภาษาไทยสามารถแปลตัวต่อตัวเป็นคำว่า 开心/k^hai⁵⁵ cɪn⁵⁵/(เปิด-ใจ) ในภาษาจีน แต่แสดงความหมายที่ต่างกัน ตัวอย่างเช่น

- 1) ดิฉันคิดว่าการเดินทางไปเรียนรู้ดูงานที่ดีควรนำมาซึ่งการเปิดโลก **เปิดใจ** เกิดแรงบันดาลใจ การเดินทางไปไต้หวันในช่วงเวลาฝนตกพรำที่ผ่านมามีทำให้เราได้ประจักษ์ถึงพลัง จากความเชื่อมั่นในความดีงามของเพื่อนมนุษย์ จากการเดินทาง รับรู้เรื่องราวของผู้คนชุมชนทั่วประเทศ ไทย (TNC, BIO004)

จากตัวอย่างที่ 1) คำว่า “เปิด” มีความหมายประจำรูปคำ หมายถึง ก. ทำให้สิ่งที่ปิดอยู่เผยออก เช่น เปิดประตู, ทำให้เครื่องยนตกลไกทำงาน เช่น เปิดวิทยุ เปิดพัดลม ตรงข้ามกับ ปิด (The Royal Institute, 2013, p. 760) เป็นคำกริยาบอกสภาพที่ไม่ปิดบัง เมื่อ “ใจ” ใช้คู่กับคำว่า “เปิด” เป็น “เปิดใจ” หมายถึง การเปิดรับความคิด ทำให้ “ใจ” เป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิด จากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาชนะที่เปิดกว้าง ดังนั้น ผลที่ได้จากอาการ “การเปิดใจให้กว้างขวาง” หรือ “การเปิดรับความคิด” เพื่อยอมรับความคิดของผู้อื่นหรือเพื่อเปิดเผยช่วยถ่ายทอดความคิดที่อยู่ภายในใจต่อผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา จึงหมายความว่า “การเปิดรับความคิด” โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ “เปิด” และ “ใจ” ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “การเปิดรับความคิด” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	ความคิด
[เปิด] + [ใจ]	→	[การเปิดรับความคิด]
(สภาพที่เปิดเผย) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพการเปิดความคิดให้กว้างขวาง)

ในทำนองเดียวกัน สำหรับภาษาจีนก็มีการนำโน้ตศัน “ภาษาชนะ” มาใช้ในการทำความเข้าใจโน้ตศัน “ใจ” โดยอาศัยคุณสมบัติของภาษาชนะที่สามารถเปิดออกได้ เช่นเดียวกับภาษาไทยดังตัวอย่างคำว่า 开心 /k^hai⁵⁵ ɛin⁵⁵/(เปิด-ใจ) ซึ่งเกิดจากการที่คำว่า 心 /ɛin⁵⁵/(ใจ) ปรากฏร่วมกับคำว่า 开/k^hai⁵⁵/(เปิด) อันเป็นคำกริยาแสดงสภาพที่เปิดออกหรือไขออก ผู้วิจัยจะเสนอตัวอย่างประโยคพร้อมอธิบายดังรายละเอียดต่อไปนี้

2) 这所有的一切都令她开心 (BBC, 《赎罪》)

这所有的一切	都令她	<u>开心</u>
zhè suǒ yǒu de yì qiè	dōu lìng tā	kāi xīn
tɕy ⁵¹ suo ³⁵ iou ²¹⁴ ty ³⁵ tɕ ^h ie ⁵¹	tou ⁵⁵ liŋ ⁵¹ t ^h ɕ ⁵⁵	k ^h ai ⁵⁵ ɛin ⁵⁵
All of this	all made her	<u>open-heart</u>

แปล: ทุกอย่างนี้ทำให้เธอรู้สึกเปิดหัวใจ (ดีใจ)

คำว่า 开/k^hai⁵⁵/ในประโยค 2) มีความหมายประจำรูปคำ หมายถึง เปิด; ไข; ไขออก (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 721) เป็นคำกริยาบอกสภาพที่ไม่ปิดบัง เมื่อคำว่า 开/k^hai⁵⁵/(เปิด) ไปปรากฏร่วมกับคำว่า 心/ɛin⁵⁵/(ใจ) เป็น 开心/k^hai⁵⁵ ɛin⁵⁵/(เปิด-ใจ) หมายถึง สนุกสนานเพลิดเพลิน; สบายอกสบายใจ (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 726) ทำให้ 心/ɛin⁵⁵/(ใจ) เป็นอุปลักษณะที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบที่อ้างถึงอารมณ์ความรู้สึก จากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาษาชนะที่เปิดกว้างเช่นเดียวกับคำว่า “เปิดใจ” ในภาษาไทย แต่พฤติกรรมที่ 开/心/k^hai⁵⁵ ɛin⁵⁵/(เปิด-ใจ) ส่งผลต่อความหมายเชิงอุปลักษณะของ 心/ɛin⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกแทนที่จะเป็นความหมายเปรียบเทียบที่แสดงถึงความคิดของคำว่า “ใจ” ใน “เปิดใจ” ดังตัวอย่าง 1) โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ 开/k^hai⁵⁵/(เปิด) และ 心/ɛin⁵⁵/(ใจ) ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “ความสนุกสนานเพลิดเพลิน” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	อารมณ์ความรู้สึก
[开 /k'ai ⁵⁵ /(เปิด)] + [心 /cin ⁵⁵ /(ใจ)]	→	[ความสนุกสนานเพลิดเพลิน]
(สภาพที่เปิดเผย) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพของอารมณ์ความรู้สึก)

2. ปิดใจ และ 关心 /kuan⁵⁵ cin⁵⁵/ (ปิด-ใจ)

อุปลักษณณ์โน้ตศน์ “ใจ” เป็นภาษาในภาษาไทยและภาษาจีนแสดงได้จากลักษณะการใช้อุปลักษณณ์ “ใจ” กรณีที่คำว่า “ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心 /cin⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนปรากฏอยู่ตำแหน่งหลังของคำกริยาบอกการกระทำ “ปิด” และ 关 /kuan⁵⁵/(ปิด) เป็น “ปิดใจ” และ 关心 /kuan⁵⁵ cin⁵⁵/(ปิด-ใจ) ตามลำดับเช่นเดียวกัน โดยผู้ใช้ภาษาทั้งสองล้วนเปรียบ “ใจ” เสมือนเป็นภาษาณะที่สามารถเข้าออกได้ แม้คำว่า “ปิดใจ” ในภาษาไทยสามารถแปลคำต่อคำเป็นคำว่า 关 心 /kuan⁵⁵ cin⁵⁵/(ปิด-ใจ) ในภาษาจีน แต่แสดง ความหมายที่ต่างกัน ดังตัวอย่างภาษาไทยต่อไปนี้

3) ผู้มีศรัทธามิดได้ชื่อว่าเป็นผู้**ปิดใจ** การ**ปิดใจ**จะทำให้รู้สึกคับแคบ ไม่อาจสบาย (TNC, NACHM098)

จากตัวอย่างที่ 3) คำว่า “ปิด” มีความหมายประจำรูปคำ หมายถึง ก. กันหรือ กันไว้ไม่ให้เผยออก เช่น ปิดฝาหม้อ กันหรือกันไว้ให้เข้าออกไม่ได้ เช่น ปิดถนน (The Royal Institute, 2013, p. 744) เป็นคำกริยาบอกสภาพที่ไม่เปิดเผย เมื่อ “ใจ” ใช้คู่กับคำว่า “ปิด” เป็น “ปิดใจ” หมายถึง การปิดกั้นทางความคิด ทำให้ “ใจ” เป็นอุปลักษณณ์ที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิด จากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาษาณะที่ปิดผนึก ดังนั้น การปิดกั้นทางความคิดเปรียบได้กับการปิดกั้นภาษาณะ โดยไม่ยอมที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งความคิด ความรู้ และความรู้สึก อาจเป็นการปิดกั้นผู้อื่นไม่ให้เข้าใจตนเองหรือปิดกั้นตนเองไม่ให้เข้าใจผู้อื่นด้วย โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจาก

คุณสมบัติของ “ปิด” และ “ใจ” ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “การปิดกั้นความคิด” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	ความคิด
[ปิด] + [ใจ]	→	[การปิดกั้นความคิด]
(สภาพที่ปิดบัง) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพการปิดกั้นความคิดให้คับแคบ)

เมื่อเทียบกับภาษาไทย คำว่า 关心 /kuan⁵⁵ ein⁵⁵/(ปิด-ใจ) ในภาษาจีนสามารถแปลคำต่อคำจากคำว่า “ปิดใจ” ในภาษาไทย แต่ความหมายเปรียบเทียบที่เป็นอุปลักษณ์ของทั้งสองคำดังกล่าวกลับเป็นความแตกต่างกัน โดยแสดงตัวอย่างประโยคภาษาจีนพร้อมการอธิบายดังรายละเอียดต่อไปนี้

4) 他处处关心群众的劳动情况。(BBC, 《人民日报》)

他处处	<u>关心</u>	群众的	劳动情况
tā chù chù	<u>guān xīn</u>	qún zhòng de	láo dòng qín kuàng
tʰɿ ⁵⁵ tɕʰu ⁵¹ tɕʰu ⁵¹	<u>kuan⁵⁵ ein⁵⁵</u>	tɕʰuən ³⁵ tɕuŋ ⁵¹ ty	lau ³⁵ tuŋ ⁵¹ tɕʰiŋ ³⁵ kʰuən ⁵¹
He everywhere	<u>involve-heart</u>	mass PER	the labour situation

แปล: เขาปิดใจ (ใส่ใจ) สภาวการณ์การใช้แรงงานของมวลชนทั่วทุกประการ

ในทำนองเดียวกัน คำว่า 关/kuan⁵⁵/ในประโยค 4) มีความหมายประจำรูปคำหมายถึง ปิด (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 477) เป็นคำกริยาบอกสภาพที่ปิดบัง ไม่เปิดเผย เมื่อคำว่า 关 /kuan⁵⁵/(ปิด) ไปปรากฏร่วมกับคำว่า 心 /ein⁵⁵/(ใจ) เป็น 关心 /kuan⁵⁵ ein⁵⁵/(ปิด-ใจ) หมายถึง ให้ความสนใจ; เป็นห่วง; ความกังวล (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 479) ทำให้ 心 /ein⁵⁵/(ใจ) เป็นคำลักษณะที่มีความหมาย

เปรียบเทียบที่อ้างถึงอารมณ์ความรู้สึก ในที่นี้คือ ความเป็นห่วง หรือความกังวล จากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาชนะที่ปิดผนึกเช่นเดียวกับคำว่า “ปิดใจ” ในภาษาไทย แต่พฤติกรรมที่ 关/kuān⁵⁵/ (ปิด-ใจ) ส่งผลต่อความหมายเชิงอุปลักษณ์ของ 心/ēin⁵⁵/ (ใจ) ในภาษาจีนแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกแทนที่จะเป็นความหมายเปรียบเทียบที่แสดงถึงความคิดของคำว่า “ใจ” ใน “ปิดใจ” ดังตัวอย่าง 3) โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ 关/kuān⁵⁵/ (ปิด) และ 心/ēin⁵⁵/ (ใจ) ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “ความเป็นห่วง หรือความกังวล” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	อารมณ์ความรู้สึก
[关/kuān ⁵⁵ / (ปิด)] + [心/ēin ⁵⁵ / (ใจ)]	→	[ความเป็นห่วง หรือความกังวล]
(สภาพที่ปิดบัง) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพของอารมณ์ความรู้สึก)

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นนอกจากจะแสดงให้เห็นว่า “ใจ” ในภาษาไทยและ 心/ēin⁵⁵/ (ใจ) ในภาษาจีนเป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิด ความรู้สึกของมนุษย์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาทั้งสองว่า “ใจ” เป็นภาชนะที่มีสิ่งขวางกั้นซึ่งทำหน้าที่แบ่งแยกภาชนะออกเป็นสองส่วนทั้งส่วนภายในและส่วนภายนอกเช่นเดียวกับห้องที่มีประตูสามารถแยกห้องออกเป็นภายในห้องและนอกห้อง

สิ่งที่น่าสนใจคือ มโนทัศน์ “ใจ” ในภาษาไทยและภาษาจีนพบการเปรียบเทียบ “ใจ” เป็นเหมือนภาชนะ สิ่งขวางกั้นหรือประตูของภาชนะในที่นี้มีคุณสมบัติคู่กันก็คือ เมื่อประตูเปิด คุณสมบัติการใช้เป็นทางผ่าน ขณะที่ประตูปิด ก็จะกลายเป็นสิ่งกีดขวาง คำว่า “เปิดใจ” ในภาษาไทยมีโครงสร้างเช่นเดียวกับคำว่า 开/kāi⁵⁵/ (เปิด-ใจ) ในภาษาจีน แต่ “เปิดใจ” กับ 开/kāi⁵⁵/ (เปิด-ใจ) แสดงความหมายที่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้ใช้ภาษาไทยมีมุมมองว่า การที่ทำให้ “ใจ” เปิดกว้าง สิ่งขวางกั้นทำหน้าที่เป็นช่องทางผ่านเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การแลกเปลี่ยนความคิด คำว่า “เปิดใจ” จึงแสดงความหมายว่า การเปิดรับความคิด ขณะที่ในคำว่า 开/kāi⁵⁵/ (เปิด-ใจ) ในภาษาจีน

ผลที่ได้จากการเปิดภาษา 心/ein⁵⁵/(ใจ) ออกคือ ทำให้เกิดรู้สึกผ่อนคลายสบาย คำว่า 开心/k'ai⁵⁵ ein⁵⁵/(เปิด-ใจ) จึงแสดงความหมายว่า ความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน

ในทำนองเดียวกัน คำว่า “ปิดใจ” ในภาษาไทยก็สามารถแปลเป็นคำต่อคำเป็น 关/kuan⁵⁵ ein⁵⁵/(ปิด-ใจ) ในภาษาจีน แต่ความหมายที่แสดงจากทั้งสองคำดังกล่าวกลับมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า “ปิดใจ” ในภาษาไทยมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “เปิดใจ” ที่หมายถึง การปิดกั้นความคิด กรณีที่ภาษา “ใจ” ปิดไว้ จะอยู่ในสภาพที่ปิดล้อมกระแสดความคิดในภาษาจะถูกยับยั้งจึงไม่สามารถไหลเวียนได้อย่างอิสระ ซึ่งให้ความรู้สึกปิดบังแก่ผู้คน ทว่าคำว่า 开/k'ai⁵⁵/(เปิด) มีความหมายตามประจักษ์รูปตรงกันข้ามกับคำว่า 关/kuan⁵⁵/(ปิด) ในภาษาจีน แต่คำว่า 关/ein⁵⁵/(ปิด-ใจ) แสดงความหมายว่า ความเป็นห่วง หรือความกังวล ซึ่งไม่ได้มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า 开心/k'ai⁵⁵ ein⁵⁵/(เปิด-ใจ) ที่หมายถึง ความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจเนื่องจากในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาจีนมองว่า ยามเมื่อภาษา “ใจ” ปิดผนึกการที่อยู่ในภาษาจะหมายถึงความถึงความปลอดภัย และการได้รับการปกป้อง ภาษาในที่นี้กลับทำหน้าที่ป้องกันสิ่งอันตรายจากภายนอกเข้ามา พร้อมให้ความรู้สึกปลอดภัยแก่คน จึงทำให้คำว่า 关/ein⁵⁵/(ปิด-ใจ) หมายความว่า ความเป็นห่วง หรือความกังวล

3. เข้าใจ และ 入心/ru⁵¹ ein⁵⁵/(เข้า-ใจ)

อุปลักษณณ์โน้ตศน์ “ใจ” เป็นภาษา ในภาษาไทยและภาษาจีนแสดงได้จากลักษณะการใช้อุปลักษณณ์ “ใจ” ก็พบเมื่อคำว่า “ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心/ein⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนปรากฏอยู่ตำแหน่งหลังของคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ “เข้า” และ 入/ru⁵¹/(เข้า) เป็น “เข้าใจ” และ 入心/ru⁵¹ ein⁵⁵/(เข้า-ใจ) ตามลำดับ โดยผู้ใช้ภาษาทั้งสองล้วนเปรียบ “ใจ” เสมือนเป็นภาษาที่สามารถเข้าไปข้างในได้ แม้คำว่า “เข้าใจ” ในภาษาไทยสามารถแปลตัวต่อตัวเป็นคำว่า 入心/ru⁵¹ ein⁵⁵/(เข้า-ใจ) ในภาษาจีนแต่แสดงความหมายที่ต่างกัน ดังตัวอย่างภาษาไทยต่อไปนี้

- 5) เขาเข้าใจว่ามันเป็นอุบัติเหตุ เพราะอุบัติเหตุมันเกิดขึ้นได้ ซึ่งไม่มีใครอยากให้เกิด (TNC, BIO031)

ตัวอย่าง 5) คำว่า “เข้า” มีความหมายประจำรูปคำ หมายถึง ก. อาการที่เคลื่อนไปข้างในหรือทำให้เคลื่อนไปข้างใน เคลื่อนมาสู่ มาถึง ก. ใส่ บรรจุ (The Royal Institute, 2013, p. 209) เป็นคำกริยาแสดงอาการเคลื่อนที่เข้าไปข้างใน เมื่อ “ใจ” ปรากฏตามหลังคำว่า “เข้า” เป็น “เข้าใจ” หมายถึง ก. รู้เรื่อง รู้ความหมาย (The Royal Institute, 2013, p. 209) ทำให้ “ใจ” เป็นอุปลักษณะที่มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิดจากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาวะที่ทำให้บางสิ่งสามารถเคลื่อนที่เข้าไปข้างในได้ ดังนั้น ผลที่ได้จากสิ่งเหล่านี้ได้กระทำ “เข้าไปสู่ใจ” หรือ “เข้าไปบรรจุในความคิด” จึงหมายความว่า “รู้เรื่อง หรือรู้ความหมาย” โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ “เข้า” และ “ใจ” ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “รู้เรื่อง หรือรู้ความหมาย รู้ความคิดหรือปัญญา” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	ความคิด
[เข้า] + [ใจ]	→	[รู้เรื่อง หรือรู้ความหมาย]
(การเคลื่อนที่เข้าไปข้างใน) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพความคิดหรือปัญญา)

ในทำนองเดียวกัน เมื่อเทียบกับภาษาไทย คำว่า 入心/qu⁵¹ cin⁵⁵/(เข้าไปสู่ใจ) ในภาษาจีนมีโครงสร้างเดียวกันกับ “เข้าใจ” ในภาษาไทย แต่ความหมายเปรียบเทียบของทั้งสองคำดังกล่าวกลับไม่เหมือนกัน ดังตัวอย่างภาษาจีนต่อไปนี้

6) 让思想政治工作真正入耳、入脑、入心。(BBC, 《人民日报》)

让	思想政治	工作
ràng	sī xiǎng zhèng zhì	gōng zuò
ᵛᵛᵛ ⁵¹	ᵛᵛᵛ ⁵⁵ eiᵛᵛᵛ ²¹⁴ ᵛᵛᵛᵛᵛ ⁵¹ ᵛᵛᵛ ⁵¹	kuŋ ⁵⁵ tsuo ⁵¹
Let	ideological and political	work
真正	入耳、入脑	<u>入心</u>
zhēn zhèng	rù ěr rù nǎo	rù <u>xīn</u>
ᵛᵛᵛᵛᵛ ⁵⁵ ᵛᵛᵛᵛᵛ ⁵¹	ᵛᵛᵛ ⁵¹ ᵛᵛᵛ ²¹⁴ ᵛᵛᵛ ⁵¹ nau ²¹⁴	ᵛᵛᵛ ⁵¹ <u>ein⁵⁵</u>
indeed	into the ears , in to the brain	into the <u>heart</u>

แปล: ให้ดำเนินงานด้านความคิดทางการเมืองเข้าไปสู่หู เข้าไปสู่สมอง และเข้าไปสู่ใจ อย่างแท้จริง

คำว่า 入/ᵛᵛᵛ⁵¹/ในตัวอย่างประโยค 6) มีความหมายประจำรูปคำ หมายถึง เข้า (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 1112) เป็นคำกริยาแสดงอาการเคลื่อนที่เข้าไปข้างใน เมื่อคำว่า 入/ᵛᵛᵛ⁵¹/(เข้า) ไปปรากฏร่วมกับคำว่า 心/ein⁵⁵/(ใจ) เป็น 入心 /ᵛᵛᵛ⁵¹ ein⁵⁵/(เข้า-ใจ) หมายถึง เข้าไปในหัวใจ ทำให้เกิดความคิดความรู้สึกร่วมกัน ทำให้ 心/ein⁵⁵/(ใจ) เป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิดความรู้สึก จากการใช้คำเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบว่า “ใจ” เสมือนเป็นภาชนะที่ทำให้บางสิ่งสามารถเคลื่อนที่เข้าไปข้างในได้เช่นเดียวกับคำว่า “เข้าใจ” ในภาษาไทย แต่พฤติกรรมที่ 入心/ᵛᵛᵛ⁵¹ ein⁵⁵/(เข้าไปสู่ใจ) ส่งผลต่อความหมายเชิงอุปลักษณ์ของ 心/ein⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนแสดงถึงความคิดความรู้สึก มากกว่าความหมายเปรียบเทียบที่แสดงถึงความคิดของคำว่า “ใจ” ใน “เข้าใจ” ดังตัวอย่าง 5) โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ 入/ᵛᵛᵛ⁵¹/(เข้า) และ 心/ein⁵⁵/(ใจ) ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “มีความคิดความรู้สึกร่วมกัน” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

แฉวฉวงควาหมายต้นทาง (Source Domain)		แฉวฉวงควาหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	ความคิดความรู้สึก
[入 /ɿn ⁵¹ / (เข้า)] + [心 /ɛin ⁵⁵ / (ใจ)]	→	[มีความคิดความรู้สึกร่วมกัน]
(การเคลื่อนที่เข้าไปข้างใน) + (อวัยวะหัวใจ)	→	(สภาพจิตใจ)

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นนอกจากจะแสดงให้เห็นว่า คำว่า “ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) ในภาษาจีนเป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิดความรู้สึกของมนุษย์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาทั้งสองว่า “ใจ” เปรียบได้กับภาษาชนะที่ทำให้สรรพสิ่งต่าง ๆ เข้าไปภายในภาษาชนะได้แตกต่างกันตรงที่ว่า คำว่า “ใจ” ในคำว่า “เข้าใจ” มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิดโดยเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เคลื่อนที่เข้าไปสู่ “ใจ” จนส่งผลกระทบต่อสมอง หรือความคิดของผู้คนเพื่อให้รู้เรื่องหรือรู้ความหมาย ขณะที่คำว่า 入心/qu⁵¹cin⁵⁵/(เข้าไปสู่ใจ) ถึงแม้มีโครงสร้างเดียวกับคำว่า “เข้าใจ” ในภาษาไทยโดยประกอบด้วยคำว่า 入/qu⁵¹/(เข้า) กับคำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) เข้าด้วยกัน แต่ความหมายที่แสดงจากคำว่า 入心/qu⁵¹cin⁵⁵/(เข้าไปสู่ใจ) ไม่ได้เป็นไปตามความหมายประจำรูปคำ แต่แสดงความหมายเชิงอุปลักษณ์ว่า ความคิดความรู้สึกร่วมกัน อาจเนื่องจากผู้ใช้ภาษาจีนมองว่า การทำให้สรรพสิ่งต่าง ๆ เข้าไปสู่ใจนั้นไม่เพียงแต่เป็นพฤติกรรมทางความคิดซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ความหมายเท่านั้น แต่ยังมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้คนอีกด้วย จึงทำให้คำว่า 心/cin⁵⁵/(ใจ) ใน 入心/qu⁵¹cin⁵⁵/(เข้าไปสู่ใจ) มีความหมายเปรียบเทียบที่อ้างถึงความคิดความรู้สึก

4. ใจเดือด และ 气涌上心头 /tɕʰi⁵¹ iuŋ²¹⁴ ɕaŋ⁵¹ ɕin⁵⁵ tʰou³⁵/ (ที่พุ่งพรูออกจากใจ)

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยยังพบว่า 心 /ein⁵⁵/ (ใจ) ของมนุษย์โดยทั่วไปแล้ว ถือเป็นอวัยวะที่สำคัญที่มีจะถูกมองว่าเป็นที่อยู่อาศัยของอารมณ์ความรู้สึกทั้งในภาษาไทยและภาษาจีน กล่าวคือ การที่ได้นำมโนทัศน์ภาษาชนะมาเปรียบเทียบกับมโนทัศน์ “ใจ” ในภาษาไทยและมโนทัศน์ 心 /ein⁵⁵/ (ใจ) ในภาษาจีนเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกนั้น “ใจ” ในทั้งสองภาษาเปรียบได้กับภาษาชนะที่สามารถนำมาใช้ในการบรรจุสรรพสิ่งต่าง ๆ ในที่นี้คืออารมณ์ความรู้สึก แต่สิ่งที่มีการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายกับอารมณ์

ความรู้สึกคือสิ่งที่อยู่ภายในภาษาหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้อารมณ์ความรู้สึกที่เป็นนามธรรมแสดงให้เห็นออกมาเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางระบบความคิดที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้ใช้ภาษาในแต่ละสังคม และแต่ละวัฒนธรรมอีกด้วย โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

7) พงศกรนึ่งฟัง น้ำเดือดในกระติกเดือดไม่เท่าใจของเขา แต่พงศกรไม่ยอมให้ใจของเขาเดือด เมื่อน้ำเรียกเขาลงมา มันก็ต้องเจอความคิดอย่างนี้อยู่แล้ว ชายหนุ่มถอยกลับเข้ามา บอกผู้ชายในอดีตของน้ำ คุณอย่าดูถูกน้ำ (TNC, NWCOL108)

จากตัวอย่าง 7) ผู้ใช้ภาษาไทยมีมติเห็นว่า “ใจ” เป็นภาษาที่สามารถมีสรรพสิ่งบางอย่างบรรจุภายในภาษาหนึ่ง โดยพิจารณาจาก “ข้างในใจจะเดือด” ที่หมายถึง การที่มีความโมโห ความโกรธ หรือมีบันดาลโทสะเกิดขึ้น ทำให้ยากที่จะอดทนหรือไม่สามารถอดกลั้นต่อสิ่งเร้าที่เข้ามายั่วยักได้อีก เปรียบอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจดังกล่าวเป็นของเหลวหรือเป็นน้ำที่เมื่อได้รับการกระตุ้นจากทั้งสภาพแวดล้อม ความกดดัน การกลั่นแกล้ง และสิ่งยั่วยักต่าง ๆ ที่ส่งผลต่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้นมากเกินไป จนเมื่อถึงระดับหนึ่งจะเกิดการเดือดและกลายเป็นไอ ดังนั้น อารมณ์ความรู้สึกของคนจึงเกิดการปะทุอารมณ์ร้ายออกมาด้วยความโมโหและโทสะ โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ “เดือด” และ “ใจ” ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “ความเดือดดาล ความโกรธ หรือการบันดาลโทสะ” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)		วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→	ภาษาที่บรรจุสรรพสิ่ง
[เดือด]	→	[ความเดือดดาล ความโกรธ]
(อาการที่ของเหลวพุ่งขึ้นเพราะความร้อนจัด)	→	(สภาพอารมณ์ความรู้สึก)

ในทำนองเดียวกัน คำว่า 心 /cin⁵⁵/ (ใจ) ในภาษาจีนก็ถูกเปรียบเทียบเป็นภาษาชนะที่บรรจุอารมณ์โกรธ หรืออารมณ์เดือดดาลเช่นเดียวกับภาษาไทย ผู้ใช้ภาษาจีนนอกจากที่มองว่า “ใจ” เป็นภาษาชนะที่มีขอบเขต ปริมาณของภาษาชนะมีจำกัดแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงอุปลักษณะโน้ตทัศน์ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ “ความเดือดดาลเป็นซี่” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

8) 一股悔恨的怒气涌上心头。(BBC, 《云图》)

一股悔恨的	怒气	涌上	心头
yì gǔ huǐ hèn de	nù qì	yǒng shàng	xīn tóu
ji ⁵¹ ku ²¹⁴ xuei ²¹⁴ xon ⁵¹ ty	nu ⁵¹ tɕhi ⁵¹	iuŋ ²¹⁴ ɕaŋ ⁵¹	cin ⁵⁵ tʰou ³⁵
one-CL remorseful	angry-gas	charge onto	heart-top

แปล: ความโกรธเกลียดเคียดแค้นพลัน**พรั่งพรู**ออกมาจาก**หัวใจ**

จากตัวอย่าง 8) ผู้ใช้ภาษาจีนมีโน้ตทัศน์ว่า 心 /cin⁵⁵/ (ใจ) เป็นภาษาชนะสำหรับใช้บรรจุสรรพสิ่ง โดยพิจารณาจากคำว่า 气 /tɕhi⁵¹/ (ซี่) หมายถึง ลมปราณ พลังซี่ (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2016, p. 1031) ควบคู่กับคำว่า 涌 /iuŋ²¹⁴/ (หลังพรั่งพรู) ซึ่งเป็นคำกริยาแสดงอาการพลุ่งออกของซี่เนื่องจากแรงกดดันเพิ่มขึ้น อุปลักษณะโน้ตทัศน์ “ความเดือดดาลเป็นซี่” ก็อิงตามประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้คนเช่นเดียวกันว่า “ใจ” เป็นภาษาชนะบรรจุตัวอารมณ์ เมื่อปริมาณซี่เพิ่มขึ้น หรือระดับความรุนแรงของซี่ (ความเดือดดาล) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้อารมณ์ความเดือดดาลใน “ใจ” ขยายตัว และสร้างแรงกดดันต่อ “ใจ” ไปด้วย เมื่อความเดือดดาลใน “ใจ” ไม่มีที่บรรเทา สะสมอยู่เรื่อย ๆ จนเกินกำลังการแบกรับของ “ใจ” ได้ จึงทำให้ “ใจ” เกิด “การหลังพรั่งพรู” ซึ่ง “การหลังพรั่งพรู” ในที่นี้ก็คือ การปรากฏรูปแบบหนึ่งของการสูญเสียความควบคุมของอารมณ์แห่งมนุษย์ หรือเกิดอารมณ์เดือดดาล โดยมีกระบวนการถ่ายโยงความสัมพันธ์ทางความหมายจากคุณสมบัติของ 气 /tɕhi⁵¹/ (ซี่), 涌 /iuŋ²¹⁴/ (หลังพรั่งพรู) และ 心 /cin⁵⁵/ (ใจ) ในวงความหมายต้นทางไปยังคุณสมบัติของ “ความเดือดดาล ความโกรธ หรือการบันดาลโทสะ” ในวงความหมายปลายทาง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง (Source Domain)	วงความหมายปลายทาง (Target Domain)
อวัยวะ “ใจ”	→ ภาชนะที่บรรจุสรรพสิ่ง
[气 /tɕhi ⁵¹ /(ชี้)] + [วิหฺ /iug ²¹⁴ /(หลังพริ้งพรุ)]	→ [ความเดือดดาล ความโกรธ]
(อาการที่ชี้ร้อนเดือดพลุ่งออกเพราะแรงกดดัน)	→ (สภาพอารมณ์ความรู้สึก)

การถ่ายโยงความหมายข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึง มโนทัศน์ “ใจ” ของผู้ใช้ภาษาทั้งสองว่าเป็นเหมือนภาชนะที่สามารถนำมาใช้ในการบรรจุอารมณ์เดือดดาล ผังภาพภาชนะนั้นจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งขณะใช้ภาษาแบบอุปลักษณ์ ส่วน “ใจ” ในภาษาไทยถือเป็นอวัยวะในร่างกายคนถูกสร้างมโนทัศน์ว่าเป็นภาชนะที่มี “น้ำร้อน” บรรจุอยู่ แต่การสร้าง ความหมายของ “ความโกรธ” ในภาษาจีนไม่ได้เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ของ “น้ำร้อน” แต่อย่างใด แต่กลับใช้มโนทัศน์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่าง “ชี้” ในการแสดงอารมณ์โกรธ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านปรัชญาจีนโบราณและทฤษฎีการแพทย์แผนจีน

แนวคิดเรื่อง “ชี้” มีมาอย่างยาวนานในประเทศจีน ซึ่งถือเป็น “หนึ่งในแกนหลักของประวัติศาสตร์ทางปัญญาของจีน และเชื่อมโยงความคิดของจีนสมัยโบราณกับสมัยใหม่ มาตลอด” (Zeng, 2002) ปรากฏการณ์ทางภาษาแบบอุปลักษณ์ที่แสดงถึงอุปลักษณ์มโนทัศน์ “ความเดือดดาลเป็นชี้” หรือ “ความโกรธเป็นชี้” ในภาษาจีนนอกจากข้อมูลประโยค ดังกล่าวข้างต้นยังมีตัวอย่างจำนวนมาก เช่น 心气不顺 /cin⁵⁵ tɕhi⁵¹ pu³⁵ suən⁵¹/(ชี้หัวใจ ไหลเวียนไม่ดี โดยปริยายว่าอารมณ์ไม่ค่อยดี) 生闷气 /sən⁵⁵ mən⁵¹ tɕhi⁵¹/(ทำให้เกิดความอึดอัด) และ 气的肺炸 /tɕhi⁵¹ tyfei⁵¹ tsA⁵¹/(โกรธจนปอดจะระเบิด) ฯลฯ จนกระทั่ง “ชี้” กลายเป็น คำที่ใช้กันทั่วไปในการแสดงถึงอารมณ์ “ความโกรธ” ในภาษาจีน

สิ่งที่น่าสังเกตคือ เมื่อเทียบกับภาษาไทยที่นำความโกรธเปรียบกับน้ำร้อน แต่ในภาษาจีนกลับไม่ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอุณหภูมิของ “ชี้” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุปลักษณ์มโนทัศน์ “ความโกรธเป็นชี้” ในการแสดงออกทางปรากฏการณ์ทางภาษา ส่วนมากจะเป็นการถือเอาอวัยวะร่างกายมนุษย์อย่างอวัยวะหัวใจเป็นของภาชนะ และยังได้รับอิทธิพลจากปรัชญาจีนโบราณและทฤษฎีการแพทย์ “ชี้” และ “หยินหยาง” ซึ่งต่างเป็นแนวคิดพื้นฐานของปรัชญาจีนโบราณ ภายหลังถูกนำเข้าสู่ทฤษฎีแพทย์แผนจีน โดยแพทย์แผนจีนเชื่อว่าชี้ เลือด และสารน้ำเป็นสสารพื้นฐานที่ก่อให้เกิดร่างกายมนุษย์

และใช้ในการดำรงชีวิต ขณะที่ปรัชญาจินโบราณถือว่าชีคือสารพื้นฐานที่สุดที่ประกอบขึ้นเป็นโลก ทุกสิ่งในจักรวาลล้วนเป็นผลจากการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของชี ทัศนคติดังกล่าวถูกนำมาเข้าสู่อาณาจักรแพทย์แผนจีน และค่อย ๆ ก่อตัวเป็นแนวคิด “ชี” อันเป็นเอกลักษณ์ของแพทย์แผนจีน ดังที่เจิ้ง (Zheng, 2016, pp. 19-24) ได้ให้คำนิยามศัพท์กับ “ชี” ว่า “ชี” นอกจากจะหมายถึงสสารละเอียดที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกายมนุษย์และใช้ดำรงชีวิต เช่น ธาตุพื้นฐานที่ประกอบขึ้นเป็นสรรพสิ่งในจักรวาลอย่างชีที่ใช้หายใจ (呼吸之气) และชีจากสารอาหาร (水谷之精气) แล้ว ยังหมายถึงหน้าที่ทางสรีรวิทยาของอวัยวะภายในและเส้นลมปราณ เช่น ชีหัวใจ (心气) และชีม้าม (脾气) เป็นต้น

สำหรับลักษณะพิเศษที่สำคัญระหว่างความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง 3 ประการ ได้แก่ “ชี” (气) “เลือด” (血) และ “สารน้ำ” (津液) ขึ้นอยู่กับชีที่ผลักดันทำให้เกิดเลือดและการหมุนเวียน ตลอดจนกระบวนการเมตาบอลิซึมของสารน้ำ แพทย์แผนจีนยังเชื่อว่ามนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์อยู่ เจ็ดอารมณ์ (七情) เช่น อารมณ์ดีใจ อารมณ์โกรธ และอารมณ์กังวล เป็นต้น อารมณ์ทั้งเจ็ดมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการทำงานของอวัยวะภายใน อารมณ์ทั้งเจ็ดที่รุนแรงเกินไปสามารถทำร้ายถึงอวัยวะทั้งห้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับอวัยวะหัวใจ เนื่องจากหัวใจเป็นราชาของอวัยวะภายใน ทุกกิจกรรมในชีวิตล้วนเป็นการแสดงออกถึงสมรรถนะการทำงานของอวัยวะภายในทั้งห้า อีกทั้งยังต้องยอมรับคำสั่งจากหัวใจเพียงแหล่งเดียวอีกด้วย เพราะฉะนั้นการบาดเจ็บของจิตใจจะเกี่ยวข้องถึงอวัยวะภายในอื่น ๆ ด้วย ถ้าหากการทำงานของอวัยวะภายในผิดปกติ กลไกการทำงานไม่สมดุล (อวัยวะภายใน หยินหยาง ชีและเลือดไม่สมดุล) จะทำให้เกิดโรค ตลอดจนเกิดอารมณ์ลบต่าง ๆ (Sun & Zheng, 2012, pp. 197-198) ทำให้หนึ่งในอารมณ์ทั้งเจ็ดอย่าง “อารมณ์โกรธ” ในภาษาจีนเกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้นกับ “ชี” จะเห็นได้ว่าทฤษฎีเกี่ยวกับ “ชี” ในแพทย์แผนจีนส่งผลต่ออุปลักษณะโนทัศน์ในภาษาจีนว่า “ความโกรธเป็นชี” ไม่ใช่ “ความโกรธเป็นน้ำร้อน”

นอกจากนี้ ทฤษฎี “หยินหยาง” ที่รวมอยู่ในปรัชญาจินโบราณเชื่อว่า สรรพสิ่งในจักรวาลล้วนประกอบด้วยแรงหรือลักษณะพื้นฐาน 2 อย่างที่ตรงข้ามและส่งเสริมซึ่งกันและกันคือ “หยิน” และ “หยาง” โดยมีความเห็นว่าทุกสิ่งที่เคลื่อนไหว แสงสว่าง มีความร้อน เป็นของแข็ง และมีความแข็งแรงล้วนเป็นหยาง ขณะที่ทุกสิ่งที่สงบนิ่ง มีดินมนเย็นเยียบ เป็นของเหลว และมีความอ่อนแอล้วนเป็นหยิน (Qin et al., 2013) ไฟเป็นความร้อนจึงเป็นหยาง ขณะที่น้ำเป็นความเย็นจึงเป็นหยิน โครงสร้างและหน้าที่ทางสรีรวิทยาของร่างกายมนุษย์ล้วนถูกกำหนดโดยหยินและหยาง กิจกรรมทางสรีรวิทยาปกติและ

ความแข็งแรงของร่างกายมนุษย์ขึ้นอยู่กับสภาพพลวัตความสมดุลของหยินและหยาง
อนึ่ง “ซี่” เป็นหยาง แต่ “เลือด” กับ “สารน้ำ” เป็นหยิน ตามทฤษฎี “หยินหยาง”
เลือด สารน้ำ น้ำ ความเย็นล้วนถือเป็นหยิน ส่วนซี่ ไฟ ความร้อนล้วนถือเป็นหยาง (Bao,
2016, p. 79) ด้วยเหตุนี้ ในกระบวนการสร้างมโนทัศน์อารมณ์ของคนจีนจึงเชื่อมโยง
“ความร้อน (ของร่างกาย)” กับ “ซี่” แทนที่จะเป็น “ของเหลว” ภาษาจีนที่แสดงถึงความ
โกรธที่เกี่ยวข้องกับ “หัวใจ” คือ “มีซี่อยู่ในหัวใจ” โดยไม่ใช่ “มีน้ำร้อนอยู่ในหัวใจ”

สรุปและอภิปรายผล

บทความวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้พบว่า มโนทัศน์ “ใจ” เป็นภาษาที่แสดงได้จากการ
ใช้อุปมาอุปไมย “ใจ” ทั้งในภาษาไทยและภาษาจีนนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ
ผู้ใช้ภาษาทั้งสองล้วนรับรู้ “ใจ” เป็นเหมือนภาษาที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้
มีสิ่งขวางกั้นระหว่างส่วนที่เป็นภายในและภายนอกรวมทั้งยังมีประตูหรือหน้าต่าง
ที่สามารถเปิดปิดเพื่อเข้าไปสู่ข้างใน และออกนอกไปจากภาษาได้ อย่างไรก็ดี การที่คำว่า
“ใจ” ในภาษาไทยและคำว่า 心/cin⁵⁵/ใจ ในภาษาจีนมีมโนทัศน์เกี่ยวกับภาษา หรือ
แม้ว่าบางทีจะเป็นคำที่มีโครงสร้างเหมือนกัน แต่ความหมายเปรียบเทียบกลับมีความแตกต่างกัน

ยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยยังพบว่า คำว่า “ใจ” มักจะถูกสร้างมโนทัศน์ว่าเป็น
เหมือนภาษาทั้งในภาษาไทย และภาษาจีน ขณะที่อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เปรียบได้กับ
สิ่งที่บรรจุภายในภาษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นก่อนหน้า (Kövecses, 1995;
Niemeier, 2000; Boers, 2003; Pérez, 2008; Gaby, 2008; Yu, 1995; 1998; 2008; 2009)
ที่มองว่า “ใจ” สามารถสร้างมโนทัศน์เป็นภาษาของอารมณ์ความรู้สึก ไม่ว่าจะเป็น
ภาษาอังกฤษ (Geeraerts & Gevaert, 2008; Niemeier, 2008; Swan, 2009) ภาษาญี่ปุ่น
(Nomura, 1996) ภาษาตุรกี (Aksan, 2006) หรือการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างสองภาษา
(Gevaert, 2005; Li, 2010; Berendt & Tanita, 2011; Mashak et al., 2012) ฯลฯ ทั้งนี้ถือเป็น
สากลลักษณะแห่งการรับรู้ของมนุษย์

แต่สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ภาษา คือ สิ่งที่บรรจุในภาษามีความแตกต่างกัน
ของแต่ละภาษาในการแสดงเรื่องอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ กล่าวคือ ผู้คนมักจะถือว่า “ใจ”
ที่เป็นอวัยวะภายในนั้นเป็นภาษา และเชื่อว่าอารมณ์เป็นสิ่งที่บรรจุอยู่ในภาษา
เพราะยามเมื่อผู้คนแสดงอารมณ์บางอย่างออกมา ตัวหลักที่ได้รับผลกระทบก็คือคนที่
แสดงอารมณ์ หรือกล่าวอีกอย่างก็คือคนที่เป็เจ้าของ “ใจ” ดังนั้น จึงนำเอาอารมณ์
ความรู้สึกที่เป็นนามธรรมนั้น มาใช้ในการสร้างมโนทัศน์เป็นสิ่งที่แสดงลักษณะที่เป็นรูปธรรม

อันอยู่ภายในภาษาชนะ “ใจ” ทั้งนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันที่เป็นสากลในแต่ละภาษา แต่ด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าจะมีการใช้อุปลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกัน แต่รูปแบบผังภาพเชิงวัฒนธรรมที่แสดงอารมณ์กลับมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในภาษาและวัฒนธรรมหลากหลาย เมื่อแสดงอารมณ์โกรธมักจะมีการใช้อุปลักษณะพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับอุปลักษณะมโนทัศน์ “ใจ” เป็นภาษาชนะ ขณะที่ความโกรธคือสิ่งที่บรรจุอยู่ในภาษาชนะ อาทิ สิ่งที่บรรจุอยู่ในภาษาชนะในภาษาจีนคือ “ซี่” นี้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับทฤษฎีการแพทย์แผนจีนโบราณและปรัชญาจีนโบราณ แต่ในภาษาไทย สิ่งที่บรรจุในภาษาชนะ “ใจ” กลับเป็นของเหลวร้อน อาจเนื่องจากได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมสารคัดหลั่งสี่รูปแบบ (four humors)² ของตะวันตก ดังนั้นในกรณีที่กรอบการอุปลักษณะพื้นฐานสอดคล้องกัน แต่สิ่งที่บรรจุอยู่ในกรอบมีความแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งที่ถูกเติมเต็มเข้าไปในภาษาชนะนั้นมีความสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ดังที่นักภาษาศาสตร์หลายท่านได้เสนอว่า ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน อุปลักษณะแบบที่นำอุปลักษณะพื้นฐาน (primary metaphors) กับความเชื่อทางวัฒนธรรม (cultural beliefs) มารวมเข้าด้วยกันนั้น เรียกว่าอุปลักษณะเชิงซ้อน (Grady, 1997a; 1997b; Kövecses, 2002, 2005; Lakoff & Johnson, 1999; 2003) โดยในวัฒนธรรมที่ต่างกัน การใช้อุปลักษณะพื้นฐานอาจเหมือนกัน หรือ มีความเป็นสากล อย่างไรก็ตาม การใช้อุปลักษณะเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นมาจากอุปลักษณะพื้นฐานและวัฒนธรรมเฉพาะ (culture-specific) นั้นมีแนวโน้มไปทางการสะท้อนลักษณะเด่นของวัฒนธรรมมากกว่า (Yu, 2009, p. 32) ซึ่งมีลักษณะความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของภาษาที่ต่างกัน

²ทฤษฎีสารคัดหลั่งสี่รูปแบบ (four humors) สามารถค้นคว้าได้ตามทฤษฎีด้านสรีรวิทยา และด้านจิตวิทยา จากมุมมองด้านสรีรวิทยา ของเหลวในร่างกายทั้ง 4 ชนิด จะบังคับการทำงานของร่างกายมนุษย์ ในมุมมองทางจิตวิทยา ของเหลวในร่างกายทั้ง 4 ชนิด กำหนดอุปนิสัย (prototypical temperaments) ออกมาได้ 4 แบบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับของเหลวในร่างกายทั้ง 4 ชนิด ว่าของเหลวชนิดใด ในร่างกายที่เด่นชัดที่สุด (Geeraerts & Grondelaers, 1995, p. 156) ตามสัดส่วนของของเหลวในร่างกายแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน ทำให้จำแนกลักษณะนิสัยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ลักษณะแบบเลือดมาก ลักษณะแบบน้ำดี ลักษณะแบบสารเหลวข้น และลักษณะแบบซึมเศร้า (Chen & Qiu, 2005, p. 43) ตัวอย่างเช่น คนประเภทที่มีลักษณะแบบน้ำดีจะไม่โง่งาย คือน้ำดีเหลือจะมีบทบาทเป็นหลัก สำหรับลักษณะของคนที่มีซึมเศร้าซ้ำๆ นั้นมีน้ำดีสีดำในร่างกายเป็นต่อ คนที่มีลักษณะแบบสารเหลวข้นนั้น ปกติจะเจ็บปวด สุขุม และคนที่มีลักษณะแบบเลือดมากนั้น จะเจ้าอารมณ์ ร่าเริง และกล้าหาญ (Bao, 2016)

สำหรับภาษาไทยสิ่งที่บรรจุในภาษา “ใจ” เป็นของเหลวร้อนในการแสดงอารมณ์ โกรธนั้นมีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อเรื่องสารคัดหลั่งสี่รูปแบบ (four humors) ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งทฤษฎีสารคัดหลั่งสี่รูปแบบเป็นทฤษฎีพื้นฐานของการสรรค์สร้างและวิวัฒนาการแห่งการแพทย์โบราณของตะวันตก อันมีที่มาจากทฤษฎีทางการแพทย์กรีกโบราณ (Yu, 2009, pp. 4-5) โดยเชื่อว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยของเหลว 4 ชนิด ได้แก่ เลือด (blood) สารเหลวข้น (phlegm) น้ำดีสีเหลือง (black bile) และน้ำดีสีดำ (black bile) ซึ่งของเหลวในร่างกายทั้ง 4 นี้มีความสอดคล้องกับธาตุทั้ง 4 (ไฟ อากาศ ดิน น้ำ) อีกทั้งของเหลวในร่างกายทั้ง 4 ชนิด และธาตุทั้ง 4 ต่างสอดคล้องกับอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย (สมอง หัวใจ ม้ามและกระเพาะ ตับ) และคุณลักษณะพิเศษ 4 ชนิด⁴ (ร้อน เย็น ชื้น แห้ง) นอกจากนี้ยังมีสิ่งพิเศษเกี่ยวกับเลือด คือเลือดไม่เพียงแต่เป็นหนึ่งในสี่ของของเหลวในร่างกายเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ขนส่งของเหลวในร่างกายอีก 3 ชนิดด้วย ดังนั้น เลือดจึงสามารถนำมาใช้เรียกรวมของเหลวที่ไหลเวียนผสมปะปนกันอยู่ในร่างกายได้ (Bao, 2016) ทฤษฎีสารคัดหลั่งสี่รูปแบบนั้นเน้นย้ำเรื่องลักษณะที่สำคัญของ “ของเหลวในร่างกาย” ว่าความแตกต่างในการรวมกันของของเหลวในร่างกายทั้ง 4 ชนิดนี้จะเป็นตัวกำหนดลักษณะทางสรีรวิทยาของมนุษย์ (Zhang, 2001, pp. 142-143; Zhu et al., 2010, p. 89) ตลอดจนลักษณะอารมณ์และอุปนิสัยต่าง ๆ เป็นต้น (Bao, 2016) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า มีความเป็นไปได้ว่า ทฤษฎีสารคัดหลั่งสี่รูปแบบ (four humors) มีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างมโนทัศน์เรื่องอารมณ์โกรธของผู้ใช้ภาษาไทย และอาศัยปรากฏการณ์เชิงอุปลักษณ์เพื่อแสดงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยออกมาว่า ความโกรธเป็นของเหลวร้อนใน “ใจ”

นอกเหนือจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ อวัยวะที่ถูกสร้างมโนทัศน์เป็นภาษาในการบรรจุอารมณ์ความรู้สึกนั้นไม่ได้เป็นอวัยวะ “ใจ” เสมอไป อาจเป็นอวัยวะภายในส่วนต่าง ๆ หรือร่างกายมนุษย์ (Kövecses, 2002; 2003) อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับระบบความคิดและระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษาในแต่ละวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งนับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรมีการศึกษาค้นคว้าต่อไป

³ของเหลวเหนียวข้นสัมพันธ์กับสมอง เลือดสัมพันธ์กับหัวใจ น้ำดีสีดำสัมพันธ์กับม้ามและกระเพาะ น้ำดีสีเหลืองสัมพันธ์กับตับ (Bao, 2016)

⁴เลือดมีลักษณะร้อนและชื้น ของเหลวเหนียวข้นมีลักษณะเย็นและชื้น น้ำดีสีเหลืองมีลักษณะร้อนและแห้ง น้ำดีสีดำมีลักษณะเย็นและแห้ง (Bao, 2016)

References

- Aksan, M. (2006). *The Container Metaphor in Turkish Expressions Of Anger*. Dil ve Edebiyat Dergisi, 3(2). <http://ded.mersindilbilim.info/tr/issue/19500/2078>
- Bao, Z. (2016). The metaphorical origin of emotional expression in English and Chinese--Taking the language expression of "anger" as an example (英汉情感表达的隐喻溯源—以“愤怒”的语言表达为例). *Journal of The Chinese Society of Education*, 37(2), 77-79. [in Chinese]
- Berendt, E. A., & Tanita, K. (2011). The 'Heart' of Things: A Conceptual Metaphoric Analysis of Heart and Related Body Parts in Thai, Japanese and English. *Intercultural Communication Studies*, 20(1), 65-78.
- Boers, F. (2003). Applied linguistics perspectives on cross-cultural variation in conceptual metaphor. *Metaphor and Symbol*, 18(4), 231-238.
- CASS Institute of Linguistics Dictionary (中国社会科学院语言研究所词典编辑室). (2016). *The Contemporary of Chinese Dictionary* (现代汉语词典 (第7版). The commercial press. [in Chinese]
- Cervel, S. P. (2013). A cognitive approach to the role of body parts in the conceptualization of emotion metaphors. *Epos: Revista de filología*, 30(17), 245-260.
- Chen, L., & Qiu, L. (2005). *Human behavior in organization* (组织行为学). Tsinghua University Press. [in Chinese]
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An introduction*. Edinburgh University Press.
- Gaby, A. (2008). Gut feelings: Locating Intellect, Emotion and Life Force in the Thaayorre Body. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 28-44). Mouton de Gruyter.

- Geeraerts, D., & Gevaert, C. (2008). Hearts and (angry) minds in Old English. *Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 319-347). Mouton de Gruyter.
- Geeraerts, D., & Grondelaers, S. (1995). Looking back at anger: Cultural traditions and metaphorical patterns. In John R. Taylor, & Robert E. MacLaury (Ed.), *Language and the Cognitive Construal of the World* (pp. 153-179). Mouton de Gruyter.
- Gevaert, C. (2005). The ANGER IS HEAT question: Detecting cultural influence on the conceptualization of anger through diachronic corpus analysis. In N. Delbecque, J. van der Auwera, & D. Geeraerts (Ed.), *Perspectives on variation: Sociolinguistic, historical, comparative* (pp. 195-208). Mouton de Gruyter.
- Grady, J. E. (1997a). *Foundation of meaning: Primary metaphors and primary scenes* [Unpublished Doctoral dissertation]. University of California.
- Grady, J. E. (1997b). Theories are buildings revisited. *Cognitive Linguistics*, 8(4), 267-290.
- Ikegami, Y. (2008). The Heart: What it means to the Japanese Speakers. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 169-190). Mouton de Gruyter.
- Johnson, M. (1987). *The body in the mind*. University of Chicago Press.
- Kövecses, Z. (1995). The container metaphor of anger in English, Chinese, Japanese and Hungarian. In Kövecses, Z (Ed.). *a metaphorical point of view: a multidisciplinary approach to the cognitive content of metaphor* (pp. 117-147). <https://doi.org/10.1515/9783110867831-008>
- Kovecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2003). *Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge University Press.

- Kyung, J. Y. (2008). The Korean Conceptualization of Heart: An Indigenous perspective. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 213–246). de Gruyter.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh*. Basic Books.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lan, C. (2003). *Spatial metaphor of Chinese and English from the cognitive perspective* (从认知角度看汉语和英语的空间隐喻). Foreign Language Teaching and Research Press. [in Chinese]
- Li, X. (2010). A comparative analysis of English and Chinese idioms-from the perspective of conceptual metaphor of "happiness". *Journal of Language Teaching and Research*, 1(4), 473.
- Maalej, Z. (2004). Figurative language in anger expressions in Tunisian Arabic: An extended view of embodiment. *Metaphor and symbol*, 19(1), 51-75.
- Maalej, Z. (2008). The Heart and Cultural Embodiment in Tunisian Arabic. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 395-428). Mouton de Gruyter.
- Mashak, S. P., Pazhakh, A., & Hayati, A. (2012). A comparative study on basic emotion conceptual metaphors in English and Persian literary texts. *International Education Studies*, 5(1), 200-207.
- Niemeier, S. (2000). Straight from the heart-metonymic and metaphorical explorations. In Antonio, Barcelona (ed.), *Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective* (pp. 185-213). Mouton de Gruyter.
- Niemeier, S. (2008). To be in control: Kind-hearted and cool-headed. *Conceptualizations of internal body organs across cultures and languages*, 349-372.

- Nomura, M. (1996). The ubiquity of the fluid metaphor in Japanese: A case study. *Poetica*, 46, 41-75.
- Occhi, D. J. (2008). How to have a HEART in Japanese. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 191-212). Mouton de Gruyter.
- Pérez, R. G. (2008). A cross-cultural analysis of heart metaphors. *Revista Ali-cantina de Estudios Ingleses/Alicante Journal of English Studies*, 21, 25-56.
- Qin, Y., Chen, H., Tian, L., & Hua, B. (2013). Discussion on “He”, the Core of Yin-yang and Five Elements Doctrine in TCM (浅论中医之阴阳五行核心是“和”). *World Chinese Medicine*, 8(1), 38-39. [in Chinese]
- Reddy, M. (1979). The conduit metaphor. *Metaphor and Thought*, 2, 285-324.
- Sun, G., & Zheng, H. (2012). *Basic Theory of Chinese Medicine* (中医基础理论). China Press of Traditional Chinese Medicine. [in Chinese]
- Swan, T. (2009). Metaphors of body and mind in the history of English. *English Studies*, 90(4), 460-475.
- The Royal Institute. (2013). Royal Institute Dictionary, 2554 B.E. Nanmeebook Publication. [in Thai]
- Ungerer, F., & Schmid, H. (2006). *An introduction to cognitive linguistics*. (2nd ed.). Longman.
- Velasco, O. I. D. (2001). Metaphor, metonymy and image-schemas: An analysis of Conceptual Interaction Patterns. *Journal of English studies*, 3, 47-64.
- Yoon, K. J. (2008). The Korean conceptualization of heart: An indigenous perspective. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Ed.), *Culture, Body, and Language: Conceptualizations of Internal Body Organs across Cultures and Languages* (2nd ed., pp. 213-243). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Yu, N. (1995). Metaphorical expressions of anger and happiness in English and Chinese. *Metaphor and Symbol*, 10(2), 59-92.

- Yu, N. (1998). *The contemporary theory of metaphor: A perspective from Chinese* (Vol. 1). John Benjamins Publishing.
- Yu, N. (2007). The Chinese conceptualization of the heart and its cultural context. *Applied cultural linguistics: Implications for second language learning and intercultural communication*, 7, 65.
- Yu, N. (2008). The Chinese heart as the central faculty of cognition. *Culture, body, and language: Conceptualizations of internal body organs across cultures and languages*, 7, 131-168.
- Yu, N. (2009). *The Chinese HEART in a cognitive linguistic perspective: Culture, body and language*. Mouton de Gruyter.
- Zeng, Z. (2002). How is “Qi” Possible as a Philosophical Concept (“气”作为哲学概念如何可能). *Chinese Culture Research*, 10(4), 53-62. [in Chinese]
- Zhang, D. (2001). Humoralism and its influence on Western medicine (体液论及其对西方医学的影响). *Chinese Journal of Medical History*, 31(3), 141-147. [in Chinese]
- Zheng, H. (2016). *Basic theory of Chinese medicine* (中医基础理论). China Press of Traditional Chinese Medicine. [in Chinese]
- Zhu, R., Lin, Y., Zhao, H., Zhang, X., Lei, J., & Zhang, H. (2010). The relationship between four humoral theory and five elements of Viscera-state Theory and its theory of internal environmental homeostasis in Viscera-state (四行体液学说与五行藏象理论及藏象内环境自稳态学说的关系). *China Medical Herald*, 1, 88-89. [in Chinese]

ลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทยที่เชื่อมโยงกับบริบท
ท้องถิ่นสำหรับระดับประถมศึกษาตอนต้น ที่สร้างโดยครู
ในสามจังหวัดชายแดนใต้

The Outstanding Characteristics of the Junior Primary
Education Thai Basic Vocabulary List Books Based on Local
Stories by Teachers in the Three Southern Border Provinces

Received: 24 October, 2019

Revised: 6 January, 2020

Accepted: 5 March, 2020

สรินฎา ปุติ¹

Sarinda Puti

วรรณะ หนูหมื่น²

Wanna Numun

วิฑูรย์ เมตตาจิตร์³

Vitoon Mettajit

Abstract

The purpose of this article was to study 4 outstanding characteristics of the Junior Primary Education Thai Basic Vocabulary List Books: 1) the content of the books that enables teachers and students to connect with one another through the context of the three southern border provinces; 2) university teachers acting as mentors; 3) the books' greater emphasis on vocabulary

¹ดร. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย
Ph.D., Development of Psychology and Guidance, Faculty of Education, Prince of Songkla University, Thailand

²รองศาสตราจารย์ ดร.ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย
Associate Professor, Ph.D., Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Thailand

³อาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประเทศไทย
Lecturers, Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: wanna.nu@psu.ac.th

and pictures; and 4) the construct of the books and their categories. To analyze the books, qualitative and action research methods were conducted. Moreover, the concept of specific textbook consideration was employed as the research framework, and descriptive analysis was done in the discussion section.

The findings revealed that the books under discussion have three outstanding characteristics: 1) that the teachers and students live in the three southern border provinces enables the teachers to design lessons appropriate for their students who use Patani Malay as the mother tongue and Thai as the second language; 2) that the university mentors work in the same areas as the teachers and provide the knowledge of educational psychology, Thai principles and teaching Thai as the second language for them enables the teachers to incorporate their local contexts into the reading practices and to construct the sentences by using the basic vocabulary bank which is in accordance with the students' experiences; 3) not only can these books that are based on everyday life give the students pleasure, but also they help them memorize vocabulary words well since the words that are usually misspelled and mispronounced are highlighted in these books; and 4) although the construct and content management of the books of each educational level vary according to the learning units as set by the Ministry of Education, these books that are based on the community contexts enable the students to practice reading and writing and to learn Thai vocabulary, while at the same time making them enjoy their familiar lifestyles in southern Thailand. All of these characteristics therefore strengthen the effectiveness of learning Thai among the students in the three southern border provinces.

Keywords: Junior Primary Education, Thai Basic Vocabulary List Books, three southern border provinces

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเด่น 4 ด้านของแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในด้าน 1) เนื้อเรื่องของแบบเรียนที่ครูกับนักเรียนเชื่อมโยงกันได้ด้วยบริบทท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้ 2) ครูอุดมศึกษาทำหน้าที่ที่เลี้ยง 3) การเน้นคำศัพท์และภาพ 4) โครงสร้างหมวดหมู่เนื้อหา การวิเคราะห์แบบเรียนเฉพาะกิจนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการปฏิบัติการ อภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์อย่างอิงแนวคิดการพิจารณาแบบเรียนเฉพาะกิจ

ผลวิจัยพบว่า แบบเรียนเฉพาะกิจข้างต้น มีลักษณะเด่น ดังนี้ 1) ผู้สร้างแบบเรียนและผู้เรียนอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้เหมือนกัน สถานะคนใน ส่งผลให้ครูสอนได้อย่างตรงประเด็นและเข้าใจเงื่อนไขที่ผู้เรียนจำนวนมากใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ภาษาแม่คือมลายูถิ่นปัตตานี 2) การมีอาจารย์ระดับอุดมศึกษาในพื้นที่เดียวกันเป็นพี่เลี้ยงช่วยสอนจิตวิทยาการศึกษา ให้ความรู้ภาษาไทยและชี้แนะแนวคิดการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง ช่วยให้ครูใช้บริบทท้องถิ่นผูกเรื่องราวของแบบฝึกอ่าน และสร้างประโยคด้วยคลังคำพื้นฐานอย่างเชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน 3) นอกจากความสุขที่ได้เรียนเรื่องในชีวิตประจำวัน การเน้นคำศัพท์ที่มักอ่านผิด เขียนผิด และใช้ภาพสวยงามคู่คำศัพท์ จุดเด่นเหล่านี้มีผลต่อการจดจำภาษาไทยที่เรียน 4) โครงสร้างและการจัดหมวดหมู่เนื้อหาแต่ละระดับชั้น ต่างกันตามหน่วยการเรียนรู้ที่กระทรวง ศึกษาธิการกำหนด แต่แบบเรียนเฉพาะกิจมีจุดเด่นที่ใช้บริบทชุมชนเป็นฉากสำคัญให้นักเรียนได้อ่าน ได้เขียน เรียนรู้ศัพท์ภาษาไทยอย่างรู้สึกใกล้ชิดกับวิถีชีวิตท้องถิ่นชายแดนใต้ จุดเด่นทั้งหมดนี้ช่วยสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ภาษาไทยให้นักเรียนประถมต้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

คำสำคัญ: ระดับประถมศึกษาตอนต้น แบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย
สามจังหวัดชายแดนใต้

บทนำ

การเรียนการสอนภาษาไทยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ มีลักษณะเด่นที่ต้องตระหนักคือ ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ใช้ภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง ส่วนภาษาแม่คือภาษามลายูถิ่นปัตตานี หมายถึงภาษามลายูที่ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ใช้สื่อสารในพื้นที่ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอ ในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอกะเปอร์ และอำเภอนาทวี (Watcharasukum, 2012, p. 4)

ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนภาษาไทยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ผู้สอนจำเป็นต้องปรับประยุกต์ รวมถึงพัฒนาแบบเรียน และวิธีการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่ผู้เรียนจำนวนมากในท้องถิ่นใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ (Jansawang, 2007)

ครูผู้สอนภาษาไทยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้จึงควรเข้าใจมโนทัศน์เรื่องความต่างระหว่างภาษาแม่ (ในท้องถิ่นนี้คือ ภาษามลายูถิ่นปัตตานี) กับภาษาที่สอง (ในท้องถิ่นนี้คือ ภาษาไทย) เพื่อจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักจิตวิทยาการศึกษาที่เน้นเรื่องการเรียนรู้ภาษาอย่าง Vygotsky (as cited in Petcharaporn, 2018, p. 19) อภิปรายถึงความแตกต่างด้านการเรียนรู้ภาษาแม่ ที่เป็นภาษาแรกของเด็ก กับการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็กว่าเด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาแรก หรือภาษาแม่ได้ตามพัฒนาการของช่วงวัย โดยเฉพาะระบบพัฒนาการทางภาษาในช่วงวัยที่เข้าใจว่าระบบภาษาคือระบบสัญลักษณ์ หลังจากนั้นเด็กก็จะเรียนรู้ความซับซ้อนของภาษาแม่ที่เป็นภาษาแรกซึ่งเขาสื่อสารอย่างใกล้ชิดตั้งแต่แรกเริ่ม ตามลำดับทั้งระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ ระบบโครงสร้างของภาษาแม่ ส่วนการเรียนรู้ภาษาที่สอง เด็กต้องใช้เวลามากขึ้นและใช้วิธีการเรียนรู้ที่เป็นระบบซับซ้อนกว่า เพราะได้มาเรียนรู้ภาษาที่สองในภายหลัง เงื่อนไขหลักที่มีส่วนผลักดันให้พัฒนาการเรียนรู้ภาษาที่สองได้มากขึ้น คือ ผู้เรียนภาษาที่สองต้องเล็งเห็นความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทการสื่อสารด้วยภาษาที่สองในบริบทชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้ด้วยเงื่อนไขที่ภาษาไทยอยู่ในฐานะภาษาที่สองในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบท อีกทั้งการเรียนภาษาที่สอง ก็มีความซับซ้อนและยากสำหรับเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเพราะพวกเขาเริ่มทำความเข้าใจภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง หลังใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่แล้ว ทั้งนี้การเรียนภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นจำเป็นต้องใช้เวลาเรียนยาวนานอย่างต่อเนื่อง จึงจะสามารถเข้าใจและใช้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยดังกล่าวที่สังเขปมานี้ คือที่มาของเหตุผลที่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น 3 จังหวัดชายแดนใต้มีคะแนนภาษาไทยต่ำกว่าเกณฑ์ (Jansawang, 2007). ถึงกระนั้นก็มีนักวิชาการชี้แนวการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ภาษาที่สองว่า ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนภาษาที่สองได้เรียนรู้จากบทเรียนใกล้ตัวตามสภาพบริบทท้องถิ่น เพื่อสร้างความสุขในการเรียนพร้อมกับได้พัฒนาภาษาที่สองอย่างต่อเนื่อง (Dokjun, 1993; as cited in Petcharaporn, 2018)

การเล็งเห็นความสำคัญให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ ได้พัฒนาความสามารถด้านภาษาไทย โดยอ่านออก เขียนได้และมีคะแนนสูงขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงได้สร้างโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง มอบหมายให้เครือข่ายอุดมศึกษาภาคใต้ตอนล่าง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะศึกษาศาสตร์ สร้างโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ผลสัมฤทธิ์วินัยกรรมบัญญัติคำภาษาไทยพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาตอนต้นของครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ได้พัฒนาความสามารถด้านภาษาไทย โดยใช้แบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทยที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้สร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น หัวข้อวิจัยนี้จะได้อภิปรายแต่ละประเด็นตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะเด่น 4 ด้านของแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในด้าน 1) เนื้อเรื่องของแบบเรียนที่ครูกับนักเรียนเชื่อมโยงกันได้ด้วยบริบทท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้ 2) ครูอุดมศึกษาทำหน้าที่พี่เลี้ยง 3) การเน้นคำศัพท์และภาพ 4) โครงสร้างหมวดหมู่เนื้อหา

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 และ 2 ที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นนั้นมีประโยชน์ในการได้เห็นถึงโครงสร้าง และการจัดหมวดหมู่เนื้อหาแบบเรียนเฉพาะกิจดังกล่าว ทั้งในหมวดคลังคำพื้นฐานที่นำมาสร้างให้เป็นประโยคอย่างเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน การจัดประเภทหมวดหมู่บทเรียน แยกคำตามโครงสร้างสระ เสียงสระ และอักษร 3 หมู่ ในแบบเรียนประถมที่ 1 ส่วนแบบเรียนประถมที่ 2 จัดหมวดหมู่คลังคำด้วยการพิจารณาจากมาตราตัวสะกด การควบกล้ำ การใช้คำอักษรนำ การใช้ รร และ การันต์

แบบเรียนภาษาไทยทั้ง 2 ระดับมีการผูกเป็นเรื่องราวเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน-เขียนให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่ยังมีนักเรียนจำนวนมากใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

ความโดดเด่นข้างต้นของแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 และ 2 ที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกันสร้างขึ้นนั้น จะเป็นแนวทางให้ได้พิจารณาถึงความสำคัญจำต่อการสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจในท้องถิ่นที่มีความแตกต่าง

ในบริบทสังคม เชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ต้องพิจารณาความสอดคล้องกับการสอนภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางมาตรฐานกระทรวงศึกษาธิการ

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยที่การพิจารณาโครงสร้าง และการจัดหมวดหมู่เนื้อหาของแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย 708 คำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย 1,098 คำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งแบบเรียนชุดนี้ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นนั้น

ทั้งนี้แบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนต้นดังกล่าวถูกสร้างสรรค์ขึ้นเฉพาะกิจด้วยบรรดาคครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นโดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง (2562) ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่มอบหมายให้เครือข่ายอุดมศึกษาภาคใต้ตอนล่าง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะศึกษาศาสตร์ ดำเนินการงานในลักษณะวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป้าหมายการร่วมสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจด้านบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนต้นโดยมีอาจารย์ระดับอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง มีกลไกหลักของการสร้างแบบเรียนคือครูกว่า 60 คนในท้องถิ่นชายแดนใต้ 20 โรงเรียน ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านรูสมะมีแล ครูโรงเรียนบ้านกุวิง ครูโรงเรียนบ้านจือระ ครูโรงเรียนประชานิธิศานโคกม่วง ครูโรงเรียนรัชดาภิเษก ครูโรงเรียนบ้านป่าไร่ ครูโรงเรียนบ้านควนลังกา ครูโรงเรียนสมเด็จพระหลวงพ่อดาวัดช้างไห้ ครูโรงเรียนชุมชนบ้านยูโย ครูโรงเรียนบ้านโต๊ะติเต ครูโรงเรียนบ้านยามูเฉลิม ครูโรงเรียนบ้านลิเตะ ครูโรงเรียนบ้านบุเกะกุง ครูโรงเรียนชุมชนบ้านแป้น ครูโรงเรียนบ้านกุวิง ครูโรงเรียนบ้านปะกาลิมปูระ ครูโรงเรียนบ้านตันหยงลูโ๊ะ ครูโรงเรียนบ้านมะพร้าวตันเดียว ครูโรงเรียนบ้านโคกเรียง ครูโรงเรียนอนุบาลสาธิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ข้อมูลหลักการวิจัย

ข้อมูลหลักของการวิจัย คือเรื่องราวท้องถิ่นของแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจจากหนังสือบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย ป.1 พ.ศ. 2562 จำนวน 708 คำ และ บัญญัติคำพื้นฐาน ป. 2 พ.ศ. 2562 จำนวน 1,098 คำ ในโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการ

พัฒนาท้องถิ่นโดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การเล็งเห็นความสำคัญข้างต้นให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ได้พัฒนาความสามารถด้านภาษาไทยให้อ่านออก เขียนได้ มีคะแนนที่สูงขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงได้สร้างโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง มอบหมายให้เครือข่ายอุดมศึกษาภาคใต้ ตอนล่าง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะศึกษาศาสตร์ สร้างโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ผลสัมฤทธิ์อื่นวัดกรรมบัญชีคำภาษาไทยพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาตอนต้นของครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ ที่จำนวนมากยังใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ได้พัฒนาความสามารถด้านภาษาไทย ด้วยการใช้แบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทยเฉพาะกิจที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้สร้างขึ้น อย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น

วิธีการวิจัย

ในลำดับต้นเป็นการวิจัยจากเอกสารแบบเรียน โดยพิจารณาโครงสร้างของตัวเล่ม ในแบบเรียน และการจัดหมวดหมู่เนื้อหาแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย 708 คำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ แบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย 1,098 คำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งแบบเรียนชุดนี้ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น ชั้นนี้จะพบลักษณะเด่นของแบบเรียนเฉพาะกิจด้านเนื้อเรื่องต่าง ๆ ในแบบเรียนที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ เขียนเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น การเน้นคำศัพท์และภาพ รวมทั้ง โครงสร้างและการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในแบบเรียน

ในลำดับท้ายเป็นการวิจัยโยงกับปฏิบัติการด้านการร่วมสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจดังกล่าว ทั้งในแง่บทบาทการทำหน้าที่ของครูมหาวิทยาลัยในฐานะพี่เลี้ยง (mentor) และ บรรดาครูระดับประถมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ชายแดนใต้ ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในฐานะผู้มีส่วนบาทหลักด้านการสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจดังกล่าว

เมื่อได้ผลลัพธ์ทั้ง 2 ประเด็นข้างต้น ผู้วิจัยจะรายงานผลการศึกษาด้านการจัด โครงสร้างของตัวเล่มแบบเรียนกับหมวดหมู่เนื้อหาและปฏิบัติการด้านการร่วมสร้าง แบบเรียนระหว่างครูพี่เลี้ยงระดับมหาวิทยาลัยกับครูระดับประถมศึกษาตอนต้น แล้วอภิปรายสรุปผลวิจัย โดยวิพากษ์ลักษณะเด่นแบบเรียนเฉพาะกิจข้างต้นในรูปแบบ พรรณนาวิเคราะห์

แนวคิดและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 และ 2 ที่ครูใน 3 จังหวัดชายแดนใต้สร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น มีแนวคิดและงานวิชาการสำคัญที่เกี่ยวข้องสรุปอย่างสังเขปได้ดังนี้

แบบเรียนเฉพาะกิจที่ออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อใช้สอนผู้เรียนในพื้นที่พิเศษเฉพาะกลุ่ม ดังเช่นการสร้างแบบเรียนบัญญัติคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นที่ครูใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ร่วมกันเขียนขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น เพื่อยกระดับการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นในท้องที่ที่ผ่านเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนั้น นักวิชาการผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติอภิปรายว่า แนวทางการจัดการปัญหา “ที่ได้ผลดีที่สุด” คือการให้ครูในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่มีประสบการณ์อย่างยาวนานในการคลุกคลีจนเข้าใจเงื่อนไขทางภาษาและสังคมของคน 3 จังหวัดชายแดนใต้ และที่สำคัญคือต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาไทย จิตวิทยาการสอน ทั้งครูชำนาญการ ครูชำนาญการพิเศษ หรือครูระดับอุดมศึกษา เพื่อทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยงให้ครูประถมโรงเรียนท้องถิ่นต่างๆ ได้เรียนรู้การสอนให้แก่แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นที่จำนวนมากยังใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง (Nilsuk & Phetmanee, 2010, p. 108)

เงื่อนไขสำคัญไม่น้อยกว่าการจำเป็นต้องอาศัยครูผู้มีความเชี่ยวชาญภาษาไทยและมีประสบการณ์สอนยาวนานในพื้นที่ชายแดนใต้ นั่นคือปัจจัยที่ Nilsuk & Phetmanee (2010, p. 108) อภิปรายว่านักเรียนจำนวนมากใน 3 จังหวัดชายแดนใต้มีภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ แต่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง นี่คือเหตุผลสำคัญที่ชี้ถึงระดับทักษะภาษาไทยในชั้นที่ยังต้องพัฒนาให้แก่แก่นักเรียนท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้

การพยายามจัดการปัจจัยหลักที่กระทบคุณภาพการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาที่ 2 ของนักเรียน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ ผู้วิจัยจึงได้พยายามสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจในการพัฒนาทักษะภาษาไทยให้แก่แก่นักเรียน 3 จังหวัดชายแดนใต้ มีงานวิจัยของ Jansawang (2007; cited in Nilsuk & Phetmanee, 2010, p. 116) เรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ ของนักเรียนที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ ที่เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่ใช้เสียงบรรยายภาษาไทย และเสียงบรรยายสองภาษา

Jansawang (2007; as cited in Nilsuk & Phetmanee, 2010, p. 116) วิจัยเพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ โดยเรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่ใช้เสียงบรรยายภาษาไทยและเสียงบรรยาย

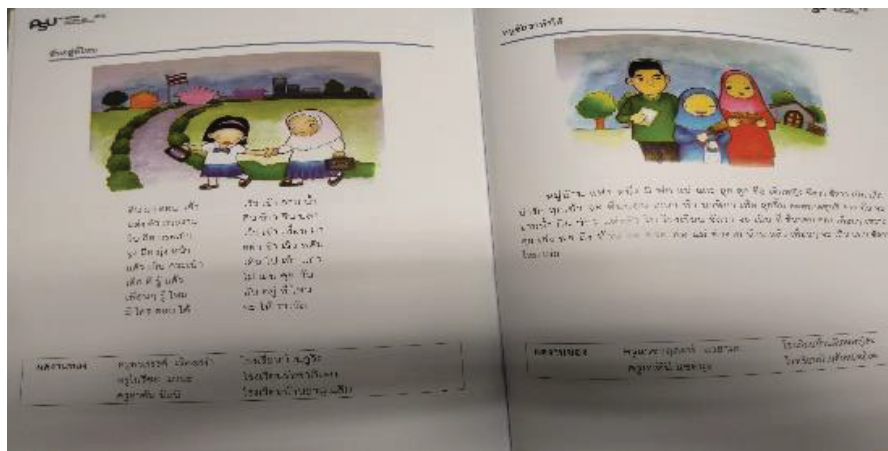
สองภาษา 2) เปรียบเทียบความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแม่ โดยเรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่ใช้เสียงบรรยายภาษาไทยและเสียงบรรยายสองภาษา ประชากรกลุ่มวิจัยครั้งนี้คือนักเรียนประถมปีที่ 4 รวม 60 คน โรงเรียนบ้านโกตาบารู ยะลา แบ่งกลุ่มประชากรแบบควบคุม 30 คน เป็นนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ใช้เสียงบรรยายภาษาไทย และกลุ่มทดลอง 30 คน เป็นนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ใช้เสียงบรรยายสองภาษา ผลวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน โดยใช้เสียงบรรยายภาษาไทย กับนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน โดยใช้เสียงบรรยายสองภาษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความต่างกันเมื่อใช้แบบเรียนเฉพาะกิจด้วยสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเสียงภาษาไทย กับเสียงบรรยายสองภาษา เพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทยในฐานะภาษาที่ 2 ของนักเรียนประถมชายแดนใต้ โดยพบว่าผลสัมฤทธิ์ที่สูงกว่าอยู่การเรียนรู้ด้วยภาษาไทยเป็นหลักนั้น ข้อสรุปที่ได้สอดคล้องกับความเห็นของ Dokjun (1993; as cited in Petcharapom, 2018, pp. 23-24) ที่อภิปรายถึงความสำคัญของการสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจในการยกระดับความสามารถผู้เรียนภาษาที่สองว่า แบบเรียนเฉพาะกิจนั้นจำเป็นต้องสร้างขึ้นอย่างสอดคล้องกับบริบทในสถานการณ์ประจำวันของผู้เรียนภาษาที่สอง เพื่อให้เกิดแรงจูงใจแก่ผู้เรียนว่าภาษาที่สองมีความสำคัญในชีวิตจริง ผู้เรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาที่สอง เพราะเห็นประโยชน์ของภาษาที่สองด้านการสื่อสารในสังคมของตน ทั้งนี้มีประเด็นที่พึงตระหนักว่าควรใช้แบบเรียนเฉพาะกิจสอนภาษาที่สองให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่อายุน้อย เพื่อผลในเชิงพัฒนาการด้านการจดจำคำศัพท์และความเข้าใจโครงสร้างภาษาที่สองให้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว

แนวคิดและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสำคัญของการสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจ ภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับประถมศึกษา เขต 3 จังหวัดชายแดนใต้ ดังอภิปรายอย่างสังเขปมานี้ ผู้วิจัยจะปรับประยุกต์เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของแบบเรียนเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น ดังมีผลการวิจัยต่อไปนี้

ผลการวิจัย

แบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทยประถมศึกษาปีที่1และ2 ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้มีลักษณะเด่น ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ตัวอย่างภาพประกอบและเรื่องฝึกอ่านภาษาไทยที่สัมพันธ์บริบทชายแดนใต้
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย จากแบบเรียนเฉพาะกิจบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

(Lower Southern Office of the Higher Education and Commission Higher Education Development Network: Songkhla, 2019)

1. เนื้อเรื่องของแบบเรียนที่ครูกับนักเรียนเชื่อมโยงกันได้ด้วยบริบทท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้

เนื้อเรื่องฝึกอ่านท้ายแบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีลักษณะเด่นเน้นความสัมพันธ์กับบริบทท้องถิ่นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ด้านการประกอบอาชีพทำสวนยางพารา การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ลิงขึ้นมะพร้าว สถานที่ท่องเที่ยวทางทะเล น้ำตก แหล่งประกอบศาสนกิจทั้งมัสยิดและวัด วันสำคัญทางศาสนาอิสลาม การมีผู้อาวุโสในครอบครัวเป็นที่รวมใจลูกหลาน

เนื้อเรื่องฝึกอ่านท้ายแบบเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีลักษณะเด่นเน้นความสัมพันธ์กับบริบทท้องถิ่นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ด้านการประกอบอาชีพทำนาทำสวนยางพารา ค้าขาย การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ป่า แพะ ภูมิทัศน์ในท้องถิ่นสมบูรณ์ทั้งทะเล

น้ำตก ป่าเขา วิถีอิสลามในชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขกับคนที่นับถือพุทธศาสนา การเรียนรู้ในโรงเรียนและการกินอยู่ในครอบครัวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ครูระดับประถมศึกษาตอนต้นโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ชายแดนใต้ ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในฐานะกลไกหลักของการสร้างแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐาน ประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ได้ทำหน้าที่ต่อไปนี้ 1) สืบค้นคลังคำในบัญชีพื้นฐานแต่ละระดับชั้น 2) จำแนกคำตามองค์ประกอบและหลักการแบ่งหมวดหมู่คำ ที่อาจารย์ อุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยงชี้แนะ โดยยึดจากหลักสูตรแกนกลางมาตรฐาน 3) สร้างประโยคจากบัญชีคำในแต่ละระดับชั้น โดยเชื่อมโยงความกับบริบทท้องถิ่น มีการผูกเป็นเรื่องราวของชุมชนเพื่อตั้งให้ผู้เรียนรู้สึกใกล้ชิดกับเนื้อหาแบบเรียนและมีความสุขที่ได้ฝึกอ่าน ฝึกเขียน เรียนภาษาไทยจากเรื่องราวในประสบการณ์ตรงของพวกเขาตามบริบทท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนใต้

2. บทบาทการทำหน้าที่ของอาจารย์อุดมศึกษาในฐานะครูพี่เลี้ยง (mentor)

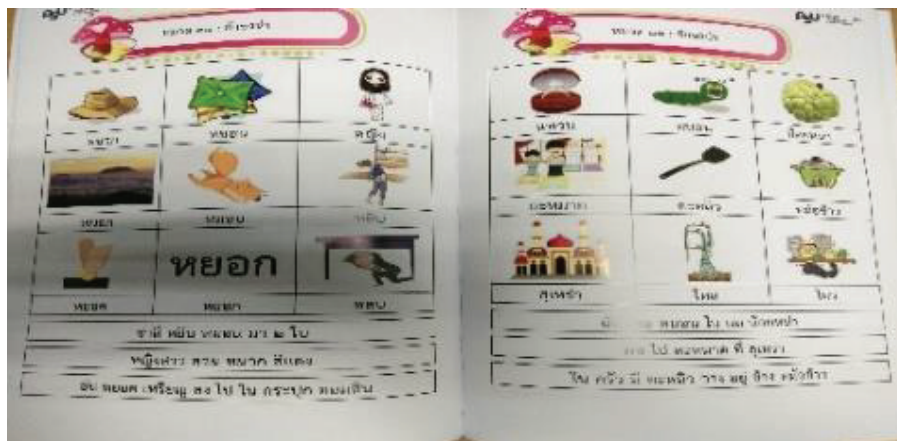
2.1 อาจารย์ระดับอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง (mentor) ในบทบาทการชี้แนะเชิงจิตวิทยาการศึกษา

หัวหน้าวิจัยนี้เป็นอาจารย์ผู้มีความรู้ด้านจิตวิทยาการศึกษา ทำหน้าที่แนะนำครูในโครงการฯ ให้เขียนเรื่องราวสร้างแบบฝึกอ่านภาษาไทย โดยดึงประสบการณ์ร่วมที่เป็นความสุขจากประสบการณ์ตรงของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเขตท้องถิ่นชายแดนใต้ ที่คุ้นชินกับบริบทท้องถิ่นของเขา จุดประสงค์เพื่อเราให้เกิดความสนใจต่อแบบเรียนภาษาไทย และมีความสุขในการเรียนอย่างไม่รู้สึกเป็นอื่นกับบทเรียนที่กำลังทำความเข้าใจ สำหรับนักเรียนจำนวนมากที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

2.2 อาจารย์ระดับอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง (mentor) ในบทบาทการให้ความรู้ภาษาไทย และชี้แนะแนวทางการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง

ผู้ร่วมวิจัยในโครงการนี้เป็นอาจารย์ผู้มีความรู้ด้านภาษาไทย และมีประสบการณ์ในการสอนผู้เรียนเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งผู้เรียนจำนวนมากใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานีเป็นภาษาแม่ ประสบการณ์ด้านการสอนผู้เรียนในท้องถิ่นดังกล่าวเป็นเวลานาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้แนะครูชายแดนใต้ให้มีส่วนร่วมสร้างแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ โดยยังคงยึดแกนกลางคลังคำศัพท์ วิธีสร้างคำ ลักษณะและองค์ประกอบของคำในภาษาไทยชั้นประถมต้นไว้ได้อย่างตรงตามข้อกำหนดการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ ขณะเดียวกันก็ช่วยกระตุ้นให้ครู

ในโครงการนำบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้ร่วมกับการเรียนการสอนภาษาไทยนักเรียน ประถมต้นชายแดนใต้ให้มีเนื้อหาผสมกลมกลืนกันเพื่อเอื้อต่อการถ่ายโยงการเรียนรู้ระหว่าง ภาษาแม่กับภาษาไทยในฐานะภาษาที่สองด้วย

ภาพประกอบ 2 ตัวอย่างแผนภาพประกอบคำศัพท์ที่มีจุดเน้นอย่างสัมพันธ์กับบริบทชายแดนใต้
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย จากแบบเรียนเฉพาะกิจบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

(Office of the Higher Education Commission Lower Southern Higher Education
Development Network: Songkhla, 2019)

3. การเน้นคำศัพท์และภาพในแบบเรียน มีลักษณะเด่น ดังนี้

ตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ พบว่ามีการแสดงรูปภาพประกอบควบคู่กับ
คำศัพท์ต่าง ๆ ในคลังคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ นักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 2

ตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ พบว่ามีการเน้นและเพิ่มขนาดของคำศัพท์
บางคำ ที่มักอ่านผิด เขียนผิด และเป็นตัวอย่างคำของการผันเสียงวรรณยุกต์ การผันอักษร
ในคลังคำพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

ตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ มีการแยกบัญชีคำพื้นฐานในภาคเรียนที่ 1
และภาคเรียนที่ 2 ตามการจัดโครงสร้างเนื้อหาชุดการเรียนรู้ ตามมาตรฐานแกนกลางของ
หลักสูตรแต่ละภาคเรียน แต่ละระดับชั้นที่เป็นไปตามข้อกำหนดกระทรวงศึกษาธิการ

4. การจัดหมวดหมู่เนื้อหาแบบเรียน

4.1 การจัดหมวดหมู่เนื้อหาแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีลักษณะเด่น ดังนี้

หมวดหมู่ที่ 1 ของตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่ามีหมวดหมู่เนื้อหาคลังคำจัดขึ้นตามการพิจารณาด้านองค์ประกอบของโครงสร้างสระ เสียงสระ และอักษร 3 หมู่ ที่ประกอบขึ้นเป็นคำ ในบัญชีคำพื้นฐานของระดับการเรียนรู้ประถมปีที่ 1 มีหมวดหมู่เนื้อหาแยกเป็น 9 หมวดได้แก่ หมวด 1) สระคงรูป อักษรกลาง สระเสียงยาว หมวด 2) อักษรกลาง สระเกิน สระเสียงสั้น หมวด 3-4) อักษรสูง สระคงรูป สระเสียงสั้น สระเสียงยาว หมวด 5) อักษรต่ำ สระคงรูป สระเสียงยาว หมวด 6) อักษรต่ำ สระเสียงสั้น สระคงรูป สระเกิน หมวด 7) สระคงรูป 2 พยางค์ หมวด 8) สระลดรูป เปลี่ยนรูป หมวด 9) ตัวควบกล้ำ อักษรนำ คำที่ออกเสียงสระอะกึ่งเสียง

หมวดหมู่ที่ 2 ของตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่ามีหมวดหมู่จัดขึ้นตามเนื้อหาที่เป็นรูปแบบเรื่องราว ซึ่งครู 3 จังหวัดชายแดนใต้แต่งขึ้นโดยใช้คลังคำพื้นฐาน แล้วผูกเป็นเรื่องจากบริบทท้องถิ่นอันมีภาพประกอบ เนื้อหาส่วนนี้ให้นักเรียนได้ฝึกอ่านภาษาไทยจากเรื่องที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน

4.2 การจัดหมวดหมู่เนื้อหาแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีลักษณะเด่น ดังนี้

หมวดหมู่ที่ 1 ของตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่ามีหมวดหมู่เนื้อหาคลังคำ ที่จัดขึ้นแยกตามหมวดหมู่ต่อไปนี้ หมวด 1) พิจารณาด้วยมาตราตัวสะกด มีชุดคำ แม่ ก กา แม่กง แม่กม แม่เกว แม่เกย แม่กน แม่กด แม่กก แม่กบ หมวด 2) ชุดคำควบกล้ำในคลังคำพื้นฐาน หมวด 3) ชุดคำ อักษรนำ หมวด 4) ชุดคำรร หมวด 5) ชุดคำการันต์ และหมวด 6) ชุดคำเบ็ดเตล็ดแยกเป็นชุดคำแต่ละประเภท ได้แก่ หมวด 6.1) ชุดคำเครื่องแต่งกายเสื้อผ้า หมวด 6. 2) ชุดคำชนิดของดอกไม้ หมวด 6.3) ชุดคำการประกอบอาชีพ หมวด 6. 4) ชุดคำการแสดงความรักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

หมวดหมู่ที่ 2 ของตัวเล่มแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่ามีหมวดหมู่จัดขึ้นตามเนื้อหาที่เป็นรูปแบบเรื่องราว ซึ่งครู 3 จังหวัดชายแดนใต้แต่งขึ้นโดยใช้คลังคำพื้นฐาน แล้วผูกเป็นเรื่องจากบริบทท้องถิ่นอันมีภาพประกอบ เนื้อหาส่วนนี้ให้นักเรียนได้ฝึกอ่านภาษาไทยจากเรื่องที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 1 และ 2 แบบเรียนนี้นับเป็นแบบเรียนเฉพาะกิจที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยบทบาทหลักอยู่ที่ครูโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกันสร้างแบบเรียนบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 1 และ 2 ให้มีประโยชน์และเนื้อเรื่องอย่างเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น

ลักษณะเด่นของแบบเรียนเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 และ 2 ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบลักษณะเด่น ดังนี้

ลักษณะเด่นประการแรก ผู้สร้างแบบเรียนให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นในเขต 3 จังหวัดชายแดนใต้ ก็คือ คนในพื้นที่ นั่นคือ ครูในเขต 3 จังหวัดชายแดนใต้ ครูทุกคนที่ร่วมสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจนี้คือผู้สอนระดับประถมศึกษาตอนต้นโดยตรงทั้งสิ้น การมุ่งให้ครูในท้องถิ่นซึ่งรับผิดชอบสอนนักเรียนดังกล่าวโดยตรง เป็นกลไกหลักในการร่วมสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจนี้ขึ้น มาจากผลการศึกษาเชิงปฏิบัติการด้านการเรียนการสอนที่เน้นว่าการสอนเนื้อหาอย่างตรงประเด็นและเข้าถึงลักษณะเฉพาะของผู้เรียนในพื้นที่พิเศษ หากได้ครูผู้มีความรู้ที่อยู่พื้นที่นั้น ประสิทธิภาพการเรียนการสอนเด็กนักเรียนในท้องถิ่นพิเศษก็จะมีมากขึ้น (Yousimarak, 2010; as cited in Nilsuk & Phetmanee, 2010, p. 108)

กล่าวโดยนัยแล้ว แนวคิดข้างต้นอนุมานได้ถึงนักเรียนประถมต้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่จำนวนมากยังคงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ภาษาแม่คือภาษามลายูถิ่น จุดเด่นประการนี้ จำเป็นที่จะต้องอาศัยครูในพื้นที่เดียวกันซึ่งเข้าใจและเล็งเห็นสภาพการณ์ท้องถิ่นว่า นี่คือเงื่อนไขที่กระทบต่อคุณภาพการใช้ภาษาไทยในการอ่าน การเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ ที่คะแนนภาษาไทยอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ การสอนคนในพื้นที่พิเศษด้วยครูในพื้นที่พิเศษเดียวกันจึงนับเป็นแนวทางจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพภาษาไทยให้สูงขึ้นได้

ลักษณะเด่นประการที่สอง คือ ครูในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นผู้ร่วมกันพิจารณาข้อมูลจากบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างประโยค และผูกเป็นเรื่องราวแบบฝึกอ่าน โดยใช้คลังคำพื้นฐานภาษาไทยระดับประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 การจัดการศึกษาและออกแบบในการสร้างบทเรียนข้างต้น โดยมีอาจารย์ระดับอุดมศึกษาในพื้นที่พิเศษเดียวกันทำหน้าที่ครูพี่เลี้ยง เพื่อปกป้องบอกความสำคัญเชิงจิตวิทยาการศึกษา การให้ความรู้ด้านหลักภาษาไทยและชี้แนะแนวคิดการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาที่สองนี้ การออกแบบเพื่อมีส่วนร่วมระหว่างครูประถมต้นกับครูอุดมศึกษาในพื้นที่ ให้ได้ร่วมกัน

สร้างแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจดังกล่าว นับเป็นแนวทางที่เหมาะสมถูกต้องตามที่นักวิชาการผู้อำนวยการสถาบันรามจิต (Yousimarak, 2010; as cited in Nilsuk & Phetmanee, 2010, p. 108) อภิปรายว่ากระบวนการดังกล่าวมีผลให้เรื่องราวฝึกอ่านและแบบเรียนภาษาไทยเฉพาะกิจนี้ สามารถถึงประสบการณ์ร่วมที่เป็นความสุขจากประสบการณ์ตรงของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเขตท้องถื่นชายแดนใต้ และยังส่งผลเร้าการเรียนรู้ให้เกิดความสนใจต่อแบบเรียนภาษาไทย โดยมีความสุขในการเรียนสำหรับนักเรียน 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่ผู้เรียนจำนวนมากใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

ลักษณะเด่นประการที่สาม คือในแบบเรียนเฉพาะกิจนี้มีการเน้นคำศัพท์ที่มักอ่านผิดเขียนผิดโดยใช้ขนาดอักษรที่ใหญ่กว่าปกติ เพื่อเด่นสะดุดตาให้นักเรียนจดจำได้เร็ว พร้อมกับมีภาพสีสวยงามประกอบคำศัพท์ และรูปวาดที่เข้ากับเรื่องราวฝึกอ่านท้ายเล่มของแบบเรียนเพื่อผลทั้งความสุนทรีย์เห็นงานศิลปะและภาพสวยงามนั้นยังช่วยโยงให้นักถึงคำศัพท์ที่อยู่คู่กับภาพนั้นด้วย สอดคล้องกับแนวคิดว่าการจดจำคำศัพท์จากการมีภาพควบคู่ ส่งผลให้ผู้เรียนวาดเป็นผังโน้ตชนในระบอบคิดของตนเองได้ นี่มีผลโดยตรงต่อความคงทนด้านการเรียนรู้ภาษา (Jankaew et al., 2016, pp. 165-178)

ลักษณะเด่นประการที่สี่ คือ โครงสร้างและการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในบทเรียนเฉพาะกิจ คลังคำพื้นฐานภาษาไทยระดับประถมศึกษาตอนต้นปีที่ 1 และ 2 นี้ มีการวางโครงสร้างและจัดหมวดหมู่ในแต่ละระดับชั้นแตกต่างกัน พิจารณาตามเนื้อหาภาษาไทยของแต่ละระดับชั้นที่กระทรวงศึกษาธิการแจกแจงหน่วยการเรียนรู้ ประเด็นเด่นชัดที่สำคัญคือ แบบเรียนเฉพาะกิจคลังคำภาษาไทยนี้ ครูในท้องถิ่นสร้างประโยชน์ด้วยศัพท์ที่โยงกับลักษณะเฉพาะของบริบทท้องถิ่นทั้งวิถีชีวิต สภาพภูมิประเทศ ศาสนา การได้อ่านและเรียนรู้ศัพท์อย่างเชื่อมโยงโดยตรงกับบริบทท้องถิ่นของผู้เรียน ผ่านแบบเรียนภาษาที่สองนั้นเป็นแนวคิดที่ Dokjun (1993; as cited in Petcharaporn, 2018, pp. 23-24) แสดงทัศนะว่ากระบวนการดังกล่าวนับเป็นการเพิ่มความจดจำเนื้อหาที่เรียนและสร้างความสนใจพร้อมกับให้ความสุขในการเรียนภาษาที่สอง

การอภิปรายอย่างสรุปถึงผลการศึกษาลักษณะเด่นของแบบเรียนเฉพาะกิจบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 1 และ 2 ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยบทบาทหลักอยู่ที่ครูโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ และมีครูระดับอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง ดังสังเขปผลวิจัยข้างต้น บ่งชี้ถึงความจำเป็นในการออกแบบและสร้างสื่อการเรียนรู้เฉพาะกิจในพื้นที่พิเศษ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การเล็งเห็นความสำคัญข้อนี้เป็นที่มาให้เกิดโครงการวิจัยข้างต้น โดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้สร้าง

โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น อันมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง จุดประสงค์ของโครงการดังกล่าวปรากฏผลให้เห็นส่วนหนึ่งตามเนื้อหาบทความวิจัยที่ศึกษา ลักษณะเด่นของแบบเรียนเฉพาะกิจ บัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 1 และ 2 ที่ครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ร่วมสร้างสรรค์ขึ้น ตามผลการวิจัยที่สรุปและอภิปรายแล้วข้างต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การนำผลการวิจัยไปใช้นี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขการจัดการเรียนการสอนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความต่างกัน ตัวแปรที่สร้างความต่างสำหรับองค์ประกอบที่มาจากผู้เรียน เช่น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมการสื่อสาร เป็นต้น เงื่อนไขดังกล่าวมีผลให้ควรพิจารณา ศึกษาวิจัยความสำคัญจำเป็นในการสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจเพื่อความเหมาะสมแก่ผู้เรียน และได้รับผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขับเคลื่อนความร่วมมือทั้งจากสถาบันอุดมศึกษา โรงเรียนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการงานปกครองท้องถิ่นในภูมิภาคที่นักเรียนในชุมชน จำนวนมากยังมีความต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมการสื่อสาร เพื่อจะได้ ร่วมกันสร้างแบบเรียนเฉพาะกิจในระดับอื่น ๆ ของการศึกษาชั้นต่อไป เช่น ประถมศึกษา ตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาสนับสนุนวิจัย โดยส่งมอบผ่านงาน เครือข่ายอุดมศึกษาภาคใต้ตอนล่าง บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ นวัตกรรมบัญชีคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับประถมศึกษาตอนต้นของครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ ในโครงการใหญ่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถาบันอุดมศึกษา เป็นพี่เลี้ยง

References

- Jankaew, R., Chomchuen, A., & Numun, W. (2016). Effects of learning activities using graphic organizer techniques on critical thinking, learning achievement and retention in thai literature of grade 7 students. *Journal of Education Prince of Songkla University*, 27(2), 165-178. [in Thai]
- Jansawang, C. (2007). *A comparison of learning achievement and retention of students using Malay dialects the mother tongue by computer-assisted instruction with thai narration and bilingual narration* [Unpublished master's thesis]. Prince of Songkla University, Pattani Campus. [in Thai]
- Lower Southern Office of the Higher Education and Commission Higher Education Development Network: Songkhla. (2019). *Prathomsuksa 1: Basic vocabulary list*. [in Thai]
- Nilsuk, P. & Phetmanee, N. (2010). Media and education technology for developing education. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 21(3), 107-118. [in Thai]
- Office of the Higher Education Commission Lower Southern Higher Education Development Network: Songkhla. (2019). *Prathomsuksa 2: Basic vocabulary list*. [in Thai]
- Petcharaporn, K. (2018). *Learning native language and second language*. Psychology for Teachers. http://C:/Users/LA/Downloads/Documents/_6_6_.pdf [in Thai]
- Watcharasukum, S. (2012). *Problems in using Thai language from Thai - Malaya students in three southernmost provinces*. <http://wb.yru.ac.th/handle/yr/182> [in Thai]
- Yousimarak, C. (2010, August 19). Research can solve education's problems in southern border provinces. *Daily News*. [in Thai]

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่ค้นพบในภาคใต้ของดินแดน
ประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 – 13

Srivijaya Art Avalokitesvara Bodhisattvas Found in Southern
Thailand from the Eighth to Thirteenth Centuries

Received: July 11, 2017

Revised: May 7, 2019

Accepted: July 8, 2019

เพชรรุ้ง เทียนปัวโรจน์¹

Petchrung Teanpewroj

Abstract

This article is an attempt to study the Srivijaya art Avalokitesvara Bodhisattvas found in Southern Thailand from the eighth to thirteenth centuries. It is based largely on primary and secondary sources. The work explains Iconography of Srivijaya art Avalokitesvara Bodhisattvas and the importance of Avalokitesvara Bodhisattvas found in Southern Thailand. The result of this study reveals that the Iconography of Srivijaya art Avalokitesvara Bodhisattvas were partly similar to Indian Avalokitesvara Bodhisattvas. The discovery of Avalokitesvara Bodhisattvas reflects the expansion of Indian culture in Thailand, Mahayana Buddhism, creation of Avalokitesvara Bodhisattvas and art modification of Avalokitesvara Bodhisattvas to localities.

Keywords: Avalokitesvara Bodhisattva, eighth to thirteenth centuries,
Srivijaya art

¹อาจารย์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Lecturer, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: jeezy_p@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่ค้นพบในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13 ตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์โดยเน้นการวิจัยผ่านหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง งานวิจัยมุ่งอธิบายถึงลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัย และความสำคัญของการปรากฏรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยมีลักษณะบางส่วนที่คล้ายคลึงกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรของอินเดีย การค้นพบรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจำนวนมากสะท้อนให้เห็นถึงการรับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในดินแดนประเทศไทย การนับถือพระพุทธศาสนาหายานและการสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่มีลักษณะศิลปะอินเดีย และมีการปรับเปลี่ยนลักษณะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่น

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร คริสต์ศตวรรษที่ 8–13 ศิลปะศรีวิชัย

บทนำ

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (Bodhisattva Avalokitesvara) เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้นับถือศาสนาพุทธมหายาน พระองค์คือพระโพธิสัตว์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในจำนวนพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาหายาน พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร คือ เทพผู้ทรงไว้ซึ่งความเมตตากรุณา ต้องการนำมนุษย์ทั้งหลายไปสู่นิพพาน พ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระองค์ได้รับการสรรเสริญว่าเป็นผู้ปลดปล่อยทุกข์ผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์ปฏิเสธการเข้าสู่ปรินิพพาน เพราะทรงต้องการช่วยเหลือมนุษย์ผู้ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

อวโลกิเตศวร (อว+โล+อิศวร) แปลตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้มองลงเบื้องล่างด้วยความเมตตากรุณาอันยิ่งใหญ่ เพื่อหาทางช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ยาก หรือแปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่ถูกมองเห็น พระองค์ทรงปรากฏทุกหนแห่งและด้วยเหตุนี้เองจึงได้รับการสรรเสริญ เมื่อมีผู้ต้องการความช่วยเหลือหรือตกอยู่ในอันตราย (Diskul, 1996, pp. 25-27)

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีผู้นับถือมากในลัทธิมหายาน เมื่อศาสนาหายานเผยแพร่อำนาจดินแดนใด ดินแดนนั้นก็มีการทำรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรขึ้นตามความเชื่อของตน และยังมีพระนามเรียกแตกต่างกันไปอีกตามคุณลักษณะของพระองค์ พระพุทธศาสนาหายานได้ถูกเผยแพร่เข้ามายังดินแดนใน

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงดินแดนประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนา มหายานโดยปรากฏรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคใต้ ของประเทศไทยปรากฏรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในรูปแบบของศิลปะศรีวิชัยซึ่ง มีลักษณะรูปเคารพเป็นชาย มีเครื่องทรงและอาภรณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย แต่มีการ ปรับลักษณะพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่น ปัจจุบันในสังคมไทย ยังคงมีการนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนซิม หรือเจ้าแม่กวนอิมที่ได้รับอิทธิพล ความเชื่อจากจีนซึ่งก็นำปรับให้เข้ากับการนับถือพระพุทธรูปของคนไทย การนับถือ พระพุทธรูปมหายานและพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจึงมีขึ้นเรื่อยมาในสังคมไทย ผู้คนที่ อยู่ในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทยเคยนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมาแล้วดังปรากฏ หลักฐานเป็นรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นจำนวนมาก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรี วิชัยที่ค้นพบในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาถึงความสำคัญของการปรากฏรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะศรีวิชัยในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นการศึกษาตามระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ ใช้วิธีการ นำเสนอในแนวทางประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์โดยอาศัยหลักฐานประวัติศาสตร์และ โบราณคดี เช่น จารึก โบราณวัตถุประเภทรูปหล่อด้วยสำริด รูปปั้นดินดิบ รูปแกะสลักจาก ศิลา มีการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยทำการสำรวจพระโพธิสัตว์ที่จัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครจำนวน 101 ชิ้น และมีการศึกษาเอกสาร งานวิจัย หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึง คริสต์ศตวรรษ ที่ 13 ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 เป็นช่วงที่พุทธศาสนานิกายมหายานได้แผ่เข้ามายังดินแดน ประเทศไทยโดยพิจารณาจากหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุสถานและหลักฐานด้านจารึก ที่พบในประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา พุทธศาสนา มหายานได้ เจริญรุ่งเรืองอยู่ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยช่วงระยะหนึ่งจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13

จึงได้เริ่มลดอิทธิพลลง ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 – 13 จึงเป็นช่วงที่มีการปรากฏของรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยในพื้นที่ภาคใต้เป็นจำนวนมาก โดยเน้นศึกษาพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของไทยที่จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่าในดินแดนประเทศไทยมีการค้นพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8-13

1. ลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัย

ประติมากรรมพุทธศาสนาหายานที่พบในเขตภาคใต้ของดินแดนประเทศไทยส่วนใหญ่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อของมหายานตันตระที่เจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรศรีวิชัยครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่คาบสมุทรมลายูไปถึงเกาะสุมาตราและเกาะชวา โดยพบประติมากรรมรูปพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบและคติการสร้างแบบเดียวกับประติมากรรมพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ต่างๆ ที่พบที่เกาะสุมาตราและเกาะชวาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-15 (หรือประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 9-10) ดังนี้

1.1 ประติมากรรมพระพุทธรูป ประติมากรรมรูปพระศากยมุนี ในศิลปะแบบศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของไทยมักเป็นประติมากรรมหมู่ 3 องค์ แสดงรูปพระศากยมุนีเคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์ 2 องค์ และอาจมีบริวารแวดล้อมเป็นรูปพระพุทธรูปหรือพระโพธิสัตว์องค์อื่นๆ ด้วย และมักจะปรากฏในรูปของพระพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ ไม่พบในรูปของประติมากรรมลอยตัว มีทั้งที่เป็นพระพิมพ์แสดงภาพพระศากยมุนีประทับยืนเคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์ 2 องค์ พุทธศตวรรษที่ 14-15 (คริสต์ศตวรรษที่ 9-10) พระพิมพ์แสดงภาพพระพุทธรูปประทับนั่งเคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์ 2 องค์ (Krairiksh, 1987, pp. 2310-2336) เป็นดินดิบสูง 8.5 เซนติเมตร พุทธศตวรรษที่ 14-15

คติการสร้างประติมากรรมหมู่ตามที่ปรากฏในพระพิมพ์แบบศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของไทยนี้น่าจะสร้างตามคติเดียวกับคติการสร้างประติมากรรมหมู่ 3 องค์ คือ 1) คติครุฑธำ คือ พระศากยมุนีเคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและพระโพธิสัตว์วัชรปาณี 2) คติมานุชิพุทธ คือ พระศากยมุนีเคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์เมไตรยะและพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

1.2 พระโพธิสัตว์ กล่าวได้ว่าประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประติมากรรมลอยตัวและที่เป็นพระพิมพ์นั้น จะพบในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุท

มาเลยในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง ยะลา และนราธิวาส พระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ที่พบมีดังนี้ (Intrawuth, 1996, pp. 294-295)

1.3 พระโพธิสัตว์เมไตรยะ ได้พบประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์เมไตรยะที่บ้านลานควาย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สูง 76 เซนติเมตร มีสลูประดับอยู่ด้านหน้าของชฎามงกุฏ พระหัตถ์ทั้งสองหักหายไป นอกจากนั้นยังได้พบพระพิมพ์ดินเผาประทับนั่งทาลิตาสนะ พระหัตถ์ขวาประทานพร พระหัตถ์ซ้ายถือดอกนาคนาคเศรษฐศตวรรษที่ 14-15

1.4 พระโพธิสัตว์มัญชุศรี ได้พบประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์มัญชุศรีลีทไธกวีระ สูง 10 เซนติเมตร ที่วัดสีหยัง ตำบลบ่อตรุ อำเภอร่อนตะโน จังหวัดสงขลา ประทับนั่งในทาลิตาสนะ พระหัตถ์ขวาทำปรางพระทานพรถือจินตามณี พระหัตถ์ซ้ายหักหายไป ทรงเกล้าเกศาเป็นรูปทรงผมที่มี 5 ปอย และมีกรองคอเป็นรูปเล็บเสือ (สัญลักษณ์ของพระองค์) นอกจากนี้ยังพบพระพิมพ์รูปพระมัญชุศรีอีกหลายองค์ในจังหวัดยะลา พุทธศตวรรษที่ 14-15 (คริสต์ศตวรรษที่ 9-10)

1.5 พระพิมพ์แสดงอักษฎามหาโพธิสัตว์ พบที่จังหวัดตรังทำด้วยดินดิบ สูง 8.5 เซนติเมตร เจ้าไวยรจนะ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรบนบัลลังก์ดอกบัว พระหัตถ์ทำปางธรรมจักรแวดล้อมด้วยพระโพธิสัตว์ 8 องค์ตามคติมหายาน พบที่จังหวัดตรัง พุทธศตวรรษที่ 15-16 (คริสต์ศตวรรษที่ 10-11)

1.6 พระโพธิสัตว์ศยามตารา ได้พบประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์องค์นี้ที่อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สูง 12 เซนติเมตร (พุทธศตวรรษที่ 15-16)

1.7 พระโพธิสัตว์จุณา ประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์จุณา 6 กร ก็ปรากฏในสมัยนี้ด้วย (พุทธศตวรรษที่ 14-15)

1.8 พระโพธิสัตว์ซัมกล สำหรับพระโพธิสัตว์องค์นี้ได้พบทั้งที่เป็นประติมากรรมลอยตัว หล่อด้วยสำริด สูง 16 เซนติเมตร และที่เป็นแม่พิมพ์ แม่พิมพ์ของพระโพธิสัตว์ซัมกลสำริดพบที่ อำเภอสิงหนคร มีขนาดสูง 5.7 เซนติเมตร พระพิมพ์รูปพระโพธิสัตว์ซัมกลนี้ได้พบในชาวภาคกลาง (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในกรุงเทพฯ)

1.9 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ได้พบประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์แห่งความกรุณาเป็นจำนวนมาก (มากกว่าพระโพธิสัตว์องค์อื่น ๆ) ทั้งที่เป็นประติมากรรมลอยตัวซึ่งส่วนใหญ่จะหล่อด้วยสำริด แต่ที่สลักจากศิลาก็คพบบ้าง มีหลายรูปดังนี้

- 1) รูปเศียรเดียว 2 กร
- 2) รูปเศียรเดียว 4 กร
- 3) รูปเศียรเดียว 8 กร
- 4) รูปเศียรเดียว 12 กร
- 5) รูป 11 เศียร 22 กร สำหรับรูปนี้แสดงอิทธิพลรูปแบบศิลปะเขมร

จากการสำรวจพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบในสมัยศรีวิชัยพบว่าทำมาจากสำริด ศิลาและดินดิบ ซึ่งพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นจำนวนมาก ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยนี้มีความสมส่วน พระหัตถ์และพระบาทเหมาะสมกับพระองค์ ลักษณะพระพักตร์งดงาม ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยนั้นมีลักษณะที่เหมือนมนุษย์ ตั้งแต่พระนลาฏ พระขนงที่โก่ง พระเนตร พระนาสิก พระโอษฐ์ที่ดูงดงาม พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยมักถือสัญลักษณ์ คือ หม้อน้ำมนต์และดอกบัว มียานิพทูตอมิตาภะปางสมาธิประดับนั่งอยู่บนมวยผมหรือพระเมาฬี หรือบนศิราภรณ์ (เครื่องประดับศรีษะ) พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยมีสร้อยสังวาลเป็นรูปเนื่อทราย โดยสื่อความหมายแทนความอ่อนโยน พระเนตรมองเบื้องล่างหรือเหลือบมองต่ำเพื่อแผ่เมตตา

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยที่เป็นที่รู้จักกันคือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี ที่พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นรูปปั้นหล่อสำริดที่มีลักษณะขำรุ่ ส่วนที่เหลืออยู่ คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรครึ่งพระองค์ทรงนาภี (สะดือ) พระกรหักหายไปหมด เครื่องประดับศรีษะส่วนบนหายไปหมด เหลือแต่กระบังที่นลาฏ (หน้าผาก) เล็กน้อย ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่า พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรนี้ น่าจะปั้นและหล่อขึ้นในดินแดนแถบนี้อาจจะเป็นที่ ไชยาหรือเมืองใดเมืองหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ดินแดนประเทศไทยจนถึงเกาะชวาของอินโดนีเซีย (Editorial Board Journal of Arts and Culture , 2003, pp. 73-77) พระโพธิสัตว์องค์นี้เป็นศิลปะศรีวิชัยซึ่งได้รับอิทธิพลจากชาวภาคกลาง และพบที่ไชยาซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญของอาณาจักรศรีวิชัยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 -12

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดพบมากที่สุดบริเวณพื้นที่ทางตอนใต้ของดินแดนประเทศไทย โดยเฉพาะที่อำเภอไชยา ได้พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดหลายองค์

ลักษณะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยนี้มีลักษณะของศิลปะอินเดียในสมัยหลังคุปตะ-ปาละ พุทธศาสนมหายานตันตระสกุลวัชรยานได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การสนับสนุนของราชวงศ์ปาละ ซึ่งศิลปะการสร้างรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรได้รับการพัฒนาและเจริญก้าวหน้ามากในช่วงนี้และได้เผยแพร่ออกไปยังดินแดนต่างๆ ที่พุทธศาสนมหายานเผยแพร่ออกไป รวมถึงดินแดนประเทศไทยในส่วนที่เป็นอาณาจักรศรีวิชัยด้วยลักษณะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยจึงมีลักษณะศิลปกรรมของศิลปะสมัยปาละ คือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีลักษณะเป็นรูปเทพชายทรงอาภรณ์ประกอบด้วยเครื่องประดับ ทรงมงกุฎบนพระเศียร บนมงกุฎมีรูปพระอมิตาภะ ทรงสร้อยพระศอก กำไลพระกร พระบาท สายธูรม์ และมักจะประทับยืนและยืนเอียงสะโพก (ตริภังค์) พระหัตถ์มักจะถือดอกบัว หมอน้ำมันต์ ลูกประคำ หรือศาสตราวุธ

ภาพประกอบ 1 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี เครื่ององค์ พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศิลปะศรีวิชัย คริสต์ศตวรรษที่ 9

ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

2. ความสำคัญของการปรากฏพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในดินแดนประเทศไทย

การปรากฏของรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในดินแดนประเทศไทยนั้นแสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และดินแดนประเทศไทย ซึ่งการรับวัฒนธรรมอินเดียของเมืองโบราณหรืออาณาจักรแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอินเดียจากภายนอกกับการเลือกรับ ปรับเปลี่ยนความหมาย และรูปแบบของวัฒนธรรมให้เข้ากับเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแต่ละแห่ง การรับแนวความคิด ความเชื่อทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน ผู้คนที่อาศัยในดินแดนประเทศไทยได้ปรับแนวความคิดของพุทธศาสนamahayana ที่เผยแพร่จากอินเดียให้เข้ากับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่น ดังที่สะท้อนออกในลักษณะขององค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่แต่ก็ยังคงลักษณะแนวคิดที่รับมาจากอินเดีย

พื้นที่บริเวณตอนใต้ของดินแดนประเทศไทยได้ปรากฏพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นจำนวนหลายองค์ แสดงถึงพุทธศาสนamahayana ได้เคยเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นเวลานาน พื้นที่ของประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนamahayana ต้นตระกูลจากอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ปาละได้แผ่เข้ามายังอาณาจักรศรีวิชัยและรุ่งเรืองอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8-10 (พุทธศตวรรษที่ 13-15) ในขณะเดียวกันนั้นศาสนาพราหมณ์ก็ได้เข้ามามีบทบาทในอาณาจักรศรีวิชัยเช่นเดียวกัน (Intrawuth, 2000, pp. 291)

กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนแห่งอาณาจักรศรีวิชัยทรงให้การสนับสนุนพุทธศาสนamahayana และนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในดินแดนประเทศไทยได้พบจารึกที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 1318) ซึ่งมีใจความระบุว่า พระราชาแห่งอาณาจักรศรีวิชัยทรงสร้างศาสนสถานถวายพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี และพระโพธิสัตว์วัชรปาณี (Wat SemaMueang Inscription, 2016) คติความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นไปอย่างแพร่หลาย การปรากฏของประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสะท้อนความเชื่อความศรัทธาโดยดูจากรูปเคารพ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่ค้นพบมีลักษณะงดงาม จุดมุ่งหมายในการทำรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเพื่อเป็นการแสดงธรรมในรูปเคารพด้วย ในใบหน้าของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีลักษณะสงบนิ่ง พระโอษฐ์อมยิ้ม แสดงธรรม 3 ประการ คือ ความเมตตา ความสุข และปัญญา ลักษณะศิลปกรรมอ่อนช้อยงดงามแสดงความกรุณา ความอ่อนโยน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือสรรพสัตว์

การทำรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรทำให้ประชาชนเข้าถึงได้มากขึ้นเมื่อมีรูปเคารพบูชา อีกทั้งการที่กษัตริย์ศรีวิชัยให้การสนับสนุนและการนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรโดยหาช่างฝีมือเพื่อทำรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรขนาดใหญ่ ๆ ขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชา และอาจจะส่งพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่ทำขึ้นไปยังเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย เพื่อเป็นการแสดงถึงอำนาจของกษัตริย์ที่มีนัยทางการเมืองและการศาสนาใช้ความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่ทรงมีเมตตาคุณในการปกครองอาณาจักร การนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและการทำรูปเคารพได้แพร่ไปถึงหมู่ประชาชนทำให้เกิดการทำรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในขนาดเล็กเพื่อสักการบูชา ดังปรากฏเป็นกรุพระพิมพ์โพธิสัตว์เป็นพระพิมพ์ขนาดเล็ก รูปทรงกลมรัศมี 2 เซนติเมตรหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า พระเมตตากระดุมศรีวิชัย

2.1 ลักษณะเฉพาะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่พบในภาคใต้ของไทย

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบในภาคใต้ของดินแดนประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะคือ มีการครองหนั่งกวางหรือทรงคลุมพระวรกายด้วยหนั่งกวางหรือละมั่งเหนืออঙ্গซ้าย (ไหล่ซ้าย) ถึงพระนาภี ซึ่งมีรูปกวางปรากฏอยู่ ซึ่งประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่มีการครองหนั่งกวางและปรากฏหัวกวางพบเฉพาะบริเวณคาบสมุทรมลายูเท่านั้น (Tepchai, 1984, pp. 48-55) ซึ่งเป็นลักษณะศิลปกรรมที่พบในอินเดียภาคกลาง รวมทั้งบริเวณที่มีอิทธิพลของราชวงศ์ปาละ โดยมีลักษณะการครองหนั่งกวางที่แตกต่างกันโดยดูจากพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่ค้นพบ ได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสลักจากศิลาพบที่วัดศาลาทึง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี สูง 114 เซนติเมตร พระกรทั้งสองข้างหัก ประทับยืนตริภังค์ พระวรกายเปลือยเปล่า เหนืออঙ্গซ้ายห่มหนั่งกวางขนาดใหญ่ เห็นหัวกวางหันหน้าตรงและขาหน้าทั้งคู่ยาวจรดพระนาภี อิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยหลังคุปตะ มีอายุประมาณ คริสต์ศตวรรษที่ 7-8

ภาพประกอบ 2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพบที่วัดศาลาทั้ง อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศิลปะศรีวิชัย คริสต์ศตวรรษที่ 8

ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559

ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสลักจากศิลา สูง 100 เซนติเมตร จากวัดบรมธาตุไชยา ทรงเครื่องประดับเพชรพลอยต่าง ๆ หนึ่งกวางทำเป็นแถบขนาดเล็กคาดเฉียงจากอังสาซ้ายลอดผ่านใต้พระกรข้างขวาแล้วตลปปลายกลับมายังอังสาเบื้องซ้ายปรากฏหัวกวางอยู่เหนืออังสา ลักษณะเดียวกับการคาดสายยัชโญปวีต (สายศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ที่ประกอบด้วยด้าย 3 เส้น) ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียภาคใต้ผ่านศิลปะจาม ศิลปะศรีวิชัยในสุมาตราเหนือ อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 9-10

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด สูง 64 เซนติเมตร เหลือเพียงครึ่งบน ทรงเครื่องประดับเต็มทีหนึ่งกวางเหนืออังสาซ้ายครองพาดเฉียงไปเบื้องขวา มีลักษณะเล็กกลง เหลือเพียงหัวกวางและขาหน้าขนาดเล็ก หัวกวางหันหน้าเฉียงพาดอยู่เหนือยัชโญปวีตทำด้วยมุกได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือในศิลปะปาละ มีอายุประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 10

การครองหนึ่งกวางของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรได้มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลทางศิลปะของอินเดียที่เข้ามามีอิทธิพล ทำให้การครองหนึ่งกวางเปลี่ยนแปลงจากการครองหนึ่งกวางขนาดใหญ่ หัวกวางหันหน้าตรง ไปสู่การประดับตกแต่งพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรด้วยเครื่องประดับการครองหนึ่งกวางที่มีขนาดเล็กกลง หัวกวางหันหน้าเฉียง เป็นผลจากการรับอิทธิพลทางศิลปะในสมัยที่แตกต่างกัน

2.2 ความสำคัญของการค้นพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยในพื้นที่ภาคใต้ของไทย

ในบริเวณภาคใต้ของไทยได้พบหลักฐานหลายด้านที่แสดงว่า พุทธศาสนาในนิกายมหายานเคยเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นเวลาหลายร้อยปี โดยเฉพาะในช่วงเวลาระหว่างประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 9-11 (พุทธศตวรรษที่ 13-15) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คาบสมุทรมลายูเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยที่มีอาณาเขตครอบคลุมไปถึงเกาะสุมาตราและเกาะชวา ในช่วงเวลาดังกล่าวพุทธศาสนานิกายมหายานต้นตระกูลอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ปาละได้แผ่เข้ามาয়อาณาจักรศรีวิชัยและเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นเวลานาน

พื้นที่บริเวณภาคใต้ของคาบสมุทรมลายูในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 9-10 นั้นเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีบริเวณอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช

หลักฐานจากจารึก บังชัตว่าชุมชนโบราณบนคาบสมุทรมลายูได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชุมชนโบราณในประเทศอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือแถบแคว้นเบงกอลในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 และในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 ก็มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับอินเดียภาคใต้ ดังปรากฏหลักฐานด้านจารึก สำหรับจารึกที่สำคัญที่พบที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ.1318) ที่มีข้อความระบุว่า พระราชาแห่งอาณาจักรศรีวิชัยทรงสร้างศาสนสถานถวายพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี และพระโพธิสัตว์วัชรปาณีนัน นักวิชาการลงความเห็นว่าศาสนสถาน 3 หลังดังกล่าวคือ วัดเวียง วัดแก้ว และวัดหลง ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (Intrawuth, 2000, p. 294)

พุทธศาสนานิกายมหายานแผ่เข้ามาในบริเวณคาบสมุทรมลายูภาคใต้ของไทย และเข้ามาในช่วงไล่เลี่ยกันกับพุทธศาสนานิกายหินยาน คือราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 ดังได้พบประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร ที่ควนสราญรมย์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรองค์นี้มีรูปแบบเหมือนศิลปะอินเดียภาคตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ ปัลลวะตอนต้น (คริสต์ศตวรรษที่ 7 หรือพุทธศตวรรษที่ 12) และยังได้พบประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร ซึ่งมีรูปแบบเหมือนศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ถัง (คริสต์ศตวรรษที่ 7-8) อีก 3 องค์ในบริเวณคาบสมุทรมลายูภาคใต้ องค์หนึ่งพบที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี อีกองค์หนึ่งพบที่อำเภอสทิงพระ (ส่วนพระเศียรหักหายไป) ทั้งสององค์เป็นประติมากรรมขนาดเล็กคงจะนำเข้ามาจากประเทศจีนสมัยราชวงศ์ถัง

อย่างไรก็ตามอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนานิกายมหายานที่เข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริงในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของไทยลงไปตลอดคาบสมุทรมาลายูจนถึงเกาะชวา คือ พุทธศาสนานิกายมหายานตันตระสกุลวัชรยาน ซึ่งเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ปาละ (พุทธศตวรรษที่ 14-17 หรือคริสต์ศตวรรษที่ 9-15) โดยมีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่เมืองนาลันทา ปะหรูปูน และไมนามตี ดังได้พบประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนานิกายมหายานตันตระในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้จำนวนมาก มีทั้งนำเข้ามาจากอินเดียโดยตรง เป็นต้นว่า สถูปสำริด และพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ที่พบที่ถ้ำคูหาภิมุข อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระพิมพ์ที่พบอยู่ในบริเวณแหล่งโบราณคดีประเภทถ้ำในจังหวัดพัทลุง กระบี่ ยะลา และแหล่งชุมชนโบราณในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี และในช่วงนี้ยังได้พบประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์สำริดหลายองค์ที่มีรูปแบบทางศิลปะใกล้เคียงรูปแบบศิลปะชวาภาคกลาง

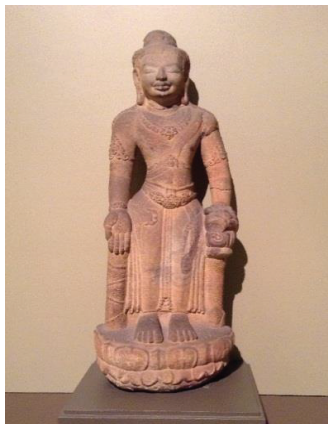
ตาราง 1

ตารางแสดงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยที่ค้นพบในบริเวณภาคใต้ของไทย

วัตถุที่ทำ	จำนวนกร	ขนาด (ซม.)	สถานที่พบ	ลักษณะ
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรดินดิบ	-	9	จังหวัดตรัง	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
พระพิมพ์รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรดินดิบ	12 กร	9	วัดหัน จังหวัดตรัง	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลา	-	100	วัดพระบรมธาตุไชยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	สภาพสมบูรณ์ ทรงเครื่องประดับเพชรพลอยต่างๆ
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลา	-	114	วัดศิลาทึง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	พระกรหัก ยืนท่าตรีภังค์ พระวรกายท่อนบนเปลือยเปล่า เนื้ออังกาสายห่มหนัง กว้างขนาดใหญ่

วัตถุที่ทำ	จำนวนกร	ขนาด (ซม.)	สถานที่พบ	ลักษณะ
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลา	2 กร	115	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะพุทธศตวรรษที่ 12
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร	2 กร	-	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	2 กร	21	ควงสราญรมย์ อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี	ศิลปะปลงละตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 12
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	2 กร	9.4	จ.สุราษฎร์ธานี	ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ถังพุทธศตวรรษที่ 14-17
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	4 กร	-	อ.สทิงพระ จ.สงขลา	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	2 กร	20	อ.สทิงพระ จ.สงขลา	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	8 กร	76.7	วัดพระบรมธาตุไชยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	22 กร	22.3	บ้านวัดขนุน อ.เมือง จ.สงขลา	มี 11 เศียรได้รับอิทธิพลศิลปะเขมรพุทธศตวรรษที่ 16
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	-	64	-	เหลือเพียงครึ่งองค์ท่อนบนทรงเครื่องประดับ
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด	12 กร	95	วัดนิกรปราสาท จ.สุราษฎร์ธานี	ประทับยืนบนปัทมอาสน์ ส่วนองค์พระสูง 74 เซนติเมตร

วัตถุที่ทำ	จำนวนกร	ขนาด (ซม.)	สถานที่พบ	ลักษณะ
พระพิมพ์ดินเผา พระโพธิสัตว์อว โลกิเตศวร	-	2	วัดเขาศรีวิชัย จ.สุราษฎร์ธานี	ชาวบ้านเรียกว่าพระ เมื่อดกระดมศรีวิชัย ปรากฏเป็นนกรูปพระ พิมพ์โพธิสัตว์

ภาพประกอบ 3 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 9 –10
พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

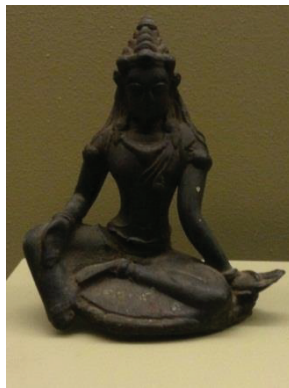
ภาพประกอบ 4 พระพิมพ์ดินดิบ ศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 14-15
หรือประมาณ 1,100 – 1,200

- หมายเลข 1-2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีกร ได้จากถ้ำเขาขาว จังหวัดตรัง
- หมายเลข 3, 10 พระโพธิสัตว์ซมฺภละ ได้จากถ้ำเขาทราย จังหวัดตรัง
- หมายเลข 4, 8 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีกร ได้จากถ้ำเขาทราย จังหวัดตรัง
- หมายเลข 5, 7 พระโพธิสัตว์ ไม่ทราบที่มา
- หมายเลข 6 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีบสองกร ได้จากถ้ำเขาขาว จังหวัดตรัง
- หมายเลข 9 พระโพธิสัตว์ ได้จากวัดร้าง จังหวัดพัทลุง

ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนปัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 5 พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ประทับหันหลังติดกัน ศิลปะศรีวิชัย
 ราวคริสต์ศตวรรษที่ 9 –10 ซื้อมาจากหม่อมเจ้าปิยะภักดินาถ สุประดิษฐ์
 เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2479
 ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ้ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
 ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 6 พระโพธิสัตว์ ศิลปะศรีวิชัย ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15
 เดิมเป็นของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอวชิราวุฒินิธิไชย รับมอบจากกระทรวงการคลัง เมื่อ พ.ศ.2482
 ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ้ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
 ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 7 พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี ศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 9 –10
เป็นของอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาแต่เดิม
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนปัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

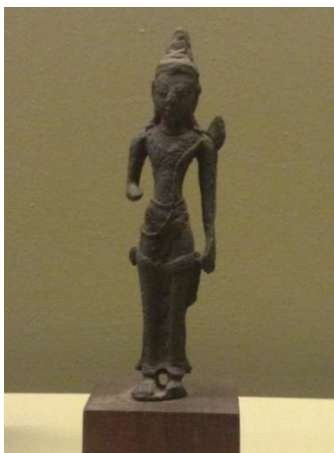
ภาพประกอบ 8 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีกรศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 9
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนปัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 9 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 -9
จากห้องกลางกระทรวงมหาดไทย เดิมได้จากพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2450
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ้ง เทียนปัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 10 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปดกร ศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 -11
ย้ายมาจากห้องกลางกระทรวงมหาดไทย เดิมได้มาจากเมืองเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ้ง เทียนปัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 11 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 – 11
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 12 พระโพธิสัตว์ศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 – 9
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

ภาพประกอบ 13 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะศรีวิชัย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 – 8
พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่มา: ถ่ายภาพโดย เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2559
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

สรุปผล

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีผู้นับถือมากในลัทธิมหายาน เมื่อศาสนาหายนเผยแพร่อไปดั่งดินแดนใด ดินแดนนั้นก็มีการทำรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรขึ้นตามความเชื่อของตน และยังมีพระนามเรียกแตกต่างกันไปอีกตามคุณลักษณะของพระองค์ พุทธศาสนาหายนได้ถูกเผยแผ่เข้ามายังภาคใต้ของดินแดนประเทศไทย สิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาหายนคือการปรากฏรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจำนวนมาก

หลักฐานทางด้านโบราณคดี โบราณวัตถุ และหลักฐานด้านจารึกที่พบในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาหายนได้เผยแผ่เข้ามายังดินแดนประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 การค้นพบประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยในบริเวณภาคใต้ประเทศไทยเป็นจำนวนมากโดยพบทั้งที่เป็นลักษณะของพระพิมพ์และรูปปั้นลอยตัว ซึ่งน่าจะเป็นรูปเคารพ ใช้ในการเคารพบูชาหรือประกอบพิธีกรรม คนท้องถิ่นในดินแดนประเทศไทยมีความเชื่อและนับถือภูตผี วิญญาณบรรพบุรุษอยู่ก่อนแล้ว เมื่อได้รับอิทธิพลทางความเชื่อจากอินเดียทำให้เกิดการผสมผสานทางความเชื่อ พุทธศาสนาหายนต้องการเผยแผ่ศาสนาให้เข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด ความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรได้ถูกยกฐานะให้เป็นเสมือนเทพผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทพ

ผู้ยิ่งใหญ่ที่มองได้รอบทุกหนทุกแห่ง โดยมีลักษณะการวางเฉย แต่พร้อมที่จะช่วยมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะ เป็นเทพที่ทรงไว้ซึ่งความเมตตากรุณา ต้องการนำมนุษย์ทั้งหลายไปสู่พระนิพพาน พันทุกข์ทั้งปวง ช่วยเหลือนมนุษย์ที่ยังเวียนว่ายตายเกิด ด้วยคุณธรรมที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ทำให้คนท้องถิ่นในดินแดนประเทศไทยให้การเคารพนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเพื่อการเคารพบูชา ตอบสนองความต้องการในแง่ของความเชื่อในการยึดเหนี่ยวจิตใจ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัย ซึ่งมีการค้นพบประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นจำนวนมากแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองและความศรัทธาในพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและพุทธศาสนาหายาน กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยให้การสนับสนุนพุทธศาสนาหายานและการทำประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ทำให้ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแพร่หลายมีการทำในหมู่ประชาชนเพื่อสักการบูชา ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย โดยมีการปรับเปลี่ยนลักษณะตามอิทธิพลทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีทั้งรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่มีขนาดใหญ่ และการทำรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในขนาดเล็กลงเพื่อสักการบูชาเพื่อให้เข้าถึงจิตใจผู้ที่เคารพศรัทธาได้มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงการยอมรับ และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมความเชื่อของผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทย การวิเคราะห์ลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยพบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะอินเดีย ซึ่งหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุลทรงศึกษาถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอินเดียในสมัยโบราณราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 ที่มีการสร้างรูปบุคคลแต่งกายเจ้าชายทรงอาภรณ์หลายอย่าง บางรูปโปกผ้าที่ศรีษะ บางรูปมุ่นมวยผม มีทั้งรูปยืนนั่งขัดสมาธิ และห้อยเท้าสองข้าง และการศึกษาของผาสุก อินทรารัฐ เรื่องพุทธปฏิมาฝ่ายมหายานยืนยันว่าพุทธศาสนิกายมหายานต้นตระกูลจากอินเดียทางตะวันออกเฉียงเหนือได้แผ่เข้ามายังอาณาจักรศรีวิชัยและเจริญรุ่งเรืองโดยใช้หลักฐานเอกสาร จารึก และประติมากรรม มีการค้นพบประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนาหายานในภาคใต้ของประเทศไทยได้เป็นจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องพระโพธิสัตว์ ประติกรรมที่พบในภาคใต้ ของพิริยะ ไกรฤกษ์ที่พบพระพระโพธิสัตว์ในภาคตะวันออกของคาบสมุทรมลายูในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช

สงขลา ตรัง ยะลา และนราธิวาส การสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะศรีวิชัยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของศิลปะให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่น เช่น การครองหนังกวางหรือการคลุมพระวรกายด้วยหนังละมั่งในรูปเคารพที่มีขนาดใหญ่ที่น่าจะประดิษฐานไว้ตามศาสนสถาน และการสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่มีขนาดเล็กหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าพระเม็ดกระดุมศรีวิชัย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการสร้างเพื่อการสักการบูชาในหมู่บ้าน นอกจากนี้พื้นที่ภาคใต้ที่มีการพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในพื้นที่อื่นๆ ก็ยังพบรูปเคารพของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เช่น ในภูมิภาคตะวันตก พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะทวารวดี ในแถบจังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี การค้นพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะทวารวดีแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาหายานที่แผ่เข้ามายังทวารวดี ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะเขมร แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลพุทธศาสนาหายานจากกัมพูชาที่แผ่เข้ามาในประเทศไทยภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่ค้นพบในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยยังคงคงคติความเชื่อในการสร้างพระโพธิสัตว์แห่งความกรุณา ซึ่งมีผสมผสานรูปแบบที่มาจากอินเดีย และเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น ดังปรากฏเป็นรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่หลงเหลือให้ศึกษามาถึงปัจจุบัน

References

- Diskul, S. D.M.C. (1970). *Art in Thailand*. Krung Siam Printing. [in Thai]
- _____. (1984). *Indian Avalokitesvara Bodhisattva*. Teachers Council. [in Thai]
- Editorial Board Journal of Arts and Culture. (2003). The most beautiful defective sculpture in Siam, Bodhisattva Avalokitesvara Pattamapani found in Chaiya Surat Thani. *Journal of Arts and Culture*, 24(8), 73 – 77. [in Thai]
- Inchodchay, J. (1991). Glorious Bodhisattva Avalokitesvara: In Ratchaburi National Museum. *Silpakorn Journal*, 34(3), 23-28. [in Thai]
- Intrawuth, B. (2000). *Mahayana Buddha*. Aksonsamai. [in Thai]
- _____. (1996). *Buddhism and Iconography*. Department of Archaeology Faculty of Archaeology Silpakorn University. [in Thai]
- Krairiksh, P. (2001). *Thai Civilization Basic History of Art*. Volume 1. Thammasat University. [in Thai]

- Navikkachin, T. (1968). *Avalokitesvara Bodhisattva* [Bachelor's thesis, Silpakorn University]. Bangkok. [in Thai]
- Sajjachot, C. (2013). *Srivijaya God of Sea and Art*. Udomlap. [in Thai]
- Silpanon, D. (2004). Observation about wearing format deer skin of Avalokitesvara Bodhisattva Chaiya Surattani. *Silpakorn Journal*, 47(1), 62-73. [in Thai]
- Tepchai, K. (1984). Observation Iconography of Bodhisattva Figures found in Chaiya Surattani. *Silpakorn Journal*. 28(5), 48 – 55. [in Thai]
- Wat Sema Mueang Inscriptions. (2016). http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=323. [in Thai]

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านไทยทรงดำ
อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

Enhancement of Creative Tourism of Traditional Thai Song
Dum Houses at Khao Yoi District, Phetchaburi Province

Received: November 21, 2018

Revised: February 7, 2019

Accepted: August 8, 2019

ธนิธา แสงวิเชียร¹

Thanitha Sangwichien

ปรีพรรณ แก้วเนตร²

Paripan Kaewnet

จุฑามาส เพ็งโคนา³

Jutamas Phengkona

ธัญวุฒ ชุตติพงศ์เดช⁴

Thanavutd Chutipongdech

ฐานิดา ดวงแป้น⁵

Thanida Duangpaen

¹อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย

Lecturer, Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

²อาจารย์ สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประเทศไทย

Lecturer, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

³อาจารย์ สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร ประเทศไทย

Lecturer, Tourism Development, Maejo University at Chumphon, Thailand

⁴อาจารย์ สาขาการจัดการภาคบริการและการท่องเที่ยว วิทยาลัยนานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

Lecturer, Hospitality and Tourism Management Department, International College for Sustainability Studies, Srinakharinwirot University, Thailand

⁵นักวิจัย คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประเทศไทย

Researcher, Graduate school of Tourism Management, National Institute of Development Administration, Thailand

Corresponding Author: E-mail: thanitha.sa@psu.ac.th

Abstract

The objectives of this qualitative research were to 1) study the structure and design of traditional Thai Song Dum Houses, 2) investigate the readiness of locals in preparation for creative tourism, and 3) provide a guideline for the application of creative tourism at Khao Yoi district, Phetchaburi province. The main objectives altogether help to develop a viable creative tourism strategy and to serve as a tool for cultural capital resources and local wisdoms preservation. The results of the study showed that there are traces of conservation and inheritance of cultural wisdom through the house structure which is the identity of Thai Song Dam. The unique structure of Thai Song Dam or Ban Lao house is different from the typical Thai house style, including spiritual rituals related to every step of building a house, which is the pride of the Thai Song Dam community, Khao Yoi District, Phetchaburi province. Locals there are willing to present and convey the cultural capital inherited from the ancestors to visitors.

From this research, 4 main creative tourism activities were recommended: 1) cultural camps for studying and preserving the Thai Song Dum Houses, 2) study of traditional rites and activities of local people, 3) hand crafts as souvenirs by Thai Song Dum people, and 4) cooking classes for learning the local food.

Keywords: creative tourism, readiness, Thai Song Dum, traditional Thai Song Dum house

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ ดังนี้ 1) ศึกษาลักษณะโครงสร้างบ้านของชาวไทยทรงดำ 2) สำรวจความพร้อมของคนในชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 3) เสนอแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับชาวไทยทรงดำในอำเภอเขาชัยย้อย จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำมาสู่การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นเครื่องมืออนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า มีร่องรอยการสืบทอดภูมิ

ปัญหาทางวัฒนธรรมผ่านลักษณะโครงสร้างบ้านอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ ความโดดเด่นของโครงสร้างบ้านไทยทรงดำหรือบ้านลาวที่แตกต่างจากลักษณะของบ้านทรงไทยทั่วไปรวมถึงพิธีกรรมทางจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับตัวเรือนของบ้านในทุกขั้นตอนของการสร้างบ้านล้วนเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยทรงดำ ที่อาศัยในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอไทรย้อย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเต็มใจในการนำเสนอและถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษให้กับผู้มาเยี่ยมชม และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับชาวไทยทรงดำ ควรจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบเพื่อการเรียนรู้และอนุรักษ์วิถีชีวิต ซึ่งประกอบด้วย 1) กิจกรรมค่ายการเรียนรู้และอนุรักษ์บ้านไทยทรงดำ 2) เรียนรู้พิธีกรรมเกี่ยวกับเชื่อนที่อยู่อาศัยของชาติพันธุ์ไทยทรงดำ 3) หัตถกรรมของที่ระลึกอัตลักษณ์ไทยทรงดำ และ 4) เรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่น วัฒนธรรมอาหารไทยทรงดำ เป็นต้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ความพร้อมชุมชน ไทยทรงดำ บ้านไทยทรงดำ

บทนำ

การพัฒนาแบบแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในฐานะของการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นวาระสำคัญที่หน่วยงานทั้งในและต่างประเทศอย่างองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO, 2018) ให้ความสำคัญ ซึ่งในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องอาศัยความพร้อม (readiness) ของทรัพยากรการท่องเที่ยวและความเต็มใจ (willingness) ของคนในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งหนึ่งในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่กำลังเป็นกระแสและได้รับความนิยม ได้แก่ การใช้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นตัวขับเคลื่อนและส่งเสริมการท่องเที่ยวตามพื้นที่ชุมชน (Wisutthilucksana et al., 2013)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือหนึ่งในการฟื้นฟูและรักษาสถาบันทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Richards & Marques, 2012) โดยเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้กับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเข้าถึงจิตวิญญาณรวมถึงตัวตนที่แท้จริงของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างประสบการณ์ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น การแต่งกายภาษาพื้นถิ่น อาหารการกิน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ ความเชื่อทางศาสนา

พิธีกรรม เครื่องไม้เครื่องมือในการประกอบอาชีพซึ่งลักษณะทางวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถสะท้อนได้จากพฤติกรรมการอยู่อาศัยรวมไปถึงลักษณะของโครงสร้างบ้าน

สำหรับลักษณะของโครงสร้างบ้านตามแหล่งท่องเที่ยวที่จัดได้ว่ามีเอกลักษณ์แตกต่างจากบ้านทรงไทยทั่วไปอย่างชัดเจน และสามารถสะท้อนวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีคือ โครงสร้างบ้านไทยทรงดำหรือบ้านลาวตามคำเรียกขานของชาวไทยทรงดำ (Burusphat, 1996) ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานและสร้างบ้านเรือนที่มีลักษณะคล้ายกับท้องถิ่นของตนเองเริ่มแรกในจังหวัดเพชรบุรี จากนั้นก็ได้ขยายไปยังตามจังหวัดใกล้เคียง (Janpla et al., 2016) โดยตัวทรงบ้านมีลักษณะโดดเด่น มีหลังคาคล้ายทรงกระต๊อเต่า ตัวเรือนสร้างจากไม้จริงผสมไม้ไผ่ มีลักษณะรูปแบบที่ใกล้เคียงกับเรือนเครื่องผูกและใต้ถุนยกสูง โดยลักษณะบ้านแบบไทยทรงดำปัจจุบันนี้ยังมีการจำลองและสามารถพบเห็นได้ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งอยู่อาศัยหนาแน่นของชาติพันธุ์มากที่สุดในประเทศไทย (Jarernpanit, 2016)

ข้อมูลจากรายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ประจำปี พ.ศ. 2560 พบว่า ภายในอำเภอเขาย้อยมีประชากรรวมทั้งสิ้น 23,415 คน จากรายงานของ Junlamakorn (2007) พบว่า ชาวไทยทรงดำร้อยละ 80 มีการกระจายตัวอยู่ในทุกตำบลและตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีมานานกว่า 200 ปี โดยกลุ่มชาติพันธุ์นี้ทำการอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ช่วงปีพุทธศักราช 2322 (Jarernpanit, 2016) เดิมเป็นกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ห่างจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ขาดการศึกษาถูกกีดกันออกจากระบบ ขาดอำนาจการต่อรอง (Thammawimutti & Siriwong, 2017) แต่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายมีความสัมพันธ์ภายในชุมชนแน่นแฟ้นเนื่องจากมีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของการแต่งกาย การปั้นเกลา (การจัดทรงผมของผู้หญิง) ระบบความเชื่อทางเรื่องของวิญญาณ การนับถือผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษรวมไปถึงโครงสร้างบ้านเรือนแบบลาว (Junlamakorn, 2007) อย่างไรก็ตามแม้การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชาวไทยทรงดำยังพอมิให้เห็นบ้าง อาทิ การศึกษาด้านการทอผ้า ภาษา พิธีกรรมทางจิตวิญญาณ แต่ยังคงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม ลักษณะโครงสร้างบ้านไทยทรงดำ รวมไปถึงความพร้อมของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวอันจะสามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปและเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) ศึกษาลักษณะโครงสร้างบ้านของชาวไทยทรงดำหรือบ้านลาว 2) สำนวความพร้อมของคนในชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแล้วนำมาสู่วัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3) นำเสนอแบบแผนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับชาวไทยทรงดำในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ทั้งนี้ในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าวใช้แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงวิธีการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

UNESCO (2006) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมโดยการสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะเจาะจงเหมาะสมและแสดงอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ สัมผัสวิถีชีวิต แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เข้าใจลึกซึ้งถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่แท้จริง เกิดเป็นประสบการณ์ที่ประทับใจและน่าจดจำ ด้วยความมุ่งหมายว่าการเรียนรู้สิ่งใหม่ผ่านประสบการณ์จริงสามารถมีส่วนในการสร้างเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยว และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือหน้าที่การงานของตนเมื่อกลับไป (Wisutthilucksana et al., 2013) โดย Richards (2011) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ออกเป็น 2 ลักษณะซึ่งประกอบด้วย

1.1 การสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (creativity as activities) ซึ่งหมายถึงการสร้างสรรค์กิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ มีด้วยกัน 2 ระดับ คือ การทำหรือปฏิบัติจริง (Learning) เช่น การทำอาหารพื้นเมือง การปลูกข้าว และการทำกลองตะโพน เป็นต้น การชิมและสัมผัส (testing) เช่น การชิมอาหารท้องถิ่น ขนมและเหล้าพื้นบ้าน เป็นต้น (Carvalho et al., 2016)

1.2 การสร้างสรรค์เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว (creativity as background) ซึ่งหมายถึงการสร้างบรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีเสน่ห์เพิ่มขึ้น หรือการทำให้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่สามารถจับต้องได้กลายเป็นจับต้องไม่ได้มีด้วยกัน 2 ระดับ คือ การเยี่ยมชม (seeing) เป็นการเยี่ยมชมตามเส้นทางมิได้ไปเฉพาะจุด ดูโดยภาพรวม เช่น เส้นทางเที่ยวสวน หรือเส้นทางถนนพระร่วง เป็นต้น และการซื้อของ (buying) ก็สามารถปรับกิจกรรมไปสู่รูปแบบประสบการณ์โดยการพาเข้าชม

และเลือกซื้อสินค้าตามเกลเลอรีหรือการเยี่ยมชมตามห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (Carvalho et al., 2016)

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวปัจจุบัน ที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเปิดโลกทัศน์ เรียนรู้สิ่งใหม่นิยมเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่สามารถให้ประสบการณ์จริง สามารถใกล้ชิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างลึกซึ้ง นับได้ว่านักท่องเที่ยวมีความสร้างสรรค์มากขึ้นในการพยายามตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น ในการวางแผน ออกแบบ และนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนนั้นๆ อาจจะเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบของการเข้าร่วมพิธีกรรม การสอนใช้ครุว์ การเกล้าผม การต่อเรือ หรืออาจเป็นเพียงการมองผู้คนไปทำงาน เข้าคิวขึ้นรถเมล์ ลงเรือ หรือแม้แต่การซื้อแกงถุงและอาหารข้างถนนรับประทาน (Landry, 2010)

2. ชาวไทยทรงดำในประเทศไทยและลักษณะโครงสร้างบ้าน

ไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยด้วยเงื่อนไขทางสงคราม ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2322 ถึงปี พ.ศ. 2381 ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาหรือเมืองแถนเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนามเหนือ ซึ่งมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับประเทศลาวและประเทศจีนในปัจจุบัน (Liamprawatt & Wattanaprasert, 1988) มาตั้งถิ่นฐานในภาคกลาง ณ จังหวัดเพชรบุรี และย้ายถิ่นสู่จังหวัดอื่น ๆ เช่น จังหวัดชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลกและเลย เป็นต้น (Kirdsiri, 2010) ชาวไทยทรงดำมีชื่อเดิมเรียกกันว่า ไทดำ (Black Tai) หรือผู้ไต่ดำ เนื่องจากชาวไทยทรงดำนิยมใส่เสื้อสีดำล้วน ส่วนคำว่า “โซ่งทรง” มีความหมายว่า “กางเกง” และคำว่า “โซ่งดำ ทรงดำ” เป็นคำเรียกตามเครื่องนุ่งห่มที่ใช้เนื่องจากไทยโซ่งนิยมนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำที่ย้อมด้วยคราม (Senapitak, 1980)

แม้ว่าชาวไทยทรงดำจะอพยพย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นการถาวรตั้งแต่อดีต แต่ได้ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันทรงคุณค่า ชาวไทยทรงดำยังคงใช้ภาษาลาวในการสื่อสาร แต่งกายด้วยชุดสีดำ และดำเนินพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีดั้งเดิม เช่น พิธีกรรมการแต่งงาน การต่ออายุ การขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รูปแบบวิถีชีวิตบางส่วนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชาวไทยทรงดำได้เลือนหายไป เช่น โครงสร้างบ้านตามแบบบ้านไทยทรงดำโบราณ

ไม่มีการสร้างขึ้นสำหรับการอยู่อาศัยจริง มีเพียงบ้านจำลองที่สร้างขึ้นเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทราบว่าแบบบ้านไทยทรงดำดั้งเดิมนั้นเป็นอย่างไร เป็นต้น

บ้านแบบไทยทรงดำมีลักษณะเด่นแตกต่างจากบ้านทรงไทยทั่วไปอย่างชัดเจน ซึ่งมีรูปทรงคล้ายกระดองเต่า (Burusphat, 1996) โดยโครงสร้างหลังคามีลักษณะโค้งมนทางด้านข้าง มีความลาดชันมาก ผังของหลังคาเป็นรูปวงรี มุงด้วยตับหญ้าแฝกหรือหญ้าคา และด้านบนยอดจั่วจะมีไม้เหน้อยอดเรียกว่า “ขอกุด” ที่ทำจากไม้จริงทาสีขาวคล้ายรูปทรงเขาควาย ตัวบ้านมีห้องกว้างห้องเดียวใช้เป็นที่พักนอน มีที่ทำครัวและเก็บข้าวของ มีหน้าจั่วและระเบียงบ้านทั้งหน้าและหลัง ด้านหน้าใช้เป็นที่รับแขกและนั่งเล่นเรียกว่า “นอกชาน” ด้านหลังเรียกว่า “ก่วาน” สำหรับทำพิธีเช่นผีบรรพบุรุษที่เป็นท้าว โดยจะจัดมุมใดมุมหนึ่งของก่วานเรียกว่า “กะลอหอง” มีบันไดไม้แคบเล็กสูงชันลงจากบ้านทั้ง 2 ด้านแต่บันไดด้านหน้าจะใหญ่กว่า เช่น บ้านไทยทรงดำที่สร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง และที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ปัจจุบันชาวไทยทรงดำนิยมปลูกบ้านแบบบ้านไทยภาคกลางทั่วไปที่มีหลังคาจั่วยอดแหลม หลังคาลาดเทได้สูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงานเกษตร (Jinwuth & Yimsurai, 2012)

วิธีการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเภทปฐมภูมิ (primary data) ด้วยวิธีการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Small Group Interview) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้รู้ (key informants) จากกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติไทยทรงดำจากอำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และทำการวิจัยเอกสาร (documentary research) เพื่อรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิ (secondary data) จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาพถ่าย โปสเตอร์ และหนังสือประวัติไทยทรงดำจากศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี (Thai Song Dam Cultural Center) ซึ่งการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สามารถจำแนกวิธีการวิจัยตามหมวดของประเด็นคำถามการวิจัย แบ่งออกเป็นสามประเด็น ได้แก่ 1) ลักษณะโครงสร้างบ้านไทยทรงดำ 2) ความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว และ 3) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การเสนอแบบแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะโครงสร้างบ้านไทยทรงดำ ใช้วิธีการสังเกตเพื่อรวบรวมลักษณะแบบแปลนของโครงสร้างบ้านไทยทรงดำ ประกอบกับวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ

สนทนาแบบกลุ่มย่อยจากกลุ่มผู้รู้ที่เป็นคนใน (insider) และกลุ่มผู้รู้ที่เป็นคนนอก (outsider) ดังนี้

1.1 หมอเสนาหรือผู้ที่ทำพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบ้านของชาวไทยทรงดำ จำนวน 2 คน

1.2 ผู้สูงอายุที่เคยอยู่อาศัยในบ้านไทยทรงดำ จำนวน 1 คน

1.3 คนในชุมชนที่เคยมาร่วมพิธีกรรม จำนวน 15 คน

1.4 ประชาชนชาวบ้าน/ชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องบ้านของชาวไทยทรงดำ จำนวน 2 คน

2. ความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนาแบบกลุ่มย่อยจากกลุ่มชาวบ้านในชุมชนไทยทรงดำ ตำบลหนองปรังและตำบลหนองชุมพล จากตำบลละจำนวน 30 คน

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนาแบบกลุ่มย่อยจากกลุ่มตัวแทนภาครัฐ ผู้นำชาวบ้าน และตัวแทนคนในชุมชนไทยทรงดำตำบลหนองปรังและตำบลหนองชุมพล จำนวนทั้งสิ้น 8 คน

เมื่อได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมภาคสนามนำมาทำการตรวจสอบสามเส้า (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบเปรียบเทียบจัดเรียงข้อมูลที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา เพื่อจัดทำหมวดและหมู่สำหรับการลงรหัส แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล สามารถแบ่งได้ตามประเด็นคำถามการวิจัย 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

1. ลักษณะโครงสร้างบ้านไทยทรงดำ

ในปัจจุบันโครงสร้างบ้านตามแบบบ้านไทยทรงดำโบราณไม่มีการสร้างขึ้นสำหรับการอยู่อาศัยจริงมีเพียงบ้านลาวจำลองที่สร้างขึ้นเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ว่าลักษณะที่อยู่อาศัยและภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนของชาวไทยทรงดำดั้งเดิมนั้นมีลักษณะอย่างไรซึ่งข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่า

1.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

บ้านไทยทรงดำมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากบ้านทรงไทยทั่วไปอย่างชัดเจน เป็นเรือนไม้ที่มีหลังคารูปทรงคล้ายกระดองเต่า ตัวเรือนสร้างจากไม้ผสมไม้ไผ่และไผ่ตงยกสูง ดังภาพประกอบ 1-2

ภาพประกอบ 1 แบบจำลองลักษณะรูปทรงบ้านไทยทรงดำ
ณ ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ตำบลเขาย้อย อำเภอยะบอย จังหวัดเพชรบุรี
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

ภาพประกอบ 2 แสดงลักษณะรูปทรงบ้านไทยทรงดำ วัดหนองปรัง
อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

โครงสร้างหลังคามีลักษณะโค้งมน ด้านข้างมีความลาดชัน ผังของหลังคาเป็นรูปวงรีมุงด้วยตับหญ้าคาหรือหญ้าแฝก และด้านบนยอดจั่วของหลังคาจะมีไม้ที่ทำจากไม้จริงคล้ายรูปทรงเขาควายเป็นที่เรียกว่า “ขอกูด” ซึ่งข้อมูลจากพ่อหมอและชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านกล่าวตรงกันว่า ขอกูดเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวไทยทรงดำ เหมือนสัญลักษณ์แสดงความเป็นตัวตนสามารถบ่งบอกสถานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของบ้านอีกด้วย ดังเช่นบทสนทนาที่ว่า

“สมัยก่อนสร้างบ้านเหมือนกันหมด มีขอกูด ไขว้กันลักษณะเหมือนเขาควาย เอาไว้แสดงสถานะ ถ้ามีหลายเขาก็จะแสดงถึงความร่ำรวย”
ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

นอกจากนี้การวางตัวบ้านมักหันหน้าจั่วเข้าหาทิศเหนือเพื่ออุกหลักทิศทางลมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการสร้างที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

สภาพภูมิอากาศ และวิถีการดำรงชีวิตของบรรพบุรุษชาวไทยทรงดำตั้งแต่ในอดีตกาล
ดั่งบทสนทนาที่ว่า

“บ้านสมัยก่อนเค้าไม่ต้องติดแอร์ ลมโกรกดี อยู่สบายอากาศไม่ร้อน”
ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

สำหรับโครงสร้างของตัวเรือนเป็นบ้านยกพื้นสูงมีบันไดไม้แคบเล็กสูงชันลงจากบ้าน
ทั้งด้านหน้าและด้านหลังแต่บันไดด้านหน้าจะใหญ่กว่า ดังสังเกตได้จากภาพประกอบ 3 ได้ถุน
เรือนยกสูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เลี้ยงสัตว์สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ

ภาพประกอบ 3 แสดงภาพได้ถุนเรือน ตัวเรือนยกพื้นสูง
มีบันไดไม้ชันลงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

ภาพประกอบ 4 พื้นที่ห้องและสภาพภายในบ้านไทยทรงดำ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

ภายในตัวเรือนมีห้องกว้างห้องเดียว ใช้เป็นทั้งที่นอน ที่ทำครัว และเก็บข้าวของ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆที่สังเกตได้ อาทิ มีหน้าต่าง มีระเบียงบ้านทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พื้นที่ด้านหน้าที่ใช้รับแขกหรือนั่งเล่นเรียกว่า "นอกชาน" และ ด้านหลังเรียกว่า "กว๊าน" เป็นพื้นที่สำหรับทำพิธีเช่นผีบรรพบุรุษ ดังภาพประกอบ 4

1.2 วัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน

วัสดุที่ใช้สร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยของชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งในอดีต ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่าย ดังเช่นบทสนทนาที่ได้กล่าวว่า

“ไม้ไผ่ทำปาก เสาใช้ไม้เนื้อแข็ง หลังคาใช้เย็บหญ้าคาเป็นตับ สมัยก่อนหาได้ในป่า เดียวนี้หาไม่ได้แล้ว” ผู้อาวุโสของชุมชน (ชาวบ้าน1), สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561

สำหรับวัสดุที่ใช้เป็นโครงสร้างหลักของตัวบ้านจะใช้ไม้เนื้อแข็ง ส่วนพื้น เสาขามไม้ และฝาผนังใช้ไม้ไผ่ รวมทั้งโครงหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ไผ่ และมุงหลังคาด้วยหญ้าแฝกหรือหญ้าคา มีลักษณะของเรือนเครื่องผูก เสาที่ใช้ปลูกสร้างเป็นเสาไม้ พื้นเรือนใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกวางพาดไว้ บนตงไม้ไผ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว โดยรอบผนังของตัวเรือนจะมีผนังฝาไม้ไผ่ ขัดและสานโปร่ง ยึดผูกกับเสาไม้ที่ตั้งอยู่บนคานยื่นซึ่งสังเกตได้จากภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ลักษณะการผูกเรือนของบ้านไทยทรงดำและโครงสร้างไม้ไผ่ที่ทำพื้น ผนังฝาเรือน

ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

1.3 พิธีกรรมและประเพณีเกี่ยวกับเรือนอาศัย

ชาวไทยทรงดำอพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยในประเทศไทยร่วม 250 ปี แต่ยังคงดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ชาวไทยทรงดำเนินตามแบบแผนวิถีปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และสามารถผสมผสานกับวัฒนธรรมและประเพณีไทยได้อย่างลงตัว โดยเฉพาะด้านพิธีกรรมหรือที่เรียกว่า “เสน” ซึ่งประกอบพิธีโดยพ่อมดหรือแม่มด การทำพิธีกรรมใด ๆ ต้องดูวันมงคลตามปฏิทินชาวไทยทรงดำ ซึ่งเรียกวันว่า “มื่อ” ในหนึ่งสัปดาห์มีสิบมื่อ คือ มื่อฮ่าง เต่า กำ กาบ ฮับ ฮาย เมง เปก กค และชค โดยวันมงคลของแต่ละตระกูลแตกต่างกันไปไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ งานมงคลจะทำในเดือนคู่เท่านั้น แต่หากเกิดงานอวมงคลขึ้น งานมงคลจะถูกยกเลิกโดยทันทีและเลื่อนออกไปจนกว่าจะจัดงานอวมงคลเสร็จ ทั้งนี้ พิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำคือ พิธีกรรมเกี่ยวกับบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับบ้านได้เป็น 3 ช่วงดังนี้

1.3.1 ก่อนการสร้างบ้าน ชาวไทยทรงดำจะทำพิธีข่มนามไม้ด้วยความเชื่อว่า ไม้ที่ตัดมานั้น ยังคงมีนางไม้สิงอยู่ จึงต้องทำพิธีข่มไว้ และทำพิธียกเสามันเสายืน ซึ่งคือการลงเสาเอกของชาวไทยนั่นเอง โดยใช้เครื่องเซ่นไหว้พร้อมเสื้อผ้าของพ่อแม่หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วสำหรับประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์มาพรมน้ำมนต์ตามพิธีไทยต่อไป

1.3.2 สร้างบ้านเสร็จ พิธีขึ้นบ้านใหม่หรือเสนเฮือนจะถูกจัดขึ้นเมื่อสร้างบ้านเสร็จพ่อมดจะทำพิธีเชิญผีบ้านผีเรือนเข้าบ้าน โดยสวดด้วยภาษาไทยทรงดำ และเริ่มต้นพิธีการไหว้ผี ด้วยเครื่องบูชา หมากพลู บุหรี่ เหล้าขาว น้ำ และจตุรปูสืบสามดอก นอกบ้านแล้วจึงเดินขบวนรอบบ้านสามรอบ ทั้งนี้ ก่อนการเดินรอบบ้าน คนที่มาร่วมงานจะนำสิ่งของที่เป็นมงคลและเงิน ใส่ในถุงย่ามของเจ้าของบ้าน พ่อมดจะเดินนำขบวนตามด้วยเจ้าของบ้านคนหาบเครื่องนอนหนึ่งคน คนหาบผ้าแพรเครื่องใช้อีกหนึ่งคน และผู้ที่มาร่วมงาน เมื่อเดินครบสามรอบพ่อมดทำการสวดที่บันไดบ้านและถือดาบฟาดฟันสิ่งที่ไม่ดีก่อนเข้าบ้าน และผู้ช่วยพ่อมดจะพูดโต้ตอบตามบทสวดของพ่อมด หลังจากนั้นพ่อมดจะเดินเข้าบ้านและเข้าไปในห้องก๊วาน (ห้องไหว้ผี) นำของไหว้เข้าไปไหว้ผี ซึ่งมีการวางขันหมากขันน้ำไว้คอยรับสำหรับของไหว้ประกอบด้วยเครื่องใช้ เครื่องครัว เตาไฟ (สร้างขึ้นจากหินสีก้อน) อาหารคาวหวาน และดอกไม้ เมื่อพ่อมดไหว้ผีเสร็จจะทำการจุดเตาไฟ และรับประทานอาหาร หลังจากนั้นเจ้าของบ้านจะเอาเงินมาโปรยทั้งภายในบ้านและรอบบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 พิธีขึ้นบ้านใหม่หรือเสนเฮือน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2561

1.3.3 ระหว่างอยู่อาศัย ชาวไทยทรงดำจะทำพิธีเสนเฮือนเพื่อไหว้ผีบรรพบุรุษในช่วงระหว่างอยู่อาศัย หากเป็นผู้มียศถาบรรดาศักดิ์หรือที่เรียกว่า “ท้าว” เจ้าบ้านจะไหว้ผีด้วยควาย แต่หากเป็นผู้ผู้น้อยจะไหว้ด้วยหมู ซึ่งผีต้องเป็นผีในเชื้อสายเดียวกันหรือเป็นบรรพบุรุษของตระกูลนั้น ๆ เท่านั้นจึงจะเชิญเข้าบ้าน และพอมดที่ทำพิธีก็ต้องเป็นหมอสายผีเดียวกัน

2. ความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว

2.1 ด้านบุคลากรและคนในชุมชน

ชาวบ้านไทยทรงดำในพื้นที่ที่มีความยินดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือน มาศึกษาหรือเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีชาวไทยทรงดำในชุมชน เนื่องจากชาวไทยทรงดำมีความภาคภูมิใจในเชื้อชาติไทยทรงดำของตน และมีความต้องการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยทรงดำไว้ จึงกล่าวได้ว่า ชาวไทยทรงดำมีความเต็มใจในการรองรับนักท่องเที่ยว แต่หากยกประเด็นความพร้อมของชาวบ้านขึ้นมานั้น สามารถตีความเป็นประเด็นย่อยได้สองประเด็นด้วยกัน ประเด็นที่หนึ่ง ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปที่เข้ามาเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่มีการพักค้างแรมในหมู่บ้าน พบว่า ชาวไทยทรงดำมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

หากแต่ต้องมีการนัดหรือแจ้งล่วงหน้าเนื่องจากชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ไม่ได้มีเวลาในการให้ข้อมูลหรือให้นักท่องเที่ยวได้สอบถาม ประเด็นที่สอง ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ค้างแรมในหมู่บ้านนั้น พบว่า ชาวไทยทรงดำยังไม่มีความพร้อมการรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างแรมเนื่องจากไม่พร้อมเรื่องสถานที่ค้างแรมและไม่พร้อมเรื่องอาหารการกิน ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พบว่า มีหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น อาทิ อบต. เข้ามาพูดคุยกับชาวบ้านเรื่องโครงการสร้างโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน แต่โครงการดังกล่าวก็ยังหาข้อสรุปไม่ได้ เนื่องจากยังไม่มีการประชุมหารือกับคนในชุมชนอย่างเป็นทางการ จึงยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่าชุมชนมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์ค้างแรมในหมู่บ้านไทยทรงดำหรือไม่นั่นเอง

2.2 ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว

เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ของชาวไทยทรงดำ ปัจจุบันนี้ได้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชน จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์โดยมี อบต. เข้ามาส่งเสริมการอนุรักษ์รวมถึงการจัดตั้งมูลนิธิไทยทรงดำและการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อจัดแสดงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยทรงดำให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม นอกจากนี้กระทรวงวัฒนธรรมจังหวัดเป็นอีกหนึ่งเครือข่ายที่เข้ามามีบทบาท โดยการให้ชาวบ้านไทยทรงดำไปออกงานจัดแสดงวิถีชีวิตไทยทรงดำที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งการสร้างเครือข่ายดังกล่าวนี้ ทำให้หมู่บ้านไทยทรงดำเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านมากขึ้น ขณะที่ชาวบ้านไทยทรงดำมีมุมมองว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำได้

2.3 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านไทยทรงมีความพร้อมด้านแหล่งท่องเที่ยวและมีความเหมาะสมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เนื่องจากหมู่บ้านไทยทรงดำมีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ การฟ้อนรำแบบลาว และ ยังสามารถสร้างกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมได้ อาทิ กิจกรรมการทอผ้า การปักหมอน พิธีกรรมด้านจิตวิญญาณ เช่น พิธีเสนตัว (พิธีต่ออายุ) พิธีกรรมไหว้ผี นอกจากนี้หมู่บ้านไทยทรงดำยังมีประเพณีที่มีเอกลักษณ์ เช่น งานไทยทรงดำ ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือนเมษายน ในเทศกาลนี้ ชาวบ้านจะแต่งกายชุดไทยทรงดำมาร่วมงานมีการฟ้อนรำ และการแสดงอื่น ๆ ที่เป็นแบบฉบับของชาวไทยทรงดำ ซึ่งจากเหตุผล

ดังกล่าวนี้ ทำให้หมู่บ้านไทยทรงดำเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีความน่าสนใจและพร้อมที่จะ
นำเสนอนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมศึกษาเรียนรู้ได้นั่นเอง

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3.1 ด้านที่พัก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนไทยทรงดำมีเอกลักษณ์เรื่องโครงสร้าง
บ้านไทยทรงดำที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม เห็นได้จากการจำลองบ้านไทยทรงดำ
ในสมัยก่อนให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมการสร้างบ้านของไทยทรงดำ แต่
ชุมชนไทยทรงดำส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวให้มาพักอาศัยใน
บ้านของตนเองเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมอย่างแท้จริงแต่ยินดีให้นักท่องเที่ยว
พักโฮมสเตย์ที่ใกล้บ้านของตนเอง เห็นได้จากบทสนทนาดังที่กล่าวไว้ว่า

“เค้าจะไม่สะดวกกันนะสิ ฉันทันทีต้อนรับ และก็อยากอำนวยความสะดวก
สะดวกให้เค้า แต่จะกินจะนอนกันยังไง นี่ก็ไม่ออก” คนในชุมชน
(ชาวบ้าน2), สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561

3.2 ด้านกิจกรรมและสิ่งดึงดูดใจ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตีความได้ว่า ไทยทรงดำยังมีวัฒนธรรมที่มีความ
แข็งแกร่งและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นซึ่งช่วยเสริมคุณค่าให้กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
กิจกรรมของไทยทรงดำนักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนในการสร้างประสบการณ์ทางการ
ท่องเที่ยว อาทิ มีกิจกรรมในช่วงเทศกาลของไทยทรงดำในเดือนเมษายนของทุกปี อีกทั้งยังมี
กิจกรรมต่างๆเหล่านี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้ที่ศูนย์วัฒนธรรมของไทย
ทรงดำซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส การแสดง การฟ้อนแบบลาว การแต่งกาย
แบบ และการทอผ้าและการทำอาหาร ดังบทสนทนาที่ว่า

“ทำกับข้าวแบบไทยทรงดำให้กิน ลุงฟ้อนรำแบบไทยทรงดำได้นะ
สอนนักท่องเที่ยวให้ฟ้อนรำ รำ ให้ดูก็ได้” คนในชุมชน(ชาวบ้าน3),
สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561

3.3 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ชาวไทยทรงดำที่มีอยู่ในปัจจุบันมีการรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคนช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไปที่ยังสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมของไทยทรงดำในสมัยก่อน เพื่อต้องการสนับสนุน ส่งเสริมไม่ให้ประเพณีและวัฒนธรรมของไทยทรงดำเลือนหายไปจากการสร้างมูลนิธิไทยทรงดำขึ้น เพื่อแสดงการยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวในการมาเยือน ดั่งเช่นคำตอบที่ว่า

“มีการรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว” และ “รู้สึกภูมิใจ ดีใจที่มีคนเข้ามาในชุมชน” ผู้อาวุโสของชุมชน(ชาวบ้าน1), สัมภาษณ์รายบุคคล เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561

4. การนำเสนอแบบแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผลการศึกษา พบว่า โครงสร้างบ้านเป็นอัตลักษณ์ที่เห็นเด่นชัดที่สุดของชุมชนและมีประเพณีที่ผูกติดอยู่กับบ้าน แบบแผนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เข้าถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของไทยทรงดำจึงควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบ้านซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสนุกกับการลงมือทำกับชาวบ้านได้ง่าย เช่น ทำอาหารพื้นถิ่น ไหว้ผี ทอผ้า เป็นต้น รวมทั้งกิจกรรมการซ่อมแซมบ้านไทยทรงดำแบบดั้งเดิม หรือร่วมพิธีกรรม “ขึ้นเฮือนใหม่” โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นได้ทั้งแบบ 1 วันหรือพักค้าง 1-2 คืน สามารถพักได้เฉพาะที่ศูนย์วัฒนธรรม เหมาะสำหรับกลุ่มเล็ก 3-5 คน โดยติดต่อประสานงานล่วงหน้า ชาวบ้านสามารถรองรับพาเที่ยวชมและร่วมทำกิจกรรมในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามชุมชนควรมีการวางแผนจัดระบบคิวเพื่อหมุนเวียนชาวบ้านในการดูแลนักท่องเที่ยว โดยเน้นรับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตของชาติพันธุ์พื้นถิ่นแบบดั้งเดิม รูปแบบกิจกรรมควรมีการเล่าเรื่องคติความเชื่อพื้นถิ่น สื่อความหมายสอดแทรกในกิจกรรมท่องเที่ยว โดยแบบแผนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและอนุรักษ์บ้านไทยทรงดำ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมค่ายการเรียนรู้และอนุรักษ์บ้านไทยทรงดำ เป็นการช่วยซ่อมแซมบ้าน เตรียมวัสดุสร้างบ้าน โดยนักท่องเที่ยวลงแขกร่วมกับชาวบ้าน 2) เรียนรู้วิถีชีวิตและพิธีกรรม “ขึ้นเฮือนใหม่” จากพ่อแม่และร่วมในพิธีจริง 3) หัตถกรรมที่ระลึกสะท้อนอัตลักษณ์ไทยทรงดำ โดยทอรองทอผ้า สำหรับใช้ขึ้นเฮือนใหม่ การทำบ้านไทยทรงดำจำลองเพื่อเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวมากกลับไปได้ 4) เรียนรู้วัฒนธรรมอาหารไทยทรงดำสำหรับขึ้นเฮือนใหม่ เป็นห้องเรียนการทำอาหาร ทำอาหารพื้นถิ่น เช่น ยำผักจู้บ แกงส้มหน่อไม้ ผัดข้าวต้มมัด เป็นต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความโดดเด่นของโครงสร้างบ้านไทยทรงดำหรือบ้านลาวที่แตกต่างจากลักษณะของบ้านทรงไทยทั่วไปรวมถึงพิธีกรรมทางจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับตัวเรือนของบ้านในทุกขั้นตอนของการสร้างบ้านล้วนเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยทรงดำ อำเภอย้ายย จังหวัดเพชรบุรีที่เต็มใจในการนำเสนอและถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษให้กับผู้มาเยี่ยมชม ดังนั้น การนำเอารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมควรได้รับการสนับสนุน จากภาคีที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทั้งภาครัฐในท้องถิ่น อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) วัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคธุรกิจท่องเที่ยวและบริการในพื้นที่และชาวบ้านในชุมชนเอง โดยแบบแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรมีแนวทางดังนี้ 1) การให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านไทยทรงดำเพื่อตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของตนเองต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน 2) ส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวแบบเต็มวัน (one day trip) หรือพักค้างคืนระยะสั้นเพียงหนึ่งถึงสองวันโดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง เช่น วัด หรือตลาดน้ำ เป็นต้น 3) การจัดคณะทำงาน/ผู้ประสานงานชุมชนและพัฒนาเครือข่ายผู้สนับสนุนจากทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจกับชุมชน เพื่อการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การอนุรักษ์บ้านไทยทรงดำ กิจกรรมอาสาซ่อมแซมบ้าน การสาธิตการทำและจำหน่ายอาหารลาว และการเข้าร่วมพิธีขึ้นเฮือนใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดทำแบบแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยืนอยู่บนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมชุมชนประกอบด้วยความพร้อมและความเต็มอกเต็มใจของชาวไทยทรงดำ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนย่อมนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้ยั่งยืนสืบต่อไป

References

- Burusphat, S. (1996). *Thai Song encyclopedia*. Research Institute for Languages and Cultures of Asia: Mahidol University. [in Thai]
- Carvalho, F., Ferreira, A.M., & Mota Figueira, L. (2016). Cultural and creative tourism in Portugal PASOS. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 14(5), 1075-1082.

- Janpla, J., Songsuwong, W., Kijkar, P., & Wongsaming, S. (2016). Development of Thai Song Dam woven fabric products to add value following the creative economy concept. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 82-98. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal>. [in Thai]
- Jarenpant, T. (2016). Ghosts and power: Through ghosts believing of Thai Song Dum, Tambon Pun Sao, Bang Ra Gum. *Phitsanulok. Ratchaphruek Journal*, 14(2), 67-74. [in Thai]
- Jinwuth, W., & Yimsurai, S. (2012). Vernacular architecture of ethnic groups in 9 provinces of lower northern area, Thailand: Case study: The Lahu house, the Lao Song house and the Thai Sukothai house. *Art and Architecture Journal of Naresuan University*, 6(1), 25-38. [in Thai]
- Junlamakorn, Y. (2007). *Communication and community's participation in maintaining cultural identity of Thai Song Dam in Khao Yoi district, Phetchaburi province* [Unpublished master's thesis]. Chulalongkorn University. [in Thai]
- Kirdsiri, K. (2011). Historical background of Tai-Lao settlement and movement to Thailand. *Journal of the Faculty of Architecture. Silpakorn University*, 7(4), 83-130.
- Landry, C. (2010). 'Experiencing imagination: Travel as a creative trigger', in R. Wurzbarger, T. Aageson, A. Pattakos and S. Pratt (eds), *Creative tourism, a global conversation: How to provide unique creative experiences for travelers worldwide*, Santa Fe, NM: Sunstone Press, 33-42.
- Liamprawatt, S., & Wattanaprasert, K. (1988). *Laos voice system of Tha Jin River*. Silpakorn University.
- Muenjanchoey, R. (2015). Cultural capital for Thai Song Dam's development in Nakhon Pathom Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(2), 231-247. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal> [in Thai]

- Richards, G. (2011). Creativity and tourism – the state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253.
- Richards, G., & Marques, L. (2012). Exploring creative tourism: Editors introduction. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, 4(2), 1-11.
- Senapitak, N. (1980). *Sarn Phu Thai*. Agsornpittaya. [in Thai]
- Thammawimutti, A., & Siriwong, P. (2017). Thai Song Dam identity maintenance: Discursive practice to strong community building of Hua Kao Jeen Village. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 1552-1571. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/index>, [in Thai]
- UNESCO. (2006). *Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism: Discussion report of the planning meeting for the 2008 International Conference on Creative Tourism*. <http://unesdoc.unesco.org/>
- UNWTO. (2018). *Tourism as a Tool for Sustainable Regional Development*. <http://www2.unwto.org/en/event/tourism-tool-sustainable-regional-development>
- Wisutthilucksana, S., Saiphan, P., Thapalakul, O., & Sindacharak, T. (2013). *Creative Tourism*. DASTA.
- Wurzburger, R., Pratt, S., & Pattakos, A. (2009). *Creative tourism, a global* Sunstone Press.

การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น ของเมืองรองภายใต้โครงการ The LINK

The Culture Management of the Second-tier Provinces to Support Local Experience-Based Tourism under the LINK Project

Received: December 25, 2018

Revised: June 19, 2019

Accepted: August 20, 2019

เกศราพร พรหมนิมิตกุล¹

Kesaraporn Phomnimitkul

ทิพย์สุดา พุดจอร์²

Tipsuda Putjorn

ฐิติมา เวชพงศ์³

Thitima Vechpong

Abstract

This qualitative research aims to study cultural management to support local experiences of second-tier provinces under The LINK Project of Tourism Authority of Thailand (TAT). Focus groups and in-depth interviews were applied to gain data from leaders of local communities, local scholars, villagers, entrepreneurs, administrators in relation to cultural management of 10 provinces. The results revealed that 1) cultural managers are multidisciplinary

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประเทศไทย
Assistant Professor, Ph.D., Community Management Program, Faculty of Management Science,
Silpakorn University, Thailand

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประเทศไทย
Assistant Professor, Ph.D., Community Management Program, Faculty of Management Science,
Silpakorn University, Thailand

³ดร. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประเทศไทย
Ph.D., Department of Psychology and Counselling, Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: tipsuda_s@hotmail.com

profession groups in the communities, local entrepreneurs and local people and outsider entrepreneurs; 2) Local experience activities include walking around, overnight in homestay, making handicrafts, cooking local food and dessert and visiting historical places; 3) Cultural knowledge are collected through inheritance within family, learning from generation to generation, observation and self- study; 4) Tangible cultures are transferred through lectures, demonstration, workshops, tasting food and self-study; 5) Intangible cultures are transferred through storytelling of beliefs related to history, religions, wisdom and local soul; 6) Cultures are maintained through local people participation, cultivation of local people's pride in their local culture and raising their awareness of local culture preservation, co-working among local people of all ages for cultural transfer; 7) Problems and challenges in culture management are that culture managers lack knowledge and understanding of local experience tourism and tourist behaviors. They are unable to communicate in English and they do not customize their cultural interpretation according to types of tourists; and 8) Guidelines for culture management include co-working with private or local tourist guides for English translation, improving interpretation skills of culture managers and design suitable interpretation methods for different types of tourists.

Keywords: culture management, local experience, tourism

บทคัดย่อ

การศึกษากิจการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรอง ภายใต้โครงการ The LINK ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในพื้นที่ 10 จังหวัด ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้จัดการวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนซึ่งเป็นลักษณะกลุ่มอาชีพในชุมชน ทำร่วมกับคนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนนอกท้องถิ่น 2) การจัดการกิจกรรมเพื่อเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมเดินชมวิถีชีวิตท้องถิ่น พักโฮมสเตย์ (home stay)

กิจกรรมงานหัตถกรรม ทำอาหารท้องถิ่น กิจกรรมชมสถานที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น 3) การจัดการรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรม ด้วยการรับการถ่ายทอดจากครอบครัว บรรพบุรุษ ครูพักลักจำ การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการบรรยาย สาธิต การให้ลงมือทำ การให้ลองชิม การเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) การจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ด้วยการบอกเล่าความเชื่อเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ศาสนา ภูมิปัญญา และจิตวิญญาณชุมชน 6) การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างความภาคภูมิใจและตระหนักอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น การประสานการทำงานระหว่างช่วงวัยในชุมชนเพื่อการถ่ายทอด วัฒนธรรม 7) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรม ผู้จัดการวัฒนธรรม ขาดความรู้ ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศได้ด้วยตนเอง วิธีการถ่ายทอด วัฒนธรรมไม่แยกแยะรูปแบบตามลักษณะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน 8) แนวทางการ จัดการวัฒนธรรม ประสานการทำงานให้มัคคุเทศก์เอกชนหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นช่วยทำ หน้าที่แปลภาษา และพัฒนาทักษะการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้จัดการวัฒนธรรม และ จัดระบบการจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น กลุ่ม นักท่องเที่ยวเฉพาะ และนักท่องเที่ยวทั่วไป

คำสำคัญ: การจัดการวัฒนธรรม ประสบการณ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยว

บทนำ

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทุนหนึ่งของท้องถิ่น เรียกว่าทุนทางวัฒนธรรม เป็นความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชน หรือปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมถึง เครื่องใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับ ธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน โดยการคงอยู่ของทุนทางวัฒนธรรมได้ใช้ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกัน ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณี ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ไปในทางเดียวกัน (Pongpis, 2007, p. 99) วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติให้คนในท้องถิ่นสามารถอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน และรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติ (Kaewhawong, 2005, p. 46)

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ความสำคัญนำเอาทุนทางวัฒนธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างจาก

คู่แข่งกัน และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชนบทธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นหรือชุมชน หากสังคมหรือชุมชนขาด ความเข้มแข็งและความตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มี นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนจำนวนมาก วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวอาจส่งผลในเชิงลบต่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น การได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมหรือการลอกเลียนแบบอย่างทาง วัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวโดยคนท้องถิ่น จึงเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของตน วัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลง (Eawsriwong, 2014, p. 63)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งหวังสร้างประสบการณ์ให้ นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกเห็น ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และคนในชุมชนภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมที่ยังคง อยู่ที่มีการส่งต่อจากคนในอดีตสู่คนปัจจุบัน สามารถสร้างจิตสำนึกให้รัก ห่วงแหน และมี ส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว วัฒนธรรมร่วมกัน การกระจายรายได้ในชุมชน และการคงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งทาง สังคม และวัฒนธรรม การป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมจะสามารถทำได้หากชุมชนมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย ตนเอง ดังนั้น ชุมชนจึงต้องจัดการท่องเที่ยวที่ใส่ใจและคำนึงถึงการไม่สร้างส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม และยังคงอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มากที่สุด เพื่อการคง อยู่และสืบทอดต่อไป (Piamdontree, 2014, pp. 20 - 22)

จากการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดตั้งโครงการ The LINK (Local Tourism, Innovation, Networking, and Keeping Character) ประจำปีงบประมาณ 2560 เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น (Local Experience) ให้เกิด การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวไปยังจุดหมายปลายทาง ของเมืองรอง ด้วยการจับคู่สำนักงาน ททท. ต่างประเทศ 10 แห่ง กับสำนักงาน ททท. ในประเทศ 10 แห่ง เพื่อดึงนักท่องเที่ยวจากตลาดยุโรปและอเมริกามาเที่ยวยังประเทศไทย เพิ่มมากขึ้น โดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานต่างประเทศเชิญผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยวต่างประเทศในพื้นที่รับผิดชอบมาทำกิจกรรมตามโปรแกรมการท่องเที่ยว ของจังหวัดที่ถูกจับคู่ เพื่อกลับไปทำการตลาดดึงนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาในประเทศไทย

ประกอบด้วย ททท.สำนักงานลอนดอน (สหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์) ทำงาน คู่กับ ททท. สำนักงานแมฮ่อฮอน ททท. สำนักงานกรุงโรม (สเปน อิตาลี อิสราเอล)

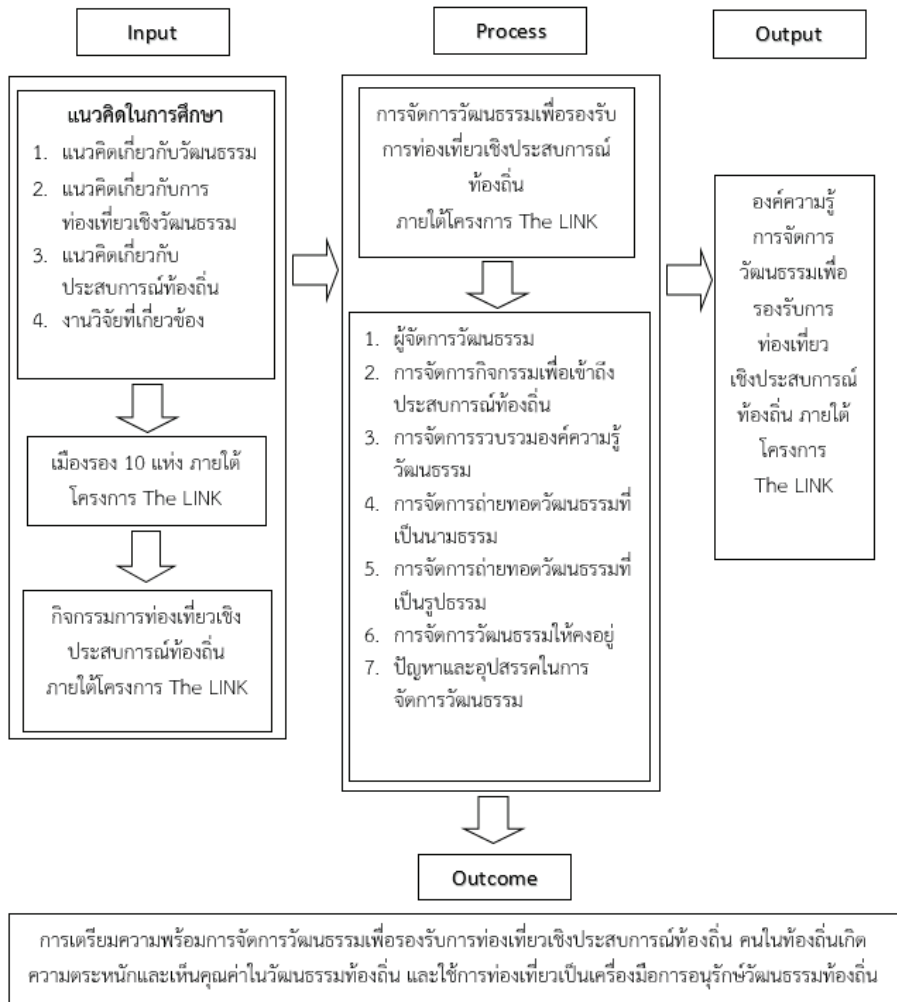
ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานสุโขทัย ททท. สำนักงานคูโบ (สหรัฐอเมริกาบริบทเมอเรตส์) ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานสมุทรสงคราม ททท. สำนักงานมอสโก (รัสเซีย) ทำงานคู่กับ ททท.สำนักงานเพชรบุรี ททท. สำนักงานแอลเอ ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานชุมพร ททท.สำนักงานนิวยอร์ก ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานตราด/ระยอง ททท. สำนักงานแฟรงก์เฟิร์ต (เยอรมัน) ทำงานคู่กับ ททท. ศูนย์ฯ พังงา ททท. สำนักงานสตอกโฮล์ม (สวีเดน เดนมาร์ก) ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานนครศรีธรรมราช ททท. สำนักงานกรุงปราก (สาธารณรัฐเช็ก โปแลนด์ โรมาเนีย) ทำงานคู่กับ ททท.สำนักงานตรัง และ ททท. สำนักงานปารีส (ฝรั่งเศส เบลเยียม เนเธอร์แลนด์) ทำงานคู่กับ ททท. สำนักงานเลย

ด้วยการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงความเป็นท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ หรือการผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การได้เห็น การได้ยิน การรับรส การได้กลิ่น การได้สัมผัสทั้งทางกายและใจ ทั้งนี้ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยบทบาทของคนในท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมในพื้นที่ซึ่งล้วนต้องมีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรองทั้ง 10 แห่ง ภายใต้โครงการ The LINK เพื่อถอดองค์ความรู้การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และหาแนวทางการพัฒนาการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้สามารถรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายให้ได้รับประสบการณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และท้องถิ่นได้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของตน ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เกิดความเข้าใจ ความตระหนัก และให้ความสำคัญของการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความพร้อมก่อนการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เข้ามาในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และลดปัญหาการสร้างผลกระทบทางลบให้แก่ท้องถิ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรอง ภายใต้โครงการ The LINK

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ ได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะแนวคิดของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง ถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของ (Kaewthep, 1995 , p. 81) และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น นับตั้งแต่ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ วัฒนธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม อาจเป็นสิ่งที่อยู่ในรูปของนามธรรม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ ความรู้สึกนึกคิด หรืออาจเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น ภาษา การแต่งกาย สถาปัตยกรรม และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ (Wanlayangkul, 2003 , p. 28) วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีทางและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่มีคุณค่า มีการสั่งสมสืบทอดกันมา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น เป็นเครื่องมือให้เกิดความรักความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่แตกต่างตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น เป็นเครื่องมือให้การศึกษาและอบรมคนในสังคม การสอนให้รู้จักถูกผิด รู้จักผิดชอบ ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นบรรทัดฐานของสังคม เป็นเครื่องมือพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นเครื่องมือการควบคุมของสังคม ให้อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด และมีระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคม (Sakunapat, 2003, pp. 11 - 12)

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัฒนธรรมได้ถูกนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่ง Kongsawad (2007, p. 6) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีและวัฒนธรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี สถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุ วิถีชีวิตชาวบ้าน พิธีกรรมทางศาสนา งานฝีมือ และสถานที่ที่คนสร้างขึ้นเพื่อความเพลิดเพลิน หรือเพื่อแสดงศิลปะ ละคร ดนตรี พื้นบ้าน ล้วนเป็นสิ่งสามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ นักท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมหรือสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่างจากของตน จึงเกิดเป็นแรงจูงใจในการเที่ยว (Chongsuanaoy, 2009, p. 57) จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจ

กันและกัน ได้รับความสุขและเกิดมิตรภาพระหว่างกัน และให้ความเคารพในวัฒนธรรมระหว่างกันอีกด้วย (Singharungrueng, 2010, p. 29) กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงนำเสนอถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (Chainok, 2010, p. 7) ผู้มาเยือนจะสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเข้าใจผู้ที่อยู่ในชุมชน ด้วยการนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการให้ทำกิจกรรมหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของชุมชนนั้น ต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตเดิมของคนในชุมชน รวมทั้งต่อคนในชุมชน (Punkaew, 2014, p. 23) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นการนำวัฒนธรรมมาจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

แนวคิดการจัดการวัฒนธรรม ให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้กิจกรรมทางวัฒนธรรม บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Dumrikol, 2016, p. 15) ดังนั้น การศึกษาการจัดการวัฒนธรรมนี้ จึงเป็นการศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งเป็นระบบคุณค่าที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมา มีการจัดการรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรม และถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ เห็นคุณค่า ให้ความเคารพต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพื่อให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแนวคิดประสบการณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างประสบการณ์ท้องถิ่นจึงต้องใส่ใจต่อการสร้างความรู้สึกรักให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งอาจมี 3 ลักษณะ ได้แก่ Functional Experiences เป็นรู้สึกพึงพอใจต่อความคุ้มค่าของเงินที่ได้รับจากการท่องเที่ยว Social Experiences เป็นคุณค่าที่นักท่องเที่ยวได้รับ และได้มีส่วนร่วมในการได้ทำประโยชน์ให้กับสังคม และ Emotion Experiences เป็นความรู้สึกและคุณค่าที่นักท่องเที่ยวได้รับเมื่อทำกิจกรรมท่องเที่ยวแล้วรู้สึกถึงความแตกต่างจากประสบการณ์เดิม (Eamlaorpakdee, 2005)

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบบเจาะจง ศึกษาเฉพาะกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่ 10 จังหวัด

ภายใต้โครงการ The LINK ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดชุมพร-ระนอง จังหวัดตราด จังหวัดพังงา จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง และจังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวบ้าน ผู้ประกอบการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งบุคลากรขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในแต่ละจังหวัด องค์กรการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว (อพท.) และบริษัทนำเที่ยวในท้องถิ่น รวมทั้งหมด 64 คน

การเลือกพื้นที่ศึกษาในแต่ละจังหวัด ศึกษาเฉพาะกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นจากโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานของแต่ละจังหวัดได้กำหนดขึ้น เพื่อพาบริษัททัวร์ต่างประเทศเข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ แล้วกลับไปทำการตลาดตักนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเมืองรอง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แนวคำถามเชิงลึก ประเด็นในการประชุมกลุ่ม และประเด็นในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจัดการวัฒนธรรม จากเอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัย การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและแบบกลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึก ปฏิทินวัฒนธรรม เทคนิคแผนที่ความคิด สมุดจดบันทึกภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

การรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือศึกษาต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) และตรวจสอบความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูล มีการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) นำข้อมูลที่ได้การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และจากการสังเกต นำมารวบรวมให้อยู่ในรูปของการพิมพ์เป็นเอกสาร จัดออกเป็นหน่วยย่อย ๆ เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัย ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะทำได้ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งทุกครั้งที่ได้ข้อมูลมาจะทำการจัดประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล สังเคราะห์ แปลความหมายและตีความข้อมูลที่ ทำการแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องจนครบ ตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Credibility) ของข้อมูลด้วยวิธีตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ด้านเนื้อหา (Data Triangulation) เพื่อตรวจสอบสาระที่ได้จากหลายๆ มุมมองจากผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 1 คน แล้วนำข้อมูลจากเอกสารและเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมด

นำมาอภิปรายร่วมกันกับผู้วิจัย เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล หรือนำไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2560 จนถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2561

ผลการศึกษา

การศึกษาการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของเมืองรอง ภายใต้โครงการ The LINK มีผลการศึกษาจำแนกผู้จัดการวัฒนธรรมการจัดการรวบรวมความรู้วัฒนธรรม การจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม และการคงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชุมชนเมืองแพม เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตั้งอยู่ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า มีผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นคนในชุมชนที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมท่องเที่ยว มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมจากคนในครอบครัว คนในชุมชน แบบครูพักลักจำ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการสาธิต การบรรยาย การให้ลงมือทำเอง ในงานหัตถกรรมพื้นบ้านเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เช่น จักสานไม้ไผ่ ทำอุปกรณ์ต่าง ๆ ใช้ในชีวิตประจำวัน การผ้าทอย้อมสีจากธรรมชาติ ใช้วัสดุพืชพรรณชาติหาได้ในป่าของหมู่บ้าน การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นการบอกเล่าถึงความเชื่อเกี่ยวกับคำสาปแช่งที่วังปลาหากผู้ใดมาจับปลาในเขตหวงห้ามจะต้องมีอันเป็นไป การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความตระหนักและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตน และใช้การท่องเที่ยวสร้างความภาคภูมิใจในการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าและการทอผ้าจำหน่าย

ชุมชนเมืองปอน เป็นหมู่บ้านชาวไทยใหญ่ ตั้งอยู่ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม ผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นกลุ่มคนในชุมชน มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมจากคนในครอบครัว แบบครูพักลักจำ กลุ่มอาชีพในชุมชน การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการพาเดินชมวิถีชีวิต การแต่งกายด้วยเสื้อไต และการสร้างหลังคาบ้านเรือนด้วยใบตองตึงของชาวไทยใหญ่ และการสาธิตการทำก๊วยไต การทำจองพารา การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นการบอกเล่าถึงความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น เชื่อว่าจองพาราเป็นปราสาทที่สร้างขึ้นเพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากการโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพหลากหลายในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ การขาดทักษะในการสื่อความหมายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรพัฒนาการสื่อสารภาษาต่างประเทศและการบอกเล่าเรื่องราวภาษาไทยให้เข้าใจและน่าสนใจ และจัดทำคู่มือหรือสื่อเพื่อสื่อสารข้อมูลทางวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว

“ป้าเรียนรู้ปักผ้าตอนอายุ 40 กว่าๆ ไปดูเขาทำและกลับมาฝึกทำเองที่บ้าน ทำมาเรื่อย ๆ จนชำนาญ ในหมู่บ้านมีคนตัดเสื้อโตะหลายคน รายได้ดี เป็นอาชีพได้เลย ชาวไทใหญ่จะมีงานบุญตลอดปี ก็จะมาตัดเสื้อโตะอยู่เรื่อย ๆ แล้วก็มียกท่องเที่ยวที่สนใจมาสั่งตัดเสื้อโตะกลับบ้านด้วย” (Yongsang, personal interview, September 2, 2017)

จังหวัดสุโขทัย

กิจกรรมท่องเที่ยวผ้าทอหาดเสี้ยว ร้านสุนทรผ้าไทย อำเภอศรีสัชนาลัย ผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นผู้ประกอบการเป็นคนในชุมชน และกลุ่มคนในชุมชนที่ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งมีเชื้อสายไทพวน มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมด้วยการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และครูพักลักจำกันมา การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการบรรยาย การจัดวางวัสดุอุปกรณ์การทอผ้าให้ชม การมีสื่อโปสเตอร์ให้ความรู้ การลงมือทอผ้าด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง แต่การพูดคุย บอกเล่าเรื่องราว อย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ ทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ถึงวัฒนธรรมของคนชนบท เหมือนเป็นญาติเหมือนเป็นแขกที่ต้องต้อนรับ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ด้วยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ดึงดูดตลาดคนรุ่นใหม่ การทอผ้าและการร่วมจัดกิจกรรมท่องเที่ยวการทอผ้าสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นต่อเนื่อง

กิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย ผู้จัดการวัฒนธรรม กลุ่มคนในชุมชนซึ่งมีเชื้อสายชาวยวนที่ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมผ่านการถ่ายทอดมาจากครอบครัว ครูพักลักจำ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการบรรยาย สาธิต และการให้ลงมือทำด้วยตนเอง ได้แก่ การทำข้าวปั้น การทอผ้า การไปสวนไปไร่ การทำของเล่นเครื่องไม้บาร์โหนด การได้พักบ้านชาวบ้าน และการรับประทานอาหารท้องถิ่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรม

โดยตรง แต่สัมผัสถึงวัฒนธรรมเป็นเครือญาติ จากการต้อนรับ การดูแล การเอาใจใส่อย่างจริงใจ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ วัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงเป็นวิถีในชีวิตประจำวัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีส่วนพัฒนาชุมชน คนในชุมชนจึงให้ความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องใส่ใจต่อการอนุรักษ์ความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

กิจกรรมท่องเที่ยวทำแหวนเงินลงยา ร้านไหมเงินไหมทอง อำเภอศรีสัชชนาลัย ผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นผู้ประกอบการเป็นคนในท้องถิ่น มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นความรู้ผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมมา จากครอบครัว และครูพักลักจำ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยบรรยายให้ความรู้ถึงเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นของเครื่องเงินสุโขทัย ที่มาของวัตถุดิบ ขั้นตอนการทำแหวนเงินลงยา และกิจกรรมลงมือทำด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง แต่ได้สร้างความรู้สึกความภูมิใจที่ได้ทำแหวนลงยาตามแบบแผนดั้งเดิมหรือตามภูมิปัญญาแบบโบราณที่มีการสืบทอดกันมา การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่น และการมีหน่วยงานภายนอกมาส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ การนำนักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมท่องเที่ยวทำพระพิมพ์เมืองสุโขทัย อำเภอเมือง ผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นผู้ประกอบการเป็นคนในท้องถิ่น มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมผ่านการถ่ายทอดจากครอบครัว ครูพักลักจำ และเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการบรรยาย การสาธิต การให้ลงมือทำพระพิมพ์ การเรียนรู้ด้วยตนเองในศูนย์เรียนรู้การถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรม ผ่านประวัติศาสตร์ คติ ความเชื่อ แนวคิดของพระพิมพ์เมืองสุโขทัย สะท้อนความศรัทธาพระพุทธศาสนา ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ต้องสืบทอดคุณค่าของพระพิมพ์ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ พระพิมพ์คงภูมิปัญญาดั้งเดิม นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ตามคติโบราณของไทยที่นิยมทำพระพิมพ์ดินเผาถวายเป็นพุทธบูชา

“พี่...เกิดมาในสังคมของคนโบราณ ครอบครัวที่จึงได้ปลูกฝังในเรื่องของความเคารพนบ ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ และเรื่องความดี-ชั่ว เรื่องของนรก-สวรรค์ และการคล่องพระไม่ใช่เรื่องของการกันผี กันมิดดาบ แต่เป็นการส่งต่อความปรารถนาดีจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย”

(To-in, personal interview, August 20, 2017)

กิจกรรมท่องเที่ยววิถีเกษตรอินทรีย์ สนามบินสุโขทัย อำเภอศรีสำโรง ผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนนอกท้องถิ่น มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมด้วยการค้นคว้า การทดลอง และประสบการณ์ที่สั่งสมมา การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการบรรยาย สาธิต การให้ลงมือทำ ดานาปลูกข้าว ปลูกผลไม้ เก็บผลไม้ตามฤดูกาล ทำอาหาร ชีควาย พายเรือเก็บสายบัว การชมนิทรรศการและชมโดยรอบโครงการ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง แต่การเอาใจใส่ต่อผู้อื่น เสมือนเป็นญาติที่ต้องดูแลสุขภาพร่วมกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันความรู้อย่างเต็มที่ให้นักท่องเที่ยวได้นำไปใช้ประโยชน์ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การเป็นพื้นที่ต้นแบบ พนักงานเป็นคนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดวิถีเกษตรแบบพึ่งตนเองและแบบอินทรีย์

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ผู้ประกอบการที่จัดกิจกรรมท่องเที่ยวยังขาดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม มีการจัดการรองรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มและกลุ่มดูงานในช่วงเวลาเดียวกัน แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรให้ผู้ประกอบการศึกษาและถอดองค์ความรู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และควรมุ่งรับนักท่องเที่ยวขนาดเล็กเพื่อให้สามารถเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่น หรือการจัดการกิจกรรมแยกกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ชัดเจน จะทำให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้อย่างเต็มที่

จังหวัดสมุทรสงคราม

บ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นกลุ่มคนในชุมชนที่ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรมด้วยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การรื้อฟื้นและเรียนรู้ใหม่ โดยใช้การลงมือทดลอง และสอบถามผู้รู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการบรรยาย สาธิต การให้ลงมือทำขนมต้ม การสานหมวก การเคี้ยวตาล และการรับประทานอาหารท้องถิ่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง กลุ่มผู้สูงอายุสาธิต และเล่าเรื่องราวชุมชนอย่างเต็มใจ เป็นกันเอง ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเสมือนตนเป็นลูกหลาน สะท้อนถึงวัฒนธรรมความเป็นชนบทที่เอื้ออาทรต่อกัน การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสร้างอาชีพและรายได้ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิม การท่องเที่ยวเป็นตัวดึงดูดให้เกิดการอนุรักษ์ การพัฒนาหรือการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ กิจกรรมท่องเที่ยวยังไม่หลากหลาย แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรค้นหาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับจังหวัดข้างเคียงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ

“เล็กเคยถามไถ่คณะ ไกด์บอกว่า เมื่อนักท่องเที่ยวได้ทำหมวกแล้ว เขาจะใส่หมวกถ่ายรูปเลย หรือ กระเช้านกบ้าง ปลาบ้างที่เขาได้ทำไป ทำให้เขารู้สึกว่านี่คือฝีมือของเขานะ มันทำให้เขารู้สึกมีความสุข เป็นสิ่งที่ทำให้เขาประทับใจแล้วนำไปโพสต์ในเฟสกลุ่มเพื่อนเขา”

(Akekaewnamchai, personal interview, December 9, 2017)

จังหวัดเพชรบุรี

กิจกรรมท่องเที่ยวพายเรือคายัคชมวิถีชีวิตชาติพันธุ์ปากกระแจะ ชุมชนโป่งลึก-บางกลอย อำเภอแก่งกระจาน ผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นผู้ประกอบการเป็นคนในท้องถิ่น ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมท่องเที่ยว มักคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้รวบรวมองค์ความรู้ วัฒนธรรมของท้องถิ่นผ่านประสบการณ์การทำงานพัฒนา และการทำงานท่องเที่ยวในพื้นที่มานาน การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม การพายเรือคายัคชื่นชมความสวยงาม และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และเดินชม ฟังการบรรยายถึงวิถีชีวิตชาวปากกระแจะ ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ธรรมชาติ การตั้งบ้านเรือน การรวมกลุ่มอาชีพปักผ้า การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เป็นเพียงส่วนประกอบของกิจกรรมท่องเที่ยว ทำให้กิจกรรมที่จัดขึ้นยังไม่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวได้เข้าถึง แต่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงความสัมพันธ์ของป่าเขา แหล่งน้ำ และวิถีชีวิตที่เกื้อกูลต่อกัน การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ชุมชนมีการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ยังคงวิถีเดิมไว้ได้ อยู่อย่างพอเพียงด้วยวิถีเกษตร มีการรวมกลุ่มกันสร้างงาน สร้างอาชีพ กระจายรายได้ในพื้นที่ ดำรงวิถีวัฒนธรรมประเพณี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี ขาดการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นที่หลากหลาย แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรนำเสนอแหล่ง

ท่องเที่ยวและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น และเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ

“เมืองเพชร มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากมาย แต่คนไม่รู้จัก เที่ยวตรงไหน มักผ่านเมืองเพชรไปชะอำ หัวหิน ไปเที่ยวทะเล ตรงนี้เป็นอีกที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวเข้ามาได้ แต่ต้องเข้ามาแบบกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อไม่กระทบวิถีชีวิตของชาวบ้าน แคได้มาพายเรือก็ได้ประสบการณ์แล้ว ได้เห็นชาวบ้านมาซักผ้า อาบน้ำ เด็ก ๆ มาเล่นน้ำ ใช้ชีวิตผูกพันกับสายน้ำ”

(Klomsakul, personal interview, February 10, 2018)

จังหวัดตราด

กิจกรรมพักบ้านพักในชุมชนและลงหมึก ชุมชนอ่าวสลัด อำเภอเกาะกูด การรวบรวมวัฒนธรรมกลุ่มคนในชุมชนเป็นผู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ผ่านวิถีชีวิตและประสบการณ์ในการอยู่อาศัยในชุมชนบ้านเกิดของตน การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม การให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวประมงด้วยการพักในชุมชน การได้เดินชมวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาการแปรรูปอาหารทะเล การรับประทานอาหารท้องถิ่น และทำกิจกรรมตกหมึก ซึ่งมีการบรรยายและสาธิตถึงวิธีการตกหมึก และให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือตกหมึกด้วยตนเอง ไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรม การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ อาชีพประมงเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้แก่คนในชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่การสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น วัฒนธรรมชาวประมงจึงยังคงอยู่

ส่วนกิจกรรมรับประทานอาหารท้องถิ่นและเดินชมในชุมชน ชุมชนอ่าวใหญ่ อำเภอเกาะกูด ผู้จัดการวัฒนธรรมไม่ชัดเจน จึงไม่มีผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจึงสัมผัสและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ด้วยการรับประทานอาหารท้องถิ่น เดินชมวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสภาพการตั้งบ้านเรือนของชุมชนชาวประมง เช่นเดียวกับกับวัฒนธรรมนามธรรมที่ไม่มีการถ่ายทอด เนื่องจากไม่มีผู้จัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ วิถีชีวิตชาวประมงเป็นวิถีชีวิตประจำวัน และการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ปะการัง มีส่วนต่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเล อันส่งผลต่อการคงอยู่ของอาชีพในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดตราด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ขาดความรู้และสร้างกระบวนการชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม แนวทางการจัดการวัฒนธรรม หน่วยงานจึงควรทำความเข้าใจการพัฒนาที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อช่วยพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้จริง

จังหวัดชุมพร-ระนอง

กิจกรรมฟาร์มทัวร์ของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะพะงาม อำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นกลุ่มคนในชุมชน การรวบรวมวัฒนธรรมมีการรับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการขัดเกลาทักษะสังคม และการใช้ชีวิตชีวิตรอบครัว การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม โดยการบรรยายให้ความรู้ สาธิต และให้ลงมือทำด้วยตนเองในการทำเกษตรอินทรีย์ การเก็บผลผลิตทางการเกษตร นำมาทำอาหารท้องถิ่นและรับประทานอาหารร่วมกัน โดยไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมโดยตรง แต่กิจกรรมท่องเที่ยวได้ถ่ายทอดถึงความตระหนักและความใส่ใจ การเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค อาหารอินทรีย์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนชนบททำการท่องเที่ยวแบบวิถีถิ่นเกษตร สร้างรายได้เสริม และสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมชุมชน

กิจกรรมทำผลิตภัณฑ์และเรียนรู้วิถีชีวิตมุสลิมและประมงชุมชนทะเลนอก อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นกลุ่มคนในชุมชน มีการรวบรวมวัฒนธรรมวิถีชีวิตวัฒนธรรมชาวมุสลิมและชาวประมงผ่านการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และส่วนของภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้รับการถ่ายทอดความรู้ และสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนหลังจากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการบรรยาย การได้รับประทานอาหารพื้นถิ่น และการให้ลงมือทำด้วยตนเอง เช่น การทำผ้าบาติก การทำสบู่ การเย็บใบจากทำหลังคา การลากอวน การเก็บหอย ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรมผ่านการบรรยายหลักการใช้ชีวิตของชาวมุสลิม 5 ข้อ และให้ความรู้ความเชื่อต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่เคร่งครัดของชาวมุสลิมให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักและเข้าใจ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีมุสลิมจากโรงเรียน และวิถีประมงจากครอบครัว การบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม โดยให้เยาวชนมีบทบาทช่วยงานท่องเที่ยวของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดชุมพร-ระนอง ขาดการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนและถูกต้อง เช่น วัฒนธรรมการกินอาหารของคนไทยที่กินรวมกัน แนวทางการจัดการวัฒนธรรม ควรจะมีข้อมูลที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวและเพิ่มช่องทางการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวอิสระ ได้เข้าใจวัฒนธรรมตามวิถีที่เป็นจริงของท้องถิ่น

จังหวัดพังงา

กิจกรรมชุมชนเมืองเก่าตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า มีผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นกลุ่มคนในชุมชน มีการรวบรวมวัฒนธรรมผ่านการรับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ครูพักลักจำ การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมรูปธรรมโดยการบรรยาย การพาเดินชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น เมืองแร่ดีบุก สถาปัตยกรรมชิโน-โปรตุกีส บ้านขุนอิน วัตถุโบราณหม้อสตรัมไอน้ำเรือกลไฟ ร้านค้าเก่าแก่ขายชุดยาหย้า ขนมท้องถิ่น และการได้รับประทานอาหารท้องถิ่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรม บรรยายากศของชุมชนเมืองเก่าได้ส่งต่อความรู้สึกความศรัทธาต่อเทพเจ้าตามวิถีวัฒนธรรมของชาวจีน ความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สร้างเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ความร่วมมือของกลุ่มคนในชุมชนของกลุ่มผู้สูงอายุ อดีตข้าราชการ เกษียนอายุ การเห็นคุณค่า การฟื้นฟู และอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิม บ้านเรือนยังคงสภาพเดิม มีความเป็นชุมชนเก่า

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดพังงา การนำเสนอเรื่องราวเมืองตะกั่วปายังขาดเสน่ห์และความน่าสนใจ และยังขาดการจัดการที่ดีแนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรบริหารจัดการพื้นที่ตะกั่วป่าให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และควรมีการไปศึกษาดูงานยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น สามชุก ตลาดร้อยปี ที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อนำมาถนอมและปรับความคิดให้มีระบบการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่

จังหวัดนครศรีธรรมราช

กิจกรรมท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์หนังตะลุง (บ้านหนังตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน) อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้ประกอบการเป็นคนในท้องถิ่น รวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมผ่านโดยการครูพักลักจำ การส่งมอบประสบการณ์นำมาพัฒนางานแกะสลักหนังด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านการให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำ การสาธิต และการบรรยายประกอบการสาธิต การชมนิทรรศการ ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไม่ปรากฏชัดเจน

การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมในครอบครัว ทำให้เกิดความผูกพัน และมีใจรักต่องานศิลปะ และการประสานงานและรับการสนับสนุนประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ขององค์กรภาคส่วนต่าง ๆ

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นยังไม่หลากหลาย แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยให้ท้องถิ่นสะท้อนตัวตนและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ตนต้องการนำเสนอและสร้างกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ท้องถิ่นที่หลากหลาย

“รุ่นผมตอนนี้จะอ่อนในด้านภาษา แต่รุ่นหลานผม รุ่นไม้ 3 รุ่นของพ่อไม้ที่หนึ่ง รุ่นของผมถือต่อเป็นไม้ที่สอง รุ่นหลานถือว่าเป็นไม้ที่สามที่ผมจะส่งต่อ ผมได้เตรียมตัวให้เขา ส่งให้ไปเรียนโรงเรียนนานาชาติแล้ว เขาจบปริญญาตรีมา ถ้าไม่รู้จะไปทำอะไร เขาสามารถมาสานต่อ โดยใช้ทักษะที่เราเตรียมให้มาทำงานต่อได้”

(Supsin, personal interview, December 18, 2017)

จังหวัดตรัง

ชุมชนย่านซื่อ อำเภอกันตัง มีผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นกลุ่มคนในชุมชน มีการรวบรวมองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นของครอบครัว การถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปส่วนต่างๆของต้นจากมาใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในชุมชน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมรูปธรรมโดยการสาธิต บรรยาย และให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำด้วยตนเอง ได้แก่ กิจกรรมทำติหมา ภาชนะตักน้ำหรือใส่น้ำทางภาคใต้ กิจกรรมมวนยาสูบ และกิจกรรมเย็บตับจากไผ่หลังคา โดยไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมนามธรรม แต่นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ถึงคุณค่าของต้นจากที่มีต่อชุมชน ความรู้สึกภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่เป็นผู้สานต่อภูมิปัญญา การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ด้วยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สามารถนำมาแปรรูปทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง และเมืองเก่าตรังและเมืองกันตัง จังหวัดตรัง มีผู้จัดการวัฒนธรรมเป็นคนในท้องถิ่นและคนนอกท้องถิ่น มีการรวบรวมความรู้วัฒนธรรม ผ่านการการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ และเป็นวิถีชีวิตชาวเมืองตรัง การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการบรรยาย การเดินชมวิถีชีวิตชาวเมืองตรัง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ความศรัทธาและความเคารพต่อ

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การส่งต่อความรู้สึกถึงคุณค่าของความดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น จึงทำให้เมืองเก่ายังคงรักษาความเป็นเมืองเก่าวิถีชีวิตยังคงดำเนินอยู่ภายใต้บ้านเรือนร้านค้ายังคงความเก่าให้คงอยู่

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดตรัง ขาดการกำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชัดเจน การจัดการรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มใช้รูปแบบเดียวกัน แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรประชุมหารือกันของผู้จัดการวัฒนธรรมและชุมชน เพื่อความชัดเจนว่าต้องการนักท่องเที่ยวกลุ่มใด ลักษณะใด เพื่อจะได้ไม่กระทบกับอัตลักษณ์ของชุมชน และคนในชุมชนจะสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

“บ้านฉันดันจากเยอะ ฉันเอาลูกจากมากิน เอาใบมาใช้งาน แฉนี้ส่วนใหญ่เอามาทำยาสูบ เอามาสานเป็นหลังคา เรียกว่า ตับจาก สานเป็นตะกร้าใส่ของ แล้วยังเอามาทำติ๋มมาใช้ต้กน้ำ ทำกันมานาน มีวิธีการทำแบบเดิม ๆ อยู่ เมื่อก่อนทำกันทุกบ้าน เดียวนี้เหลือไม่กี่หลัง”

(Klunlab, personal interview, April 1, 2018)

จังหวัดเลย

ถนนคนเดินเชียงคาน มีผู้จัดการวัฒนธรรม เป็นบ้านพักมีทั้งผู้ประกอบการในพื้นที่ และนอกพื้นที่ มีการรวบรวมวัฒนธรรม ครูพักลักจำ และการจำลองทอดต่อกันมาผ่านครอบครัว และการเรียนรู้ผ่านผู้สอนหรือผู้รู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมการทำผาสาดลอยเคราะห์และผีขนน้ำ ด้วยการบรรยาย สาธิตและให้ลงมือทำ ส่วนการตักบาตรข้าวเหนียวนักท่องเที่ยวจะได้ตักบาตรยามเช้า ส่วนวัฒนธรรมนามธรรมเป็นการบอกเล่าเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผาสาดลอยเคราะห์และผีขนน้ำ ส่วนการจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ผู้จัดการวัฒนธรรมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักในวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อการช่วยให้วัฒนธรรมชุมชนดำรงอยู่

บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผู้จัดการวัฒนธรรม ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ บ้านพิพิธภักดีไทดำ และเฮือนอ้ายเอ๋ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ โดยมีการรวบรวมวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว การสังเกต ครูพักลักจำ การสอนโดยผู้รู้ในชุมชน และเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ด้วยการสาธิต

กิจกรรมทางวัฒนธรรม ลงมือทำตุ้มนกตุ้มหนู และทอผ้า ร่วมพ่อนแคน เดินชมบ้านเรือน และวิถีชีวิต ไทดำ และรับประทานอาหารท้องถิ่น ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ด้วยการฟังประวัติศาสตร์และความเชื่อของไทดำ การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ด้วยการสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของตน มีความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมทุกด้าน การสืบทอดส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่คนรุ่นหลัง ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ และใกล้ชิดกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

“เวลามีกิจกรรมอะไร จะเชื่อมโยงกับโรงเรียน ประสานกับโรงเรียน ขอให้ส่งเด็กมาให้เราสอน ให้เรียนรู้ที่ละนิดละหน่อย ช่วงเสาร์อาทิตย์ หรือช่วงเย็นก่อนกลับบ้าน เวลามีกงานเราก็ขอให้เขาช่วย จนได้พิธีกรตัวน้อย สอนทำตุ้มนกตุ้มหนู ให้แก่นักท่องเที่ยวได้”

(Khomtong, personal interview, March 10, 2018)

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นของจังหวัดเลย นักท่องเที่ยวกระจุกตัวบริเวณถนนคนเดินเชียงคาน ขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวและการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้รู้แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย แนวทางการจัดการวัฒนธรรมจึงควรเพิ่มจุดท่องเที่ยวระหว่างทางที่สะท้อนความเป็นตัวตนของพื้นที่ เชื่อมโยงวัฒนธรรมระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่ห่างไกลกัน และควรจัดทำจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะ กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบเดินทางเที่ยวด้วยตนเอง หรือเรียกว่า FIT (Free Individual Travelers)

การอภิปรายผล

ผู้จัดการวัฒนธรรมทุกรูปแบบ ไม่ได้เตรียมการเป็นพิเศษเพื่อโครงการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ มีการจัดการใช้ทุนทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ในการท่องเที่ยว และมีรูปแบบการจัดการวัฒนธรรมสามารถให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และมีส่วนรักษาสถิติลักษณ์ตัวตนของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ Jittangwattana (2013) ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กระบวนการศึกษา สิ่งแวดล้อม ธุรกิจท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้จัดการวัฒนธรรม ล้วนมีกลุ่มคนเข้า

มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการวัฒนธรรม ทั้งมีการวางแผนการทำงานเพื่อดึงศักยภาพในตัวบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นเพื่อจัดการให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสถึงประสบการณ์ท้องถิ่น เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมมีการประเมินผลของการทำงานร่วมกัน และมีการจัดการให้กิจกรรมยังคงอยู่เพื่อประโยชน์ทั้งต่อสังคม และเศรษฐกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaipiboon (2007) วิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีการวางแผนการจัดการร่วมกัน ทั้งการจัดการด้านโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการบุคลากร การจัดระบบการดำเนินการ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินการ และผู้นำชุมชนมีการสืบทอดกิจกรรมทางประเพณีและภูมิปัญญาแก่ลูกหลาน จัดการสภาพสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ รวมทั้งวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีความหลากหลาย และมีเอกลักษณ์ควรอนุรักษ์ และทำให้ชุมชนสามารถดูแลจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความยั่งยืนต่อไปได้ ดังผลงานวิจัยของ Jayawan (2006) วิจัยเรื่อง สถานภาพสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนป้อมมหากาฬ กรุงเทพมหานคร

ทั้งนี้ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ เป็นไปตามผลงานวิจัยของ Chaiyachen et al. (2017) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างเครือข่ายกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ศักยภาพของผู้นำ การรักษาวินัยชีวิตที่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผู้จัดการวัฒนธรรมต้องมีความพร้อมทั้งในแง่ของการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลความรู้ภายในชุมชนหรือวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพผู้จัดการวัฒนธรรมให้มีความรู้ รู้จักคุณค่าของตนเอง ผ่านการทำงานร่วมกันภายในชุมชน และประสานความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kaewthep (2014, p. 286) ให้ประชาชนได้ร่วมวางแผน ร่วมให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนในการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ รวมทั้งการจัดแผนการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Keyuraphan et al. (2016) วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนชาวไทยพวน เพื่อส่งเสริม การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ จังหวัดนครนายก” ด้วยโมเดล “ThCLCAPC Model” ประกอบด้วย คนในชุมชนการสร้างสรรค์

การเรียนรู้ การอนุรักษ์ ความตระหนัก การมีส่วนร่วมของชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การจัดการวัฒนธรรม ด้วยการถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการคงอยู่ของวัฒนธรรม ผู้สูงอายุ เยาวชน และกลุ่มคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม จะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ถึงสิ่งที่เป็นจริง สิ่งที่เป็นวิถีวัฒนธรรม และมีความเชื่อในสิ่งที่สัมผัสได้ รวมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Chusit (2008) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มนุษย์ได้คิดและสร้างอย่างเป็นระบบ โดยใช้เป็นเครื่องมือส่งผ่านองค์ความรู้ ความเชื่อไปยังรุ่นลูกหลานให้ได้เรียนรู้และเข้าใจ จนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมโอกาสต่าง ๆ ของสังคม และสอดคล้องกับ Kaewthep (2014, p. 280) การสื่อสารเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในแง่ที่เป็นผู้สร้างสรรค์ การถ่ายทอด สืบทอด และดัดแปลง สร้างวัฒนธรรมใหม่ได้โดยใช้เครื่องมือในการสื่อสารอย่างเหมาะสม

สรุปผล

การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

1. ผู้จัดการวัฒนธรรม สามารถแบ่งแยกออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนเป็นผู้จัดการวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนเมืองแพมและชุมชนเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย บ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนอ่าวสลัดและชุมชนอ่าวใหญ่ จังหวัดตราด ชุมชนเกาะพยามและชุมชนทะเลนอก จังหวัดระนอง ชุมชนเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ชุมชนย่านซื่อ จังหวัดตรัง และชุมชนนาป่าหนาด จังหวัดเลย ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมพระพิมพ์ กิจกรรมแหวนลงยา จังหวัดสุโขทัย กิจกรรมพายเรือคายัคชมวิถีชุมชนปากเกาะญอ จังหวัดเพชรบุรี พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช และผู้ประกอบการที่พักในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นร่วมกับคนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมท่องเที่ยวผ้าทอหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านโบราณบ้านหาดเสี้ยว กับร้านสุนทรียาไทย และเมืองเก่าตรังและเมืองกันตัง จังหวัดตรัง และ ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนนอกท้องถิ่นเป็นผู้จัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ สนามบินสุโขทัย กิจกรรมทอผ้าซาโอรี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

2. การจัดการกิจกรรมเพื่อเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมเดิน พายเรือ นักรถชมวิถีชีวิตท้องถิ่นและชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมลงมือทำในวิถีชีวิต ภาคเกษตร เช่น ทำสวน ทำนา ทำประมง กิจกรรมงานหัตถกรรม เช่น งานจักสาน งานทอผ้า ของเล่นจากไม้ งานปั้น งานแกะสลัก กิจกรรมด้านอาหาร ทำขนมและอาหารท้องถิ่น ชิมและรับประทานสมุนไพรและอาหารท้องถิ่น และการแปรรูปอาหาร และกิจกรรมพัก โฮมสเตย์ การแต่งกายชุดท้องถิ่น การฟังภาษาท้องถิ่น ตักบาตรเช้า ร่วมเพื่อนรำ

3. การจัดการรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรม มีการรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรม ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ครอบครัว ครูพักลักจำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรมผ่านการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง จนเกิดองค์ความรู้

4. การจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เดินชมวิถีชีวิต ใช้ชีวิตและพักในชุมชน ฟังบรรยาย ดูสาธิต ลงมือทำ กินอาหารท้องถิ่น เรียนรู้ด้วยตนเอง วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม การบอกเล่าความเชื่อเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ศาสนา ภูมิปัญญา การได้ลงมือทำสิ่งที่ยาก เพื่อส่งผลการตระหนักถึงคุณค่าจิตใจ ความภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรม ให้สัมผัสบรรยากาศชุมชนสื่อถึงจิตวิญญาณของชุมชน

5. การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสร้างการมีส่วนร่วมจัดการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวสร้างอาชีพและรายได้เสริมอย่างต่อเนื่อง การนำเสนอวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างความภาคภูมิใจในคุณค่า วัฒนธรรม การให้คนรุ่นใหม่ร่วมรับผิดชอบ เรียนรู้ และประสานการทำงาน เพื่อเรียนรู้และ ถ่ายทอดส่งต่อกัน การประยุกต์วัฒนธรรมการผลิตสินค้าแบบใหม่แต่ยังคงภูมิปัญญาดั้งเดิม และการประสานการทำงานเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก

6. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้จัดการวัฒนธรรม ขาดความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นและพฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กิจกรรมไม่หลากหลาย การถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรม ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศด้วยตนเอง วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมขาด บรรยากาศการเรียนรู้เฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

7. แนวทางการจัดการวัฒนธรรม พัฒนาการสื่อความหมายทั้งภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศให้นักสื่อความหมายท้องถิ่น และให้มัคคุเทศก์เอกชนช่วยแปลภาษา ตามสิ่งที่นักสื่อความหมายท้องถิ่นนำเสนอ สร้างความหลากหลายของกิจกรรมและเส้นทาง

ท่องเที่ยวเชื่อมโยงท้องถิ่นใกล้เคียง และจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมแยกกลุ่มนักท่องเที่ยวชัดเจน ระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะ และทั่วไป เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

การจัดการวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งระดับกลุ่ม ชุมชน องค์กร หน่วยงาน ดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้วัฒนธรรมที่สืบทอดและปฏิบัติต่อกันมาจากวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นจริง ถูกนำเสนอหรือถ่ายทอดอย่างถูกต้อง เมื่อมีส่วนร่วมทั้งการจัดการและได้รับประโยชน์ จะส่งผลต่อการร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การจัดการรวบรวมความรู้และการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรให้ผู้จัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงลึก เชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับความเป็นท้องถิ่น และวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดควรมีทั้งวัฒนธรรมนามธรรมและรูปธรรม

3. การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวสะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นกิจกรรมให้ลงมือทำเองและเปิดโอกาสให้เรียนรู้ตามอัธยาศัย อาจทำป้ายสื่อความหมายให้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. การจัดการวัฒนธรรมให้คงอยู่ ควรสร้างการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในทุกช่วงวัย วิเคราะห์ทุนวัฒนธรรม และเรียนรู้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างแนวทางการจัดการให้เกิดความตระหนัก การอนุรักษ์ การคงคุณค่า สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

5. สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแต่ละจังหวัด ควรเลือกกิจกรรมที่มีความพร้อม การมีผู้จัดการวัฒนธรรมที่มีความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น มีวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นหลากหลายลักษณะและน่าสนใจ และควรบูรณาการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการจัดการวัฒนธรรมให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ต้องการเข้าถึงประสบการณ์ท้องถิ่น

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ควรศึกษาความรู้การท่องเที่ยวประสบการณ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนอย่างเหมาะสม และมีความต่อเนื่องการทำงานร่วมกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งบประมาณประจำปี พ.ศ.2560 และมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ให้คำแนะนำตลอดกระบวนการวิจัย และการได้รับความร่วมมือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานใหญ่ สำนักงานแต่ละจังหวัด ผู้จัดการวัฒนธรรมในท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละจังหวัด จึงส่งผลให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ ทั้งนี้ความเห็นในรายงานผลการวิจัยเป็นของผู้วิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

References

- Chainok, P. (2010). *Alternative: Guidelines for the development of culture tourism- a case study of Ban Dansal Dansai District Loei Province* [Unpublished master's thesis]. Loei Rajabhat University. [in Thai]
- Chaipiboon, S. (2007). *Cultural tourism management. A case study of tourism potential of Nakornchum Community, Amphoe Muang, Kamphaeng Phet Province*. Kamphaeng Phet Rajabhat University. [in Thai]
- Chaiyachen, J. , Unaromlert, T. and Paiwithayasiritham, C. (2017) . The application of social capital development model to promote creative tourism industry of Klong Roi Sai. *Veridian E- Journal, Silpakorn University*, 10(2), 2039-2055. [in Thai]
- Chongsuanaoy, M. (2009). *Hotel's public relations strategy for cultural tourism management* [Unpublished master's thesis]. Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Chusit, W. (2008). *Enculturation of ancestral spirit worship of Mon (Raman): case study of Mon Ban-Khongkhanuea Community Moo 3, Khlong Ta Khot Sub- district, Photharam District, Ratchaburi Province*. [Unpublished master's thesis]. Thammasat University, Bangkok. [in Thai]
- Dumrikol, S. (2016) . *Arts and culture management*. Chiang Mai University: interdisciplinary of Arts and Culture Management, Graduate School. [in Thai]

- Eamlaorpakdee, P. (2005). Experiential marketing: Customer experience. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal*, 25(2), 19-28. [in Thai]
- Eawsriwong, N. (2014). *Asean loincloth, Sinhs, underwear and etc.* (2nd ed.). Mathichon Publishing. [in Thai]
- Jayawan, W. (2006). *Status of Environment and Culture influenced on promoting cultural tourism: A case study of Pom Mahakan Community, Bangkok.* [Unpublished master's thesis]. Mahidol University, Nakhon Pathom. [in Thai]
- Jittangwattana, B. (2013). *Tourism industry.* (2nd ed.). Thammasat University Book Store. [in Thai]
- Kaewhawong, T. (2005). *Society strengthening process, community, civil society.* (8th ed.). Klungnana Vitthaya Press. [in Thai]
- Kaewthep, K. (1995). *Development approaches for communities' culture.* Caritas Thailand. [in Thai]
- Kaewthep, K. (2014). *Story of communication.* Parbpim Design & Printing. [in Thai]
- Keyuraphan, L., Bookoum, W., & Narin, S. (2016). A development model of Thai Phuan Community's tourism activity management to promote creative learning in Nakhon Nayok. *Veridian E- Journal, Silpakorn University*, 9(2), 2190-2201. [in Thai]
- Kongsawad, J. (2007). *A study of promoting approach for cultural tourism. a case study of Authong Ancient City, Suphanburi Province* [Unpublished master's thesis]. Silpakorn University, Nakhon Pathom. [in Thai]
- Piamdontree, A. (2014). *The use of literature Khunchang Khunphaen for promoting cultural tourism in Suphanburi Province* [Unpublished master's thesis]. Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Pongpis, S. (2007). *Thinking method, method: Economic plan of community.* (5th ed.). Charoenvit Publishing. [in Thai]

- Punkaew, P. (2014). *Expectation and satisfaction of Thai tourists towards cultural tourism: A case study of tourist tram managed by Municipality Office of Nan* [Unpublished master's thesis]. Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Sakunapat, P. (2003). *Folk culture and Thai tradition*. Wisdom Publishing. [in Thai]
- Singharungrueng, P. (2010). *A study of cultural recreation activity of Phu Thai Tribe for promoting tourism*. Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Wanlayangkul, P. (2003). *Thai arts and culture*. PNK Publishing. [in Thai]

Cultural Tourism Potential and the Way of Life of Pak Ror Community, Singha Nakhon District, Songkhla Province

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตชุมชนปากรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

Received: January 7, 2019

Revised: March 25, 2019

Accepted: April 20, 2020

บันทิตา ฮันท์¹

Banthita Hunt

ห้าวหาญ ทวีแสง²

Howhan Thaveeseng

ยุทธการ ดิศสกุล³

Yuttakan Dissakul

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนปากรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา จากการศึกษาข้อมูลตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจทางด้านมิติที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ชาวบ้านในชุมชนจำนวน 18 คน นักวิชาการ 2 คนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 2 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์แก่นสาร และใช้เทคนิคการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาส

¹ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย
Ph.D., Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
Hat Yai Campus, Thailand

²ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย
Ph.D., Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
Hat Yai Campus, Thailand

³อาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย
Lecturer, Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla
University Hat Yai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: banthita.l@psu.ac.th

อีกทั้งวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ก่อนนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตชุมชนปากกรอ

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนปากกรอมีการดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีการประกอบอาชีพตามวิถีดั้งเดิม ทั้งทางด้านการทำประมงชายฝั่ง ลุ่มแม่น้ำทะเลสาบสงขลา การทำเกษตรกรรมนาข้าว ปลูกตาลโตนด และเลี้ยงสัตว์ ตามแต่สภาพพื้นที่ทางกายภาพที่มีความแตกต่างกันภายในชุมชน ส่งผลไปยังการมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ประกอบด้วยวัดแหลมจาก ชุมชนวิถีชีวิตตาลโตนด ชุมชนวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง ชุมชนวิถีชีวิตเกษตรกรรมทำนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีศักยภาพที่จะนำไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ได้มีการสร้างงาน สร้างรายได้ รวมทั้งได้นำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์และพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
วิถีชีวิตชุมชนปากกรอ

Abstract

The objective of the study was to investigate the potential of cultural tourism in relation to the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon District, Songkhla Province. Data were gathered from related documents and research reports such as interview questions to gain understanding of the cultural dimension relating to the way of life of the community. Data were also collected through survey and in-depth interviews with community leaders, locals, and stakeholders. The data were collected from the field through in-depth interviews with six community leaders, eighteen local people, two academics and two related people in the community in order to obtain understanding of historical, cultural, social, political, economical and environmental dimensions. The researcher analyzed the data by using thematic analysis. SWOT analysis and PEST analysis were performed before all the data were synthesized to understand cultural tourism potential and

the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon District, Songkhla Province.

The study found that Pak Ror has a unique local culture and way of life. Pak Ror natives make their living out of traditional occupations of coastal fishing in the area around the river basins of Songkhla Lake such as rice farming, sugar palm making and the raising of livestock depending on different geographical characteristics in different areas of the community. Potential cultural tourist attractions are Wat Laem Chak, the making of palm sugar, coastal fishing, rice farming, community enterprises, community learning centers and local product processing groups, etc. These cultural tourist attractions have potential for the development of cultural tourism and the promotion of the community's livelihood. Occupations and local resources are geared towards cultural tourism in harmony with the way of life of people in the community.

Keywords: cultural tourism, cultural tourism potential, way of life, Pak Ror community

Introduction

The present Thai way of life is changing all the time depending on both internal and external stimulants as can be seen from many communities that have adapted to modern society focusing on tourism promotion and use of tourism as a development tool (The Thailand Community Based Tourism Institute: CBT-I, online source). The CBT-I opens opportunities for local people to participate in setting the direction and making decisions concerning tourism management focusing on income distribution to communities for public benefits, and making it sustainable for future generations as well as for greater benefits (UNWTO, online source). The way of life and the culture that has long been in the local area can prove to be the community selling points. There are factors that change tourists' travel behavior, and it is natural for

people to have different desires; therefore, the travel goals of individuals are different (Chittangwatthana, 2014, pp. 91-105). Cultural tourism is the management of cultural heritage, beauty of art and culture, architecture, activities, festivals, legends, beliefs, and faith that people have. Culture is different for different people according to their viewpoints, ways of thinking and living that has been passed on from generation to generation. Furthermore, beside instilling in local people the love for their cultural resources, it is also important to provide tourists with knowledge and understanding of cultural resources and of the environment in areas of tourist attraction (Klangsombat, 2011). Tourists should also be reminded to have respect for others' culture, especially when they visit communities where culture is different and new to them. These are factors that can attract tourists to communities. In line with these ideas, Prince of Songkla University in its strategic plan, attaches importance to upgrading local social quality and cultural maintenance promoting and maintaining local culture in order to strengthen the community's self-dependence.

Pak Ror community is considered a community that has preserved its local culture and way of life very well. Pak Ror is located on the coast of Songkhla Lake; its 6 villages are different in their geographical characteristics and that makes their ways of life and occupations different. The main occupations are rice farming and fishing. Other occupations include making palm sugar, raising fish in baskets, and shrimp farming. Presently, government organizations promote the community in terms of occupations, creation of more jobs for more income using other communities as models. However, local resources, especially various potential cultural resources in the community have been overlooked. Community cultural resources have been ignored and there is no plan to promote them in sustainable ways. There is, therefore, a need to recognize and value our local cultural resources for the benefit of the local community and for the promotion of local culture in general. Tourists traveling to the areas with low tourism potential could be developed and their resources re-evaluated and, eventually, utilized for the

benefit of Pak Ror community. A promotion strategy could help reduce the unemployment rate and the migration rate. The community's cultural resources should be publicized and the local culture, way of life, local wisdom should be valued so as to attract more tourists.

Research Objective

To investigate cultural tourism potential relating to the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon, Songkhla Province

Expected Benefits

1. Gaining data on potentials for cultural tourism to develop tourism that can respond to the way of life of Pak Ror community.
2. Promoting cultural tourism relating to the way of life in Pak Ror community
3. Raising awareness among tourists traveling to Pak Ror community

Research Methodology

The study was conducted employing interpretive paradigm with the use of qualitative research method, reviews of related textbooks, documents and research reports used as basic data for research. There were 28 people participating in this research. The researcher used non-probability sampling techniques, including snowball and purposive sampling techniques, in this study.

The data were also collected from the field through in-depth interviews with six community leaders, eighteen local people, two academics and two related people in the community in order to obtain understanding of historical, cultural, social, political, economical and environmental dimensions. The researcher analyzed the data by using thematic analysis together with SWOT analysis and PEST analysis which were performed before all the data were synthesized for understanding of cultural tourism potential and the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon District, Songkhla Province.

Research Results

The study on cultural tourism potential and the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon District, Songkhla Province found that the community still preserves the traditional way of life and local culture. Geographically, the areas in this community are different. In the part that is adjacent to the coast of Songkhla Lake, native fishing is still the way of life of local people while the part of the community that is not adjacent to the coast relies more on rice farming and palm sugar making, occupations that have been passed on from generation to generation. The community has conserved the traditional cultural identities. Results of SWOT analysis of the environment and potential of the community are shown in Table 1 below.

Table 1

Analysis of Environment and Potential of the Community: SWOT Analysis (Albert Humphrey)

Strengths	Weaknesses
1. Traditional way of life such as making palm sugar, traditional fishing in the village near Songkla Lake	1. Drought causing lack of water for agriculture and flooding in raining season due to no water reservoir
2. Fertile natural resources	2. The purpose of the roads is for local transportations only not for tourism so some roads needing repairing
3. Palm sugar making that has been inherited from forefathers	3. Lack of people participation
4. Community locations that are adjacent to the sea and on the main land	4. Insufficient tourist facilities
5. Traditional activity Phor Than Mahaloy Ceremony at Leam Jak Temple that is enjoyed by	5. People' s lack of knowledge in tourism resources management

Strengths	Weaknesses
Malaysian and Singaporean tourists	
Opportunities	Threats
1. Financial support from the government sector and academics in developing community	1. Lack of tourism networks and tourism development
2. MOUs for community wellbeing development and tourism promotion	2. Labor migration from the community to urban society
3. Development and diversity of tourism resources that can turn into tourism attractions	3. Use of drugs by teenagers

Analysis of the environment and potential of cultural tourism in the community in the SWOT analysis table above revealed weaknesses, strengths, threats and opportunities for development of cultural tourism in Pak Ror community. The data were then used to perform PEST analysis consisting of analysis of policy that can positively and negatively affect community operations by further analyzing economic expansion of the community in employment and investment by the private sector and cost of living. Then social analysis was performed concerning the way of life social participation reflected in people's behavior. Technological analysis was conducted concerning access to technology, and use of technology in communication, knowledge exchange, and efficiency enhancement of the local community. The results of the analyses are shown in Table 2.

Table 2

External Factor Analysis Summary: PEST Analysis (Aguilar, 1967)

Factors	Findings
P = Policy	1. Leaders lacking strength and experience in occupational group development 2. Lack of coordination between government and private sectors in charge of tourism 3. Government sector support at the infrastructure level in roads, electricity and water supplies
E = Economic	1. Homestay accommodations are available for tourists. 2. Increase in the number of Thai and non-Thai tourists including Malaysians Singaporeans, Indonesians, etc. 3. Promotion of local product development as souvenirs, and promotion of products made with local raw materials 4. Community's low GDP
S = Social	1. Entering an aging society 2. Grouping of people for local raw material processing to earn extra income 3. Activity of sprinkling water onto Phor Than Mahaloy statue (a Buddhist monk statue), a gathering of local people that attracts tourists from Malaysia and Singapore
T = Technology	1. Increase of internet service and telephone signal system coverage in the area 2. Use of online advertising for tourist attractions and accommodations

Factors	Findings
	3. Limited number of staff with knowledge and ability in technology transfer and in using technology
	4. Governmental organizations conducting research and local development

It can be seen from the results of SWOT analysis, PEST analysis, in-depth interviews with community leaders and related people in Pak Ror community, and other data collected from the field that people in this community still maintain their traditional way of life by making a living based on the existing resources. However, some of them have begun to earn extra income from additional occupations after receiving knowledge from academicians, and support from governmental organizations in the processing of products to earn extra income in their free time. For example, they make compost from natural materials to reduce the use of chemicals and to raise awareness of the effects of using chemicals; people can exchange local raw materials for compost. Support is also given in establishing an agricultural learning center; and promotion of providing homestay accommodations for tourists who are interested in learning the coastal fishing way of life. These activities lead to using the potential of cultural tourism based on the way of life of Pak Ror community. As a result, the following cultural tourist attractions in the community have been found.

1. Palm sugar making community
2. Native fishing community
3. Native fishing product processing
4. Wat Laem Chak (a temple)
5. Agricultural way of life
6. The Agricultural Learning Center
7. Compost making and agricultural promotion group
8. Local product processing group (coated banana chips)
9. Coastal homestays (Pak Ror)

As can be seen, there are resources in Pak Ror with potential for attracting tourists to the community to learn and experience the community's way of life. These resources can be developed into cultural tourist attractions based on the local community's ways of life by constructing identities for the areas and making them interesting and attractive to tourists.

Discussion

The study on cultural tourism potential and the way of life of Pak Ror community, Singha Nakhon District, Songkhla Province is an investigation on the potential of tourist attractions existing in the community, and is associated with the community's interesting culture and ways of life which can attract visitors and inspire them to learn about the local culture. The features of interest are discussed as follows:

1. Cultural tourism potential encompassing the ways of life in Pak Ror community revealed that ways of life among local people of Pak Ror community are still related to palm sugar making using local wisdom that has been passed down from generation to generation. Although some of the utensils used in making palm sugar have been changed, most are still traditional ones. This makes it charming and attractive to tourists from other places who desire to learn about palm sugar making in Pak Ror. According to Angkhawanit and Nitniran (2013, pp. 4-13), socio-cultural changes have resulted in a decline in the occupation of traditional palm sugar making as it has been affected by environmental, socio-cultural, economic and educational dimensions that make it necessary for this traditional occupation to adapt to the present situation. In spite of the fact that people in Pak Ror have preserved their traditional ways of living and their valuable local identities, the younger generation who is used to a more technological environment is worried that there might no longer be any farmers climbing sugar palm trees to get the raw material for sugar making. This is an issue of

concern for the community and for the future of this traditional way of life because the younger generation desires to preserve this local cultural wisdom. This is in agreement with Burn 2003 who states that cultural management that can maintain balance between cultural value and economic value requires participation from all parties concerned to jointly address the problem. As can be seen, potential cultural attractions related to occupations in Pak Ror community involve occupations other than palm sugar making including agriculture, the work of the agriculture learning center, making compost and agricultural farming promotion, native coastal fishing, and local raw material processing (coated banana chips). Presently, there are homestay accommodations near the coast of the lake (Pak Ror) for tourists, especially those who are interested in relaxation and learning the way of life of native fisher-folk. These homestay accommodations are arranged to reflect the community's identities. A study reported by Mankhatitham (2011, pp. 65-68) on "Homestay accommodations reflecting architectural identities of Samut Songkhram Province" specifies that building homestay accommodations which reflect the local culture and architecture can help promote tourism and conservation which provide opportunities for economic growth, increase people's love for their hometown, and attract more tourists. Furthermore, building homestay accommodations requires provision of adequate facilities and safety for tourists. This corresponds with a study conducted by Netpracha (2008, pp. 113-115) which found that the designs of homestay accommodations must include the aspect of safety for use, and facilities that are in line with the community's ways of life. Therefore, giving importance to the cultural way of life of the community is crucial and would lead to cultural-based tourism development.

2. Cultural tourism potential relating to the ways of life, especially local resources in Pak Ror community revealed that Pak Ror community has interesting natural resources derived from its geographical characteristics because part of it is adjacent to Songkhla Lake while another part is low land.

These physical characteristics make local people different from each other in their use of local resources. Local people who live near the coast make a living on native fishing while those living on low land make their living on farming, livestock and palm sugar making. Analyses of the potential of the community taking into consideration its local resources revealed that the community is outstanding in its cultural ways of life “*Nod, Na, and Le*” or “*Sugar Palms, Rice Fields, and the Sea*”. These three types of resources are people’s ways of life that have changed importance on each aspect along with the present situation. Nevertheless, local people still live together in a network that maintains the community’s culture. Hall 2007 describes that actually there is no cultural object that naturally has its value attached to it; the value is designated by humans who give importance to it, and differences of value depend on the community’s way of thinking or the world view of each academic who gives definition to it. Similarly, Charoenwong (2007, p. 50) referring to importance of cultural resources says that “Cultural resources belong to humans in a certain period and were built specifically with the significant features of that period. Therefore, they are irreplaceable, non-renewable and fragile and need to be preserved as long as possible to be managed to benefit society the most”. Lertchanrit (2011, pp. 32-47) who studied the value of resources states in his article entitled “Cultural resources management” that there are three different types of cultural resource values: market value, community value, and human value. It is evidenced that the potential of cultural tourist attractions related to local resources of the community are with value to development. These attractions are native fishing on the coast of Songkhla Lake that makes use of coastal resources; palm sugar that makes use of natural resources from sugar palm trees; agriculture or farming using land resources; and Wat Laem Chak where tourist resources are constructed by local people to be a mental or spiritual center for the community. Wat Laem Chak is a temple famous for its traditional yearly ceremony which involves sprinkling water on the statue of Luang Pho

Khelai, a revered Buddhist monk in the past. The ceremony attracts a large number of tourists from Malaysia and Singapore every year. There are also tourists from Thailand and other countries visiting the temple, paying homage and asking for blessings every day.

Conclusion and Recommendations

1. In conducting studies on cultural tourism potential of Pak Ror community, cultural tourism potential should be measured in order to know the level of cultural tourism potential. For high tourism potential attractions it is necessary to develop and add tourism value in the attraction or promote culture tourism activity. Low tourism potential attractions need more attention in terms of planning for development and on ways to make the destination more interesting for tourism by allowing the community to get involved in development plans.

2. Behaviors of tourists should be studied because they are now interested in cultural tourism, especially tourists coming to Pak Ror community. Trends and need for culture tourists must be taken into account because tourism can help the local economy. The analysis of tourist's behaviors can help the tourist destination respond to their needs and create an adequate tourism development plan.

3. It is recommended that data on the potential of cultural tourist attractions should be used in making a cultural tourist map, especially a map of the cultural tourist attractions in Pak Ror community, Singha Nakhon, Songkhla Province.

References

- Angkhawanit, S., & Nitniran, N. (2013). Sugar production from Palmyra Palm in Banlad District, Petchburi Province: Socio-cultural changes, adaptations to occupational. *Ramkhamhaeng University Journal Humanities*, 32(1),1-16.
- Boonlert, C. (2014). *Sustainable tourism development*. Press and Design co.
- Burns, P. (2003). Tourism planning, third way?. *Annals of Tourism research*, 30(1), 24-45.
- Hall, C. (2007). *Sustainable tourism development: Geographical perspectives*. Addison Wesley Longman.
- Klangsombat, N. (2011). *A Model development for cultural tourism with community participation, Udon Thani Province*. Doctoral Dissertation, Sports Science, Chulalongkorn University.
- Klinmuenwai, K. (2018). Guidelines for support cultural tourism destination at Tha Ma-O Community Mueng Distric Lampang Province. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 6(1), 131-148.
- Mankatitham, W. (2011). *Alternative: Homestay style reflective architectural identities of samutsongkharm Province*, [Unpublished doctoral dissertation], Suan Sunandha Rajabhat University.
- National Research and Innovations Strategy. (2018). *National research and Innovations Strategies*. https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=13
- Phisit, C. (2007). Cultural resource management. *Arts and Culture Review*. Keynote speech Silpa Bhirasri. Silpakorn University
- Phuwadon, N. (2008). Home stay tourism development for Nakhorn Chai Sri River Community [Unpublished doctoral dissertation], Thammasat University.
- Rani, I. (2014). *Niche tourism management* ICHE TOURISM MANAGEMENT. Sukhothraithammathirat University Press.
- Thanik, L. (2011). *Culture resource management*. Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.

The Thailand Community Based Tourism Institute. (2018). *Community based tourism: Be our guest*. <http://cbtnetwork.org/>

UNWTO. (2010). *Tourism and poverty alleviation recommendation for actions*. <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407019>

อิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการแสดงออกของคนในชมรม
นกปรอดหัวโขนเคราแดงกลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
Factors Influencing the Expression of Red-Whiskered Bulbul
Club Members in Srinakarin Bangkok Area

Received: July 17, 2018

Revised: May 23, 2019

Accepted: June 14, 2019

พิชศาล พันธุ์วัฒนา¹

Pitsarn Phanwattana

Abstract

The purpose of this research was to investigate the influence of personal characteristic, level of knowledge, motivation, and involvement in activities on the expression of bird club members. This quantitative study used a questionnaire to collect data from 180 members of Red-whiskered Bulbul Club in the Srinakarin Bangkok area. The data were analyzed, using descriptive statistics and path analysis. The results indicated that motivation had the most direct influence on the expression of the club members (.676) and personal characteristic had the most indirect and the highest total influence on their expression (.602/1.043).

Keywords: causal factors, expression, Red-whiskered Bulbul Club members

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารงานตำรวจ คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประเทศไทย
Assistant Professor, Ph.D. Department of Police Administration, Faculty of Police Science,
Royal Police Cadet Academy, Thailand

Corresponding Author: E-mail: jodd0509@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล ระดับความรู้ แรงจูงใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อการแสดงออกของคนในชมรมนก ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่มีชมรมสังกัดในพื้นที่กรุงเทพมหานครกลุ่มครีนครินทร์จำนวน 180 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรงสูงที่สุดต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง (.676) ส่วนคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลที่มีอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลผลรวมสูงที่สุดต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง (.602/1.043)

คำสำคัญ: อิทธิพลเชิงสาเหตุ การแสดงออก ผู้เลี้ยงนกในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง

บทนำ

นกปรอดหัวโขนเคราแดงชื่อทางวิทยาศาสตร์ “Pycnonotusjocosus” แต่คนส่วนมากในประเทศไทยคุ้นเคยกับคำที่ใช้เรียกว่า “นกกรงหัวจุกหรือนกหัวจุก” เนื่องจากสื่อความหมายได้ง่ายต่อการเข้าใจหมายถึงนกที่หัวมีจุกแล้วนำมาเลี้ยงในกรง (Wildlife Research Group Wildlife Conservation Office, 2011) ลักษณะโดยทั่วไปของนกชนิดนี้เป็นนกขนาดเล็ก มีปากเรียวยาวแหลมปลายปากโค้งเล็กน้อย มีขนสั้นแข็งบริเวณโคนปากขน ที่ตัวมีสีดำอมน้ำตาล มีขนจุกที่หัวตั้งตรงปลายจุกที่ติดกับลำคอมีสีดำสนิท ที่แก้มมีขนสีขาวและมีจุดสีแดงที่ข้างตาทั้ง 2 ข้าง โคนหางล่างมีสีแดง มีเสียงร้องที่ไพเราะ (Amiot et al., 2007) สถานที่พบเห็นและสถานที่อาศัยของนกปรอดหัวโขนเคราแดงจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายตั้งแต่ยอดเขาสูง ป่า ที่ราบต่ำจนถึงทุ่งหญ้า ชายป่า และเขตที่ใกล้กับชุมชนที่อาศัยของมนุษย์ในแถบประเทศที่มีภูมิอากาศเขตร้อนและกึ่งเขตร้อนชอบอาศัยทำรังอยู่ในพุ่มไม้เล็ก ต้นไม้พุ่ม ไม้ระแนง รวมถึงตามระเบียบอาคารเหตุเพราะนกชนิดนี้มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีมนุษย์อาศัยได้เป็นอย่างดี (Phanwattana, 2014) นกชนิดนี้เป็นสัตว์คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (Government

Gazette, 2014) ขณะที่กฎหมายเปิดช่องทางให้บุคคลทั่วไปสามารถเลี้ยงได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่รัฐ (Government Gazette, 2003) ซึ่งมีกลุ่มคนในประเทศจำนวนไม่น้อยที่นิยมชอบเลี้ยงนกชนิดนี้และบางส่วนของกลุ่มผู้เลี้ยงนกชนิดนี้ต่างรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชมรมนก

กลุ่มผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในประเทศมีทั้งเยาวชน วัยรุ่น วัยหนุ่ม จนถึงวัยสูงอายุ และเลี้ยงทั้งในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคใต้ รวมถึงกรุงเทพมหานคร เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดจะพบว่าผู้เลี้ยงนกชนิดนี้มากกว่าร้อยละ 90 ของจังหวัดในประเทศไทยหรืออาจเรียกว่าแทบทุกจังหวัดที่นิยมเลี้ยงนกชนิดนี้ (Birds association in Thailand, 2014) ผู้เลี้ยงแต่ละจังหวัดต่างก็มีการแบ่งเป็นกลุ่มหรือที่เรียกว่าชมรม เช่น กรุงเทพมหานครจะมีผู้เลี้ยงชมรมหน้าราม ชมรมสวนหลวง ชมรมบางบอน และอีกมากมายตามแต่ที่ตั้งที่พักอาศัยของผู้เลี้ยงที่รวมตัวกันว่าเป็นจุดใดของกรุงเทพหรือตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เลี้ยงที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน กลุ่มต่างๆ นี้ได้รวมตัวกันโดยใช้ชื่อเรียกว่าชมรมที่หมายถึง ที่ประชุมของกลุ่มบุคคลที่มีจุดประสงค์เพื่อประโยชน์บางประการร่วมกันอาจมีลักษณะที่เป็นทางการหรือไม่ทางการก็ได้ ไม่ต้องจดทะเบียน (Office of the Royal Institute, 2018) แต่ละชมรมก็ต่างมีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนกทั้งในชมรมของกลุ่มตนและระหว่างชมรมซึ่งเรื่องที่เด่นชัดคือ การใช้สนามซ้อมนกของชมรมเป็นเจ้าภาพสนามประกวดแข่ง ชั้่นนกปรอดหัวโขนเคราแดง ส่วนการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านอายุ การศึกษา ประสบการณ์ ระดับความรู้ หรือแรงจูงใจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง (Phanwattana, 2014)

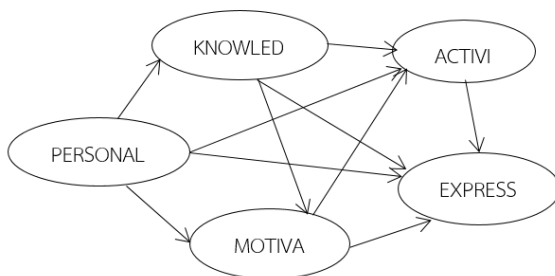
ผู้วิจัยเป็นหนึ่งในผู้เลี้ยงนกชนิดนี้ที่ไม่มีชมรมนกสังกัดแต่ได้สังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของคนในชมรมและเกิดข้อสงสัยบางประการ ประสงค์ศึกษาภาพรวม การแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงในพื้นที่กรุงเทพมหานครกลุ่ม ศรีนครินทร์ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และปัจจัยใดที่มีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และ

ผลรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงกลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์

ศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล ระดับความรู้ แรงจูงใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดง

กรอบแนวความคิดและสมมติฐาน

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์

จากกรอบแนวความคิดตามภาพประกอบ 1 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ 5 ตัวแปร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 4 ตัว 1) คุณลักษณะพื้นฐานบุคคล (PERSONAL) 2) ระดับความรู้ (KNOWLED) 3) แรงจูงใจ (MOTIVA) และ 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ACTIVI) และตัวแปรตามคือ การแสดงออกของคนในชมรมนก (EXPRESS) สามารถเขียนเป็นสมมติฐานได้ 4 ข้อดังนี้

การแสดงออกของคนในชมรมนก (EXPRESS) ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล แรงจูงใจ ระดับความรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

$$EXPRESS = \beta_1 PERSONAL + \beta_2 MOTIVA + \beta_3 KNOWLED + \beta_4 ACTIVI.....(1)$$

การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ACTIVI) ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล แรงจูงใจ และระดับความรู้

$$ACTIVI = \beta_5 PERSONAL + \beta_6 MOTIVA + \beta_7 KNOWLED.....(2)$$

แรงจูงใจ (MOTIVA) ขึ้นอยู่กับระดับความรู้และคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล

$$MOTIVA = \beta_8 KNOWLED + \beta_9 PERSONAL.....(3)$$

ระดับความรู้ (KNOWLED) ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล

$$KNOWLED = \beta_{10} PERSONAL.....(4)$$

จากสมมติฐานดังกล่าวสามารถจำแนกเป็นอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมตามตัวแปรอิสระทั้ง 4 ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะพื้นฐานบุคคลมีอิทธิพลทางตรงทางอ้อม และผลรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกหรือไม่ 2) แรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกหรือไม่ 3) ระดับความรู้มีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกหรือไม่ และ 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมมีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกหรือไม่ โดยตัวแปรอิสระที่ปรากฏทั้งหมดนี้มีพื้นฐานจากแนวคิดการแสดงออกของคนหรือพฤติกรรมบุคคลที่นักการศึกษาหลายท่านระบุว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล แรงจูงใจ ระดับความรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Horst et al., 2016; Gastil, 2011)

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

ประชากรเป้าหมายได้แก่ ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่มีสังกัดชมรมอาศัยในกรุงเทพมหานครกลุ่มศรีนครินทร์ (แบ่งตามเขตบริหารงาน) ประกอบด้วยพื้นที่เขตสะพานสูง มีนบุรี คลองสามวา หนองจอก ลาดกระบัง ประเวศ สวนหลวง และคันนายาว เลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) แต่เป็นการเลือก

ตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) (Palinkas et al., 2015) โดยใช้ดุลยพินิจด้วยการแบ่งการเลือกออกเป็น 8 กลุ่มตามพื้นที่เขตในกลุ่มศรีนครินทร์ พิจารณาเลือกบุคคลที่มีลักษณะสอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่ใช้ศึกษาได้กล่าวคือ เป็นบุคคลที่เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่พกอาศัยเขตพื้นที่ ที่กำหนดและที่สำคัญต้องมีชมรมสังกัด ทำการคัดเลือกพื้นที่ละ 20 คนจำนวน 8 กลุ่มพื้นที่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเป้าหมายมีทั้งสิ้น 160 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) คำถามเป็นข้อความเข้าใจง่ายไม่สลับซับซ้อนให้ผู้ตอบเกิดข้อสงสัยในข้อความมีการแบ่งคำถามเป็นหมวดหมู่ตามตัวแปรที่ใช้ศึกษาเพื่อให้เกิดความสะดวกครอบคลุมทุกประเด็นของการศึกษา ทดสอบรายการข้อคำถาม (pretest) 30 ชุด กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงประชากรเป้าหมายก่อนเข้าสู่สนามจริง (Caspere et al., 2016) ซึ่งได้แก่ ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนทั่วไปที่อาศัยในพื้นที่เป้าหมายและไม่มีความสัมพันธ์กับแบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ 2 วิธี 1) ตรวจสอบความเชื่อมั่นของความคงตัว ตรวจสอบค่า Pearson's Product Moment Correlation โดยค่า 0.80 - 1.00 หมายถึง ดี 0.60 - 0.79 หมายถึง ดีพอใช้ 0.40 - 0.59 หมายถึง แย่ และต่ำกว่า 0.39 หมายถึง แย่มาก ซึ่งแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.67 อยู่ในระดับดีพอใช้ และ 2) ตรวจสอบความคงที่ใช่วิธีการทดสอบซ้ำ โดยการนำไปวัดกับกลุ่มตัวอย่างครั้งที่หนึ่งแล้วเว้นระยะช่วงหนึ่งแล้วกลับไปวัดซ้ำ เรียกวิธีทดสอบว่า Test-Retest Method หลังจากนั้นนำข้อมูลทั้ง 2 ครั้ง มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์ของความคงที่ (coefficient of stability) (Berchtold, 2016) ได้ค่า Reliability เท่ากับ 0.77 ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis) เพื่อกำหนดน้ำหนักปัจจัย (factor loading) ของแต่ละรายการและนำน้ำหนักปัจจัยแต่ละรายการมาคูณกับค่าเดิมของรายการ ผลรวมของผลคูณที่ได้จึงเป็นตัวแปรประจักษ์ที่มีความถูกต้อง ยืนยันความถูกต้อง 9 ประการตาม

หลักเชิงทฤษฎีว่าได้วัดในสิ่งที่ต้องการ (Prasith-rathsint, 2015) 1) ความถูกต้องในการสร้าง (construction validity) พิจารณาความสัมพันธ์ของมาตรวัดกับสมมติฐานของทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยซึ่งต้องมีทิศทางที่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือเลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นเครื่องช่วยยืนยันโดยทดสอบองค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) หาค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างที่ค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.4 ขึ้นไป (Ryu, 2013) 2) ความถูกต้องด้านเนื้อหา (content validity) พิจารณาความครอบคลุมของมาตรวัดในเรื่องที่เป็นเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการวัดที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม การให้คำนิยามจริงและคำนิยามปฏิบัติการว่าปรากฏในงานหรือไม่ (Lafave et al., 2015) 3) ความถูกต้องพ้องกันหรือไปด้วยกันได้ (concurrent validity) พิจารณามาตรวัดว่าสร้างมาตรวัดเป็นเรื่องสอดคล้องกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันสูงอันแสดงถึงความถูกต้องพ้องกัน (Hecimovich & Hebert, 2016) 4) ความถูกต้องด้านแตกต่าง (differential validity) พิจารณามาตรวัดแต่ละตัวแปรโดยแต่ละตัวแปรต้องมีค่าความสัมพันธ์ต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Rothet al., 2014) 5) ความถูกต้องทางผิวหน้า (face validity) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความชัดเจนของรายการข้อความที่ใช้สร้างมาตรวัดอ่านสามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี (Sato & Ikeda, 2015) 6) ความถูกต้องในการแปล (translation validity) ตรวจสอบว่าได้แปลงแนวคิดที่เป็นนามธรรมเป็นรายการที่จะใช้วัดให้เป็นรูปธรรมที่มีความถูกต้องเมื่อแปลงข้อความแล้วนำรายการข้อความไปเก็บข้อมูลจากนั้นทำการลงรหัสและมีการให้น้ำหนักของแต่ละรายการอย่างถูกต้องโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ปัจจัย (Rogers et al., 2016) 7) ความถูกต้องเชิงบริบท (nomological validity) พิจารณาการสร้างมาตรวัดให้สอดคล้องบริบทในเชิงองค์ความรู้หรือสิ่งที่ต้องการวัดซึ่งค่าของมาตรวัดมีความสัมพันธ์กันสูงกับอีกตัวแปรหนึ่ง (Agarwal et al., 2015) 8) ความถูกต้องด้านบรรจบ (convergent validity) หาค่าสัมประสิทธิ์ (Pearson correlation coefficients) พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเชิงเส้นตรง (Engellant et al., 2016) และ 9) ความถูกต้องด้านจำแนก (discriminant validity) พิจารณาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละรายการข้อคำถามของทุกมาตรวัดต้องมีค่าห่างจากศูนย์พอควรแสดงถึงข้อคำถามมีอำนาจจำแนก (Rojas & Widiger, 2013)

จากนั้นจึงพิจารณาความเชื่อถือได้ของมาตรวัดทุกตัวแปรที่ปรากฏในงานวิจัยโดยใช้วิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ดังตัวอย่างค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัดตัวแปรองค์ประกอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1

ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัดตัวแปรองค์ประกอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ตัวแปรองค์ประกอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้
(ACTIVI)	
การสมัครใจเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติในกลุ่ม	.797
การมีความเกี่ยวข้องต่อสถานการณ์กลุ่ม	.811
การให้ความช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม	.764
การให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมกลุ่ม	.788
การร่วมติดตามผลการดำเนินการกลุ่ม	.777

จากตาราง 1 พบว่าภาพรวมมีความเชื่อถือได้ในระดับค่อนข้างสูง ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ของตัวแปรองค์ประกอบทั้ง 5 ตัวอยู่ระหว่าง .764 - .811 โดยตัวแปรองค์ประกอบที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้สูงสุดคือ การมีความเกี่ยวข้องต่อสถานการณ์กลุ่ม (.811) รองลงมาไล่เรียงตามลำดับ ได้แก่ การสมัครใจเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติในกลุ่ม การให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมกลุ่ม การร่วมติดตามผลการดำเนินการกลุ่ม และการให้ความช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มเป็นลำดับท้าย (.764)

หลังตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้เสร็จสิ้นก่อนวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำการตรวจสอบภาพข้อมูลที่วิเคราะห์ว่าสภาพเป็นปกติหรือไม่ พิจารณากระจายปกติตัวแปรเดียว (univariate normality) ตัวแปรอิสระไม่สัมพันธ์สูง (muticollinearity) ความเหมือนกันของการผันแปร (homoscedasticity) การกระจายปกติหลายตัวแปร (multivariate normality) ความเป็นเส้นตรง (linearity) (Prasith-rathsint, 2012) จึงนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการ

วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยเลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรอิสระใดมีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวม ต่อบทบาทของคนในชมรมนก

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่สังกัดชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงศรีนครินทร์ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่สังกัดชมรมในจังหวัดกรุงเทพมหานครกลุ่มศรีนครินทร์ที่ตกเป็นประชากรเป้าหมายเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย (ร้อยละ 94.0) ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 41 – 60 ปี (ร้อยละ 38.8) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 57.6) สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 41.7) ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 35.7) มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 25,001 – 35,000 บาท ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่สังกัดชมรมส่วนใหญ่มีนกในครอบครองจำนวน 6 – 10 ตัว มีประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเฉลี่ย 6 – 10 ปี เข้าร่วมกับชมรมที่ตนสังกัดมากกว่า 5 ปี รู้จักเพื่อนในชมรมเดียวกันเกือบทุกคน และคนในชมรมเกือบทั้งหมดมีบ้านพักอาศัยไม่ห่างไกลกันนัก ในภาพรวมของคนในชมรมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างมาก

ส่วนผลการศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้ง 4 ที่มีการแสดงออกของคนในชมรม (ตัวแปรตาม) ก่อนการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีการแสดงออกของคนในชมรมเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยต้องผ่านการตรวจสอบสภาพข้อมูลว่าละเมิดข้อสมมติที่กำกับเทคนิควิธีหรือไม่ ซึ่งผลการตรวจสอบสภาพข้อมูลปรากฏในตาราง 2

จากการตรวจสอบข้อมูลที่จะใช้วิเคราะห์ตามตาราง 2 พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินกว่า .75 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดข้อสมมติที่กำกับเทคนิควิธี เป็นสิ่งบ่งชี้เบื้องต้นว่าสามารถนำตัวแปรเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไปได้ ตัวแปรทั้งหมดมีการกระจายปกติ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ ค่าความโด่ง และค่าที่ได้จาก K-S test เมื่อทดสอบ Linearly เพื่อตรวจสอบความเป็นเส้นตรงพบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับการแสดงออกของ

คนในชมรมที่เป็นตัวแปรตาม (F-test = 1.46 มีนัย สำคัญทางสถิติ) เมื่อพิจารณาค่า VIF (Variance Inflation Factor) และค่า Tolerance พบว่าไม่มีปัญหาความ สัมพันธ์กันสูง รวมถึงมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกประกอบ ค่า KMO (Kaiser – Meyer Olkin) ซึ่งเป็นค่าที่ใช้วัดความเหมาะสมข้อมูลตัวอย่างที่ได้จากการวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) อยู่เกณฑ์ปกติกล่าวคือ ค่า KMO มากกว่า 0 และ เข้าใกล้ไปทาง 1 (Yong & Pearce, 2013) (ค่า KMO ที่ได้ = .751) จึงสรุปว่าภาพรวมตัวแปร ทั้งหมดที่วิเคราะห์ได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ ไม่การละเมิดข้อสมมติ

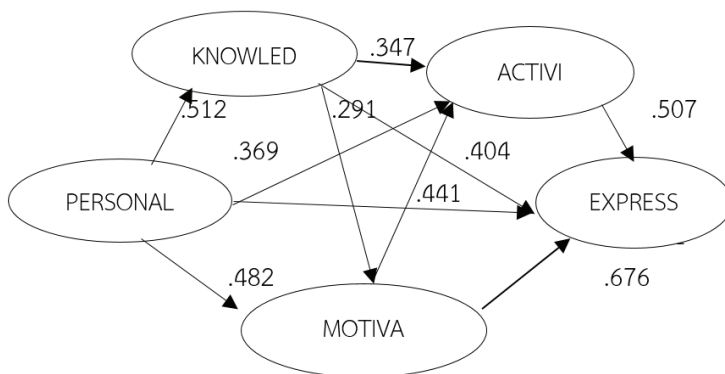
ตาราง 2

ความสัมพันธ์ทวิระหว่างตัวแปรและสถิติพรรณนาตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ศึกษา (n=180)

ตัวแปร	EXPRESS	PERSONAL	KNOWLED	MOTIVA	ACTIV
การแสดงออกของคนๆ	1.00	0.58	0.61	0.55	0.64
คุณลักษณะพื้นฐานบุคคล		1.00	0.48	0.39	0.47
ระดับความรู้			1.00	0.41	0.51
แรงจูงใจ				1.00	0.37
การมีส่วนร่วมในกิจกรรม					1.00
Tolerance	-	0.91	0.72	0.86	0.81
VIF	-	1.38	1.16	1.21	1.24
K-S Test	0.12	0.09	0.11	0.08	0.1
ค่าต่ำสุด	1	1	1	3	2
ค่าสูงสุด	10	5	9	10	10
ค่าเฉลี่ย	7.21	3.14	6.79	7.91	7.87
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	3.64	1.92	3.29	3.94	3.67
ค่าความเบ้	0.67	-0.16	0.41	0.39	-0.43
ค่าความโด่ง	0.31	1.14	0.57	0.23	0.29

หมายเหตุ: Kaiser – Meyer Olkin = .628, Sig. F = .000, F-test = 1.241

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความสำเร็จในการเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนเคราแดงเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ได้ผลการวิเคราะห์ในรูปสมการโครงสร้างจากการแทนค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficient) ในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple regression) เลือกวิเคราะห์แบบถดถอยขั้นตอน (Stepwise) ลงในสมการโครงสร้าง โดยเลือกคำสั่ง Stepwise ในช่อง Method และเลือกคำสั่ง Estimates/Model Fit/Descriptive/Collinearity Diagnostics ในช่องจึงปรากฏผลซึ่งเขียนเป็นแบบจำลองตามภาพประกอบ 2 และตาราง 3

ภาพประกอบ 2 แบบจำลองหลังการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ

ตาราง 3

อิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และผลรวมของตัวแปรที่มีต่อการแสดงออกของคนในชมรม (n=180)

อิทธิพลของตัวแปร	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	ผลรวม
คุณลักษณะพื้นฐานบุคคล (PERSONAL)	0.441	0.602	1.043
ระดับความรู้ (KNOWLED)	0.404	0.371	0.775
แรงจูงใจ (MOTIVA)	0.676	0.183	0.859
การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ACTIVI)	0.507	-	-

หมายเหตุ: 1) ผลทางอ้อมของความรู้ได้จาก $(.347 \times .507) + (.291 \times .676) = .371$ และผลรวมได้จาก $.404 + .371 = .775$ (2) ผลทางอ้อมของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลได้จาก $(.482 \times .676) + (.512 \times .347 \times .507) + (.369 \times .507) = .602$ และผลรวมได้จาก $.441 + .602 = 1.043$ และ (3) ผลทางอ้อมของแรงจูงใจได้จาก $(.361 \times .507) = .183$ และผลรวมได้จาก $.676 + .183 = .859$

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์ชี้ชัดว่าแรงจูงใจและคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของคนในชมรมสูง อิทธิพลของปัจจัยด้านแรงจูงใจที่มีต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ได้มีนักวิชาการทำการศึกษ และได้ข้อค้นพบว่าการที่องค์กรจะผลักดันให้บุคคลเป็นเลิศในการทำงานต้องให้ความสำคัญกับการจัดทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการจูงใจ (Songsunthontam & Jedaluk, 2016) เช่นเดียวกับการบริหารของการแสดงออกของคนในชมรมนั้นจะมุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศจำต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องแรงจูงใจของคนในชมรม หากคนในชมรมได้รับการตอบสนองเรื่องแรงจูงใจสมดังความต้องการจะส่งผลให้พฤติกรรมที่แสดงออกในการร่วมงานต่าง ๆ กับชมรมเป็นไปด้วยความราบรื่น โอกาสในการพัฒนาชมรมให้ดีเลิศก็อาจสำเร็จได้ไม่ยากนัก ส่วนปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลที่มีอิทธิพลทั้งทางอ้อมและโดยรวมต่อการแสดงออกของคนในชมรมสูงเทียบเคียงกับที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ

การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนหญิงในพื้นที่นครบาลพบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลที่ประกอบด้วยอายุ การศึกษา และประสบการณ์ ส่ง ผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนหญิงอย่างมีนัยสำคัญ (Phanwattana, 2014) กล่าวคือ ผู้ที่เปรียบพร้อมด้วยวัยวุฒิ คุณวุฒิ มักมีแนวโน้มจะแสดงออกทางพฤติกรรมได้ดีกว่าผู้ที่ขาด ประสบการณ์ เฉกเช่นคนในชมรมที่มีวัยวุฒิและคุณวุฒิที่สูงมีแนวโน้มที่จะแสดงออกทาง พฤติกรรมได้เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันทั้งในหรือระหว่างชมรมได้ดี ดังสำนวนที่กล่าวว่า “ประสบการณ์สอนให้รู้และเป็นครูของทุกคน ความฉลาดนั้นคือผลของการสั่งสม ประสบการณ์” แต่ทั้งนี้บางกรณีอาจเป็นในลักษณะตรงข้ามก็อาจเป็นไปได้เนื่องจากเรื่อง ประสบการณ์มีลักษณะไม่ตายตัวสามารถเพิ่มพูนได้ รวมทั้งเรื่องแรงจูงใจ การแสดงออก หรือพฤติกรรมของคนก็เช่นกันที่ต้องยอมรับว่าข้อสรุปไม่เป็นดังเช่นเดิมตลอดไปเพราะ ธรรมชาติของสิ่งที่ศึกษา (Ontology) ทางด้านสังคมศาสตร์เกิดเปลี่ยนแปลงได้ไม่แน่แท้ เฉกเช่นข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์

ทั้งนี้ปัจจัยด้านระดับความรู้ที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการแสดงออกของคนในชมรม ไม่มาก (.404) หรือมีอิทธิพลน้อยกว่าปัจจัยคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล แรงจูงใจ และการมี ส่วนร่วมในกิจกรรม อาจเนื่องเพราะระดับความรู้ดังกล่าวมุ่งที่ความรู้ระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในการแสดงออกของคนในชมรมที่ให้ความสำคัญต่อ ความรู้หรือความคิดเห็นของคนส่วนรวม ส่วนการที่ปัจจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่มี ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลในทางอ้อมต่อการแสดงออกของคนในชมรมอาจเพราะการ ที่บุคคลมากกว่าหนึ่งคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมในลักษณะการสมัครใจเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติในกลุ่ม การมีความเกี่ยวข้องต่อสถานการณ์กลุ่ม การให้ความช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม การให้ความ ร่วมมือต่อกิจกรรมกลุ่ม หรือการร่วมติดตามผลการดำเนินการกลุ่มเป็นลักษณะของการ แสดงออกทางตรงของบุคคลในชมรมนอกปรอดหัวโขนเคราแดง เช่นนี้ปัจจัยการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมจึงไม่ส่งผลทางอ้อมประการใดต่อการแสดงออกของคนในชมรม

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสรุปได้สาระว่า สภาพทั่วไปของผู้เล่นนกอปรอดหัวโขน เคราแดงที่มีชมรมกลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่า เกือบทั้งหมดเพศชาย ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 41 – 60 ปี สถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ประกอบอาชีพ

ธุรกิจส่วนตัว รายได้เฉลี่ย 25,001 – 35,000 บาท ต่อเดือน ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่สังกัดชมรมส่วนใหญ่มีนกในครอบครองจำนวน 6 – 10 ตัว มีประสบการณ์ในการเลี้ยงนกเฉลี่ย 6 – 10 ปี เข้าร่วมกับชมรมที่ตนสังกัดมากกว่า 5 ปี รู้จักเพื่อนในชมรมเดียวกันเกือบทุกคน และคนในชมรมเกือบทั้งหมดมีบ้านพักอาศัยไม่ห่างไกลกันนัก ในภาพรวมของคนในชมรมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างมาก ส่วนข้อค้นพบที่ได้จากการค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยพบว่า แรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกมากที่สุด (.676) ส่วนคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลมีอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลผลรวมมากที่สุดต่อการแสดงออกของคนในชมรมนก (.602/1.043)

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย เมื่อปัจจัยด้านแรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรงต่อการแสดงออกของคนในชมรมนก เช่นนี้หากประสงค์ให้บุคคลในชมรมแต่ละคนแสดงพฤติกรรมเชิงบวกหรือมีแนวโน้มสนับสนุนกิจการของชมรม หัวหน้าชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงจำต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกควบคู่กันเพื่อส่งผลให้พฤติกรรมของสมาชิกหรือบุคคลที่แสดงออกในการร่วมงานต่าง ๆ กับชมรมเป็นไปด้วยความราบรื่น สำเร็จตามประสงค์ชมรมที่ตั้งไว้ แต่ทั้งนี้มิอาจละเลยองค์ประกอบของบุคคลในชมรมด้านเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ รวมถึงประสบการณ์ของสมาชิกชมรมนก เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้เป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานบุคคลที่ส่งผลอย่างมีนัยรวมทั้งมีอิทธิพลทั้งทางอ้อมและผลรวมอย่างมากต่อการแสดงออกของคนในชมรมนก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษา 1) ตัวแปรอิสระอื่นที่ไม่ปรากฏในงานว่าจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงหรือไม่ และหากมีจะอยู่ในระดับใด 2) การแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงอื่นโดยอาจแบ่งศึกษาออกเป็นชมรมในจังหวัดกรุงเทพมหานครกลุ่มอื่น หรือแบ่งเป็นชมรมในจังหวัดต่าง ๆ แบ่งตามภูมิภาค เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ เพื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบ 3) ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางหลักในการศึกษาการแสดงออกของคนในชมรมนกปรอดหัวโขนเคราแดงเพื่อจะได้รายละเอียดของประเด็นนี้ในเชิงลึกและกว้าง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยุล่วงดี ขอขอบคุณ ศ.ดร.สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ รศ.ดร.กรรณิการ์ ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดที่ส่งเสริมให้ทำวิจัย ขอขอบคุณผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่มีสังกัดชมรมกลุ่มศรีนครินทร์ในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เสียสละเวลาให้ข้อมูล และขอขอบคุณวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ที่มอบพื้นที่ให้เผยแพร่บทความวิจัยออกสู่สาธารณะ

References

- Agarwal, J., Osiyevskyy, O., & Feldman, P. (2015). Corporate reputation measurement: Alternative factor structures, nomological validity, organizational outcomes. *Journal of Business Ethics*, 130(2), 485-506.
- Amiot, C., Lorvelec, O., Dalger, I.M., Sardella, A., Lequilliec, P., & Clergeau, P. (2007). Rapid morphological divergence of introduced Red-whiskered Bulbuls *Pycnonotusjocosus* in contrasting environments. *International Journal of Avian Science*, 149(3), 482-489.
- Berchtold, A. (2016). Test–retest: Agreement or reliability?. *Methodological Innovations*, 9(1), 1-17.
- Birds Association in Thailand. (2014). Red-Whiskered Bulbul. *Journal of the Breeding Birds of Thailand*, 6, 27-33. [in Thai]
- Caspar, R., Peytcheva, E., Yan, T., Lee, S., Liu, M., & Hu, M. (2016). Cross-cultural survey guidelines: Pretesting. http://www.ccsr.isr.umich.edu/images%5cpdfs%5CCCCSG_Pretesting.pdf
- Engelland, K.A., Holland, D.D., & Piper, R.T. (2016). Assessing convergent and discriminant validity of the motivation construct for the technology integration education (TIE) model. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 16(1), 37-50.

- Hecimovich, M.D., & Hebert, J.J. (2016). Reliability and concurrent validity of an alternative method of lateral range of motion in athletes. *SAJSM*, 28(1), 23-26.
- Gastil, R. D. (2011). The determinants of human behavior. *American Anthropologist New Series*, 63(6), 1281-1291.
- Government Gazette. (2003). *The ministerial regulation prescribes the type of wildlife to be protected as a species of animal species in the year 2003*. Government Gazette, 120, 11-17. [in Thai]
- Government Gazette. (2014). *Wildlife conservation and protection act (No.3), 2014*. Government Gazette, 131, 4. [in Thai]
- Horst, R.T., Jaeger, M., Smeekens, S.P., Oosting, M., & Swertz, M.A. (2016). Host and environmental factors influencing individual human cytokine responses. *Cell*, 167, 1111-1124.
- Lafave, L., Tyminski, S., Riege, T., Hoy, D., & Dexter, B. (2015). Content validity for a child care self-assessment tool: Creating healthy eating environments scale (CHEERS). *Canadian Journal of Dietetic Practice and Research*, 77(2), 89-92.
- Office of the Royal Institute. (2018). *Means of club*. <http://www.royin.go.th/?knowledge=ชมรม-๓๑-มหาวิทยาลัย-๒๕๕๓>. [in Thai]
- Palinkas, L.A., Horwitz, S.M., Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Adm Policy Ment Health*, 42(5), 533-544.
- Phanwattana, P. (2014). Red-Whiskered Bulbul and utilization for community police relations in the South. *Journal of Hat Yai*, 12, 105-111.

- Phanwattana, P. (2014). *Factors affecting of work effectiveness of inquiry female police official in metropolitan*. Sripatum University. [in Thai]
- Prasith-rathsint, S. (2015). *Universal standard procedures for concept measurement*. Samlada. [in Thai]
- Prasith-rathsint, S. (2012). *Social science research methodology*. Samlada. [in Thai]
- Rojas, S.L., & Widiger, T.A. (2013). Convergent and discriminant validity of the five factor form. *Assessment*, 21(2), 143-157.
- Roth, P.L., Huy, L., Sue, O.I., Van Iddekinge, C.H., Buster, M.A., Robbins, S.B., & Campion, M.A. (2014). Differential validity for cognitive ability tests in employment and educational settings: Not much more than range restriction?. *Journal of Applied Psychology*, 99(1), 47-46.
- Rogers, K.D., Pilling, M., Davies, L., Belk, R., Green, C.N., & Young, A. (2016). Translation, validity and reliability of the British Sign Language version of the EQ-5D-5L. *Qual Life Res*, 25, 1825-1834.
- Ryu, E. (2013). Factorial invariance in multilevel confirmatory factor analysis. *British Journal of Mathematical & Statistical Psychology*, 67(1), 172-194.
- Sato, T. & Ikeda, N. (2015). Test-taker perception of what test items measure: a potential impact of face validity on student learning. *Language Testing in Asia*, 5(10), 1-16.
- Songsunthontam, C., & Jedaluk, V. (2016). The influences of motivation at work and the perceived organizational support toward the operation excellence of employees in the office of educational technology, Sukhothai Thammathirat open university. *Journal of Education SukhothaiThammathirat*, 6(1), 133-150. [in Thai]

- Terasvirta, T., & Yang, Y. (2015). *Linearity and misspecification tests for vector smooth transition regression models*. http://ftp.econ.au.dk/creates/rp/14/rp14_04.pdf
- Wildlife Research Group Wildlife Conservation Office. (2011). *Study on ecology and economic potential of Red-Whiskered Bulbul*. Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation.
- Yong, A.G. & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9(2), 79-94.

ความคิดเห็นของประชาชนต่อผลกระทบในการดำเนินโครงการขุดคลองไทย

Public Opinion on the Impact of the Thai Canal Project Implementation

Received: July 17, 2018

Revised: May 22, 2019

Accepted: June 14, 2019

วิวัฒน์ จันทร์กิ่งทอง¹

Wiwat Jankingthong

กอแก้ว จันทร์กิ่งทอง²

Korkaew Jankingthong

ชุตินา หวังเบญหมัด³

Chutima Wangbenmad

มนีรัตน์ รัตนพันธ์⁴

Maneerat Rattanaphan

สิงหนาท เอียดจ้อย⁵

Singhanate Aiadjuy

Abstract

The research aims to study public opinion on the positive and negative impact of the Thai canal project implementation. The sample used

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย
Assistant Professor, Ph.D., Business Administration Program, Hatyai Business School, Hatyai University, Thailand

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย
Assistant Professor, Ph.D., Business Administration Program, Hatyai Business School, Hatyai University, Thailand

³ดร. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย
Ph.D., Business Administration Program, Hatyai Business School, Hatyai University, Thailand

⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย
Assistant Professor, Marketing Program, Hatyai Business School, Hatyai University, Thailand

⁵นักวิจัย ศูนย์วิจัยนวัตกรรมทางธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเทศไทย
Researcher, Business Research Innovation, Hatyai Business School, Hatyai University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: janwiwat@gmail.com

in this study consisted of 1,600 people aged 18 years and above in eight provinces, namely Chumphon, Ranong, Krabi, Phatthalung, Songkhla, Trang, Nakhon Si Thammarat and Satun. A questionnaire was used as a tool the survey. The results of this research revealed that the people's opinions towards the impact of the Thai canal project varied. While the people in route 9A agreed with the Thai canal project implementation, those in routes 2A and 7A felt uncertain about it and those in route 5A did not agree with it.

Keywords: impact, opinion, Thai canal project

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการขุดคลองไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่มีภูมิลำเนาใน 8 จังหวัด คือ ชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล จำนวน 1,600 คน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวม ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนในแต่ละเส้นทาง (2A 5A 7A และ 9A) มีความคิดเห็นต่อผลกระทบในแต่ละด้านแตกต่างกัน โดยประชาชนในเส้นทาง 9A เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการคลองไทย ในขณะที่ประชาชนในเส้นทาง 2A และ 7A ต่างไม่แน่ใจกับการดำเนินโครงการ ส่วนประชาชนในเส้นทาง 5A ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการ

คำสำคัญ: ผลกระทบ ความคิดเห็น โครงการขุดคลองไทย

บทนำ

คลองไทยในอดีตรู้จักกันในชื่อ “คอคอตกกระ” ซึ่งคอคอตกกระในอดีตคือส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมาลายูอยู่ในเขตบ้านทับหลี ตำบลมะมู อำเภอระบุรี จังหวัดระนอง กับ อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ประมาณกิโลเมตรที่ 545 ของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ห่างจากเขตเทศบาลเมือง 66 กิโลเมตร ในบริเวณนี้มีแผ่นป้ายคอนกรีตขนาดใหญ่จำลอง มีระยะทางจากฝั่งทะเลตะวันตกจรดฝั่งตะวันออกกว้างเพียง 50 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนนี้นับเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ จึงเริ่มมีความคิดในเรื่องของการขุดคลอง เพื่อเชื่อมสองฝั่งทะเลของไทยระหว่างฝั่งอันดามันกับฝั่งอ่าวไทยซึ่งแนวคิดการขุดคลองไทยนี้มีมา

นานถึง 327 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเหตุผลหลักที่สำคัญคือ ต้องการย่นระยะทางของการเดินเรือของทั้งสองฝั่งทะเล และเพื่อการค้ากับต่างประเทศ โดยที่ผ่านมามีแนวคิดเกี่ยวกับการขุดคลองคอคอดกระในหลายครั้ง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจำนวนมาก จนในปี พ.ศ. 2513 ทางกระทรวงมหาดไทยได้จ้างบริษัทแทมส์ (Tippetts-Abbett-McCarthy-Stratton: TAMS) ให้ศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของการขุดคลองไทย ในเส้นทางต่าง ๆ และได้รายงานผลการศึกษาใน พ.ศ. 2516 โดยพบว่า แนวคลองที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดคือเส้นทาง 5A ระหว่างสตูล-สงขลา (Baromsuk, 2010) แต่จากการประเมินความเป็นไปได้ขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่คุ้มค่าพอที่จะดำเนินโครงการ

แนวคิดเกี่ยวกับในเส้นทางขุดคลองไทย มีการนำเสนอขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง จนได้มีการเสนอแนวคลองที่ควรจะขุด 4 เส้นทาง ที่คาดว่าจะมีโอกาสเป็นไปได้ที่จะขุด คือ 1) เส้นทางที่ 2A (บ้านราชกรุ ด จังหวัดระนอง – อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร) ความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร 2) เส้นทาง 5A (จังหวัดสตูล - จังหวัดสงขลา) ความยาวประมาณ 102 กิโลเมตร 3) เส้นทาง 7A (จังหวัดตรัง – จังหวัดสงขลา) ความยาวประมาณ 110 กิโลเมตร และ 4) เส้นทาง 9A (จังหวัดกระบี่ – ตรัง – พัทลุง – นครศรีธรรมราช – ตอนเหนือของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา) ความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร และในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการทั้ง 4 เส้นทาง คือ เส้นทาง 2A 5A 7A และ 9A โดยคณะกรรมการวิสามัญฯ มีมติเลือกเส้นทาง 9A เป็นเส้นทางที่เหมาะสมที่สุด (Kheawwimol, 2005) ในขณะที่ผลการสำรวจความคิดเห็นจากประชาชน พบว่า ประชาชนเห็นว่าเส้นทาง 2A (จังหวัดระนอง-จังหวัดชุมพร) เป็นเส้นทางที่เหมาะสมในการขุดคอคอดกระมากที่สุด ร้อยละ 47.07 ส่วนเส้นทางที่เหมาะสมต่อการขุดรองลงมา คือ เส้นทาง 5A (จังหวัดสตูล-จังหวัดสงขลา) ร้อยละ 25.45 และเส้นทาง 9A (จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช) ร้อยละ 14.50 (Manager Online, 2016)

จากการสรุปรายงานความเป็นไปได้ของโครงการขุดคลองไทย หากดำเนินการเสร็จจะเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความมั่นคง และเทคโนโลยี

ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญทำให้ประเทศไทยก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจเศรษฐกิจที่สำคัญในระดับโลก และเป็นเส้นทางเดินเรือสากลใหม่ของโลก ซึ่งจะช่วยพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาคใต้โดยตรง อันจะทำให้การจ้างงานเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 3 ล้านคน ทำให้ลดปัญหาคนตกงานและแก้ไขปัญหาความยากจน เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น ก็จะช่วยสร้างความมั่นคงของประเทศเพิ่มสูงมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น การขุดคลองไทยน่าจะเป็นการลดปัญหาอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์แก่ประเทศในทุก ๆ ด้าน ที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การคมนาคม การค้า การเกษตร การอุตสาหกรรม การทำเรือ การท่องเที่ยว เป็นต้น อันเป็นการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองในระยะยาว และตลอดไป (Committee of Senate of Thailand Feasibility Study, 2005) สอดคล้องกับผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดสงขลาเกี่ยวกับโครงการขุดคอคอดกระกับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ พบว่า ประชาชนเห็นว่าประเทศไทยจะได้รับประโยชน์ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น มากที่สุด (ร้อยละ 28.94) รองลงมา คือ การคมนาคมขนส่งทางทะเล ใช้ระยะเวลาสั้นลง ร้อยละ 19.19 ได้ประโยชน์จากภาษีเรือผ่านทางคอคอดกระ ร้อยละ 16.33 และเกิดพื้นที่ในการท่องเที่ยวใหม่ของประเทศ ร้อยละ 16.05 (Manager Online, 2016)

จากผลการศึกษาการขุดคลองไทย ที่ผ่านมาในเชิงวิชาการได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นมากมาย และจากการประเมินความเป็นไปได้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการพิจารณาความเป็นไปได้ในการขุดคลองไทย มีผลสรุป คือ ยังไม่มีความเป็นไปได้ หากแต่ในปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป และได้มีการเสนอให้ขุดคลองไทยอีกครั้ง ทั้งนี้ในการพิจารณาที่จะดำเนินโครงการขนาดใหญ่จำเป็นต้องศึกษาเชิงลึก โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นเส้นทางขุดคลองไทย โดยทำการสำรวจกับประชาชนที่อาศัยในบริเวณเส้นทางดังกล่าว เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของแต่ละเส้นทาง จากผลการศึกษาต่าง ๆ ในอดีต จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาผลกระทบในการดำเนินโครงการขุดคลองไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่กำกับดูแลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการชุดคลองไทยสามารถนำผลการวิจัย เพื่อเสนอต่อรัฐบาลในการพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินโครงการ
2. นักวิชาการและนักวิจัยที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินโครงการชุดคลองไทยสามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดการศึกษาในครั้งต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย มีขอบเขตดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในประเด็นผลกระทบทางบวกและทางลบ จากการดำเนินโครงการชุดคลองไทยที่มีต่อประชาชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในจังหวัดที่อยู่ในเส้นทางคลองไทย ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ ชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล
3. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่มีภูมิลำเนาใน 8 จังหวัด คือ ชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล

แนวคิดเกี่ยวกับการชุดคลองไทย

1. ทำไมจึงต้องชุดคลองไทย

เหตุผลสำคัญในการชุดคลองไทย เพื่อเป็นเส้นทางเดินเรือใหม่ในอนาคต เพื่อเพิ่มทางเลือกในการขนส่งทางเรือให้กับประเทศไทยและนานาชาติ โดยมีรายละเอียด (Committee of the Study of the Thai Canal Project, 2016) ดังนี้

- 1.1 การขนส่งสินค้าทางเรือในโลก 1 ใน 3 ต้องผ่านช่องแคบมะละกา และในปัจจุบันช่องแคบมะละกา โดยมีเรือสินค้าผ่านประมาณ 80,000 ลำต่อปี หรือคิดเป็น 6.6 นาที่ต่อลำ และในอีก 5 ปีข้างหน้า คาดว่าช่องแคบมะละกาจะไม่สามารถรองรับปริมาณเรือที่เพิ่มขึ้นได้

1.2 จำนวนเรือขนาดใหญ่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปริมาณความลึกของน้ำบริเวณช่องแคบมะละกา เป็นอุปสรรคสำหรับการเดินเรือเรือน้ำมันขนาดใหญ่ (VLCC)

1.3 ในอนาคตข้างหน้าเมื่อมีจำนวนเรือเดินสมุทรจำนวนมากขึ้น และไม่เพียงพอต่อการรองรับของช่องแคบมะละกา ย่อมจะทำให้เกิดการจำกัดการเดินทางของช่องแคบมะละกา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่าง ๆ

2. ประโยชน์ที่ได้รับจากการขุดคลองไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่บนทวีปเอเชียอาคเนย์ อยู่ระหว่างกลางของประเทศต่าง ๆ ที่มีประชากรมากที่สุด ทวีปเอเชียมีประชากรมากถึง 2 ใน 3 ของโลก จากประชากรทั้งโลกมีประมาณ 6,200 ล้านคน โดยท่าเลที่ตั้งของประเทศไทยมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บนแนวเส้นทางเดินเรือของโลก เรือขนส่งสินค้าต่าง ๆ ที่มาจากทางทิศตะวันตกทางฝั่งอันดามัน เป็นเรือจากประเทศในทวีปยุโรป และประเทศทางตะวันออกกลางที่จะเดินทางไปยังประเทศทางทิศตะวันออกทางด้านฝั่งอ่าวไทย เช่น ประเทศเขมร ประเทศเวียดนาม ประเทศจีน ประเทศฮ่องกง ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี และประเทศไต้หวัน หากมีคลองไทย เรือเหล่านี้จะไม่ต้องเดินเรืออ้อมไปถึงประเทศสิงคโปร์ ไม่ต้องผ่านช่องแคบมะละกา และยังสามารถย่นระยะทางได้ 1,000 - 1,400 กิโลเมตร หรือย่นระยะเวลาได้ 2-3 วัน ดังนั้นหากประเทศไทยจะใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบในทางภูมิศาสตร์ของประเทศ คลองไทยจะเป็นเส้นทางลัดของการเดินเรือจากทั่วโลก จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินเรือทั้งหมดที่ผ่านคลองไทยแต่ละปีหลายแสนล้านบาท ผลดีเมื่อเรือมาใช้เส้นทางเดินเรือผ่านคลองไทย จะเป็นการช่วยลดการใช้น้ำมันสำรองของโลกลงได้หลายหมื่นล้านบาร์เรลต่อปี นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยลดมลภาวะอากาศเสียของโลกลงได้อย่างมาก เป็นผลดีต่อการลดภัยพิบัติทางธรรมชาติจากปัญหาสภาวะเรือนกระจก (Kheawwimol, 2005) นอกจากนี้ Chalopathump (2005) ได้เขียนบทความในหัวข้อ “คลองไทยกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ” โดยกล่าวว่า การขุดคลองไทยสำหรับเทคโนโลยีในปัจจุบันเป็นเรื่องธรรมดา และเมื่อมีเส้นทางคลองไทยจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากคลองไทยเป็นเส้นทางเดินเรือที่สำคัญของโลก เพราะสามารถย่นระยะทางเดินเรือ ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก อีกทั้งนานาประเทศจะหันมาใช้เส้นทางคลองไทย อีกทั้งยังเป็นผลดีทางด้านความมั่นคง เพราะจะทำให้

กองทัพเรือมีศักยภาพทางทะเลสูงขึ้น การเคลื่อนกำลังกองทัพเรือจะกระทำได้โดยอิสระมาก สามารถลดตระเวนตรวจตรา ป้องกันการเข้ามาของสิ่งผิดกฎหมายตามรอยต่อของเขตน่านน้ำระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังเพิ่มอำนาจให้กับรัฐบาลไทยในการต่อรองทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และทางทหารระหว่างประเทศมหาอำนาจของโลก ในขณะที่ Kwandee (2016) ได้เขียนบทความในหัวข้อ “คอคอดกระ ถึง คลองไทย ศูนย์กลางการขนส่งแห่งอาเซียนของไทย” โดยกล่าวว่า คลองไทยจะก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้ประชาชนเพิ่มขึ้น และทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะจะมีทั้งท่าเรือ อุโมงค์เรือ การบริการ การท่องเที่ยว โรงแรม การบริการทางการเงินและธนาคาร

3. ผลกระทบจากการขุดคลองไทย

ในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่จำเป็นต้องมีการศึกษาผลกระทบด้านต่าง ๆ ทั้งผลกระทบทางบวก และทางลบ ทั้งนี้การดำเนินการโครงการคลองไทย นับเป็นโครงการขนาดใหญ่เมื่อดำเนินการแล้ว ย่อมส่งผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อประเทศไทย ซึ่งได้มีการรวบรวมผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบในการขุดคลองไทยในด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านความมั่นคง และด้านสังคม (Pattapong, 2003; Baromsuk, 2010) มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบในการขุดคลองไทยทางด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ผลกระทบของระบบนิเวศในทะเล ผลกระทบของระบบนิเวศในทะเล อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะเตรียมการก่อนขุด ระยะที่กำลังขุด และภายหลังที่ใช้คลองแล้ว อีกทั้งผลกระทบจากความใสโครกของน้ำทะเลเมื่อมีคนอาศัยในบริเวณท่าเรือมากขึ้นตามโครงการเพิ่มขึ้นของการขุดคลองไทยที่ได้กำหนดไว้ คือ จะมีการพัฒนาบริเวณปลายคลองทั้งสองด้านให้เป็นท่าเรือ แหล่งชุมชน และเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบที่อาจมีต่อสัตว์และพืชในทะเลชายฝั่ง การเปลี่ยนแปลงช่วงระดับน้ำขึ้นน้ำลง และการถ่ายเทของมวลน้ำผ่านคลองหรือการเปลี่ยนแปลงอื่นใดที่เกี่ยวกับทางสมุทรศาสตร์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดความใสโครกในน้ำทะเลมากขึ้น ได้แก่ ผลต่อสิ่งมีชีวิตในทะเลบริเวณนั้น ๆ

3.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของโครงการชุดคลองไทยมีความสำคัญมากเพราะการชุดคลองสำหรับการเดินเรือระดับนานาชาติต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล การตัดสินใจกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต้องกระทำอย่างรอบคอบและมีหลักการ จะต้องคำนึงว่า โครงการชุดคลองไทยเป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ในการยกระดับเศรษฐกิจของประเทศจากพื้นฐานเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมทันสมัย หากพิจารณาอย่างผิวเผินโครงการนี้ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมหาศาล แต่การใช้ทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเช่นนี้ถือเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า

3.3 ผลกระทบด้านการเมือง ปฏิบัติภายในประเทศ โดยจะพิจารณาด้านการเมืองใน 2 ประเด็น คือ การเมืองกับการสนับสนุนโครงการชุดคลองไทย และการเมืองกับการคัดค้านโครงการชุดคลองไทย มีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 การเมืองกับการสนับสนุนโครงการชุดคลองไทย ในทางการเมืองรัฐบาลหลาย ๆ รัฐบาลที่ผ่านมามีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการชุดคลองไทยแตกต่างกันบ้างก็เห็นด้วย บ้างก็คัดค้าน สำหรับรัฐบาลที่สนับสนุนโครงการชุดคลองไทย ในอดีตที่ผ่านมาจะมีการหยิบยกโครงการขึ้นมาศึกษาความเป็นไปได้ ผลกระทบต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่มีรัฐบาลใดสนับสนุนโครงการชุดคลองไทยอย่างจริงจัง เพราะยังไม่แน่ใจกับความคุ้มค่าในด้านการลงทุนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและยาว

3.3.2 การเมืองกับการคัดค้านโครงการชุดคลองไทย การคัดค้านโครงการชุดคลองไทยส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากภาครัฐบาล ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าถ้าโครงการชุดคลองไทยขึ้น จะส่งผลกระทบในเชิงลบต่าง ๆ มากมาย ไม่คุ้มค่ากับผลกระทบในเชิงบวกที่จะเกิดขึ้น ภาครัฐบาลเพียงแต่ไม่ให้การสนับสนุนข้อเสนอ ไม่หยิบยกข้อเสนอขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจัง เพียงแต่รับข้อเสนอไปศึกษา ซึ่งจากอดีตที่ผ่านมา ข้อเสนอเรื่องการชุดคลองไทยจะเงียบไป เมื่อมีการปรับเปลี่ยนรัฐบาล

3.4 ผลกระทบด้านความมั่นคง ผลกระทบด้านความมั่นคงส่วนใหญ่เกิดจากอุดมการณ์ เชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการปกครอง การบริหาร และการจัดการ แม้ว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดนจะยังมีอยู่ แต่การแยกตัวออกเป็นรัฐอิสระที่เป็นที่ยอมรับของนานาชาติมีใช้เรื่องง่าย เพราะต้องเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ

3.5 ผลกระทบด้านสังคม โครงการชุดคลองไทยเป็นโครงการใหญ่ของประเทศ ดังนั้น ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้แนะแนวทางของประเทศและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยการทำประชาพิจารณ์ ทั้งนี้ เพื่อสร้างความสมานฉันท์และมีฉันทามติที่ชัดเจนของคนในประเทศ โครงการชุดคลองไทยจะสร้างโอกาสใหม่ ๆ ให้แก่ประเทศในเรื่องเศรษฐกิจการค้า การพาณิชย์ การจ้างงาน และพลังอำนาจทางทะเล รวมทั้งประโยชน์ที่จะตกแก่ภูมิภาคนี้และแก่ชาวโลกด้วย

4. ปฏิกริยาจากต่างประเทศในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

สหรัฐอเมริกาสนับสนุนการชุดคลองไทยการชุดคลองไทยเนื่องจากสามารถช่วยย่นระยะทาง เวลา และค่าใช้จ่ายในการเดินเรือและอากาศในภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง การมีคลองไทยจึงเป็นประโยชน์กับสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นให้การสนับสนุนการชุดคลองไทยของประเทศ เนื่องจากญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้เส้นทางแถบนี้เป็นเส้นทางลำเลียงน้ำมันและวัตถุดิบไปป้อนอุตสาหกรรมในญี่ปุ่น ส่วนประเทศจีนสนับสนุนโครงการชุดคลองไทยเห็นได้จากแสดงความจำนงที่เข้ามาลงทุนดำเนินการ โดยเสนอเข้าร่วมกับบริษัท GLOBAL INFASRTURE FUNDS (GIF) จากประเทศญี่ปุ่น ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ โดยคำกล่าวอ้างของนายเอี้ยว เจ้า ตง รัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศของสิงคโปร์ ซึ่งชี้แจงในที่ประชุมรัฐสภาในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2543 ว่าหากโครงการชุดคลองไทยเกิดขึ้นจะทำให้เส้นทางของคลองไทยเป็นศูนย์กลางการเดินเรือพาณิชย์ในแถบเอเชียอาคเนย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเส้นทางการเดินเรือของสิงคโปร์อย่างแน่นอน (Pattapong, 2003; Baromsuk, 2010)

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษานี้คือบุคคลมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่มีภูมิลำเนาอยู่ในและใกล้บริเวณพื้นที่ที่คาดว่าจะเส้นทางดำเนินการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ใน 8 จังหวัด คือ ชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน เนื่องจากมีการอพยพและย้ายถิ่นฐานเข้ามา ดังนั้น จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา จังหวัดละ 200 ตัวอย่าง รวม 1,600 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชน ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ภูมิลำเนาปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 คำถามปลายเปิดเหตุผลสนับสนุนเกี่ยวกับผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

แบบสอบถามในส่วนที่ 2 มีลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน 5 ระดับ มีรายละเอียดดังนี้

5 คะแนน หมายถึง ข้อคำถามนั้น ประชาชนเห็นด้วยอย่างยิ่ง

4 คะแนน หมายถึง ข้อคำถามนั้น ประชาชนเห็นด้วย

3 คะแนน หมายถึง ข้อคำถามนั้น ประชาชนไม่แน่ใจ

2 คะแนน หมายถึง ข้อคำถามนั้น ประชาชนไม่เห็นด้วย

1 คะแนน หมายถึง ข้อคำถามนั้น ประชาชนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

สำหรับการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม และความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการชดชงไทย ใช้เกณฑ์ในการกำหนดช่วงความกว้างของข้อมูลเป็น 5 ระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21 - 5.00	หมายถึง ประชาชนเห็นด้วยอย่างยิ่ง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41 - 4.20	หมายถึง ประชาชนเห็นด้วย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61 - 3.40	หมายถึง ประชาชนไม่แน่ใจ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81 - 2.60	หมายถึง ประชาชนไม่เห็นด้วย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.80	หมายถึง ประชาชนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนั้น คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยให้ความรู้เกี่ยวกับชดชงไทยแก่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ กับกลุ่มประชาชนที่มีพื้นที่พักอาศัยอยู่ในและใกล้เคียงบริเวณพื้นที่ที่คาดว่าจะเป็เส้นทางดำเนินการชดชงไทยจำนวน 8 จังหวัด ใน 4 เส้นทาง คือ เส้นทาง 2A (จังหวัดระนอง – จังหวัดชุมพร) เส้นทาง 5A (จังหวัดสตูล - จังหวัดสงขลา) เส้นทาง 7A (จังหวัดตรัง – จังหวัดสงขลา) และเส้นทาง 9A (จังหวัดกระบี่ – ตรัง – พัทลุง – นครศรีธรรมราช –จังหวัดสงขลา จังหวัดละ 200 คน รวมทั้งสิ้น 1,600 คน โดยดำเนินการจนครบจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อกำหนดค่าสถิติภาคบรรยาย คือ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ 1) ผลการวิจัยปัจจัยส่วนบุคคล และ 2) ผลการวิจัยระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชดชงไทย

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชุมพร มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และมีอายุ 56 ปีขึ้นไป สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชน และมีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดระนอง มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และมีอายุระหว่าง 36-45 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว และมีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดกระบี่ มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และมีอายุระหว่าง 36-45 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพัทลุง มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และมีอายุระหว่าง 36-55 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสงขลา มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และมีอายุระหว่าง 36-45 ปี และ 56 ปีขึ้นไป เป็นจำนวนเท่า ๆ กัน สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดตรัง มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และมีอายุระหว่าง 46-55 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอาชีพเกษตรกร/ประมง และมีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และมีอายุระหว่าง 36-45 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท และกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสตูล มีจำนวน 200 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และมีอายุระหว่าง 26-35 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ดังตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1

ลักษณะบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล

เพศ	ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)						
		ชุมพร	ระนอง	กระบี่	พัทลุง	สงขลา	ตรัง	นครศรีธรรมราช สตูล
เพศ	ชาย	86	94	107	84	77	102	108
	หญิง	114	106	93	116	123	98	92
อายุ	18-25 ปี	12	25	25	15	32	11	15
	26-35 ปี	46	47	43	33	41	20	38
	36-45 ปี	41	54	58	54	43	47	73
	46-55 ปี	37	46	47	54	41	64	51
	56 ปีขึ้นไป	64	28	27	44	43	58	23
	ระดับการศึกษา	19	10	85	48	74	76	18
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาตอนต้น	13	25	52	13	34	36	21
	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	32	21	33	38	43	33	40
	อนุปริญญา/ปวส.	53	27	7	14	15	19	25
	ปริญญาตรี	77	98	19	63	29	29	69
	สูงกว่าปริญญาตรี	6	19	4	24	5	7	27
								3

ตาราง 1

ลักษณะบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)							สรุป
	ชุมพร	ระนอง	กระบี่	พัทลุง	สงขลา	ตรัง	นครศรีธรรมราช	
อาชีพ	1	10	16	13	16	3	6	17
	นักเรียน/นักศึกษา							
	15	11	20	18	40	18	8	22
	พ่อบ้าน/แม่บ้าน							
	53	74	39	17	45	31	25	29
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว							
	38	14	55	36	57	36	21	55
	รับจ้างทั่วไป							
	58	30	3	4	7	12	9	25
	พนักงานเอกชน							
	22	14	51	37	16	67	41	32
	เกษตรกรรม/ประมง							
	11	46	15	74	18	18	79	15
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ							
	2	1	1	1	1	15	11	5
	อื่น ๆ							
รายได้	49	56	119	81	137	79	37	134
	ต่ำกว่า 10,000 บาท							
	72	58	53	53	38	81	81	49
	10,001-20,000 บาท							
	34	42	20	24	7	24	59	10
	20,001-30,000 บาท							
	45	44	8	42	18	16	23	7
	30,001 บาทขึ้นไป							

ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

ผลการวิจัยระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ในด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง สังคม และสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดชุมพร ระนอง กระบี่ พัทลุง สงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และสตูล มีรายละเอียดดังตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ระดับ ความ คิดเห็น
ชุมพร	3.67 (.64) เห็นด้วย	3.47 (.66) เห็นด้วย	3.69 (.63) เห็นด้วย	3.59 (.68) เห็นด้วย	3.81 (.79) เห็นด้วย	3.71 (.78) เห็นด้วย		
เหตุผล สนับสนุน	1.เศรษฐกิจของ ประเทศดีขึ้น 2. ทำให้การ ค้าขาย เจริญรุ่งเรือง	1.ประเทศมีความ คล่องตัวมากขึ้น ในการป้องกัน ประเทศ 2. กองทัพเรือไป มาง่ายทำให้การ ดูแลประชาชนได้ ทั่วถึง	1. คนมีงานทำ มากขึ้น 2. เกิดการจ้าง งานมากขึ้น	1. ทำให้เกิด สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ 2. สภาพแวดล้อม ที่มีความทันสมัย	1. เกิดการย้ายถิ่น ที่อยู่อาศัยจำนวน มาก 2. ทำให้เกิดการ ขโมยมากขึ้น	1. ป่าไม้ลดลง 2. ขยะและสิ่ง ปฏิกูลมากขึ้น		

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินการชดเชยของไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	
ระนอง	2.89 (1.21) ไม่เห็นด้วย	2.71 (1.13) ไม่เห็นด้วย	2.89 (1.17) ไม่เห็นด้วย	3.43 (1.08) เห็นด้วย	3.11 (1.28) ไม่เห็นด้วย	3.94 (1.05) เห็นด้วย		
เหตุผล สนับสนุน	1. เกิดแหล่งเศรษฐกิจใหม่ 2. การค้าขายเจริญขึ้น	1.ประเทศมีความมั่นคงมากขึ้น 2. กองทัพเรือเดินทางได้สะดวกขึ้น	1. คนมีงานทำมากขึ้น 2. เกิดการจ้างงานมากขึ้น	1. การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม 2. เกิดสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ	1. การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2. เกิดการพลั่งไหลของคนเข้ามาประกอบอาชีพจำนวนมาก	1. กระทบต่อไปไม่สัตรีป่า และภูมิประเทศ 2. ทำให้ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง		
กระบี่	3.82 (.88) เห็นด้วย	3.47 (.90) เห็นด้วย	3.62 (.89) เห็นด้วย	3.42 (.94) เห็นด้วย	3.73 (1.01) เห็นด้วย	3.59 (.93) เห็นด้วย		

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านความมั่นคง $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านสังคม $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านสิ่งแวดล้อม $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านสังคม $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านสิ่งแวดล้อม $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ด้านสิ่งแวดล้อม $\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	
เหตุผล สนับสนุน	1. ทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงมากขึ้น	1. มีความมั่นคงทางทหารมากขึ้น	1. คนในชุมชนที่คลองผ่านมีงานทำเพิ่มขึ้น	1. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยมาก	1. คนในชุมชนต้องปรับตัวในการดำรงชีวิต	1. ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายจำนวนมาก	1. ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายจำนวนมาก	
	2. ประชาชนในเขตคลองไทยมีรายได้เพิ่มมากขึ้น	2. สามารถเคลื่อนย้ายถิ่นได้สะดวกยิ่งขึ้น	2. การเปลี่ยนแปลงของอาชีพในชุมชนในทางที่ดีขึ้น	2. สภาพแวดล้อมจะเข้าสู่สภาพปกติเมื่อการดำเนินโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว	2. เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานจำนวนมาก	2. เกิดมลภาวะทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ	2. เกิดมลภาวะทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ	
พหุคูณ	4.13 (.73)	3.77 (.77)	3.92 (.74)	3.83 (.76)	3.97 (.83)	3.75 (.76)	3.75 (.76)	

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
สนับสนุน	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	ระดับ (S.D.) ความเห็น
	1. เพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจของไทย 2. การขนส่งสินค้าทางทะเลสะดวกมากขึ้น	1. การดูแลน้ำนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น 2. ความเจริญทางเศรษฐกิจสามารถแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้	1. ความเจริญที่เกิดขึ้นทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น 2. ทำให้คนในพื้นที่ไม่ต้องไปทำงานที่อื่น	1. ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น เมื่อการดำเนินการชุดคลองไทยเสร็จเรียบร้อยแล้ว 2. เทคโนโลยีปัจจุบันมีความทันสมัยทำให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย	1. วิธีชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง 2. ประชาชนที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ชุดคลองต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น	1. ทรัพยากรธรรมชาติทำลาย 2. ทำให้สภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลง		

ตาราง 2

ระดับความเครียดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชุดคลองไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	
สงขลา	3.81 (.72) เห็นด้วย	3.45 (.80) เห็นด้วย	3.71 (.71) เห็นด้วย	3.49 (.80) เห็นด้วย	3.73 (.86) เห็นด้วย	3.59 (.86) เห็นด้วย		
เหตุผล สนับสนุน	1. เกิดการจ้างงานมากขึ้นทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ 2. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยดีขึ้น	1. ประเทศมีความมั่นคงมากขึ้น 2. การบริหารจัดการด้านความมั่นคงมีความมั่นคงมากขึ้น	1. ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2. การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็ว	1. มีน้ำที่กินที่สะอาดมากขึ้น 2. ทำให้การประมงชายฝั่งดีขึ้น	1. เกิดปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน 2. เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐาน	1. ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลง 2. ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย		

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและทางลบในการดำเนินโครงการชดถดถดไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ (S.D.) ระดับ ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	$\bar{X}$ (S.D.) ความ คิดเห็น	
ตรัง	4.40 (.50) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	4.22 (.49) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	4.34 (.48) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	4.15 (.61) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	4.26 (.65) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	3.86 (.75) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	3.86 (.75) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	
เหตุผล สนับสนุน	1. คลองไทยช่วย สร้างงานใหม่ และ ทำให้คนในพื้นที่มี รายได้เพิ่มขึ้น 2. การขนส่งสินค้า สะดวกเร็วขึ้น	1. ประเทศมีความ มั่นคงขึ้น 2. ทหารเรือมี ความสะดวกมาก ขึ้นในการตรวจ ตราเพื่อดูแลความ สงบเรียบร้อย	1. เกิดความเจริญ ในชุมชนและถิ่น ทุรกันดาร 2. เกิดความรัก สามัคคีในชุมชน เพิ่มมากขึ้น	1. การบริหาร จัดการที่เป็นระบบ ทำให้เกิดผล กระทบน้อย 2. สภาพแวดล้อม บริเวณแนวคลอง ไทยจะมีความ เจริญขึ้น	1. ประชาชนเสีย พื้นที่ในการทำมา หากิน 2. ประชาชนที่ อาศัยอยู่แนว คลองผ่านต้องย้าย ถิ่นฐาน	1. กระทบต่อ อาชีพประมง พื้นบ้าน และ เส้นทางน้ำ ธรรมชาติเสียหาย		

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและการชดเชยของไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น คิดเห็น	
นครศรี ธรรมราช	4.41 (.57) เห็นด้วย อย่างยิ่ง	4.12 (.70) เห็นด้วย	4.18 (.61) เห็นด้วย	4.00 (.70) เห็นด้วย	4.12 (.70) เห็นด้วย	3.82 (.70) เห็นด้วย		
เหตุผล สนับสนุน	1. เกิดการจ้างงาน และสร้างอาชีพใน คนในพื้นที่ 2. เกิดการค้าและ การลงทุนทำให้ เศรษฐกิจของ ประเทศดีขึ้น	1. กองทัพเรือ สามารถดูแลความ สงบเรียบร้อยได้ ง่ายขึ้น 2. รัฐบาลไทย สามารถเพิ่ม อำนาจการสำรอง กับต่างชาติได้	1. ชุมชนในพื้นที่ คลองไทยมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2. ประชาชนมี ความสะดวก สบายมากขึ้น ให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น	1. การวางแผน ป้องกันที่ดียอมทำ ให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม น้อยมาก 2. เกิดสิ่งแวดล้อม ใหม่ที่ดีกว่า	1. เกิดการ เปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม และวิถี ชีวิตของคนในชุมชน 2. คนในชุมชน ต้องอพยพแยก ย้ายถิ่นฐาน จำนวนมาก	1. คุณภาพน้ำ คุณภาพดิน และ ทรัพยากรป่าไม้ เกิดการ เปลี่ยนแปลง 2. กระทบต่อพื้นที่ เพาะปลูก เพราะ น้ำเค็มรุกเข้ามา		

ตาราง 2

ระดับความคิดเห็นและเหตุผลสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อผลกระทบทางบวกและการชดเชยของไทย

จังหวัด	ผลกระทบทางบวก				ผลกระทบทางลบ			
	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านความมั่นคง	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสิ่งแวดล้อม	
	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	$\bar{X}$ ระดับ (S.D.) ความเห็น	
สตูล	2.14 (.98) ไม่เห็นด้วย	1.99 (.82) ไม่เห็นด้วย	2.05 (.89) ไม่เห็นด้วย	2.67 (1.42) ไม่เห็นใจ	2.40 (1.26) ไม่เห็นด้วย	2.74 (1.43) ไม่เห็นใจ		
เหตุผล								
สนับสนุน	1. คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2. ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า	1. การคมนาคมสะดวกมากขึ้น 2. ช่วยป้องกัน การเข้ามาของสิ่งผิดกฎหมาย	1. คนมีงานทำ สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ 2. ประชาชนมี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	1. การบริหารจัดการที่ดีสามารถทำให้สิ่งแวดล้อมสูญเสียน้อย 2. สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น	1. คนในบริเวณที่คลองผ่านต้องย้ายถิ่นฐาน ไม่มีที่อยู่อาศัย 2. สังคมแตกแยกสูญเสียวิถีชีวิต วัฒนธรรม และศาสนา	1. เกิดผลกระทบ ต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 2. ทรัพยากรป่าไม้ลดลง		

สรุปผลการศึกษา และอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่าในภาพรวมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง (ผลกระทบด้านบวก) ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม (ผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบ) ประชาชนในจังหวัดชุมพร กระบี่ พัทลุง และสงขลา ต่างเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ส่วนประชาชนในจังหวัดตรัง ในภาพรวมโดยส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการดำเนินโครงการชุดคลองไทย เช่นเดียวกับประชาชนในจังหวัด นครศรีธรรมราช ซึ่งพบว่าในภาพรวมโดยส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการชุดคลอง ไทย ในขณะที่ประชาชนในจังหวัดระนอง ในภาพรวมโดยส่วนใหญ่ต่างไม่แน่ใจกับการ ดำเนินโครงการชุดคลองไทย รวมถึงภาพรวมโดยส่วนใหญ่ของประชาชนในจังหวัดสตูลต่าง ก็ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการชุดคลองไทย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการ ชุดคลองไทยนี้ประชาชนต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปทั้งเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่แน่ใจ สอดคล้องกับ Chalopathump (2005) ได้กล่าวว่า เส้นทางคลองไทยจะเป็นเส้นทาง เดินเรือที่สำคัญของโลก เพราะสามารถย่นระยะทางเดินเรือ ทำให้ประหยัดเวลาและ ค่าใช้จ่ายได้มหาศาล และประเทศต่าง ๆ จะหันมาใช้เส้นทางคลองไทยจำนวนมากส่วน ภาพรวมด้านความมั่นคง คือ ประชาชนเห็นด้วยว่าคลองไทยจะเป็นที่ลาดตระเวนตรวจตรา ป้องกันการเข้ามาของสิ่งผิดกฎหมายตามรอยต่อของเขตนานน้ำระหว่างประเทศ และเป็น การเพิ่มอำนาจให้กับรัฐบาลไทยในการต่อรองทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และทางทหาร ระหว่างประเทศมหาอำนาจของโลก สอดคล้องกับที่ Baromsuk (2010) ได้กล่าวว่า คลองไทยจะทำให้เกิดความมั่นคงทางทะเล เพราะกองทัพเรือสามารถนำเรือหลวงผ่านอ่าว ไทยและอันดามันได้โดยไม่ต้องอ้อมแหลมมลายูและช่องแคบมะละกา ทำให้สามารถ คุ่มครองภัยทางทะเลและปกป้องอธิปไตยได้ง่ายขึ้น อีกทั้งคลองไทยยังจะช่วยให้ไทยมี อำนาจต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ กับต่างประเทศดีขึ้น ในภาพรวมด้านสังคม ทั้ง ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ คือ ประชาชนเห็นด้วยว่าคลองไทยจะทำให้ พื้นที่ที่ถูกตัดผ่านเกิดความเจริญ ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น แต่ประชาชนก็มี ความคิดเห็นว่าหากมีการชุดคลองไทยจะทำให้ประชาชนในพื้นที่อาจมีความจำเป็นต้องย้าย

ถิ่นเป็นจำนวนมาก และในการก่อสร้างคลองไทยอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน สอดคล้องกับที่ Kwandee (2016) ได้กล่าวว่า คลองไทยจะส่งผลกระทบต่อเชิงบวก คือ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะที่ Pattapong (2003) ได้กล่าวว่า คลองไทยจะส่งผลกระทบต่อเชิงลบ คือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แนวคลองผ่านจะต้องอพยพย้ายถิ่นฐานและหาที่อยู่ใหม่จำนวนมาก และในภาพรวมด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ คือ ประชาชนเห็นด้วยว่า คลองไทยจะช่วยในการย่นระยะทางการเดินทางของเรือ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาเรือนกระจกและมลภาวะทางอากาศ แต่ประชาชนก็มีความคิดเห็นว่ระบบนิเวศทางน้ำอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับที่ Kheawwimol (2005) ได้กล่าวว่า ในการเดินเรือย่อมทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ และเกิดเป็นปัญหาเรือนกระจก แต่หากมีคลองไทยจะทำให้ย่นระยะทางและระยะเวลาในการเดินเรือ ซึ่งจะทำให้ปัญหามลพิษทางอากาศ และปัญหาเรือนกระจกลดลง และ Baromsuk (2010) ได้กล่าวว่า ผลกระทบภายหลังการขุดคลองอาจทำให้เกิดการกระจายตัวของตะกอนดินทำให้ทิศทางการไหลของน้ำเปลี่ยนแปลง

เมื่อพิจารณาถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินโครงการขุดคลองไทย พบว่า ประชาชนในเส้นทาง 9A (จังหวัดกระบี่ ตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา) เพียงเส้นทางเดียวที่ประชาชนในพื้นที่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการขุดคลองไทย

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นเพียงการวิจัยเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการตัดสินใจของภาครัฐ อันจะนำไปสู่การศึกษาเชิงลึกในทุก ๆ ด้าน ก่อนที่จะดำเนินโครงการขุดคลองไทย เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการขนาดใหญ่ และมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบมากมายต่อประชาชนทั้งประเทศ โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ที่เส้นทางคลองไทยตัดผ่าน และจากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบทางบวกและทางลบจากการดำเนินโครงการขุดคลองไทยเป็นอย่างมาก จึงเสนอแนะให้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนการศึกษาการดำเนินโครงการขุดคลองไทยในทุก ๆ ด้าน เพื่อประโยชน์ของประเทศ

1.2 ประชาชนในพื้นที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการขุดคลองไทยเส้น 9A จึงเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนการศึกษาเชิงลึกในเส้นทาง 9A เพื่อเสนอต่อรัฐบาลให้กำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติ

1.3 แม้ว่าประชาชนในพื้นที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการขุดคลองไทย แต่ก็มีความคิดเห็น ข้อกังวล และข้อเสนอแนะจำนวนมาก จึงเสนอแนะว่าหากจะทำการศึกษาเชิงลึก ควรนำความคิดเห็น ข้อกังวล และข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายมาเป็นประเด็นในการศึกษาด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากโครงการขุดคลองไทยเป็นโครงการขนาดใหญ่ จึงควรทำการศึกษาในเชิงวิศวกรรมโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับออกแบบโครงสร้างของสิ่งก่อสร้าง และแรงต้านทานของวัสดุ เพื่อใช้ในการดำเนินโครงการ

2.2 การดำเนินโครงการขุดคลองไทยเป็นโครงการที่ใช้เงินลงทุนจำนวนมาก จึงควรศึกษาวิเคราะห์ด้านเศรษฐศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ความคุ้มค่าและความเป็นไปได้ของโครงการ

2.3 การดำเนินโครงการขุดคลองไทยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก จึงควรทำการวิจัยเพื่อประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

References

- Baromsuk, A. (2010). *Excavation of Thai canal and Thai maritime security*. [Unpublished master's thesis]. Burapha University, Chonburi. [in Thai]
- Chalopathump, K. (2005). *The Thai canal and sustainable southern development*. The Secretariat of the Senate, Bangkok. [in Thai]
- Committee of Senate of Thailand Feasibility Study. (2005). *The study of Thai canal project*. The Secretariat of the Senate, Bangkok. [in Thai]

- Committee of the Study of the Thai Canal Project. (2016). *Thai canal construction: The heart of the nation*. Thai-China Industry Promotion Association, Bangkok. [in Thai]
- Kwande, T. (2016, July 20). *Takes to the Thai Canal Thailand's Transport hub*. <http://tinno01042558.blogspot.com/>. [in Thai]
- Kheawwimol, S. (2005). *Feasibility Study of Thai canal project*. The Secretariat of the Senate, Bangkok. [in Thai]
- Manager Online. (2016, July 20). *The survey of public opinion in the south on the Kra canal project*. <http://www.manager.co.th/South/>. [in Thai]
- Pattapong, K. (2003). *Thai canal project proposal: Politics of controversial thought*. [Unpublished master's thesis], Ramkhamhaeng University, Bangkok. [in Thai]

การบริหารจัดการรถรับ-ส่งพนักงานด้วยสื่อสังคม: กรณีศึกษาพนักงาน
โรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (บ้านหว่า)
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Shuttle Bus Management by Social Media: A Case Study of
Factory Workers in Hi Tech Industrial Estate,
Ayutthaya Province

Received: October 21, 2018

Revised: May 23, 2019

Accepted: June 14, 2019

ภราดร คงมณี¹

Paradorn Khongmanee

วุฒิพงศ์ พงศ์สุวรรณ²

Wuttipong Pongsuwan

Abstract

The purpose of this research was to find the form of communication via social media technology on smartphones by trialling an application program "Where ever" to find the relationship between employees' transportation in industrial estate and their information perception via social media in order to increase the efficiency of the shuttle bus service provided by the factory. in enabling the employees to track and predict the shuttle bus arrival time.

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชา สื่อ ข้อมูล และการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยชินวัตร ประเทศไทย
Media Information and Communication (MIC), School of Liberal Arts, Shinawatra University, Thailand

²อาจารย์ สาขาวิชาสื่อ ข้อมูลและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยชินวัตร ประเทศไทย
Lecturer, Media Information and Communication (MIC), School of Liberal Arts, Shinawatra University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: paradornk@st.siu.ac.th

The result of the trial on a sample of 360 employees who regularly use the shuttle bus service, according to Taro Yamane's theory, showed that the following hypotheses were accepted: The employees are able to use and access social media via smartphones for assistance and facilitation in the modern shuttle bus service; and they can use the developed communication patterns on smartphones to get convenient and safe shuttle bus service for transport to work.

Keywords: human resources department, management, smart communication, smart transportation, social media

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหารูปแบบการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสื่อสังคม หรือ Social Media บนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนโดยการใช้โปรแกรมทดลอง “Where ever” เป็นเครื่องมือในการหาความสัมพันธ์ระหว่างการเดินทางของพนักงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการรถรับส่งพนักงานที่โรงงานเป็นผู้จัด ในอันที่จะทำให้พนักงานสามารถติดตามการเดินทางของรถรับส่งและคาดการณ์เวลาที่รถจะมารับยังจุดนัดหมาย ทำให้พนักงานขึ้นรถได้ตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาในการรอน้อยที่สุด

ผลจากการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่างของพนักงานที่ใช้บริการรถรับส่งเป็นประจำจำนวน 360 คน ตามทฤษฎีของ Taro Yamane พบว่าผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ว่าพนักงานสามารถใช้และเข้าถึงสื่อสังคมผ่านโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน มีความต้องการความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกด้านการให้บริการรถรับส่งที่ทันสมัย สามารถใช้การพัฒนารูปแบบการสื่อสารบนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน ให้เกิดความสะดวกและปลอดภัยในการใช้บริการรถรับส่ง เพื่อการเดินทางมาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ: ฝ่ายบุคคล การบริหารจัดการ การสื่อสารอัจฉริยะ การขนส่งอัจฉริยะ สื่อสังคม

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบัน ได้เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมที่มีโรงงานหรือนิคมอุตสาหกรรมกระจายตัวอยู่ทั่วไป ทั้งในเขตรอบ ๆ และไกลจากตัวเมือง ขึ้นอยู่กับพื้นที่ในการผลิตและจำนวนพนักงาน ซึ่งถ้าเป็นโรงงานที่อยู่ใกล้เขตเมืองมาก ๆ พนักงานก็จะได้รับความสะดวกในการเดินทางด้วยบริการรถรับส่งสาธารณะเพื่อเดินทางมาทำงานด้วยตัวเองได้ตรงตามเวลาและมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงมาก แต่สำหรับโรงงานที่อยู่ไกลจากตัวเมืองและยังไม่มีระบบขนส่งสาธารณะให้บริการมาถึงบริเวณโดยรอบที่ตั้งโรงงาน การที่พนักงานต้องเดินทางมาทำงานด้วยตัวเองนั้นเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้การสรรหาบุคลากรเพื่อรับเข้าทำงานกับโรงงานเป็นเรื่องยากลำบาก ด้วยเหตุนี้โรงงานจึงได้สร้างแรงจูงใจและจัดสวัสดิการในการเดินทางสำหรับพนักงานที่มีที่พักอาศัยอยู่ไกลจากโรงงานสามารถใช้บริการรถรับส่งพนักงานที่โรงงานเป็นผู้จัดให้บริการได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและเพื่อเป็นหลักประกันว่าพนักงานส่วนใหญ่จะสามารถมาทำงานได้โดยพร้อมกันตามกำหนดในแผนการผลิต รวมถึงมีความผ่อนคลายและไม่เกินความเหนื่อยล้าในการเดินทาง ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การจัดบริการรถรับส่งพนักงานเพื่อรับพนักงานจากที่พัก หรือจุดที่ใกล้กับที่พักของพนักงานมากที่สุด เพื่อที่พนักงานจะได้รับความสะดวกในการเดินทางมากที่สุด และมีความปลอดภัยสูงสุดเพื่อมาทำงาน โรงงานมักจะมอบหมายให้เป็นความรับผิดชอบโดยฝ่ายบริหารงานบุคคล หรือฝ่ายงานธุรการเป็นตัวแทนโรงงานในการบริหารจัดการรถ โดยการติดต่อประสานงานกับผู้ให้บริการรถหรือพนักงานขับรถ และพนักงานที่ใช้บริการ ซึ่งโดยปกติจะใช้วิธีการติดต่อสื่อสารผ่านโทรศัพท์เป็นหลักในการรับ และแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทั้งฝ่ายผู้ให้บริการรถ และพนักงานที่ใช้บริการ เช่นกรณีรถไม่มารับตามกำหนดรถเลยจุดที่กำหนด หรือพนักงานมาไม่ทันรถ ซึ่งการติดต่อสื่อสารผ่านการโทรศัพท์นั้นเป็นการสื่อสารเพียงสองทางด้วยขอบเขตที่จำกัด เนื่องจากสามารถทำการติดต่อสื่อสารได้เพียงพนักงาน หรือผู้ให้บริการรถครั้งละ 1-2 คนเป็นอย่างมาก ขึ้นอยู่กับระบบการสื่อสารและอุปกรณ์ที่รองรับ ทำให้พนักงานที่อยู่ ณ จุดอื่น ๆ หรือผู้ให้บริการรถในเส้นทางอื่น ๆ

ไม่สามารถที่จะติดต่อเข้ามาได้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลก็มีจำนวนจำกัดจึงไม่สามารถแจ้งปัญหาให้กับพนักงานในจุดอื่น ๆ พร้อมกันได้ทำให้พนักงานส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจะทำให้บริการเกิดปัญหาอะไร จึงไม่สามารถแก้ปัญหาในการเดินทางได้ทันเวลา ทำให้พนักงานมาสาย หรือต้องเดินทางมาด้วยตนเอง ทำให้เสียค่าใช้จ่าย และความปลอดภัยลดลง และยังมีผลกระทบโดยตรงต่อแผนการผลิตของโรงงาน

จากปัญหาดังกล่าว หากมีการพัฒนาการสื่อสาร โดยใช้สื่อสังคม หรือที่เรียกว่า Social Media เพื่อเป็นสื่อกลางในการรับ และส่งข้อมูลการให้บริการของรถรับส่งพนักงาน จะทำให้พนักงานผู้ใช้บริการรถทุกคน ทุกจุด และทุกเส้นทาง สามารถรับรู้สถานการณ์ในการเดินทางของตนได้พร้อมกันในเวลาเดียวกัน ทำให้การบริหารจัดการรถมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เพื่อพัฒนาการบริการรถรับส่งพนักงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วยการใช้การสื่อสารรูปแบบใหม่ ผู้วิจัยได้ทดลองพัฒนารูปแบบและวิธีการสื่อสาร ผ่านโปรแกรมประยุกต์หรือแอปพลิเคชันที่ติดตั้งบนโทรศัพท์มือถือประเภทสมาร์ตโฟน ทั้งของพนักงานที่ใช้บริการ และพนักงานขับรถ รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลผู้มีหน้าที่ควบคุมการให้บริการรถ โดยแอปพลิเคชันนี้จะให้ข้อมูลของรถประจำทางที่ให้บริการแต่ละเส้นทาง รวมถึงจุดรับพนักงานที่กำหนด เพื่อที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล และพนักงานจะได้รู้ตำแหน่งของรถบนเส้นทางที่ให้บริการของพวกเขารวมถึงเวลาที่รถจะมาถึงจุดรับ อีกทั้งพนักงานขับรถเองก็จะสามารถรับรู้ถึงจำนวนผู้โดยสารที่รออยู่ในแต่ละจุดบนเส้นทาง ทำให้พนักงานสามารถประมาณการเวลาที่รถจะมาถึงจุดที่นัดหมาย เพื่อการวางแผนในการเดินทางมาขึ้นรถได้ดียิ่งขึ้น ลดเวลาในการรอรถ หรือการต้องเผื่อเวลาในการเดินทางเพื่อมายังจุดนัดพบของพนักงาน ลดเวลาที่ต้องรอคอยในจุดที่เปลี่ยนที่เสี่ยงต่ออันตราย หรือกรณีที่พนักงานพลาดการขึ้นรถที่จุดนัดพบ ก็ยังสามารถหาเส้นทาง หรือรถบริการคันอื่นที่ใกล้ที่สุดได้ เพื่อความประหยัด และปลอดภัยของพนักงาน โดยการเฝ้าติดตามและการตัดสินใจโดยใกล้ชิดจากฝ่ายบริหารงานบุคคล เพื่อทำให้การบริการมีประสิทธิภาพ และสร้างความพึงพอใจให้กับพนักงานมากยิ่งขึ้น

คำถามในการวิจัย

1. รูปแบบการเดินทางของพนักงานหลังการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ทราบได้ว่า การพัฒนาการสื่อสารด้วยแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน สามารถช่วยให้พนักงานเกิดความสะดวก และปลอดภัยในการใช้บริการรถรับส่ง เพื่อการเดินทางมาทำงานได้หรือไม่ อย่างไร
2. พนักงานมีความพึงพอใจในการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้บริการรถรับส่งพนักงานมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อการพัฒนาการสื่อสารของพนักงานที่ใช้บริการ รถรับส่งพนักงานด้วยโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการรถรับส่งด้วยการแจ้งตำแหน่ง และข้อมูลของรถรับส่งที่ให้บริการในแต่ละเส้นทาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเดินทางของพนักงานในปัจจุบันก่อนจะใช้เทคโนโลยีที่มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ที่จะอธิบายหรือที่จะบ่งบอกถึงการเคลื่อนที่ของรถสาธารณะ
3. เพื่อศึกษารูปแบบการเดินทางของพนักงาน ในปัจจุบันหลังการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ ที่จะอธิบายหรือที่จะบ่งบอกถึงการเคลื่อนที่ของรถสาธารณะ
4. เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการขนส่งอัจฉริยะ (Smart Transportation) ต่อแรงงาน ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการขนส่งและฝ่ายบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริการ
5. เพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการใช้ระบบการสื่อสารของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมด้วยโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน
6. เพื่อรับรู้ปัญหาและการแก้ปัญหาในการให้บริการรับพนักงานด้วยรถที่โรงงานเป็นผู้ให้บริการ

ระเบียบวิธีการวิจัย และการศึกษา

การวิจัยนี้ได้แบ่งขอบเขตออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านประชากรดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและประโยชน์จากการใช้งานการสื่อสารในรูปแบบใหม่ที่พัฒนามาบนโทรศัพท์สมาร์ทโฟน โดยให้พนักงานที่ทำงานในโรงงานที่รู้จักและใช้สื่อสารเป็นประจำทำการเชื่อมต่อการสื่อสารกับรถรับส่งพนักงานผ่านระบบ GPS เพื่อการติดตามและรับทราบข้อมูลการเดินทางของรถรับส่งที่ให้บริการด้วยระบบ Tracking System โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 ประเภทดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บด้วยตนเอง เริ่มจากการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ทำการออกแบบเครื่องมือหรือแบบสอบถาม (Questionnaire) คำถามปลายเปิดและคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นจึงออกภาคสนามเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

1.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากหนังสือ เอกสาร ตำรา บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้อ้างอิงและเขียนผลการศึกษา

1.3 แหล่งข้อมูลตติยภูมิ (Tertiary Source) เป็นข้อมูลที่ช่วยชี้แหล่งข้อมูลอื่น เช่น บรรณานุกรม ดัชนีวารสาร Google Search ฯลฯ เพื่อค้นหาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มประชากรที่ศึกษาอยู่ภายใต้กรอบเงื่อนไขดังนี้

2.1 พนักงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เส้นทางและจุดรับส่ง ที่อยู่ห่างจากโรงงานไม่เกิน 80 กิโลเมตร

2.3 พาหนะที่ให้บริการ เป็นรถรับส่งโดยสารขนาดใหญ่ขนาดมากกว่า 40 ที่นั่ง

2.4 กลุ่มผู้บริหารบริษัท ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมาทำงานของพนักงานจำนวน 10 ราย

2.5 การพัฒนาวิธีการสื่อสารของรถรับส่งและพนักงาน ผ่านแอปพลิเคชันที่ใช้บนโทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่ใช้ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ (Android) และระบบปฏิบัติการไอโอเอส (IOS) เพื่อการติดตามและแบ่งชี้พิกัดของรถและให้ทางเลือกในการเดินทางของพนักงาน

นอกจากนี้ยังได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสนับสนุนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารบริษัทที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้การสื่อสารรูปแบบใหม่ที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้จำนวน 10 ราย

ทบทวนวรรณกรรม

Itika (2011) ได้ทำการศึกษา และรวบรวมวิธีการบริหารจัดการงานด้านทรัพยากรบุคคลจากทั่วโลก ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการสวัสดิการของพนักงานในเรื่องของการเดินทาง ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลจะต้องดูแลให้เกิดความสะดวก และปลอดภัย

Dewing (2012) ได้ให้ความหมายของคำว่า "Social Media" หมายถึงบริการอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือที่หลากหลายซึ่งทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าร่วมการแลกเปลี่ยนออนไลน์ร่วมกันสร้างเนื้อหาที่ผู้ใช้สร้างขึ้นหรือเข้าร่วมในชุมชนออนไลน์ ของบริการอินเทอร์เน็ตซึ่งมักเกี่ยวข้องกับ สื่อสังคม

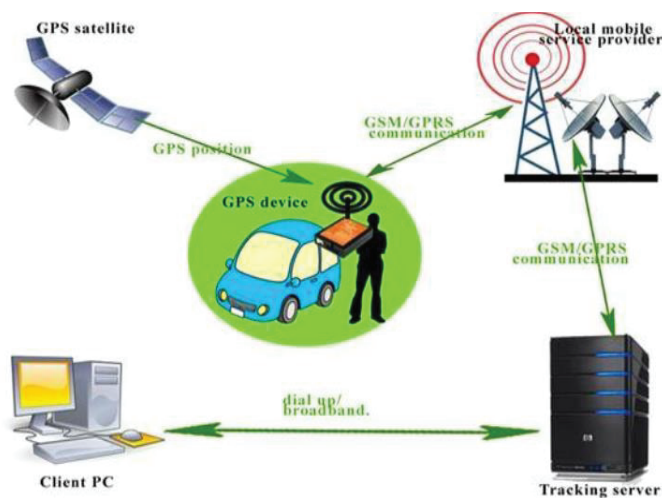
Wichitboonyarak (2011) Executive Journal มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อสังคมออนไลน์ไว้ว่า คือ สื่อที่ผู้ส่งสารแบ่งปันสาร ซึ่งอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารผ่านเครือข่ายออนไลน์โดยสามารถโต้ตอบกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารหรือผู้รับสารด้วยกันเอง

ที่มา: Wichitboonyarak, 2011

294

Schweiger (2011) ได้แนะนำการใช้งาน และ การใช้เทคโนโลยีบนโทรศัพท์มือถือ สำหรับการรับส่งข้อมูลการขนส่งแบบตามเวลาจริง (real - time) ผ่านการใช้บริการเครือข่ายทางสังคม (Social Network) เพราะลูกค้าจะได้รับข้อมูลตามสถานที่ตั้งและตามความสนใจของพวกเขาในการติดตามสถานที่ต่าง ๆ

Mohol et al. (2014) ได้ทำการศึกษาระบบการติดตามด้วยสัญญาณ GPS (Global Positioning System) เป็นระบบที่มีความต้องการสูงในปัจจุบัน สามารถติดตามตัวบุคคล หรือวัตถุทุกชนิดได้ด้วยการติดตั้งอุปกรณ์ส่งสัญญาณ GPS ให้พกพา หรือติดตั้งได้กับวัตถุ หรืออุปกรณ์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะ หรือทรัพย์สิน เช่น เครื่องประดับเครื่องใช้ไฟฟ้า เพื่อช่วยเหลือในกรณีที่เกิดการพลัดหลง หรือในกรณีที่ทรัพย์สินสูญหาย ก็จะสามารถใช้ระบบ GPS นี้ติดตามตัวบุคคล หรือทรัพย์สินได้อย่างทันท่วงที

ภาพประกอบ 2 สถาปัตยกรรมของระบบการติดตามด้วยสัญญาณGPS

ที่มา: Mohol et al. (2014)

ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการรับส่งผู้โดยสารคือการผสมผสานอุปกรณ์ที่สามารถรับสัญญาณอินเทอร์เน็ต (Internet of Things, iot) และเซนเซอร์ ซึ่งอุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดคือโมดูล GPS ที่จะอำนวยความสะดวกในการระบุตำแหน่งของบุคคลทั้งสองฟากของเส้นทาง ที่จะเป็นตัวบอกตำแหน่งของรถโดยสาร ร่วมกับการคำนวณเวลาที่รถจะมาถึง (time arrival, TA) ณ จุดนัดหมายโดยประมาณ

เพื่อพัฒนาการให้บริการรถรับส่ง ด้วยการใช้การสื่อสารของพนักงานผู้ใช้บริการรถและพนักงานขับรถ รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลผู้ควบคุมการให้บริการรถผู้วิจัย ได้ทดลองสร้างแอปพลิเคชันที่ใช้บนโทรศัพท์มือถือ ที่พนักงาน คนขับรถ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลมีและใช้เป็นประจำในปัจจุบัน เพื่อการติดตามและแบ่งปันข้อมูลการเดินทางของรถรับส่ง รวมถึงจุดที่พนักงานรอขึ้นรถเพื่อดูสถานะของรถและคาดการณ์เวลาที่รถจะมาถึงจุดนัดพบ เพื่อการบริหารเวลาในการเดินทางมายังจุดขึ้นรถของพนักงานและเพื่อให้คนขับรถบริการสามารถตรวจสอบจุดที่พนักงานรอขึ้นรถได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

1. วิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งด้วยปฏิบัติการของโปรแกรม “WHEREVER”

ผู้วิจัยได้ใช้ชุดโปรแกรมประยุกต์เพื่อค้นหารถโดยสารส่งพนักงานโดยการทำงานร่วมกับโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน ที่พัฒนาจากโปรแกรม Apache2 บนเซิร์ฟเวอร์ Ubuntu โปรแกรม java, php, SQL และ H2databasemanagement system เป็นโปรแกรมสำหรับดู และโปรแกรมควบคุมจะได้รับการพัฒนาโดย App Inventor II และ Android Studio ซึ่งมีหลักการในการทำงานดังนี้

1.1 แอปพลิเคชันที่เป็นโปรแกรมสำหรับควบคุมการติดตาม ที่ใช้ติดตั้งบนโทรศัพท์มือถือของคนขับรถ

1.2 แอปพลิเคชัน สำหรับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล และพนักงานที่ใช้บริการรถเพื่อการติดตามและดูความเคลื่อนไหวที่ ของรถ (Bus viewer)

1.3 เซิร์ฟเวอร์การจัดการข้อมูลด้วยการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต
(www.wetrack.online:8082)

ภาพประกอบ 3 การทำงานของระบบการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการการรับส่งพนักงาน
ที่มา: Khongmanee et al. (2018)

การทำงานของ Application WHEREVER

แอปพลิเคชันจะทำหน้าที่เป็นสื่อในการรับและส่งพิกัดของรถรับส่งที่กำลังเดินทางแล้วส่งข้อมูลในรูปของแผนที่ และสัญลักษณ์ของรถรับส่งพร้อมทั้งระบุเวลาที่รถจะไปถึงในแต่ละจุดรับที่กำหนดให้พนักงานได้รับทราบโดยจะมีหน้าต่างแสดงเวลาที่รถจะมาถึงจุดที่พนักงานอยู่ เพื่อที่พนักงานจะสามารถคาดเดาเวลาที่จะต้องไปขึ้นรถ หรือรับรู้ได้ว่ารถจะมารับในเวลาอะไร

แนวคิดในการทำงานของโปรแกรม แบ่งออกตามลักษณะการใช้บริการของพนักงานเป็น 3 กรณีคือ

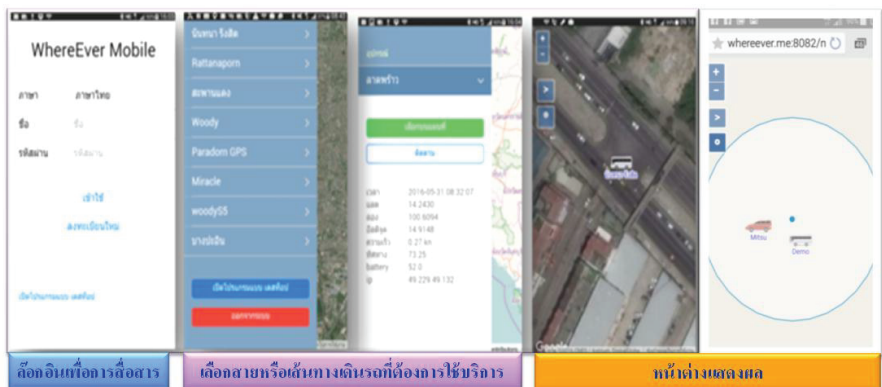
1. กรณีขึ้นรถ ณ จุดที่กำหนดไว้ก่อน
2. กรณีเลือกจุดรับที่ดีที่สุด ในกรณีที่พนักงานสามารถเลือกจุดรับที่ดีที่สุดสำหรับการมาขึ้นรถได้โดยมีเงื่อนไขดังนี้
 - กรณีที่ 1 เวลาการเดินทางที่น้อยที่สุด
 - กรณีที่ 2 เวลาที่รอคอยที่น้อยที่สุด
3. กรณีผลรวมของเวลาเดินทาง และเวลาที่รอคอยที่น้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่

1. การสร้าง Application ชื่อ WHEREVER ที่ใช้บนโทรศัพท์สมาร์ทโฟนเพื่อการสื่อสารรูปแบบใหม่สำหรับเพิ่มประสิทธิภาพ และความพอใจให้พนักงานที่ใช้รถรับส่ง
2. แบบสอบถามความพึงพอใจของพนักงานที่ใช้การสื่อสารรูปแบบใหม่สำหรับการให้บริการรถรับส่งพนักงาน
3. การสัมภาษณ์ผู้บริหารที่รับผิดชอบในการเดินทางของพนักงาน

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองใช้การสื่อสารรูปแบบใหม่นี้ กับกลุ่มพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมไฮเทค (บ้านหว่า) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ใช้บริการรถรับส่งจำนวน 365 คน จากระยะทาง 10 เส้นทางและเก็บแบบสอบถาม พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้บริหารที่รับผิดชอบการเดินทางของพนักงานเพื่อวัดความพึงพอใจด้านประสิทธิภาพในการให้บริการหลังจากใช้งานการสื่อสารแบบใหม่นี้แล้ว โดยพนักงานสามารถดาวน์โหลดแอปพลิเคชันนี้ได้จาก กูเกิลเพลสโตร์ (Google Play Store) ในระบบแอนดรอยด์

ภาพประกอบ 4 การใช้งานแอปพลิเคชันเพื่อการสื่อสาร และภาพการแสดงผล

ที่มา: Khongmanee et al. (2018)

เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขนส่งพนักงานโดยใช้แอปพลิเคชันให้มากขึ้นเราจึงเชิญพนักงานที่ใช้บริการรถมาเพื่ออธิบายวิธีการใช้งานแอปพลิเคชัน และการทำงานของระบบตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำการอบรมและให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ผู้ที่จะเป็นคนควบคุมและดูแลการทำงานของพนักงาน และการให้บริการของพนักงานขับรถรับส่งพนักงาน เกี่ยวกับการทำงานของระบบ และการใช้งานแอปพลิเคชัน
2. เชิญพนักงานขับรถมาอธิบายและทำความเข้าใจถึงระบบการติดตามรถ พร้อมทั้งการติดตั้งแอปพลิเคชันลงในโทรศัพท์ของพนักงานขับรถแต่ละเส้นทาง
3. จัดทำคู่มือการใช้งานแอปพลิเคชันเพื่อแจกให้กับพนักงานที่ใช้บริการรถรับส่ง พร้อมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้พนักงานใช้งานแอปพลิเคชัน
4. พนักงานทำการติดตั้งแอปพลิเคชัน และใช้งานสำหรับการขึ้นรถรับส่ง
5. สรุปผลการใช้งานแอปพลิเคชันของพนักงานที่ใช้บริการ และพนักงานขับรถ

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อการใช้บริการรถรับพนักงานด้วยการสื่อสารรูปแบบใหม่

ที่มา: Khongmanee et al. (2018)

ผลสรุปการใช้งานแอปพลิเคชันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้รถรับส่งพนักงาน

หัวข้อความพึงพอใจของพนักงานที่ได้รับจากการบริการ รถรับส่งด้วยระบบการสื่อสารแบบใหม่	เปอร์เซ็นต์ของจำนวนพนักงาน ที่ตอบแบบสอบถาม
1. สามารถขึ้นรถได้ตรงตามเวลาที่กำหนด	90%
2. ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางด้วยตนเอง	88%
3. เพิ่มความปลอดภัยในการรอรถ ณ จุดลงแหลม	86%
4. ง่ายต่อการขึ้นรถในเส้นทางอื่น ในกรณีที่มาไม่ทันรถ เส้นทางหลัก	75%

ภาพประกอบ 6 ตารางแสดงผลการสำรวจการใช้บริการรถรับส่งด้วยการสื่อสารรูปแบบใหม่
ที่มา: Khongmanee et al. (2018)

ผลการเก็บแบบสอบถามพนักงานที่ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบใหม่ ผ่านแอปพลิเคชัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการรถรับส่ง พบว่าพนักงานมีความพึงพอใจมากขึ้นในการให้บริการผ่านการใช้แอปพลิเคชันด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่าย และรวดเร็วสามารถทำให้บริหารการเดินทางเพื่อมาที่จุดนัดโดยใช้เวลาในการรอน้อยลงเนื่องจากสามารถคำนวณได้ว่ารถจะมารับในเวลาเท่าไร
2. ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อมาขึ้นรถที่จุดนัดพบ เนื่องจากพนักงานสามารถหาจุด และเส้นทางที่สั้นที่สุดจากที่พัก เพื่อมายังจุดนัดพบแต่ละจุดได้
3. เพิ่มความปลอดภัยในการรอขึ้นรถในจุดนัดพบบางจุด ที่เป็นพื้นที่เปลี่ยว หรือมีคนสัญจรน้อย เนื่องจากใช้เวลาในการรอน้อยลง
4. เพิ่มทางเลือกอื่นในกรณีที่มาไม่ทันเส้นทางและจุดนัดพบประจำ ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเอง และทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการไปยังจุดนัดหมายถัดไป

การใช้งานในส่วนของพนักงานขับรถ พบว่าพนักงานขับรถมีหน้าที่เพียงเปิดสัญญาณ การควบคุมการติดตาม (GPS) ถือว่าเป็นการทำงานครบตามระบบ ดังนั้นจึงไม่เป็นการรบกวนการทำงานของพนักงานขับรถแต่อย่างใด

ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่รับผิดชอบการเดินทางของพนักงานเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมเพื่อการเดินทางของพนักงานมีดังนี้

1. การสร้าง และพัฒนา Application มาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการรถรับส่งนี้จะทำให้พนักงานมาทำงานได้ตรงเวลาโดยปลอดภัย และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้ในทางตรง

2. ทำให้พนักงานสามารถบริหารเวลาในการมาทำงานได้ดีมากยิ่งขึ้น พนักงานขับรถที่ให้บริการก็สามารถบริหารเวลาที่ใช้ในการเดินทางได้ดียิ่งขึ้น

3. หากมีแอปพลิเคชันที่ช่วยในการใช้บริการรถรับส่ง จะทำให้พนักงานประหยัดค่าใช้จ่ายในกรณีพลาดการขึ้นรถสายหลัก เพราะยังสามารถไปขึ้นรถสายรองที่อยู่ใกล้ที่สุดได้ และยังสามารถมาทำงานได้ทันเวลา

4. พนักงานสามารถติดต่อสื่อสารกับรถที่ให้บริการได้โดยตรง ทำให้เกิดความพึงพอใจในการใช้บริการมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยพบว่า การทำงานของระบบการสื่อสารรูปแบบใหม่นี้จะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ทั้งพนักงานขับรถ และพนักงานที่ใช้บริการรถ จะต้องมียุทธศาสตร์มือถือประเภทสมาร์ทโฟน ที่สามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้อย่างดีซึ่งในปัจจุบันนี้ โทรศัพท์มือถือประเภทสมาร์ทโฟน ส่วนใหญ่สามารถเชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตประเภท 3G และ 4G ได้อยู่แล้วซึ่งเป็นการเพียงพอต่อการใช้งานของระบบ และแอปพลิเคชันแล้ว

2. พนักงานขับรถจะต้องเปิดการรับส่งสัญญาณ GPS ในโทรศัพท์มือถือของตนเพื่อการเชื่อมต่อสัญญาณกับแอปพลิเคชันในการติดตามรถ ซึ่งถ้าพนักงานขับรถไม่เปิดสัญญาณดังกล่าว ก็จะทำให้ข้อมูลของตำแหน่ง และเวลาของรถคลาดเคลื่อนจากความจริง

3. พนักงานมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าการเปิดสัญญาณ GPS หรือการเปิดใช้แอปพลิเคชันนี้จะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองพลังงานของโทรศัพท์ รวมถึงใช้ทรัพยากรอินเทอร์เน็ตเป็นจำนวนมาก ซึ่งแท้จริงแล้ว ทั้งการเปิดสัญญาณ GPS และการใช้งานแอปพลิเคชัน ใช้ทรัพยากรอินเทอร์เน็ตไม่ถึง 2 KB ต่อวัน จึงต้องทำการอธิบายให้กับพนักงานขับรถ และพนักงานที่ใช้บริการเข้าใจต่อไป

4. พนักงานขับรถ มักจะกังวลว่า ถ้าเปิดสัญญาณ GPS แล้ว ตัวเองจะสูญเสียความเป็นส่วนตัว เนื่องจากพนักงานและบุคคลภายนอกสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของตนเองได้ ซึ่งกรณีนี้ จะได้พัฒนาระบบการเปิด และปิด GPSตามเวลาเฉพาะช่วงเวลา ที่พนักงานขับรถ ให้บริการรับ ส่งพนักงานเท่านั้น ส่วนเวลาอื่น ระบบจะปิดโดยอัตโนมัติ ซึ่งจะช่วยให้พนักงานขับรถ ให้ความร่วมมือในการใช้แอปพลิเคชันมากยิ่งขึ้น

5. พนักงานต้องการให้เพิ่มรูปแบบการสื่อสารอื่น ๆ นอกจากการแจ้งตำแหน่งของรถ เช่น ประกาศเรื่องระเบียบ หรือข้อบังคับของโรงงาน หรือการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ผ่านทาง Application

6. พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการที่ได้อยู่กับครอบครัวนานขึ้น และไม่ต้องไปยืนรอรถในจุดที่เสี่ยงต่ออันตราย

7. ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาด้วยตนเองถึง 200 - 300 บาท ในขณะที่ค่าแรงขั้นต่ำก็อยู่ที่ประมาณ 300 บาทต่อวัน

8. ในส่วนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลจะต้องเรียนรู้ และมีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีด้านสื่อสารสังคมใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาการสื่อสารในอนาคต ควรจะต้องมีการผนวกการรับและส่งข้อมูลข่าวสาร ระหว่างพนักงานที่ใช้บริการ กับเจ้าหน้าที่บุคคลไว้ด้วยกัน อาทิเช่นการรายงานผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือการรับทราบประกาศต่างๆ ที่โรงงานเป็นผู้กำหนด ซึ่งจะทำให้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการบุคลากรของโรงงานได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย

2. จำนวนของรถรับส่งพนักงานขั้นต่ำที่เหมาะสมต่อการใช้งานรูปแบบการสื่อสารแบบใหม่นี้ ควรอยู่ที่ 5 คัน หรือรองรับพนักงานได้ตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป

References

- Android Developers. (2018). *Build for Android*. <https://developer.android.com>
- Dewing, M. (2012). *Social media: An introduction*. Library of Parliament.
- Itika Josephat Stephen. (2011). *Fundamentals of human resource management: Emerging experiences from Africa*. <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/22381>
- Khongmanee, P., Pongsuwan, W., & Tanawastien, S. (2018). Smart bus drivers: Fleet management for smart workers. *International Journal of Management, Business, and Economics*, 5(1), 119-128.
- MIT App Inventor. (n.d.). *App Inventor 2*. <http://appinventor.mit.edu/explore/tutorial-version/app-inventor-2.html>
- Mohol, S., Pavanikar, A., & Dhage, G. (2014). GPS vehicle tracking system. *International Journal of Emerging Engineering Research and Technology*, 2(7), 71-75.
- Schweiger, C. L. (2011). *Traveling in real time: Mobility management and you*. https://structurecms-staging-psyclone.netdnssl.com/client_assets/americanopportunity_com/media/attachments/5923/35ff/6970/2d01/62d0/0200/592335ff69702d0162d00200.pdf?1495479807
- Wichitboonyarak, P. (2011). Social media: Future media. *Journal of Management*, 31(4), 99-103. [in Thai]
- Wilson, N. H. M., Sussman, J. M., Wang, H. K., & Higonnet, B. T. (1971). Scheduling algorithms for a dial-a-ride System. *Technical Report USL TR-70-13*. Cambridge: M.I.T, Urban Systems Laboratory.

บทบาทของวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล
ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ
Role of Yala Biodiesel Community Enterprise in Improving
the Quality of Life of People with Disabilities

Received: November 7, 2018

Revised: April 25, 2019

Accepted: July 25, 2019

วันชัย ธรรมสัจการ
Wanchai Dhammasaccakarn
ยุทธกาน ดิสกุล
Yuttakan Dissakul
สุเมธ พรหมอินทร์
Sumet Promin

Abstract

The objective of this study was to study the role of Yala Biodiesel Community Enterprise in improving the quality of life of disabled people. The qualitative approach is used to collect data by in-depth interviews with Yala Bio-diesel Enterprise Chairman, employees, persons with disabilities

¹รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย

Associate Professor, Ph.D., Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

²อาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย
Lecturer, Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

³รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย

Associate Professor, Department of Educational foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail : dh_wanchai@yahoo.com

serving on the enterprise committee, members and their family members. The total number of participants was 13. Data were also collected from relevant documents, papers or research and non-participant observation. The data were analyzed by classification, interpretation, and conclusions.

The study found that group processes and activities play a role in promoting the quality of life of the disabled at the member, family and community levels. At the member level, they improve people's education, income, health, ethics and communication. At the family level, they create more income, families with warmth and hygienic residences. At the community level, they improve the environment and create more participation of people in the community as well as more social space for the disabled. The study offers the following recommendations. People with disabilities should be encouraged to have a career which will bring more income. There should be ways to manage income as group welfare, as well as to cooperate with other agencies and organizations for further sustainability.

Keywords: community enterprise, quality of life of the disabled, role of development

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ เป็นงานวิจัยที่ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (qualitative approach) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากประธานวิสาหกิจ พนักงานที่ปฏิบัติงาน ในวิสาหกิจ ผู้พิการที่เป็นกรรมการ สมาชิกและบุคคลในครอบครัว รวมทั้งสิ้น 13 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยจำแนกหมวดหมู่ ตีความและสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการและกิจกรรมของกลุ่ม มีบทบาทส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้พิการทั้งในระดับสมาชิก ได้แก่ ด้านการศึกษา รายได้ สุขภาพ จริยธรรม และการสื่อสารระดับครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวมีรายได้มากขึ้น มีความอบอุ่นขึ้น รวมถึงมีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ และระดับชุมชน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตลอดจนช่วยสร้างพื้นที่ทางสังคมให้แก่ผู้พิการมากขึ้น ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ได้แก่ ควรมียุทธศาสตร์ส่งเสริมให้ผู้พิการมีอาชีพ ซึ่งจะนำมาซึ่งรายได้ และหาวิธีการจัดการรายได้ให้สามารถจัดเป็นสวัสดิการกลุ่ม ตลอดจนแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรอื่นเพื่อความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน คุณภาพชีวิตของผู้พิการ บทบาทในการพัฒนา

บทนำ

การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ถือเป็นสวัสดิการสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนเนื่องจากเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จากสังคมที่มีคุณภาพ โดยการสร้างรายได้ สร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม และเป็นประเด็นที่มีความสนใจศึกษาในระดับนานาชาติมายาวนาน อย่างเช่นองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้กำหนดเครื่องบ่งชี้คุณภาพชีวิตของประชากรไว้ 8 ด้านได้แก่ อาหาร และโภชนาการ สุขภาพ การศึกษา สภาพแวดล้อม รายได้ การมีงานทำ สถานภาพสตรี และที่อยู่สตรี ต่อมาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสังคมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ ได้นำแนวความคิด คุณภาพชีวิต มากำหนดเป็นเกณฑ์การวัดคุณภาพชีวิต หรือดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต โดยมองคุณภาพชีวิตในฐานะที่เป็นภาพรวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ประกอบด้วย 7 ด้าน 28 ตัวชี้วัด คือ ด้านความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา (การใช้สิทธิปัญญา) ด้านชีวิตการทำงาน ด้านชีวิตครอบครัว ด้านชุมชน และด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพองค์การอนามัยโลกโดยทีมงาน WHOQOL ซึ่งประกอบด้วยศูนย์ปฏิบัติงานภาคสนาม จำนวน 15 ประเทศ ได้พัฒนาและนำเสนอเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป แม้ในกลุ่มประชากรที่มีสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน เครื่องมือดังกล่าวให้ความสำคัญกับกระบวนการดูแลสุขภาพ ผลของการรักษาและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ป่วย โดยจัดกลุ่มเป็น 6 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตวิทยา 3) ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล 4) ด้านความสัมพันธ์กับสังคม 5) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 6) ด้านจิตใจหรือด้านความเชื่อบุคคล

นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติได้กำหนด เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชากรในกลุ่มประเทศภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกไว้ 9 หมวด ได้แก่ ด้านคุณภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการจ้างงานและชีวิตการทำงาน ด้านที่อยู่อาศัย ด้านรายได้ ด้านสวัสดิการสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านความปลอดภัยของสาธารณะ และด้านสิ่งแวดล้อม ต่อมาในปี 2005 ได้มีการพัฒนา ดัชนีคุณภาพชีวิต เปรียบเทียบระหว่างประเทศโดยนักเศรษฐศาสตร์ แบ่งเป็น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านความเป็นอยู่ที่ดีทางวัตถุ ด้านสุขภาพ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านชีวิตชุมชน ด้านสภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านเสถียรภาพและความมั่นคงปลอดภัยทางการเมือง ด้านเสรีภาพทางการเมือง และด้านความเท่าเทียมระหว่างเพศ เป็นต้น (Bunsatorn, 2006, pp. 167-168)

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต (quality of life) ในประเทศไทย มีมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาในการกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ทำให้หน่วยงานภาครัฐโดยกระทรวง กรมต่าง ๆ และนักวิชาการที่สนใจ ได้พยายามพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ทั้งในระดับจังหวัด ระดับชุมชน และระดับบุคคล รวมถึงการศึกษาตัวชี้วัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เช่น ผู้สูงอายุ แรงงาน สตรี เกษตรกร ครีวเรือนขนบท ครีวเรือนที่มีแรงงานย้ายไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือของตัวชี้วัดอยู่ ตัวชี้วัดหลายตัวที่ภาครัฐใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาในระดับพื้นที่ เช่น ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) การศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ผ่านมาส่วนหนึ่งมองว่าคุณภาพชีวิตเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการพัฒนาที่ดำเนินการในพื้นที่หรือสะท้อนผลการพัฒนาผ่านโครงการหนึ่งโครงการใด บางส่วนศึกษาคุณภาพชีวิตในฐานะที่เป็นเป้าหมายของการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมพัฒนา (Aryuwattana, 2005, pp. 41-46) อีกทั้ง ได้มีการเสนอกรอบแนวคิดและการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมในลักษณะต่าง ๆ โดยนักวิชาการ นักวิจัย และปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนองค์กรต่างๆ เพื่อนำไปเป็นทางเลือกให้แก่สังคมมากขึ้น (Jamarak, 2008; Ketthat, 1997) ประกอบด้วย ด้านสิทธิเสรีภาพและการเมือง ด้านการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม ใกล้เคียงกับ (Wasi, 1999) ที่ได้อธิบายว่า คุณภาพชีวิต ควรประกอบด้วยเสรีภาพ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวัตถุ เช่น การมีวัตถุปัจจัยพอเพียงเลี้ยงชีวิตไม่ต้องถูกบีบคั้นจากความอดอยากขาดแคลน 2) ด้านสังคม เช่น ไม่มีการกดขี่เบียดเบียนกันในสังคมมนุษย์ สามารถเป็นตัวของตัวเอง สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ ที่จะเลือกดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม และ 3) ด้านจิตใจ เช่น มีความสุขทางใจ ไม่วิตกกังวล ไม่เครียด อารมณ์แจ่มใส เป็นต้น

นอกจากนี้ ได้มีการพัฒนาตัวบ่งชี้และดัชนีการวัดคุณภาพชีวิตในประเทศไทย เช่น สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดแนวคิดในการประเมิน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศขึ้นมา โดยเรียกแนวคิดนี้ว่า “ ความอยู่ดีมีสุข ของคนไทย ” ความหมายของแนวคิดนี้ระบุว่า หมายถึง การมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย และ จิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ โดยได้ กำหนดส่วนประกอบของความอยู่ดีมีสุขไว้ 7 ด้าน คือ ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความรู้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และ ด้านการบริหารจัดการที่ดี ในเวลาต่อมา โครงการกำหนดดัชนีคุณภาพชีวิต ของไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ใช้ดัชนีคุณภาพชีวิตในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ และการดำเนินการต่าง ๆ ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แต่เนื่องจาก ที่ผ่านมามีชุดข้อมูลที่จะสะท้อนคุณภาพชีวิตของคนไทยอยู่หลายชุด ซึ่งหน่วยงานหลายแห่ง ได้จัดทำขึ้นและเรียกชื่อต่างกันไป ดังนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์จึงได้ดำเนินการศึกษา ทบทวน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต เพื่อจัดทำ ดัชนีคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทบทวน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัว บ่งชี้คุณภาพชีวิต เพื่อจัดทำดัชนีคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน สำหรับ เป็นเครื่องมือวัดระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย ซึ่งประกอบด้วย 11 ด้าน คือ 1) ด้าน สุขภาพ 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านที่อยู่อาศัย 4) ด้านสิ่งแวดล้อม 5) ด้านรายได้ 6) ด้าน การทำงาน 7) ด้านจริยธรรม 8) ด้านครอบครัว 9) ด้านความปลอดภัย 10) ด้านการ คมนาคมและการสื่อสารและ 11) ด้านการมีส่วนร่วม เป็นต้น (Ministry of Social Development and Human Security, 2005)

ในขณะที่พระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ พ.ศ. 2550 มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถภาพ หรือความสามารถของผู้พิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น มีการ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ จัดสวัสดิการ ส่งเสริม และพิทักษ์สิทธิ สนับสนุนให้ผู้พิการสามารถดำรงชีวิตอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภายใต้ สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ตลอดจนการฟื้นฟูสมรรถภาพ ด้านอาชีพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ และสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีหรือ ความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้พิการ ตามหลักเกณฑ์

วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานประกาศ และกำหนด ซึ่งการดำเนินนโยบายทางสังคมและคุณภาพชีวิตของรัฐบาลดังกล่าว มุ่งเน้นให้ผู้พิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมที่มีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการสร้างรายได้ สร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ด้วยการกระจายรายได้ ลดช่องว่าง ของคนในสังคม อันจะนำมาสู่สันติสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (National Statistical Office, 2014) ได้รวบรวมสถิติผู้พิการในประเทศไทยโดยในปี พ.ศ. 2539 มีผู้พิการทั้งสิ้น 1,024,100 คน หรือร้อยละ 1.7 ของประชากรทั่วประเทศ (60,241,176 คน) และล่าสุด ในปี พ.ศ. 2559 มีผู้พิการทั้งสิ้น 1,657,438 คน หรือร้อยละ 2.52 ของประชากรทั่วประเทศ (65,729,098 คน) แบ่งเป็นพิการการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย จำนวน 794,648 คน คิดเป็นร้อยละ 48.37 ของผู้พิการทั้งหมดในปี 2559 (Department of Promotion and Development of the Quality of Life of the Disabled, 2016, p. 20) อย่างไรก็ตาม ประชากรกลุ่มนี้ก็เป็นกลุ่มเป้าหมายอีกกลุ่มหนึ่งที่จะได้รับการจัดบริการสวัสดิการสังคมตามสิทธิ และตามกฎหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขอย่างเช่นคนทั่วไป (Kritsanaphuti, 2011) แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว ควรให้ผู้พิการเป็นผู้กำหนดและดำเนินการโดยผู้พิการเอง อันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการ อย่างกรณีวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล เป็นวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ในจังหวัดชายแดนใต้ ที่ทำให้ผู้พิการและคนในชุมชนรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ด้วยการสร้างอาชีพและรายได้

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตั้งอยู่ที่ตำบลลำใหม่ อำเภอเมืองจังหวัดยะลา จัดทะเบียนเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2552 โดยมี นายยศพลพัฒน์ บุนนาค เป็นประธาน มีคณะกรรมการ 9 คน หนึ่งในคณะกรรมการเป็นผู้พิการชาวทอนล่างข้างขวาขาดทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้จัดซื้อ คือ นายกอดเดช ถนอมพันธ์ และเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญที่ทำให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วจากผู้พิการที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งจัดเป็นจุดรับซื้อกว่า 190 จุด กระจายอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดยะลา โดยมีผู้พิการที่เข้าร่วมรวมเครือข่ายในปัจจุบันกว่า 500 คน และถ้ารวมผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ใช่ผู้พิการก็จะมีจำนวนกว่า 2,000 คน (Bunnak, personal interview, March 25, 2018) “...บางคนเขาก็รวบรวมมาขายให้กับทางกลุ่มกันเอง สำหรับของผมปรีกกักรวมสมาชิกจุดรับซื้อได้ 80 จุด ต่อมาก็ขึ้นเป็น 190 จุด แต่ที่เป็นสมาชิกเยอะกว่านี้มาก...” (Thanompun, personal interview, March 25, 2018) กลุ่มจะมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางให้กับ

เครือข่ายผู้พิการ ทำหน้าที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก เป็นศูนย์กลางในการรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วจากเครือข่ายสมาชิกที่เป็นจุดรับซื้อกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของจังหวัดยะลา และมีบางจุดอยู่ในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง เช่น ปัตตานี เป็นต้น ประการที่สอง เป็นแหล่งผลิตและแปรรูปน้ำมันพืชใช้แล้วให้เป็นน้ำมันไบโอดีเซล (B100) จำหน่ายต่อไปยังลูกค้า เช่น โรงเลื่อยไม้ ผู้ใช้เครื่องยนต์ดีเซลรอบต่ำ เครื่องจักรกลการเกษตร น้ำมันหยอดไบเล็อยเพื่อลดความร้อนในการเสียดสีข้อผลิตภัณฑ์ “Bio Drop” และปัจจุบันสามารถผลิตน้ำมันเคลือบเงาลือดำสำหรับทาล้อรถยนต์ ข้อผลิตภัณฑ์ “ไบโอแว็กซ์” ซึ่งมีส่วนผสมของสารกลีเซอรอลที่ได้จากกระบวนการผลิตไบโอดีเซล ประการที่สาม เป็นแหล่งประสานและเป็นตัวกลางระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศ ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและช่วยเหลือผู้พิการ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลได้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน และมีบทบาทเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่า 10 ปี

เมื่อพิจารณาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ด้วยการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ที่มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง ยังมีอยู่จำนวนไม่มากนัก เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่จะเน้นถึงการใช้ชีวิตประจำวันและการดูแลจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยผู้พิการและภาคประชาชน คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษา บทบาทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการ ทั้งนี้เพื่อให้กรอบการศึกษาสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย จึงได้นำกรอบดัชนีคุณภาพชีวิต 11 ด้าน ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พิการโดยตรง ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยให้เกิดความเข้าใจคุณภาพชีวิตของผู้พิการที่พัฒนาขึ้นอันเนื่องมาจากกิจกรรมการรวมกลุ่มขององค์กรเล็กๆ แห่งหนึ่ง และอาจจะเป็นกรณีตัวอย่างให้กับภาคส่วนของสังคมที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับบุคคลกลุ่มอื่น โดยเฉพาะในกลุ่มที่เปราะบางและต้องการความช่วยเหลือในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการ

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทกรณีศึกษา (case study) ได้ข้อมูลจากพื้นที่สนามเป็นหลัก เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ทั้งสัมภาษณ์รายบุคคล และสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตและลงไปสำรวจในพื้นที่จริง โดยได้สัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพนักงานของกลุ่มที่ปฏิบัติงานในจุดผลิตน้ำมันไบโอดีเซลและผลิตภัณฑ์อื่น ซึ่งทำงานตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง โดยเป็นพนักงานที่ทำหน้าที่ผลิต 1 คน พนักงานที่ออกไปรับซื้อน้ำมันจากจุดรับซื้อซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ 2 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้พิการ 1 คน สมาชิกที่เป็นจุดรับซื้อ ที่เป็นภรรยาของผู้พิการ 4 คน เป็นสามีผู้พิการ 1 คน เป็นบิดาของผู้พิการ 1 คน เป็นมารดาของผู้พิการ 2 คน และเป็นลูกของผู้พิการที่นำน้ำมันมาขายที่จุดรับซื้อ 1 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน นอกจากนี้ยังศึกษา ประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้รับ การดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งเป็นการประยุกต์วิธีการถอดบทเรียนมาใช้ในการวิจัย โดยได้ลงไปสังเกตและสัมภาษณ์พื้นที่ที่เป็นจุดรับซื้อน้ำมันที่เลิกจากการใช้บริโกลแล้ว 4 จุด จากที่มีกระจายอยู่ในชุมชน กว่า 190 จุด ในทุกอำเภอของจังหวัดยะลา ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์พบว่า มีประเด็นซ้ำ ๆ ไม่มีประเด็นใหม่เกิดขึ้น จึงมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มีความอิ่มตัว (saturated) พอเพียงที่จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้จึงยุติการเก็บข้อมูล (Chantawanich, 2011; Reid, 1996; as cited in Sale et al., 2002)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ตัวอย่างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม เช่น “ขอให้ท่านเล่าวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่ม” “กิจกรรมที่กลุ่มทำอยู่ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้พิการดีขึ้นได้อย่างไร” เป็นต้น แนวคำถามสำหรับพนักงานที่ปฏิบัติงานในกลุ่ม เช่น “ที่ท่านปฏิบัติงานอยู่ทุกวันนี้ มีปัญหา/อุปสรรคอะไรบ้างและมีส่วนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของท่านและผู้พิการที่เป็นสมาชิกได้อย่างไร (มีผู้พิการที่เป็นกรรมการกลุ่มอยู่ด้วย) แนวคำถามสำหรับบิดา/มารดาของผู้พิการ/ผู้พิการ เช่น “รายได้จากกิจกรรมการซื้อขายน้ำมันพืชใช้แล้ว ได้นำมาใช้จ่ายอะไรบ้าง และช่วยอะไรได้บ้างในการดำเนินชีวิตประจำวันของท่าน” “หลังจากการมีกิจกรรมการเก็บน้ำมันพืชใช้แล้วมาขาย ท่านสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงด้านอะไรในชุมชนของท่านบ้าง” เป็นต้น ทั้งนี้แนวคำถามแต่ละกลุ่ม ได้ยึดกรอบดัชนี 11 ด้าน ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มาใช้

สำหรับแบบสังเกตเพื่อใช้บันทึกการสังเกตกิจกรรม เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยสังเกตกิจกรรมการดำเนินการซื้อ-ขายน้ำมัน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล สังเกตสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป สังเกตลักษณะการพูดคุยและวิธีการสร้างเครือข่าย มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่กลุ่มหรือหน่วยงานอื่นจัดทำขึ้น ทั้งนี้เมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็มีหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศสนใจเข้ามาศึกษาดูงานและสนับสนุน การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาแยกหมวดหมู่ตามประเด็นของการวิจัย (themes) นำมาถอดรหัสตีความ สังเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนา (descriptive analysis) มีการถอดคำพูด (code) ของผู้ให้ข้อมูลมาแสดง และเน้นการสังเคราะห์และตีความเป็นหลัก (thematic analysis)

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์

บทบาทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลได้ใช้การรวบรวมน้ำมันพืชใช้แล้วจากครัวเรือนในชุมชนต่าง ๆ เป็นหลัก เพื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลของกลุ่ม โดยมีกระบวนการรวบรวมน้ำมันพืชใช้แล้วในชุมชนที่น่าสนใจอย่างยิ่ง กล่าวคือ ครอบครัวสมาชิกผู้พิการของกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นจุดรับซื้อน้ำมันในชุมชน ๆ ละหนึ่งจุดหรือสองจุด โดยไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนพื้นที่กัน ซึ่งปัจจุบันมีครอบครัวผู้พิการที่เป็นจุดรับซื้อน้ำมันเหล่านี้ มากกว่า 200 จุด กระจายอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดยะลา แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองยะลา อำเภอเบตง และอำเภอเยหา จุดรับซื้อเหล่านี้จะรับซื้อน้ำมันจากบุคคลทั่วไปในชุมชน ในราคากิโลกรัมละ 5-6 บาท ในขณะที่บางคนก็จะนำมาบริจาคเนื่องจากเห็นว่าเป็นการช่วยเหลือผู้พิการ เมื่อจุดรับซื้อเหล่านี้สะสมน้ำมันได้จำนวนหนึ่งก็จะโทรศัพท์มายังกลุ่มให้ไปรับน้ำมันฯ กรรมการกลุ่มที่เป็นผู้ช่วยฝ่ายจัดซื้อซึ่งเป็นผู้พิการขาท่อนล่างข้างขวาขาดจะเป็นผู้ทำหน้าที่ไปรับซื้อน้ำมันฯจากจุดรับซื้ออีกต่อหนึ่ง ในราคากิโลกรัมละ 7-8 บาท แล้วนำมาจำหน่ายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ในราคากิโลกรัมละ 9-10 บาท อันเป็นการบริหารจัดการที่มีเป้าหมายเพื่อตัดขั้นตอนความรับผิดชอบเกี่ยวกับค่าตอบแทนของฝ่ายจัดซื้อที่ต้องออกไปรวบรวมน้ำมันฯ จากจุดรับซื้อในชุมชน ส่วนราคาน้ำมันฯ จะขึ้นหรือลงนั้น ขึ้นอยู่กับความผันผวนของราคาน้ำมันดีเซลในท้องตลาดเป็นหลัก จากกระบวนการดังกล่าวจะพบเห็นความเป็นอิสระของครอบครัวผู้พิการที่เป็นจุดรับซื้อน้ำมันฯ

ในชุมชน ไม่ต้องมีข้อผูกมัดกับกลุ่มว่าต้องรวบรวมน้ำมันฯ จำนวนเท่าใด แต่เป็นความพึงพอใจของจุดรับซื้อเองว่าตนเองสะสมได้จำนวนเท่าใดจึงจะประสานมายังกลุ่มให้ออกไปรับ นอกจากนี้กระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้พิการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลที่มีมานานกว่า 10 ปีดังกล่าว ยิ่งก่อให้เกิดความผูกพันมากกว่าผลประโยชน์จากการทำธุรกิจเล็ก ๆ ระหว่างกัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางเพื่อสะท้อนความขาดแคลนและความต้องการของผู้พิการส่งต่อไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีบ่อยครั้งที่ประสานงานกับโรงพยาบาลและโรงงานต่าง ๆ เพื่อขอรถโยกและ/หรือเตียงนอนผู้ป่วยบางครั้งก็เป็นของใหม่ บางครั้งก็เป็นของใช้แล้ว แล้วประสานงานกับวิทยาลัยอาชีวะทำการซ่อมแซม เพื่อนำไปมอบให้กับผู้พิการที่ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์เหล่านั้น และมีบ่อยครั้งที่ทำหน้าที่เป็นเวทีกลางเพื่อให้เกิดการพบปะกันระหว่างกลุ่มผู้พิการกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเป็นองค์กรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจที่จำเป็นต่อผู้พิการ บทบาทของกลุ่มดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพูดคุยบอกต่อกันในลักษณะปากต่อปาก จนทำให้ปัจจุบันมีผู้พิการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มมากกว่า 2,000 คน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล นอกจากจะทำหน้าที่สร้างอาชีพเสริมให้กับผู้พิการแล้ว ยังมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการในหลายด้าน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต 11 ด้าน ตามแนวทางของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (Ministry of Social Development and Human Security, 2005) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้พิการเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านการศึกษา กลุ่มมีบทบาทช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับสมาชิกผู้พิการหลายด้าน อาทิ 1) ด้านบริหารจัดการ กลุ่มช่วยส่งเสริมการวางแผนในการรับซื้อน้ำมันฯ จากชุมชน มีการแบ่งโซนกันเพื่อไม่ให้เกิดความทับซ้อนในเชิงพื้นที่ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มีการนำขวดพลาสติกที่ไม่ใช้แล้วมาล้างเพื่อให้สำหรับเก็บสะสมน้ำมันฯ เรียนรู้ว่าหากทิ้งน้ำมันฯลงในที่ต่าง ๆ จะทำให้สัตว์เล็ก ๆ ในบริเวณดังกล่าวตายได้ 3) ด้านสังคม ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับบุคคลที่จะไปรับน้ำมันฯ ที่จุดรับซื้อ จากเดิมที่เป็นผู้พิการนั่งนอนอยู่บ้านก็ได้เข้าสังคมมากขึ้น 4) ด้านเศรษฐกิจ รู้จักการวางแผนทางการเงินเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าของการได้มาซึ่งน้ำมันเชื้อเพลิง การขาย การออม เด็กและเยาวชนในชุมชนรู้จักรวบรวมน้ำมันแทนบิดามารดา เพราะรู้ว่าน้ำมันมีมูลค่า เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...เราจะแบ่งโซนกันว่าซอยนี้ของใคร ซอยโน้นของใคร...”

(Amena (pseudo name), group interview, March 26, 2018) “...กลุ่มให้แกลลอนพลาสติกมา 2 ใบ แต่ก็ไม่พอใส่ จึงหาแกลลอนเก่า ๆ บ้าง ขวดโค้กบ้าง ขวดน้ำบ้าง นำมาล้างเก็บไว้ใช้ใส่น้ำมัน...” (Yusoh (pseudo name), group interview, March 26, 2018) “...รู้สึกมีความสุขขึ้นครับ เพราะแต่ก่อนไม่รู้จะไปไหน เอาแต่นอนดูทีวี เดี่ยวนี้มึงงานออกไปเก็บน้ำมัน ได้พูดคุยกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่เขาก็ให้กำลังใจ บางครั้งก็ได้พูดคุยกับเพื่อนผู้พิการด้วยกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน...” (Mearoh (pseudo name), group interview, March 26, 2018)

2. ด้านจริยธรรม กลุ่มมีบทบาทช่วยเสริมสร้างแนวคิดเชิงคุณธรรมจริยธรรม จะเห็นได้จากสมาชิกผู้พิการมีความศรัทธาต่อกลุ่ม แม้มีผู้ซื้อจากที่อื่นมาให้ราคาที่สูงกว่าก็ไม่ยินยอมขาย โดยให้เหตุผลว่าต้องมีความซื่อสัตย์กับกลุ่ม หากกลุ่มอยู่ได้ผู้พิการก็อยู่ได้เช่นกัน นอกจากนี้การสะสมน้ำมันวันละเล็กน้อยต้องใช้ความเพียรพยายามพอสมควร กลายเป็นการฝึกความอดทนให้กับสมาชิก หรือชาวบ้านบางคนนำน้ำมันมาผสมน้ำมาขาย เมื่อจูดรับซื้อชี้แจงและไม่รับซื้อ ก็สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมชาวบ้านในครั้งต่อไปได้ หรือมีเยาวชนบางคนที่มีวามสุมาเสพติดแอบขโมยน้ำมันมาขาย จูดรับซื้อก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการรับซื้อ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...บางทีก็มีพ่อค้าชาจรเค้ามามาถามซื้อน้ำมันเหมือนกัน เขาให้ถึง 10 บาทเลย แต่เราก็ไม่ขาย เราขายกับกลุ่มแม้จะถูกกว่า แต่กลุ่มรับซื้อตลอด ส่วนชาจรนาน ๆ มาครั้งหนึ่ง นอกจากนี้เวลาเราเดือดร้อนก็ยังพึ่งกลุ่มได้อีกด้วย...” (Yameela (pseudo name), group interview, March 26, 2018) “...แรก ๆ ก็มีชาวบ้านบางคนหัวหมอ นำน้ำมันผสมน้ำมาขาย แต่เราไม่ซื้อ หลัง ๆ มากก็ไม่กล้าผสมน้ำมาอีก บางคนนำน้ำมันเก่ามาก สีดำเลยมาขาย เราก็ไม่ซื้อเช่นกัน และก็อธิบายเขาไป เขาก็เข้าใจ ตอนหลังมาเขาก็ปรับพฤติกรรมไปเอง...” (group interview, March 26, 2018)

3. ด้านความปลอดภัย กลุ่มมีบทบาทช่วยส่งเสริมให้จูดรับซื้อน้ำมันมาพูดคุยกับชาวบ้านในเชิงเสริมความรู้ว่าการทิ้งน้ำมันลงบนทางเท้าหรือทางเดินหน้าบ้านหรือในที่สาธารณะต่าง ๆ ส่งผลต่อการลื่นล้มหรือเป็นอันตรายต่อเด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นได้ ส่วนความปลอดภัยจากสถานการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ นั้น ไม่มีผลต่อการทำกิจกรรมของสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขยะลาไบโอดีเซล สาเหตุส่วนหนึ่งอาจเกิดจากผู้ก่อความไม่สงบเห็นว่า เป็นเพียงธุรกิจเล็ก ๆ ทั้งยังเป็นการช่วยเหลือผู้พิการ หากมีการก่อวินจะก่อให้เกิดเสียมวลชนได้ แต่กลุ่มก็ยังได้ช่วยดักเตือนสมาชิกเพื่อความไม่ประมาท โดยให้คอยตรวจสอบสถานการณ์อยู่เป็นประจำก่อนออกเดินทาง เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วน

กล่าวว่า “...เมื่อก่อนจะสังเกตเห็นว่าหน้าต่างครัวค่อนข้างมอมแมม ทอดเสร็จก็ทิ้งออกนอกหน้าต่าง หรือบางบ้านบริเวณข้างบ้านดำไปหมด เต็มไปด้วยคราบน้ำมัน เตี้ยวนีพอรู้ว่าน้ำมันมีราคา ภาพเหล่านั้นก็หมดไป น้ำมันจะถูกเก็บรวบรวมไว้ขายแทน...” “...ไม่มีหอรกเคาะการก่อกวนจากความไม่สงบ เขาไม่มาอยู่กับพวกเราหรอก แต่เราเองก็ต้องระวังเหมือนกัน ถ้ามีข่าวว่าแถวไหนจะมีเหตุการณ์เราก็ไม่ไปทางนั้น...” (group interview, March 26, 2018)

4. ด้านสุขภาพ กลุ่มมีบทบาทช่วยประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มาให้ความรู้เกี่ยวกับความไม่ปลอดภัยจากการบริโภคน้ำมันฯ ทอดซ้ำ ทำให้สมาชิกรู้ว่าน้ำมันฯ ทอดซ้ำจะมีสารโพลาร์ที่เป็นสารก่อมะเร็งและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ นอกจากนี้การส่งเสริมให้ทีมงานของกลุ่มทำให้ผู้พิการที่เข้าร่วมโครงการมีสุขภาพดีขึ้นทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกาย กล่าวคือ สุขภาพจิตดีจากการรับรู้ว่าคุณเองยังสามารถทำงานได้ มีรายได้จากการทำงานด้วยตนเอง เป็นความรู้สึกภาคภูมิใจและรับรู้ถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้การได้พบปะพูดคุยกับผู้ที่นำน้ำมันฯ มาขาย ได้ได้ถามสารทุกข์สุกดิบ ส่งผลต่อการผ่อนคลาย ลดความเครียด เป็นต้น สำหรับสุขภาพกายดีจากการไม่บริโภคน้ำมันทอดซ้ำส่งผลดีต่อสุขภาพกาย ไม่เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง ได้ทำงานออกกำลังกายไปในตัว ส่งผลต่อสุขภาพแข็งแรง ไม่ต้องอยู่กับบ้าน นอน นั่ง ดูโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...ที่อนามัยเขาจะประชุมแจ้งอยู่บ่อย ๆ ว่า น้ำมันทอดควรใช้ไม่เกิน 2 ครั้ง เพราะถ้าทอดซ้ำหลายครั้งจะก่อสารมะเร็งได้ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็กลัว เลี่ยงได้ก็เลี่ยงไว้ก่อน...” “...เมื่อก่อนหลาน ๆ มาเยี่ยม ไม่มีอะไรให้ มันก็ไม่ค่อยมา เตี้ยวนีมาแล้วได้ค่าขนม 10-20 บาท เขาก็มาเยี่ยมเราบ่อยขึ้น เราเองก็รู้สึกภูมิใจว่าแม้จะพิการ แต่ก็ยังหารายได้ได้เอง...” (group interview, March 26, 2018)

5. ด้านการทำงาน กลุ่มมีบทบาทช่วยเหลือในด้านการสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้พิการ จากการอาสาทำงานเป็นจุดรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าหลายครอบครัวที่เป็นจุดรับซื้อในชุมชน สมาชิกภายในครอบครัวได้มีการช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี อาทิ บางครอบครัวสามีจะมาเฝ้าจุดรับซื้อในช่วงเย็น เนื่องจากช่วงกลางวันต้องไปทำงานที่อื่น แต่ในช่วงกลางวันก็จะให้ภรรยาซึ่งอยู่บ้านทำหน้าที่รับซื้อแทน หรือบางครอบครัวเด็ก ๆ จะเป็นผู้ทำการเก็บรวบรวมสะสมน้ำมันใส่ขวดพลาสติกเก็บไว้ก่อนไปโรงเรียน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...เมื่อก่อนคอยรับแต่เงินเบี้ยผู้พิการ 800 บาท ชีวิตขมขื่นมาก ตอนนีพอมีกงานทำ ได้เป็นจุดรับซื้อน้ำมันไม่เครียดแล้ว แม้จะได้ไม่มาก แต่ก็มีความสุขที่ได้ทำงาน ทางกลุ่มมาเยี่ยมก็แนะนำให้เรา

ขยายกลุ่มลูกค้าให้มากขึ้น ก็พยายามอยู่...” “...บางวันก็ต้องเข้าในเมือง บางวันก็ขายของ วันไหนไม่อยู่ก็จะให้ภรรยาเฝ้าจุดรับซื้อที่บ้านแทน ตอนเย็นผมก็จะมารับช่วงต่อ...” (group interview, March 26, 2018)

6. ด้านรายได้ จากการที่กลุ่มมีบทบาทช่วยเหลือในด้านการสร้างอาชีพเสริมส่งผลให้ผู้มีการมีรายได้เสริมมากขึ้น ซึ่งก็แล้วแต่ศักยภาพของแต่ละจุดรับซื้อ บางรายมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 300–500 บาท ส่วนบางรายอาจมีรายได้เสริมเดือนละ 1,000–1,500 บาท ในขณะที่บางรายมีบทบาทเป็นผู้รวบรวมจากหลายจุดรับซื้อเพื่อนำไปขายยังกลุ่มศูนย์กลางการผลิตไบโอดีเซล ก็กลายเป็นรายได้หลักของครอบครัว เช่น กรรมการผู้ช่วยฝ่ายรับซื้อของกลุ่มซึ่งเป็นผู้พิการคนหนึ่งมีรายได้ประมาณ 10,000–20,000 บาทต่อเดือน ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำมันที่สามารถรวบรวมได้ในแต่ละเดือน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...ผมเพิ่งเริ่มได้ไม่ถึงปี ลูกค้ายังไม่มาก ก็ได้เดือนละ 400-500 บาท โบนัสของพี่เค้าได้เดือนละพันกว่าทุกเดือน บางคนก็คุยกันเขาได้เดือนละ 3-4 พันก็มี...” “...พอเขาโทรมา ผมก็ออกไปรับซื้อและนำมาขายให้กับกลุ่มอีกต่อหนึ่ง เวลาจะออกไปสายไหนก็จะประสานไปยังจุดต่าง ๆ ว่ามีน้ำมันไหม มีเท่าไร ก็จะแวะไปเอา เพราะเป็นทางผ่านพอดี ออกไปแต่ละวันก็ต้องให้ได้มาเต็มคันรถ อย่างไม่ได้ก็ 3-5 ร้อยกิโล เดือนหนึ่งก็ได้ครบเป็นพันกว่ากิโล หรืออย่างไม่ได้ก็ไม่ต่ำกว่า 5 ร้อยกิโลต่อเดือน...” (group interview, March 26, 2018)

7. ด้านครอบครัว กลุ่มมีบทบาทในการเสริมสร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัว ผู้พิการที่เป็นสมาชิก จะเห็นได้จากการที่สมาชิกในครอบครัวจุดรับซื้อน้ำมันฯ ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น ผู้พิการที่เดิมตกอยู่ในภาวะความเครียดหลังจากมีงานทำมีรายได้จากการรับซื้อน้ำมันฯ ทำให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น ที่สำคัญทำให้สุขภาพจิตของคนในครอบครัวดีขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ซึ่งนอกจากส่งเสริมด้านอาชีพเสริมแล้ว กลุ่มยังติดตามสอดส่องดูแลความขาดแคลนในสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้พิการอีกทางหนึ่งด้วย เมื่อพบผู้พิการขาดแคลนสิ่งใดก็จะทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาให้ ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...ดีขึ้นมากเลยคะ แต่ก่อนเห็นเขาเครียด ไม่พูดไม่จา อารมณ์เสียอยู่บ่อย ๆ เดี๋ยวนี้พอมีงานทำเขาตั้งใจมากเลย หนูก็ช่วยเขาอีกแรง มีความสุขมากขึ้นคะ...” “...อบอุ่นคะ ที่บ้านนี้ช่วยกันทั้งบ้านเลยคะ ใครว่างก็จะคอยรับหน้าที่ซังน้ำมันบ้าง เทน้ำมันใส่แกลลอนบ้าง เด็ก ๆ ก็มาช่วยอีกแรง ครอบครัวอบอุ่นคะ...” (group interview, March 26, 2018)

8. ด้านที่อยู่อาศัย แม้กลุ่มจะไม่ได้มีบทบาทโดยตรงด้านที่อยู่อาศัย แต่การช่วยด้านอาชีพเสริม ส่งผลให้ครอบครัวผู้พิการมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อกลุ่มประสานนำรถนั่งสำหรับผู้พิการมาให้ ทางครอบครัวก็จะมีการปรับปรุงทางเข้าบ้านเพื่อเพิ่มความสะดวกกับผู้พิการ นอกจากนี้การรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วในชุมชน ยังส่งผลให้ชุมชนสะอาดมากขึ้น จะเห็นได้จากเคยมีการเททิ้งน้ำมันฯ ตามบริเวณทางเดิน ตามข้างบ้าน ตามคูคลอง หรือตามชอกมุมของครัวเรือน ก่อให้เกิดมลภาวะทั้งภายในและภายนอกบ้าน หลังจากมีจุดรับซื้อน้ำมันฯในชุมชน มลภาวะต่าง ๆ ก็เริ่มหายไป ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...วันก่อนทางกลุ่ม เอรธโยกมาให้ ทำให้เขาสะดวกขึ้นมากเลย เขาพยายามจะช่วยตัวเองตลอด ไม่อยากให้คนอื่นไปดูแลเขามาก เราก็ปรับปรุงทางเข้าบ้านให้สะดวกขึ้น...” “...เมื่อก่อนเทศบาลจะใช้น้ำฉีดล้างท่อระบายน้ำทุกปี เพราะพ่อค้าแม่ค้าขายของเสร็จ ก็จะเทน้ำมันลงในท่อระบายน้ำ มันก็จะเป็นคราบอุดตัน หลังจากเราเริ่มรับซื้อน้ำมัน ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยเห็นเทศบาลมาฉีดน้ำ...” (group interview, March 25-26, 2018)

9. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มมีบทบาทสำคัญในการประสานงานให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยหลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลขึ้นอย่างเป็นทางการแล้ว กลุ่มได้พยายามขยายผลการรับซื้อน้ำมันฯ เข้าไปในชุมชน โดยประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งมัสยิด โรงเรียน วัด สำนักงาน อบต. และจุดอื่น ๆ เพื่อเข้าไปทำความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยของการบริโภคน้ำมันทอดซ้ำ นอกจากนี้ยังช่วยวางแผนให้กับจุดรับซื้อน้ำมันฯในชุมชน เพื่อให้เกิดการขยายตัวการรับซื้อจากกลุ่มเล็ก ๆ จนมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น จนบางแห่งขยายเต็มพื้นที่ของชุมชน เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนกล่าวว่า “...ตอนเริ่มตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใหม่ ๆ ผมไปทั่วเลยทั้งมัสยิด โรงเรียน วัด สำนักงาน อบต. โดยเฉพาะโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อขอโอกาสเขาพูดคุยกับเด็ก ๆ เกี่ยวกับพิษภัยของการกินน้ำมันทอดซ้ำว่าจะก่อให้เกิดมะเร็ง ให้เด็ก ๆ เก็บน้ำมันเอาไว้แล้วหิ้วมาโรงเรียน ทางกลุ่มจะมารับซื้อ...” “...ช่วงแรก ๆ ชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงพิษภัยของน้ำมันทอดซ้ำ เราพยายามพูดแต่เขาก็ประมาณว่าเราพูดเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตัวเรา การขยายการรับซื้อจึงทำยาก แต่หลังจากทาง รพสต.เขาเล่นด้วยเขาประชาสัมพันธ์เอง ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการไม่บริโภคน้ำมันทอดซ้ำ กิจกรรมก็ดีขึ้น เดียวนี้คนหิ้วน้ำมันมาขายเป็นเรื่องปกติไปหมดแล้ว ขยายการรับรู้ไปทั้งชุมชนแล้ว...” (group interview, March 25-26, 2018)

10. ด้านการคมนาคมและสื่อสาร กลุ่มไม่ได้มีบทบาทโดยตรงในด้านการคมนาคมและสื่อสาร แต่ความจำเป็นสำหรับการติดต่อสื่อสารเพื่อนัดหมายไปรับซื้อน้ำมันฯที่สะดวกไว้ ส่งผลให้สมาชิกที่เป็นจุดรับซื้อในชุมชนจำเป็นต้องมีโทรศัพท์มือถือเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้นโทรศัพท์มือถือจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในธุรกิจเล็ก ๆ เหล่านี้ บางจุดรับซื้อมีเครือข่ายผู้ขายน้ำมันฯเป็นร้านค้าต่าง ๆ ก็ติดต่อสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้จุดรับซื้อในชุมชนหลายแห่งนอกจากจะรับซื้อน้ำมันฯที่ครัวเรือนแล้ว ยังใช้วิธีตระเวนไปรับซื้อตามบ้านเรือน หลายแห่งจึงพัฒนาให้มีรถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้างหรือพาหนะสำหรับขนส่งน้ำมันฯ ดังนั้นกิจกรรมในการรับซื้อน้ำมันฯที่ใช้แล้วของสมาชิกกลุ่มทั้งระหว่างจุดรับซื้อในชุมชนกับกลุ่ม ระหว่างจุดรับซื้อกับสมาชิกที่เป็นเครือข่ายของจุดรับซื้อนั้น และระหว่างจุดรับซื้อกับจุดรับซื้อด้วยกันเอง จึงก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการคมนาคมและสื่อสารไปโดยปริยาย “...เมื่อก่อนไม่มีโทรศัพท์ แต่พอมาทำงานเป็นจุดรับซื้อน้ำมัน จำเป็นต้องมี เพราะต้องติดต่อกับแบงค์เป็นประจำ ทั้งยังได้ปรึกษาปัญหา ระหว่างจุดรับซื้อด้วยกันเองด้วย...” “...เดี๋ยวนี้เอารถเครื่องไปติดพ่วงข้างแล้ว และก็เอายาติดไว้ข้างรถว่ารับซื้อน้ำมันเก่าใช้แล้ว เวลาไปนั่งกินกาแฟตามร้านก็จะมีคนสอบถามเราก็อธิบายว่าให้เก็บสะสมไว้เดี๋ยวมารับซื้อถึงบ้านเลย...” (group interview, March 26, 2018)

11. ด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มมีบทบาทช่วยในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ การรับซื้อน้ำมันฯที่ใช้แล้วของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล มีปริมาณสุทธิในแต่ละเดือนประมาณ 10,000–40,000 ลิตร ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำมันฯที่สะสมได้ในแต่ละเดือน ปริมาณน้ำมันฯเหล่านี้แต่ก่อนยังไม่ได้ถูกเก็บสะสมมาเข้าสู่กระบวนการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล ก็จะถูกทิ้งขว้างลงตามคูคลอง ร่องระบายน้ำ หรือตามสถานที่ต่าง ๆ ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เมื่อกลุ่มรวบรวมน้ำมันฯ เหล่านี้เข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นน้ำมันไบโอดีเซล จึงส่งโดยตรงต่อการลดปริมาณน้ำมันฯที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ผลทางอ้อมเมื่อน้ำมันฯ ปริมาณดังกล่าวไม่ถูกทิ้งขว้างลงในที่ต่าง ๆ ส่งผลต่อการรักษาระบบนิเวศน์ สัตว์เล็ก ๆ ที่อยู่ใต้ดิน เช่น ไส้เดือนหรือแมลงเล็ก ๆ ไม่ต้องตาย ทั้งยังส่งผลต่อการลดภาวะโลกร้อนในได้อีกทางหนึ่งด้วย “...อาจารย์คิดดูน้ำมันเดือนละ 3-4 หมื่นลิตร ถ้าถูกทิ้งลงคูคลองที่สาธารณะอะไรจะเกิดขึ้น ผมช่วยลดปัญหาโลกร้อนได้ตั้งเท่าไร นี่ถ้าคนเข้าใจหลักการนะอาจารย์ น้ำมันในชุมชนเป็นแฉนลิตรต่อเดือนที่ถูกทิ้งขว้าง เอาแค่ 2-3 ตาบลนะ ถ้ามันถูกนำกลับมาใช้ใหม่ทั้งหมด จะเกิดประโยชน์กับโลกนี้อีกไม่รู้เท่าไร จริง ๆ แล้วภาครัฐควรต้องมาช่วยกันรณรงค์อย่าง

จริงจัง...” “...แค่เราเทน้ำมันใช้แล้วลงดิน ลองขุดดูสิครับว่ามีอะไรตายบ้าง อย่างน้อยก็มดล่ะ ไล่เดือน และก็ไม่รู้แมลงอะไรบ้าง...” (Bunak, (pseudo name), group interview March 26, 2018)

กล่าวโดยสรุป กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกผู้พิการอย่างหลากหลาย ไม่เพียงแค่การสร้างอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้เสริมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เสมือนเป็นพี่เลี้ยง เป็นตัวแทน และเป็นแกนกลางในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตและตอบสนองความต้องการของผู้พิการให้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการของกลุ่มที่ครอบคลุมทั้ง 11 ด้าน ตามแนวทางของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านจริยธรรม ด้านความปลอดภัย ด้านสุขภาพ ด้านการทำงาน ด้านรายได้ ด้านครอบครัว ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการคมนาคมและสื่อสาร และด้านสิ่งแวดล้อม ดังที่กล่าวมา

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

บทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลพบว่ามามีบทบาทใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับตัวสมาชิกแต่ละคน 2) ระดับครอบครัว และ 3) ระดับชุมชน ดังนี้

ระดับสมาชิก ได้แก่ ด้านการศึกษา กิจกรรมของกลุ่มสร้างการเรียนรู้ให้สมาชิกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการ เช่น มีการแบ่งพื้นที่การจัดเก็บ และซื้อขายเพื่อไม่ให้เกิดการทับซ้อน ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เรียนรู้ถึงพิษภัยของการเททิ้งน้ำมันเหลือใช้ลงในคูคลอง ด้านสังคม เช่น เรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น และด้านเศรษฐกิจ เช่น รู้จักวางแผนการซื้อขาย กำไร ขาดทุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า การฝึกอบรมอาชีพให้ผู้พิการจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้พิการ (Vilawan & Nantiyakul, 2017, pp. 139-149) ทั้งนี้จากผลการวิจัยพบว่า ผู้พิการไม่ได้ต้องการขอ หรือให้รัฐ/เอกชน นำเงิน วัสดุสิ่งของมาให้ แต่ต้องการให้รัฐสนับสนุนให้มีอาชีพเสริมและต้องการโอกาสในการมีอาชีพและรายได้ด้วยตนเอง (Tinnabutra, 2016, pp. 207-232)

ด้านสุขภาพ และด้านความปลอดภัย กิจกรรมกลุ่มช่วยให้สมาชิกตระหนักในการรักษาสุขภาพของตนเอง ระมัดระวังการไม่ใช้น้ำมันทอดซ้ำหลายครั้งเนื่องจากทราบว่ามีสารก่อมะเร็ง การไม่เทน้ำมันใช้แล้วตามทางเดินช่วยลดอุบัติเหตุในการสัญจร เป็นต้น

ด้านรายได้ และการทำงาน กิจกรรมกลุ่มช่วยให้เกิดการสร้างงาน เมื่อมีงานทำ ก็มีรายได้ แม้เป็นรายได้เสริมแต่ก็นับว่ามีความสำคัญต่อผู้พิการมาก ทำให้ผู้พิการรู้สึกว่าคุณค่า มีศักดิ์ศรี ได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง เป็นต้น ซึ่งจากผลการวิจัย ที่ผ่านมาพบว่า การที่ผู้พิการมีรายได้เพิ่มขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างมากขึ้น และได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากขึ้น จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น (Wongpanarak & Wongpiriyayothar, 2015, pp. 14-22)

ด้านจริยธรรม จริยธรรมของคนจะเกิดขึ้นเมื่อคนได้ปะทะสังสรรค์กับคนอื่น กิจกรรมการซื้อขายน้ำมันพืชใช้แล้ว ช่วยให้สมาชิกผู้พิการเกิดความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม ไม่ขายน้ำมันที่สะสมไว้ให้พ่อค้าคนกลางรายอื่น แม้จะได้ราคาสูงกว่า เป็นต้น

ด้านการคมนาคมและสื่อสาร กิจกรรมกลุ่มช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารในหมู่สมาชิก เพราะจำเป็นต้องประสานงานและสื่อสารข้อมูลระหว่างกัน บางคนไม่คุ้นเคยกับการใช้โทรศัพท์มือถือก็ต้องเรียนรู้ บางคนต้องปรับเปลี่ยนรถจักรยานยนต์ให้เป็นรถพ่วงข้างเพื่อใช้ในการเดินทางจัดเก็บน้ำมันได้มากขึ้น เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารระหว่างกันยังช่วยให้ผู้พิการไม่รู้สึกเดียวดาย การได้แลกเปลี่ยนปัญหาซึ่งกันและกัน ทำให้ชีวิตมีความหวัง และมีความหมายมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตที่มีความหมายกับคุณภาพชีวิต กล่าวคือคนที่บอกว่าชีวิตปัจจุบันมีความหมาย/มีคุณค่า จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย (Sriutaisuk, 2014, pp. 107-112) และพบว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสามารถทำนายคุณภาพชีวิตได้ เป็นต้น (Promjan et al., 2017, pp. 47-59)

ซึ่งเป็นบทบาทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลที่โดดเด่นในด้านการให้ความรู้แก่สมาชิกที่อยู่ในเครือข่าย โดยที่ผ่านมายังมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการที่มีบทบาทลักษณะเช่นนี้ค่อนข้างน้อย (Sunsern et al., 2010, pp. 99-113)

ระดับครอบครัว กิจกรรมกลุ่มส่งเสริมให้ครอบครัวผู้พิการมีความสุข และอบอุ่นมากขึ้น การที่ครอบครัวมีรายได้มากขึ้น คนในครอบครัวมีกิจกรรมทำร่วมกันมากขึ้น ย่อมช่วยให้คนในครอบครัวมีโอกาสได้พูดคุยปรึกษาหารือกันมากขึ้นย่อมส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสังเคราะห์จากผลการวิจัย 12 เรื่องที่พบว่า กิจกรรมที่สามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้ เช่น การสนับสนุนการฝึกอาชีพ เพื่อให้ผู้พิการมีรายได้ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว จะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้พิการ (Lawang et al., 2014, pp. 2-16)

ในส่วนด้านที่อยู่อาศัย จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าครอบครัวผู้พิการจำนวนหนึ่งสามารถนำเงินที่ได้จากกิจกรรมการซื้อขายน้ำมันใช้แล้วไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย ปรับปรุง

พื้นที่ให้รถเข็นสำหรับผู้พิการสามารถเคลื่อนไปในที่ต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น ห้องครัวที่เคย
เลอะเทอะ เปราะเปื้อนด้วยน้ำมันใช้แล้ว ก็ดูสะอาดขึ้นเพราะน้ำมันสามารถนำไปขายได้
เป็นต้น

ระดับชุมชน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมกลุ่มช่วยให้ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมดีขึ้น
การจัดเก็บน้ำมันใช้แล้วไปขาย ส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน คุณ คลอง ท่อระบายน้ำ
เสียในชุมชนสะอาดขึ้น ช่วยให้การอยู่อาศัยในชุมชนมีความปลอดภัยมากขึ้น ปลอดภัย
จากอุบัติเหตุในการสัญจร ปลอดภัยจากเชื้อโรคที่เกิดจากการหมักหมมของน้ำมันที่ใช้
แล้วกักขังในคู คลอง เป็นต้น

สำหรับด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กิจกรรมกลุ่มสร้างการมีส่วนร่วมของ
คนในชุมชนอย่างมาก ทั้งนี้เกิดจากการณรงค์ ประชาสัมพันธ์ไปยังภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
ให้เห็นอันตรายของการบริโภคน้ำมันใช้แล้ว ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน วัด มัสยิด ศาลเจ้า
ทั้งนี้ มีเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) มาร่วมให้ความรู้ด้วย เป็นต้น
ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า รูปแบบการฟื้นฟูสภาพคนพิการทางกายหรือ
การเคลื่อนไหวที่เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้พิการมีโอกาส
ได้พบปะผู้คน ไม่โดดเดี่ยว อ้างว้าง นำไปสู่การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งจะทำให้
ผู้พิการในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น (Phothong et al., pp. 232-241) นอกจากนี้
ยังพบว่ากระบวนการทางสังคม เช่น การส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการ การจัดกิจกรรมวัน
คนพิการของตำบล การลงเยี่ยมบ้านคนพิการ การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมกระบวนการทางสังคมให้กับคนพิการให้คนพิการมีโอกาส
ได้พบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นการช่วยเหลือฟื้นฟูทั้งทางด้านร่างกาย
และจิตใจ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนพิการในชุมชนดีขึ้นตามลำดับ (Siwapattarapong,
2014)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ค้นพบ สามารถนำมาเสนอแนะได้ดังนี้

1. เนื่องจากเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการจะพัฒนาหรือส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคน
กลุ่มใดก็ตาม ต้องอาศัยพลังกลุ่ม ดังนั้นในเชิงนโยบาย ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรคิดและสร้างกิจกรรมกลุ่มในการพัฒนา เช่น การพัฒนา
คุณภาพชีวิตในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มชุมชนแออัด รวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่ม
เปราะบางในสังคมอื่น ๆ

2. ควรศึกษาต่อยอดในด้านการจัดสวัสดิการกับกลุ่มผู้พิการในวิสาหกิจชุมชน ยะลาไบโอดีเซล ทั้งนี้เพื่อสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิต เช่น การสร้างระบบการ ออมจากรายได้ที่เกิดขึ้น การออมจะช่วยสร้างวินัยทางการเงิน และเมื่อถึงเวลาหนึ่งก็จะ สามารถนำเงินออมมาสร้างสวัสดิการต่อไป

3. การจะส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ผู้พิการนั้น การสร้างอาชีพถือว่าเป็นวิธีที่ผู้พิการ ส่วนใหญ่ต้องการมากที่สุด และยังเป็นการสร้างอาชีพที่มีคนในครอบครัวมาเกี่ยวข้องด้วย แล้ว ยิ่งจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนมากขึ้น

4. นอกจากจะส่งเสริมอาชีพให้ผู้พิการแล้ว ควรหาทางร่วมมือกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้พิการ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำ ตำบล (รพ.สต.) ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องต้องเข้าใจกฎระเบียบของหน่วยงาน เพราะถ้าการช่วยเหลือ ได้ที่ขัดกับกฎระเบียบแล้ว ย่อมยากที่จะสำเร็จได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลงได้ ด้วยความอนุเคราะห์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลา ไบโอดีเซล และเครือข่ายสมาชิก ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล และขอบคุณคณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย

References

- Aryuwattana, D. (2005). Life quality measure: A case study of people in northeastern Thailand. *Journal of Demography*, 21(1), 41-62. [in Thai]
- Bunsatorn, A. (2006). *Quality of life measurement tools in line with systematic theoretical studies*. National Demographic Conference, Thai Population Association. [in Thai]
- Chantawanich, S. (2011). *Data analysis in qualitative research*. Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Department of Promotion and Development of the Quality of Life of the Disabled. (2016, September 20). Report on the situation of people with disabilities in Thailand. Ministry of Social Development and Human Security. http://dep.go.th/sites/default/files/files/news/Report_PWDS_SEP2559.pdf. [in Thai]

- Jamarik, S. (2008). *Human rights: Article summaries Prof. Saneh Jamarik*. Office of the National Human Rights Commission. [in Thai]
- Ketthatt, S. (1997). *The dream of the nation: In the study group of academic role of the school to the community*. Eastern Printing. [in Thai]
- Kritsanaphuti, W. (2011). *Social welfare*. Khon Kaen: Klungnana Printing Press.
- Lawang, W., Tassanatanachai, A., & Sunsern, R. (2014). Support strategies for enhancing quality of life of persons with disability in Thailand. *Journal of Nursing and Education*, 7(2), 2-16. [in Thai]
- Ministry of Social Development and Human Security. (2005). *Study report project for determining quality of life indicators*. Bureau of Social Development and Human Security Standards. [in Thai]
- National Statistical Office. (2013). *Disability survey 2013*. Thana Press. [in Thai]
- Owathapesat, M. (2009, August 8). Good quality of life: *Komchadluek*, 30. [in Thai]
- Phothong, C., Deenan, A., & Sunsern, R. (2014). Effectiveness of integrated rehabilitation model for persons with physical disability in community. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 15(2), 232-241. [in Thai]
- Plano Clark, V.L. & Creswell, J.W. (Eds.). (2008). *The Mixed Methods Reader*. Thousand Oaks. Sage Publications.
- Promjan, S., Wiriapongsukit, S., Boonsoh, R., & Khongsin, N. (2017). Predictive power of self-esteem on quality of life among disabled people. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 4(1), 47-59. [in Thai]
- Reid, A.J. (1996). "What we want: Qualitative research". *Canadian Family Physician* 42, 387-389.

- Sale, J.E., Lohfeld, L.H., & Brazil, K. (2002). Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implications for mixed-methods research. *Quality @ Quantity*, 36, 43-53.
- Siwapattarapong, S. (2004). *Process to promoting quality of life for individuals with disabilities in healthy community* [Unpublished master's degree independent study]. Chaing Mai University. [in Thai]
- Sriutaisuk S. (2014). Meaning in life and quality of life among pre-retirement age Chulalongkorn University staff, Thailand. *Journal of Health Research: Emerald*, 28(Suppl.), 107-112.
- Sunserm, R., Timsuwan, B., Lawang, L., Rodjakpai, Y., Punnotok, R., & Chantanimit, C. (2010). Integrating community based rehabilitation into overall primary health care: lessons learned from Thailand. *Journal of Nursing and Education*, 3(2), 99-113. [in Thai]
- Tinnabutra, V. (2016). Guidelines for developing the quality of life of wheelchair disable persons in Bangkok Metropolitan and surrounding provinces. *Payap University Journal*, 26(1), 207-232. [in Thai]
- Vilawan, B., & Nantiyakul, P. (2017). Administration of quality of life development of people with disabilities of the prachinburi provincial administrative organization according to the sufficiency economy philosophy. *EAU Heritage Journal Social Science and Humanities*, 7(3), 139-149. [in Thai]
- Wasi, P. (1999). *Educational reform intellectual overhaul: The way to escape from the disaster*. Sodsrisaritwong Foundation. [in Thai]
- Wongpanarak, N., & Wongpiriyayothar, A. (2015). Relationships between self-esteem, social support, and quality of life among persons with disabilities in urban areas. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 16(3), 14-22. [in Thai]

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา
ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Factors Affecting the Implementation of Education Quality
Assurance at Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

Received: February 22, 2019

บรรณกร แซ่ลิ่ม¹

Revised: July 23, 2019

Bannagorn Saelim

Accepted: August 8, 2019

Abstract

The purpose of this research was to study factors that affected the implementation of educational quality assurance in the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. The subjects of this study were 97 academic and supporting staff. By using the questionnaire and the R program, the statistical analyses used in this study were the Pearson product moment correlation coefficient, and multiple linear correlation coefficients.

The results of the study revealed that there were statistically significant three factors affecting the implementation of educational quality assurance in the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University at the level of .001. The most contributory factor the implementation of educational

¹นักวิชาการอุดมศึกษา งานแผน ประกันคุณภาพและสารสนเทศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย

Higher Educational Officer, Planning, Quality Assurance and Information Section, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: bannagorn.s@psu.ac.th

quality assurance were educational quality assurance administration, followed by the quality of educational quality assurance news and attitudes towards educational quality assurance respectively.

Keywords: Affecting factors, education quality, quality assurance implementation

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุน จำนวน 97 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง

ผลการวิจัย พบว่า มีตัวแปร 3 ตัวที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยตัวแปรที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาสูงสุด คือ การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา และทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผล คุณภาพการศึกษา การดำเนินการประกันคุณภาพ

บทนำ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในขึ้นตามสาระของกฎหมายทางการศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดอย่างครบถ้วน เพื่อยืนยันต่อสังคมว่าสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งมั่นผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ คุณธรรมจริยธรรม สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม เป็นที่พึงของท้องถิ่นและภูมิภาค ผ่านการจัดทำรายงานประจำปีการประเมินคุณภาพ ซึ่งเป็นการรายงานผล การดำเนินการประกันคุณภาพในรอบหนึ่งปี ตามมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้และองค์ประกอบของ สมศ. ทบวงมหาวิทยาลัยและบริบทของมหาวิทยาลัย รวมทั้งวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค และแนวทางพัฒนา

นอกจากระบบการรายงานผลดังกล่าวแล้ว มหาวิทยาลัยได้พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายใน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 เพื่อยืนยันผลการดำเนินงานตามรายงานประจำปี การประเมินคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ ตรวจสอบคุณภาพ เน้นการ ประเมินความก้าวหน้าของการประกันคุณภาพ อันจะนำไปใช้พัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งที่จะได้คำตอบว่าหน่วยงานนั้นตอบสนองต่อวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจและแผนงานหรือไม่ อย่างไร และประเมินความก้าวหน้าของการประกันคุณภาพ โดยในแต่ละปีมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประเมินคุณภาพภายในเพื่อความเหมาะสม (Tongsamsi et al., 2008)

ต่อมามหาวิทยาลัยมีนโยบายในการยกระดับคุณภาพมุ่งสู่ความเป็นเลิศในระดับสากล เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2558 - 2561 ในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก้าวเป็น “มหาวิทยาลัยเพื่อนวัตกรรมและสังคม” มุ่งสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำ 1 ใน 5 ของอาเซียน โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการพัฒนาบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรพัฒนาและประสบความสำเร็จ สภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในคราวประชุมครั้งที่ 370 (8/2558) เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2558 มีมติเห็นชอบระบบประกันคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ หลักสูตรดำเนินการตาม ASEAN University Network Quality Assurance (AUN - QA) และตัวบ่งชี้การกำกับมาตรฐานของ สกอ. โดยคณะดำเนินการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEX) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2558 (Prince of Songkla University, 2015)

คณะศิลปศาสตร์ได้ดำเนินการประกันคุณภาพภายในตามเกณฑ์ EdPEX จัดทำรายงานการประเมินตนเอง วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน และรับการตรวจประเมินคุณภาพโดย คณะกรรมการประเมินคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี สำหรับหลักสูตรดำเนินการประกันคุณภาพภายในตาม AUN - QA และตัวบ่งชี้การกำกับมาตรฐานของ สกอ. และจัดทำรายงานการประเมินตนเองและรับการประเมินคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปีตามรูปแบบที่มหาวิทยาลัยกำหนด

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและผลงานวิจัยการประกันคุณภาพการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการประกันคุณภาพมีด้วยกันหลายปัจจัยทั้งในด้านการ

ติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วม แรงจูงใจ ลักษณะองค์กร ลักษณะสภาพแวดล้อม และนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่นำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และผลักดันให้การดำเนินงานประกันคุณภาพก้าวไปสู่คุณภาพและมาตรฐาน สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ (Pothipruk, 2010) และด้วยปัจจัยจากนโยบายการปรับปรุงการบริหารงานและการดำเนินกิจการภาครัฐ กระแสการประกันคุณภาพการศึกษาภายในถือเป็นตัวเร่งในการขับเคลื่อนองค์กรและเป็นหลักประกันถึงคุณภาพทางการศึกษา จึงทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการจัดทำติดตาม ประเมินและตรวจสอบอย่างเป็นแบบแผนและมีกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเป็นไปตามกฎหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องและถือเป็นปัจจัยในการแข่งขันที่มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (Arakpothchong, 2011) อย่างไรก็ตามมักพบปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพ ซึ่งมีสาเหตุอยู่หลายประการด้วยกันทั้งในเรื่องผู้บริหาร บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในการประกันคุณภาพ ขาดความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในหน่วยงาน การทำงานที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบโดยตรง เพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่อง และรับการประเมินในลักษณะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Sabuding, 2008) การที่บุคลากรยังขาดความเข้าใจในตัวชี้วัดอย่างลึกซึ้ง เมื่อนำสู่การปฏิบัติขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงานว่าตอบโจทย์หรือสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดได้หรือไม่ ในขณะที่ไม่สามารถสอบถามข้อมูลได้จากบุคลากรในทีมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องจากมีความรู้ไม่แตกต่างกัน ส่งผลให้บุคลากรบางส่วนมีเจตคติต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน (Champeeruangs, 2016) ตลอดจนส่งผลให้เกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย ส่งผลต่อความเครียดและวิตกกังวล ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงาน (Kosatha, 2010) ดังนั้น หากสถาบันอุดมศึกษาจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา กลไกที่เป็นหัวใจสำคัญคือ บุคลากรในทุกระดับมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ทั้งนี้ การขับเคลื่อนจะกระทำได้ดีต่อเมื่อมีความรู้และความเข้าใจในบทบาทภาระหน้าที่ของตนเอง ตลอดจนการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษารวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์หรือปรับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการมีความรู้ที่เพียงพอเนื่องจากการรับรู้ที่ถูกต้องจะเป็นการเริ่มต้นที่ดี

การรับรู้จะส่งผลให้ได้รับความรู้ ประสบการณ์ที่ถูกต้องและมีความสำคัญต่อเจตคติ แนวโน้มของพฤติกรรมที่จะตอบสนองต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพ (Sangthamrong, 2005)

นอกจากนี้จากผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก (Tongphec, 2010; Sripang, 2007; Tohburin, 2005; Poungin, 2005) ในขณะที่บางส่วนมีผลการดำเนินงานประกันคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง (Pleumnett, 2013; Srathongkhaw, 2011; Thanhai, 2011; Junhom, 2003) สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำแนกรายด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้ (Arakpothchong, 2011) ด้านความรู้ความเข้าใจ (Kaseewong, 2012; Wiriacharee, 2010; Yotduang, 2006; Fongchangwang, 2005) ด้านทัศนคติ (Champeeruang, 2016; Kaseewong, 2012; Pothipruk, 2010; Wiriacharee, 2010; Fongchangwang, 2005) ด้านการมีส่วนร่วม (Arakpothchong, 2011; Pothipruk, 2010) และด้านการบริหาร (Gumgliang, 2013; Pasri, 2009; Khamhang, 2010; Klansuwan, 2008; Sabuding, 2008; Aissarakun, 2006; Thonghou, 2005; Thongniam, 2003; Panghom, 2002)

ดังนั้น ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานประกันคุณภาพมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการประกันคุณภาพและมีส่วนในการปฏิบัติตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา โดยผลจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หมายถึง สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณกับบุคลากรคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทั้งบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุน จำนวน 97 คน (ไม่รวมบุคลากรที่อยู่ระหว่างการลาศึกษาและบุคลากรชาวต่างประเทศ)

ขอบเขตตัวแปร

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาตัวแปรต้น (Independent variable) สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ การรับรู้ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ การมีส่วนร่วม และการบริหาร และตัวแปรตาม (Dependent variable) สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยด้านการรับรู้ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ ทักษะ การมีส่วนร่วม และการบริหารส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การดำเนินงานประกันคุณภาพ หมายถึง สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพของคณะศิลปศาสตร์ ตามวงจรคุณภาพ PDCA
2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพของบุคลากรคณะศิลปศาสตร์ ที่มีเนื้อหาสาระถูกต้อง ทันสมัย รวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ผ่านช่องทางจากสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจและติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประกันคุณภาพและใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการปฏิบัติงาน

3. ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคลากรคณะศิลปศาสตร์ ต่อเกณฑ์การประกันคุณภาพและความเข้าใจในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องตามเกณฑ์การประกันคุณภาพ รวมถึงสามารถประเมินผลการดำเนินงานที่ปฏิบัติตามเกณฑ์การประกันคุณภาพ

4. ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น และความเชื่ออันเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ของบุคลากรคณะศิลปศาสตร์ต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพในเชิงบวกและลบ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมหรือกระบวนการประกันคุณภาพ

5. การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของบุคลากรคณะศิลปศาสตร์ ในกิจกรรมหรือกระบวนการการประกันคุณภาพ เช่น การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตาม และประเมินผล รวมทั้งรับผิดชอบในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรม หรือกระบวนการประกันคุณภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการประกันคุณภาพ

6. การบริหาร หมายถึง การบริหารและจัดการตามกระบวนการประกันคุณภาพ ของคณะศิลปศาสตร์ในการกำหนดทิศทางนโยบาย การวางแผน การถ่ายทอดแผนลงสู่การปฏิบัติ การกำกับติดตาม การประเมินผลความสำเร็จ การปรับปรุงการดำเนินงาน รวมถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินงานประกันคุณภาพตลอดจนการสร้างความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพ และจูงใจให้บุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานประกันคุณภาพ

7. บุคลากร หมายถึง บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในคณะศิลปศาสตร์ทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุน โดยไม่รวมบุคลากรที่เป็นชาวต่างประเทศและบุคลากรที่อยู่ระหว่างการลาศึกษาต่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง คือบุคลากรที่ปฏิบัติงานในคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ สายวิชาการและสายสนับสนุน จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Sampling Random Sampling) โดยการจับแบบไม่ใส่คืนตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มี จำนวน 97 คน เป็นบุคลากรสายวิชาการ จำนวน 42 คน และสายสนับสนุน จำนวน 55 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบปลายปิด ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ และสร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมและมีลักษณะตรงกับที่ต้องการวัด โครงสร้างแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป (7 ข้อ) เป็นคำถามให้เลือกตอบ (Check - List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการรับรู้ (12 ข้อ) ความรู้ความเข้าใจ (9 ข้อ) ทักษะคิด (8 ข้อ) การมีส่วนร่วม (9 ข้อ) และการบริหาร (9 ข้อ) ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบลิเคิทสเกล (Likert Scale) Saiyot & Saiyot (2010) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามแบบลิเคิทสเกล (Likert Scale) และตอนที่ 4 แบบสอบถามปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (Open - ended Form)

การพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามนำเสนอที่ปรึกษา ตรวจสอบความครอบคลุมเนื้อหา ความถูกต้องของภาษา และนำมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาให้ครอบคลุม มีความชัดเจน ความเหมาะสมของคำถามและการจัดลำดับ

แล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์และเนื้อหาที่ชัดเจน เพื่อคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป และนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับบุคลากรภายนอกคณะที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา 30 ชุด หลังจากนั้นผู้วิจัย นำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายในและหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ค่าความเชื่อมั่น จำแนกรายด้าน คือ การรับรู้ 0.9014 ความรู้ความเข้าใจ 0.9419 ทศนคติ 0.7733 การมีส่วนร่วม 0.9501 การบริหาร 0.9886 และการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา 0.9863

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามโดยแจกแบบสอบถามพร้อมหนังสือแนะนำที่มีคำอธิบายรายละเอียดถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และรอเก็บแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ต่อไป

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ (R Program) วิเคราะห์หาข้อมูลทั่วไป โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ การมีส่วนร่วม และการบริหาร กับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson is Product Moment Correlation Coefficient) และหาค่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Regression Coefficient)

เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ยผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์การแปลความหมายด้านการรับรู้ ทศนคติ การมีส่วนร่วม การบริหาร และการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษานำเสนอโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยใช้การวัดตามเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ด้วยวิธีการคำนวณหาช่วงชั้น (Class Interval) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ให้คะแนน 4.51 – 5.00 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 3.51 – 4.50 คะแนน

หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2.51 – 3.50 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 1.51 – 2.50 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย และ 1.00 – 1.50 คะแนน หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด สำหรับด้านความรู้ความเข้าใจ แปลความหมายของค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยเป็น 6 ระดับคือ รู้มากที่สุด รู้มาก รู้พอสมควร รู้น้อย รู้น้อยที่สุด และไม่รู้ ด้วยวิธีการคำนวณหาช่วงชั้น (Class Interval) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 3.51 – 4.00 คะแนน หมายถึง รู้มากที่สุด 2.51 – 3.50 คะแนน หมายถึง รู้มาก 1.51 – 2.50 คะแนน หมายถึง รู้พอสมควร 0.51 – 1.50 คะแนน หมายถึง รู้น้อย 0.01 – 0.50 คะแนน หมายถึง รู้น้อยที่สุด และ 0.00 คะแนน หมายถึง ไม่รู้ และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยการถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Linear Multiple Regression Analysis) และใช้รูปแบบนำตัวปัจจัยทั้งหมดเข้าเป็นรูปแบบ (Enter Method) แล้วนำตัวปัจจัยออกจากรูปแบบโดยใช้วิธีการแบบขั้นบันได (Stepwise Method) (Laeheem, 2014)

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

บุคลากรสังกัดคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 97 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 70.10) และเพศชาย (ร้อยละ 29.90) สายงานที่ปฏิบัติเป็นสายสนับสนุน (ร้อยละ 56.70) และสายวิชาการ (ร้อยละ 43.30) ตำแหน่งประกอบด้วย ผู้บริหารคณะ (ร้อยละ 7.22) ผู้บริหารภาควิชา (ร้อยละ 5.15) ประธานหลักสูตร/กรรมการบริหารหลักสูตร (ร้อยละ 9.28) อาจารย์ (ร้อยละ 21.65) เจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 56.70) ประสบการณ์การปฏิบัติงาน อายุงาน 1-5 ปี (ร้อยละ 29.90) 6-10 ปี (ร้อยละ 23.71) 11-15 ปี (ร้อยละ 16.49) และ 16 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 29.90)

ข้อมูลตัวแปรเกณฑ์และตัวพยากรณ์

ตัวแปรเกณฑ์ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา (Y) ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63) จากการวิเคราะห์ตัวแปรด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 3 ตัว พบว่า คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2) สูงที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65) สำหรับประโยชน์จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_3) และช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_1) อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 ตัวแปร โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 และ 3.38 ตามลำดับ และตัวแปรด้านความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_5) อยู่ในระดับรู้มาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.57) และ ความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_4) อยู่ระดับรู้พอสมควร (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.43) ตัวแปรด้านทัศนคติ การมีส่วนร่วม และการบริหาร ซึ่งอยู่ในระดับมาก คือ การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_8) และทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6) (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 และ 3.66) ตามลำดับ สำหรับตัวแปรอยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_7) (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15) ดังตาราง 1

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรเกณฑ์และตัวพยากรณ์

ตัวแปร	Mean Score	S.D.	ระดับ
การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา (Y)	3.63	0.68	มาก
1. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา			
1.1 ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_1)	3.38	0.66	ปานกลาง
1.2 คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2)	3.65	0.71	มาก
1.3 ประโยชน์จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_3)	3.39	0.75	ปานกลาง

ตัวแปร	Mean Score	S.D.	ระดับ
2. ความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพการศึกษา			
2.1 ความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_4)	2.43	0.74	รู้พอสมควร
2.2 ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_5)	2.57	0.84	รู้มาก
3. ทศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6)	3.66	0.50	มาก
4. การมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_7)	3.15	0.81	ปานกลาง
5. การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_8)	3.71	0.72	มาก

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษากับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตัวแปรด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 3 ตัวแปรต่างมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยคุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด เท่ากับ 0.585 (95% Confidence Interval = 0.44, 0.70) รองลงมา คือ ประโยชน์จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_3) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.497 (95% Confidence Interval = 0.33, 0.63) ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_1) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.450 (95% Confidence Interval = 0.28, 0.60) ดังตาราง 2

ตาราง 2

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ตัวแปร	r	p-value	95% CI
การเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา			
- ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_1)	0.450	0.000	0.28, 0.60
- คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2)	0.585	0.000	0.44, 0.70
- ประโยชน์จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_3)	0.497	0.000	0.33, 0.63

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพการศึกษากับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตัวแปรด้านความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 2 ตัวแปรต่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_5) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.320 (95% Confidence Interval = 0.13, 0.49) ความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_4) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.271 (95% Confidence Interval = 0.08, 0.45) ดังตาราง 3

ตาราง 3

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ตัวแปร	r	p-value	95% CI
ความรู้ความเข้าใจการประกันคุณภาพการศึกษา			
- ความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_4)	0.271	0.007	0.08, 0.45
- ความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา (x_5)	0.320	0.001	0.13, 0.49

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ การมีส่วนร่วม และการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตัวแปรด้านทัศนคติ การมีส่วนร่วม และการบริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_9) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด เท่ากับ 0.863 (95% Confidence Interval = 0.80, 0.91) รองลงมา คือ ทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.520 (95% Confidence Interval = 0.36, 0.65) และการมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_7) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.349 (95% Confidence Interval = 0.16, 0.51) ดังตาราง 4

ตาราง 4

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ การมีส่วนร่วม และการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ตัวแปร	r	p-value	95% CI
- ทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6)	0.520	0.000	0.36, 0.65
- การมีส่วนร่วมต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_7)	0.349	0.000	0.16, 0.51
- การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_9)	0.863	0.000	0.80, 0.91

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

จากการสร้างแบบจำลองการถดถอยที่ดีที่สุด โดยวิธีการแบบขั้นบันได (Stepwise Method) ปรากฏว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้ง 3 ตัวแปร และประสิทธิภาพของการพยากรณ์มีค่าร้อยละ 80.7 โดยตัวแปรพยากรณ์ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาสูงสุด คือ การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_9) รองลงมา คือ คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2) และทัศนคติต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6) ดังตาราง 5

ตาราง 5

รูปแบบสุดท้ายของปัจจัยที่พยากรณ์การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ตัวแปร	B	Beta	S.E.	p-value	95% CI
- การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_8)	0.68	0.72	0.05	0.000	0.58, 0.77
- คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2)	0.21	0.22	0.07	0.000	0.03, 0.32
- ทักษะคิดต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6)	0.17	0.13	0.07	0.017	0.11, 0.31

Adjusted R-squared: 0.807 Residual Standard Error: 0.298

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ปัจจัยการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด การมีส่วนร่วม และการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มี 3 ตัวแปร คือ การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_8) คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2) และทักษะคิดต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_6) ซึ่งตัวแปรที่ส่งผลกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาสูงที่สุด คือ การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา (x_8) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารงานเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย บริหารจัดการองค์กร กำกับติดตาม และควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในทุกภาคส่วนให้เป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ รวมถึงประเมินผลความสำเร็จองค์กร เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ Klansuwan (2008, p. 13) ได้กล่าวถึงว่าการบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน การจัด

องค์กร การนำ และการควบคุม ซึ่งมีบุคคลและหรือกลุ่มบุคคลร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พร้อมทั้ง ใช้กำลังคนและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กำหนดไว้ว่า “หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก” จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถอนุมานได้ว่า หากผู้บริหารได้นำองค์กรอย่างเป็นระบบ มีภาวะผู้นำ และบริหารจัดการที่ดี ย่อมส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thonghou (2005, p. 106) ที่พบว่าผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา กระตุ้นจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ มีทักษะในการวางแผน กำกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ประสานสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากรทั้งภายในและภายนอก โดยใช้รูปแบบการบริหารที่ให้บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Khamhang, W. (2010, p. 108) ที่พบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ต้องเริ่มต้นที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพราะผู้บริหารจะเป็นผู้นำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pasri (2009, p. 19) ที่พบว่า ผู้บริหารจะดำเนินงานประกันคุณภาพภายในให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนโยบายการบริหารและการปฏิบัติของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wiriacharee (2010, p. 105) พบว่าการดำเนินงานประกันคุณภาพ

การศึกษานั้น ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ มุมมองที่กว้างไกล พร้อมทั้งความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้เกี่ยวกับการบริหารจัดการงานประกันคุณภาพการศึกษา

สำหรับตัวแปรที่ส่งผลกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษารองลงมา คือ คุณภาพของข้อมูลข่าวสารการประกันคุณภาพการศึกษา (x_2) ทั้งนี้เป็นเพราะหากมีกระบวนการสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้และมีความต้องการ ที่จะติดตามข้อมูลข่าวสารตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกระบวนการประกันคุณภาพ ดังที่ Sangthamrong (2005, p. 7) กล่าวถึงว่าการรับรู้ประกอบด้วยสิ่งเร้า การรับรู้ การตอบสนองต่อสิ่งเร้า และองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดระบบ ระเบียบการรับรู้ การคิดตัดสินใจ ก่อนจะมีการแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรม เมื่อเกิดการรับรู้แล้วจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ เกิดอารมณ์ และพัฒนามาเป็นเจตคติและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถอนุมานได้ว่ากระบวนการการรับรู้ข้อมูลข่าวสารก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคลากร โดยส่งผลให้แสดงพฤติกรรมตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น หากบุคลากรได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ให้สามารถดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Arakpothchong (2011, p. 155) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานของบุคลากรสายสนับสนุน ถือเป็นผลต่อเนื่องจากการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ดังนั้น หากบุคลากรสายสนับสนุนมีการรับรู้เกี่ยวกับระบบคุณภาพภายในที่ดี ย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของบุคลากรตามระบบคุณภาพภายในและการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

ตัวแปรที่ส่งผลกับการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาตัวแปรในลำดับต่อมา คือ ทักษะคิดต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (x_3) ทั้งนี้เป็นเพราะหากบุคลากรมีความรู้ลึก ความคิดเห็น และความเชื่อต่อการประกันคุณภาพทั้งในเชิงสนับสนุนหรือต่อต้านอันเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่สั่งสมมา จะส่งผลต่อพฤติกรรมและความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมหรือกระบวนการประกันคุณภาพทั้งในด้านการวางแผนงาน ด้านการดำเนินการ ด้านการตรวจสอบและประเมินผล และด้านการนำผลประเมินมาปรับปรุง

ดังที่ Kosatha (2010, p. 20) and Yawanangkul (2005, p. 9) ได้กล่าวถึงทัศนคติว่าเป็นความคิด ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรงหรือการเรียนรู้ และเป็นตัวกำหนดทิศทางที่บุคคลจะตอบสนองต่อวัตถุและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ไปในทางสนับสนุนหรือทางต่อต้านก็ได้ โดยมีพฤติกรรมโต้ตอบในทางใดทางหนึ่งสามารถแสดงออกมาให้เห็นได้จากคำพูดหรือพฤติกรรมแต่ละคน และสอดคล้องกับ Ruekamnuaychok (2006, p. 63) ได้กล่าวถึงทัศนคติว่าเป็นความรู้สึก อารมณ์ ความเชื่อ ของบุคคลอันเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับที่มีต่อระบบประกันคุณภาพ และมีแนวโน้มที่จะตอบสนองในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นด้านสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถอนุมานได้ว่าหากมีทัศนคติที่ดี ย่อมส่งผลให้บุคลากรมีพฤติกรรมต่อการประกันคุณภาพในทางสนับสนุนต่อการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Arakpothchong (2011, p. 157) ที่พบว่า บุคลากรสายสนับสนุนมีทัศนคติต่อระบบคุณภาพภายในลักษณะใด ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของบุคลากรตามระบบประกันคุณภาพภายในลักษณะนั้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้น การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อระบบคุณภาพภายในจึงมีส่วนในการสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงานของบุคลากรตามระบบคุณภาพภายในด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การบริหารของผู้บริหารจะส่งผลต่อการดำเนินการงานประกันคุณภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและถือว่ากระบวนการประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา โดยการกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน พร้อมทั้งถ่ายทอดให้บุคลากรนำไปปฏิบัติ กำกับและติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ประเมินและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับการดำเนินงานประกันคุณภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในงานประกันคุณภาพของบุคลากรจะส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาและสร้างกระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารที่มีความถูกต้อง

ครบถ้วน มีความทันสมัยเป็นปัจจุบัน และสื่อสารได้อย่างรวดเร็วทันต่อความต้องการใช้งาน เพื่อให้บุคลากรเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมและสามารถดำเนินงานประกันคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การที่บุคลากรมีรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการประกันคุณภาพ ย่อมส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน แต่ในทางตรงกันข้ามหากมีความรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นในเชิงลบ ย่อมส่งผลให้เพิกเฉยหรือปฏิเสธที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนั้น การดำเนินงานประกันคุณภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและการดำเนินงานทั่วทั้งองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาหรือสร้างกระบวนการการเรียนรู้ในด้านการประกันคุณภาพให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดหรือการแสดงออกในเชิงพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพงานองค์กรของคณะวิชาที่ได้รับการตอบรับให้เข้าร่วมโครงการนำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศไปใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (EdPEx200) ของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหน่วยงานในภาคการศึกษาที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQC) ของกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพองค์กรหรือการกำหนดแนวนโยบายต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก กองทุนวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สัญญารับทุนเลขที่ น. 003/2560 และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เกษตรชัย และทีม ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำการวิจัยตั้งแต่ต้นจนการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วง

References

- Aissarakun, N. (2006). *The relationship between administrators' roles and internal quality assurance under Chachoengsao Education Service Area Office 1* [Unpublished Master's thesis]. Rajanagarindra University.
- Arakpothchong, W. (2011). *The influence of perception, attitude and participation toward effective implementation of the supporting staffs in autonomous university on internal quality system* [Unpublished Master's thesis]. Silpakorn University.
- Champeeruangs, S. (2016). *The relationship between knowledge and attitudes with quality assurance of Boromarajonnan College of Nursing Swanpracharak Nakhonsawan*. Boromarajonnan College of Nursing Swanpracharak Nakhonsawan.
- Fongchangwang, C. (2005). *Factors affecting the effectiveness of the educational quality assurance of education institutions under the Phetchabun Educational Service Area* [Unpublished Master's thesis]. Naresuan University.
- Gumgliang, K. (2013). *Administrative factors affecting internal quality assurance of schools under the Office of Khon Kaen Educational Service Area 1* [Unpublished Master's thesis]. KhonKaen University.
- Junhom, A. (2003). *A study of the operation on education quality assurance of Northern Technical College of Thailand* [Unpublished Master's thesis]. Rajabhat Institute Kamphaengphet.

- Kaseewong, M. (2012). *The Study of Factor related to effectiveness of internal quality assurance under vocational level section in Nakhon Phanom University* [Unpublished Master's thesis]. King Mongkut's University of Technology Thonburi.
- Khamhang, W. (2010). *The administrative factors affecting internal educational quality assurance of the school under the Municipality of Songkhla Province* [Unpublished Master's thesis]. Songkhla Rajabhat University.
- Klansuwan, K. (2008). *The administrative factors affecting the internal educational quality assurance process of basic education schools in Phitsanulok Province Area 2* [Unpublished Master's thesis]. Naresuan University.
- Kosatha, M. (2010). *Knowledge, attitude toward education quality assurance and burnout of teacher under the jurisdiction of the Bangkok Metropolitan Administration* [Unpublished Master's thesis]. Kasetsart University.
- Laeheen, K. (2014). *Quantitative research data analysis with R program and R Commander Package*. Prince of Songkla University.
- Panghom, S. (2002). *Administrative factor affecting the internal quality assurance in the primary of Prachuapkhirikhan Province* [Unpublished Master's thesis]. Rajabhat Institute Phetchaburi.
- Pasri, M. (2009). *Administrative factors relating to the internal quality assurance of schools under Nakhon Si Thammarat education under Service Area Office 4* [Unpublished Master's thesis]. Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

- Pleumnett, A. (2013). *The operation of educational quality assurance of Faculty of Education Kamphaeng Phet Rajabhat University*. Kamphaeng Phet Rajabhat University.
- Pothipruk, W. (2010). *Factors correlating to the performance of quality assurance of basic education under the Phatthalung Elementary Education Service* [Unpublished Master's thesis]. Thaksin University.
- Poungin, W. (2005). *The internal quality assurance in vocation education, Kanchanaburi* [Unpublished Master's thesis]. Silpakorn University.
- Prince of Songkla University. (2015). *Prince of Songkla University. Internal quality assurance system*. General Affairs Division.
- Ruekamnuaychok, V. (2006). *Knowledge, attitude and participation behavior in quality assurance of personnel in Kasetsart University Bangkok Campus* [Unpublished Master's thesis]. Kasetsart University.
- Sabuding, S. (2008). *Administrative factors affecting internal quality assurance of Islamic private schools under Yala Educational Service Area Office 1* [Unpublished Master's thesis]. Prince of Songkla University.
- Saiyot, L., & Saiyot, A. (2010). *Educational Research Technique*. (11th ed.). Suwiriyan.
- Sangthamrong, O. (2005). *Perception of staff of King Mongkut's Institute of Technology North Bangkok toward the educational quality assurance*. King Mongkut's Institute of Technology North Bangkok.
- Srathongkhaw, J. (2011). *The organizational factors affecting education quality assurance at faculties level of Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus* [Unpublished Master's thesis]. Silpakorn University.

- Sripang, P. (2007). *The quality assurance operations at Mahamakut Buddhist University as perceived by staff* [Unpublished Master' s thesis] . Srinakharinwirot University.
- Thanhai, P. (2001). *The quality assurance operation of colleges under the jurisdiction of Praboromrajchanok Institute in the northeast network* [Unpublished Master's thesis]. Khon Kaen University.
- Thonghou, S. (2005). *Administrative factors affecting the internal quality assurance in school under the office of Prachuapkhirikhan Educational Service Area 1* [Unpublished Master' s thesis]. Phetchaburi Rajabhat University.
- Thongniam, S. (2003). *Relationship between factors of administration and quality assurance operation of secondary schools under the department of general education in Chonburi* [Unpublished Master's thesis]. Burapha University.
- Tohburin, P. (2005). *Organizational factors affecting Silpakorn University's educational quality assurance* [Unpublished Master' s thesis] . Silpakorn University.
- Tongphec, P. (2010). *The status of quality assurance within educational institutions under Jurisdiction Praboromarachanok Institute Ministry Of Public Health*. Boromarajonani College of Nursing Suratthani.
- Tongsamsi, K., Plainpho, C., Yuangket, S., & Phatthararangrong N. (2008). Evaluation on the internal quality assessment system at Prince of Songkla University. *Songklanakarin Journal of Social Sciences & Humanities*, 14(2), 239–253.

- Wiriacharee, S. (2010). *Factors affecting the effectiveness of educational quality assurance at the faculty level Kamphaeng Phet Rajabhat University* [Unpublished Master's thesis]. Naresuan University.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An introductory analysis*. Harper.
- Yawanangkul, K. (2005). *Attitudes of Bangkok University's staffs towards educational quality assurance system* [Unpublished Master's thesis]. Kasetsart University.
- Yotduang, P. (2006). *Factors affecting the implementation of internal quality assurance at the level of basic education in Educational Inspection Area 3* [Unpublished Master's thesis]. Naresuan University.

Publication Ethics

The *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University* is an academic, peer-reviewed journal published by the Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. The ethical conduct of authors, editors, and reviewers is essential to the integrity of the journal. The *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, enjoys editorial independence and endeavours to adhere to the core practices defined by the Committee on Publication Ethics (COPE). Listed below is an overview of the main responsibilities of parties involved in the publication of manuscripts in the journal.

Responsibilities of Authors

1. The corresponding author affirms that the manuscript has not been concurrently submitted for consideration of publication in any other journal or conference proceedings.
2. Authors need to ensure that they submit only original work not previously published by others or themselves.
3. Other research or publications cited in the manuscript need to be referenced accurately, as prescribed by the 7th edition of the *APA Publication Manual* (2019).
4. Authors have to report the facts that have been found in the study or research without bias, omission of conflicting findings or falsification of data.
5. Authorship must be restricted to those who have made a significant contribution to the conception, design, execution, or interpretation of the manuscript. All those and only those who have made such significant contributions should be listed as co-authors.
6. The corresponding author needs to ensure that all co-authors have seen and approved the version of the manuscript which is submitted to the journal.

7. Authors need to describe how they protected the rights and confidentiality of study participants; relevant evidence of ethics committee approval must be provided by the authors.

8. The authors must disclose information of all financial support for the study or the manuscript, and potential or actual conflicts of interest.

9. Authors need to format their manuscript in accordance with the journal's Author Guidelines and follow the submission procedure described therein.

10. Authors must alert the Editors to any significant errors in their work, as soon as they become aware of such errors, so as to correct or retract the paper.

11. Authors should be aware that steps will be taken by the journal in cases where author misconduct such as plagiarism or unethical research behaviour is detected. Authors may be held accountable for any costs involved in the retraction of their article or correction of mistakes in print.

Responsibilities of Editors

1. The editors must evaluate each submitted research or review manuscript based purely on the quality of its academic content and its suitability for publication in accordance with the journal's scope and objectives.

2. The editors must carefully examine submitted manuscripts for signs of plagiarism using appropriate software tools.

3. In a double-blind process, the editors assign two qualified peer reviewers to review a manuscript. The assignment of reviewers is based on their field of expertise and lack of a conflict of interest.

4. The editors must not reveal an the authors' 's or a reviewer's identity and/or the manuscript content at any stage of the review process.

5. The editors should give timely and comprehensive feedback about the progress of the review process to the corresponding author.

6. The editors must publish a peer-reviewed manuscript after the author has revised the manuscript according to the suggestions by the reviewers and/or the editors.

7. The editor should strive to maintain the highest possible standard and improve the quality of the journal.

8. The editors need to publish corrections, clarifications, and retractions where necessary.

9. The editors must give corresponding authors an opportunity to appeal against their decisions, and treat any such appeals in a fair manner in accordance with the COPE guidelines.

Responsibilities of Reviewers

1. The reviewers must maintain the confidentiality of all documents sent to them as part of the review process.

2. The reviewers should provide prompt and timely feedback as agreed with the editors.

3. The reviewers must evaluate a manuscript in an objective fashion and without any bias. If they find that the content of a manuscript lies outside their field of expertise, they need to inform the editors and return the manuscript for reassignment.

4. The reviewers must inform the editors of any possible or actual conflict of interest in relation to a manuscript or its assumed authors. The reviewers should provide clear statements to support their review decisions and provide the editors with suggestions on how a manuscript can be improved.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน
หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความจากงานวิจัย
เพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(กำหนดใช้หลักเกณฑ์นี้ตั้งแต่ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2564 เป็นต้นไป)

การเตรียมต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะรับพิจารณาถ้อยแถลงเฉพาะต้นฉบับที่เป็นไปตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้

1. ต้นฉบับ

1.1 เป็นบทความวิจัย/บทความวิชาการ/บทวิจารณ์หนังสือ ด้านภาษาและการจัดการศึกษา ภาษาวัฒนธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาการตีพิมพ์ในวารสารใด

1.2 เป็นบทความภาษาอังกฤษเท่านั้น

1.3 ต้องแสดงหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในกรณีที่มีการใช้ผลงานที่ไม่เข้าข่ายการใช้ประโยชน์โดยชอบธรรม

1.4 ข้อความในบทความพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้รูปแบบตัวอักษร Times New Roman ขนาดตัวอักษร 12 โดยใช้ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15 และต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A5 รวมเอกสารอ้างอิงในกรณีภาษาไทยให้ใช้รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาดตัวอักษร 15

2. ชื่อเรื่อง

ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง

3. ชื่อผู้เขียน

3.1 ระบุชื่อ-นามสกุลจริง ภาษาอังกฤษ ไว้ด้านขวามือใต้ชื่อของบทความ

3.2 ระบุเชิงอรรถของผู้เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย ตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา ภาควิชา คณะ สถาบัน ตามลำดับ

4. บทคัดย่อ

4.1 บทคัดย่อภาษาอังกฤษต้องมีจำนวนคำระหว่าง 200-250 คำ

4.2 ท้ายบทคัดย่อให้ผู้เขียนกำหนดคำสำคัญภาษาอังกฤษอยู่ระหว่าง 3-5 คำ

5. เนื้อหา

ควรสอดคล้องกับกระบวนการทศน์การวิจัย และครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

บทนำ วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลการศึกษา อภิปรายผล สรุปผลและข้อเสนอแนะ การนำไปใช้ (ถ้ามี) เอกสารอ้างอิง

เกณฑ์การพิจารณาบทความ

1. บรรณาธิการร่วมกับกองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น
2. ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ
3. กองบรรณาธิการจะไม่คืนต้นฉบับให้กับเจ้าของบทความ
4. ลิขสิทธิ์บทความของผู้เขียน แต่วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขอสงวนสิทธิ์ในการเป็นผู้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก

วิธีการส่ง

ส่งต้นฉบับบทความและใบนำส่ง จำนวน 1 ชุด พร้อมทั้งส่ง File ข้อมูล *.doc ไปยัง <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-la>

รายละเอียดตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

ตัวอักษร Time New Roman ขนาดตัวอักษร 12

ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15

ระยะขอบ ดังนี้

ขอบบน 1.5 นิ้ว

ขอบล่าง 1.5 นิ้ว

ขอบซ้าย 1.5 นิ้ว

ขอบขวา 1.5 นิ้ว

ส่วนประกอบของบทความ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบกาพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	15
ชื่อผู้แต่ง	เน้น, เอียง	ชิดขวา	12
บทคัดย่อ			
1. ภาษาอังกฤษ	หัวข้อ: เน้น เนื้อหา: ปกติ	ชิดซ้าย	12
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	12
หัวข้อย่อย	ปกติ	ใช้หมายเลข	12
เนื้อหาบทความ	ปกติ	-	12
การเน้นความในบทความ	ปกติ	-	12
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	12
ข้อความอ้างอิง	ปกติ	ลงมา 1 ย่อหน้า	12
เอกสารอ้างอิง	เน้น	ชิดซ้าย	12
ภาพประกอบ	ปกติ	กลางหน้ากระดาษ	12

เอกสารอ้างอิง

1. ใช้การอ้างอิงตามแบบ APA 7th โดยให้เป็นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมด
2. หากมีการสืบค้นจากต้นฉบับที่เป็นภาษาไทย ให้วงเล็บว่า [in Thai]

แบบฟอร์มการส่งบทความ
เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

ตำแหน่งทางวิชาการ.....

สถานที่ทำงาน(ภาควิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย).....

.....

ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail:.....

ขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร ดังนี้

☐ บทความวิจัย มีเนื้อหาครบถ้วนตามรูปแบบของวารสารดังหัวข้อต่อไปนี้

☐ บทนำ ☐ วัตถุประสงค์ ☐ วิธีการศึกษา ☐ ผลการศึกษา

☐ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ☐ การนำไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)

☐ เอกสารอ้างอิงแบบ APA 7th edition

☐ บทความวิชาการ มีเนื้อหาครบถ้วนตามรูปแบบของวารสารดังหัวข้อต่อไปนี้

☐ บทนำ ☐ วัตถุประสงค์ ☐ สรุป ☐ เอกสารอ้างอิงแบบ APA 7th edition

☐ บทความวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

1. ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้เป็นผลงานตามที่ได้รับซื้อในบทความจริงและไม่เคยเผยแพร่ที่ไหนมาก่อนหรืออยู่ในระหว่างพิจารณาการตีพิมพ์ในวารสารใด

2. ผู้ประพันธ์บรรณกิจขอรับรองว่าผู้ประพันธ์ร่วมทุกคนรับทราบและยินยอมให้ส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์

ลงชื่อ.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

Guidelines for authors

Requirements for manuscripts submitted to Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus.

(Applicable from Volume 13, Issue 1, January-June 2021 onwards)

Manuscript Preparation

The editorial board will consider only manuscripts that meet the following requirements.

1. The manuscript must be:

1.1 A research article, an academic article or a book review in the field of language and language education, cultural studies, or social sciences that has not been published elsewhere and that has not been concurrently submitted for consideration to be published in any other journals.

1.2 written in English.

1.3 accompanied by copyright permission for any material reproduced from other sources which is not covered by 'fair use'.

1.4 typed in Microsoft Word format using Times New Roman 12 point with 1.15 line spacing and a length of not more than 25 A5 pages including references. Thai text must be typed in TH SarabunPSK 15 point.

2. Title

Concise and relevant to the content

3. Author(s)

3.1 Write the author's or authors' real name and family name on the right-hand side under the article title (in English).

3.2 On the footnote: Write the author's or authors' name and family name and his/her academic title, field of specialization, department, faculty, college or school, institution, respectively (in English).

4. Abstract

4.1 Every article needs to be accompanied by an abstract with a length of 200 - 250 words.

4.2 The abstract should be followed by a list of three to five keywords.

5. Content

In accordance with a research paradigm covering the following: Introduction, Purposes, Method, Results, Discussion, Conclusion and recommendations, Applications (if any) and References

Procedures and Criteria for Article Consideration

1. The editorial board gives primary consideration.
2. Reviewers review the content, and examine the academic correctness and quality of the manuscript.
3. The editorial board does not return the manuscript to the author(s).
4. The authors retain the copyright to their article but the Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University reserves the exclusive rights to first publication.

Submitting the manuscript

The manuscript must be accompanied by a cover letter; a file of the article *.doc or *.docx should be submitted via <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-la>

Fonts and Forms for Publication

Font: Times New Roman 12 point

Line spacing: 1.15

Page Margins:

Top 1.5 inch

Bottom 1.5 inch

Left 1.5 inch

Right 1.5 inch

Feature of the article	Font elaboration	Margin	Font Size
Article Title	Bold	Center	15
Author	Bold	Align Text Right	12
Abstract	Topics: Bold Content: Standard	Align Text Left	12
Main topics	Bold	Align Text Left	12
Sub-topics	Standard	Numbering	12
Paper content	Standard	-	12
Text or content emphasis	Standard	-	12
Table contents	Standard	-	12
Quotations	Standard	Separate Paragraph	12
References	Bold	Align Text Left	12
Figure Title	Standard	Center	12

References

1. Use the reference style of APA 7th edition.
2. All of the references provided must be in English. The original source of any reference entry that appears in Thai must be labelled [in Thai].

**Submission Form for Publication for Journal of Liberal Arts
Prince of Songkla University**

Name (Mr. Mrs. Miss)

Academic Title.....

Affiliation (Department, Faculty, University)

.....

Contact Detail: House no.....Moo.....Alley.....

Road.....District.....Province.....Zip.....

Tel. E-mail.....

Types of paper to be published

☐ Research report

☐ Introduction

☐ Purposes

☐ Method

☐ Results

☐ Conclusion Discussion and recommendations

☐ Applications (if any)

☐ References APA 7th edition

☐ Academic article

☐ Introduction

☐ Purposes

☐ Conclusion

☐ References APA 7th edition

☐ Book review

Paper Title

.....

.....

1. I certify that this paper submitted for publication is original, previously unpublished, and not under consideration for publication elsewhere.

2. The corresponding author confirms that all co-authors approve the submission of this manuscript to the Journal for publication.

Signature.....

Date.....Month.....Year.....

ตัวอย่างการอ้างอิง (Sample References)

Author	Date	Title	Source	
			Periodical information	DOI or URL
Journal Article				
Author, A. A., & Author, B. B. Name of Group. Author, C. C. [Username]. Username.	(2020). (2020, January). (2020, February 16).	Title of article.	<i>Title of Periodical</i> , 34((2, 5-14. <i>Title of Periodical</i> , 2(1-2), Article 12. <i>Title of Periodical</i> .	https://doi.org/xxxx https://xxxx
Books and Reference Works				
Author, A. A., & Author, B. B. Name of Group. Editor, E. E. (Ed.). Editor, E. E., & Editor, F. F. (Eds.).	(2020).	<i>Title of book</i> . <i>Title of book</i> (2nd ed., Vol. 4). <i>Title of book</i> [Audiobook]. <i>Title of book</i> (E. E. Editor, Ed.). <i>Title of book</i> (T. Translator, Trans.; N. Narrator, Narr.).	Publisher Name. First Publisher Name; Second Publisher Name.	https://doi.org/xxxx https://xxxx
Edited Book Chapters and Entries in Reference Works				
Author, A. A., & Author, B. B. Name of Group.	(2020).	Title of chapter.	In E. E. Editor (Ed.), Title of book (pp. 3-13). Publisher Name. In E. E. Editor & F. F. Editor (Eds.), <i>Title of book</i> (3rd ed., Vol. 2, pp. 212-255). Publisher Name.	https://doi.org/xxxx https://xxxx

Author	Date	Title	Source	
			Periodical information	DOI or URL
Reports and Gray Literature				
Author, A. A., & Author, B. B. Name of Group.	(2020). (2020, May 2).	Title of report. Title of report (Report No. 123). Title of gray literature [Description].	Publisher Name.	https://doi. org/xxx https://xxx
Conference Sessions and Presentations				
Presenter, A. A., & Presenter, B. B.	(2020, September 18-20). (2020, October 30- November 1).	Title of contribution [Type of contribution].	Conference Name, Location.	https://doi. org/xxx https://xxx
Contributor, A. A., & Contributor, B. B.	(2020, September 18-20). (2020, October 30- November 1).	Title of contribution.	In C. C. Chairperson (Chair), Title of symposium [Symposium]. Conference Name, Location	
Dissertations and Theses				
Author, A. A.	(2020).	Title of Dissertation [Unpublished doctoral dissertation]. Title of Dissertation [Unpublished master’s the sis].	Name of Institution Awarding the Degree.	
Author, A. A.	(2020).	Title of Dissertation [Doctoral dissertation,	Database Name. Archive Name	https://xxx

Author	Date	Title	Source	
			Periodical information	DOI or URL
		Name of Institution Awarding the Degree].		

Webpages and Websites

Author, A. A., & Author, B. B. Name of Group.	(2020). (2020, August). (2020, September 28). (n.d.).	<i>Title of work.</i>	Site Name.	https://xxx Retrieved December 22, 2020, from https://xxx
---	---	-----------------------	------------	--

ที่มา: American Psychological Association (2020, pp. 313-352)

Reference

American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). American Psychological Association.
<https://doi.org/10.1037/0000165-000>